ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ВОЮЦЬКА ВІКТОРІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 342.95 (477)

ДИСЕРТАЦІЯ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

081 «Право»

08 «Право»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____ В. С. Воюцька

Науковий керівник:
доктор юридичних наук, доцент
Полянський Антон Олександрович

Харків – 2024

АНОТАЦІЯ

Воюцька В. С. Адміністративно-правове забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. — *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису*.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право». – Харківський національний університет внутрішніх справ, Харків, 2024.

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, розробленні пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення адміністративного законодавства у відповідній сфері. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, зокрема:

Аргументовано, що контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності є нормативно-визначеним способом забезпечення законності, що полягає в правозастосовній діяльності суб'єктів контрольно-наглядової діяльності, спрямованій на гарантування режиму законності й правопорядку у сфері підприємницької діяльності шляхом використання комплексу форм, способів, засобів і методів контролю та нагляду.

Доведено, що для контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності характерним є те, що вона: є особливою правовою формою здійснення функцій суб'єкта публічного адміністрування; є різновидом правозастосовної діяльності; регламентована законодавством і провадиться виключно відповідно до порядку її здійснення; є явищем процесоцентричного характеру; є цілісною, цілеспрямованою діяльністю, яка має особливу мету й завдання; здійснюється законодавчо визначеним колом

суб'єктів, які мають відповідний адміністративно-правовий статус й характеризуються належною мірою самостійності та незалежності; має особливий об'єкт і предмет; вирізняється складною видовою структурою; узгоджується зі свободою підприємницької діяльності; передбачає залучення суб'єктів громадянського суспільства; характеризується адаптивністю до контекстуальних факторів здійснення цієї діяльності; є юридично значимою і породжує юридичні наслідки.

Встановлено, що особливості підприємницької діяльності як об'єкта контролю та нагляду полягають у тому, що вона: 1) заснована на свободі підприємництва; 2) зумовлена людською активністю, що об'єктивується в діях та бездіяльності суб'єктів підприємницької діяльності; 3) у контексті контролю і нагляду зводиться до: а) діяльності у сфері реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності (припинення ним такої діяльності); б) контролю безпосередньої діяльності суб'єкта підприємницької діяльності; в) оцінки виконання суб'єктом підприємницької діяльності інших обов'язків, які випливають з його статусу (отримання ліцензії, дозволів та ін.); 4) є особливою економічною діяльністю, ініціювання та здійснення якої має юридичні та соціально-економічні наслідки, що охоплюються правовим режимом підприємницької діяльності, крізь призму якого оцінюється правомірність цієї діяльності; 5) позначається на публічних інтересах у сфері підприємницької діяльності (також у суміжних сферах), що охороняються та захищаються в межах контролю й нагляду; 6) систематично об'єктивується в умовах реалізації державою економічної політики, а тому контроль і нагляд є основою в реалізації цієї політики, зумовлюючи також доброчесність, екологічну стійкість і соціальну відповідальність підприємницької діяльності.

Визначено, що комплекс правових засад контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні становлять такі рівні: а) рівень Конституції України; б) законодавчий рівень: акти цивільного та господарського законодавства, що містять норми про підприємницьку

діяльність та є основою господарського правопорядку в Україні; законодавчі акти адміністративного законодавства, що стосуються підприємницької діяльності в України та поділяються на три підгрупи: перша — акти, якими встановлюються адміністративно-правові режими організації та здійснення підприємницької діяльності, а також суміжні їм галузеві правові режими; друга — акти, що визначають загальний і спеціальний адміністративно-правовий статус суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю; третя — акти, які регулюють різні аспекти дії спеціального адміністративно-правового режиму контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю; в) рівень підзаконних нормативно-правових актів, якими забезпечується контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю.

Констатовано, що предмет контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю поділяється на такі типи: 1) загальний, що пов'язаний з обставинами дійсності, які визначають рівень дотримання суб'єктом підприємницької діяльності вимог законодавства; 2) спеціальний, що об'єктивується в ситуаціях, коли суб'єкт, який підлягає контролю (нагляду), має особливий статус, котрий визначається його видом господарської діяльності та/або використовуваними (експлуатованими) ним об'єктами, обсягом виконаних ним економічних операцій та іншими особливими характеристиками.

Виявлено, що контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні може бути поділена на різні види, зокрема за такими критеріями: 1) за суб'єктами здійснення контролю (нагляду): державний, самоврядний (здійснюється органами місцевого самоврядування), громадський; 2) за призначенням: загальний та спеціальний (цільовий); 3) за об'єктом: фінансовий контроль та/або нагляд; операційний контроль; податковий контроль та/або нагляд; антикорупційний контроль та/або нагляд; безпековий контроль та/або нагляд та ін.; 4) за способом проведення: плановий, позаплановий; 5) за характером ініціативи проведення контрольно-

наглядової діяльності: зовнішньо ініційований контроль (за ініціативою органів публічної служби, суб'єктів громадянського суспільства); внутрішньо ініційований контроль (ініційований самим суб'єктом підприємницької діяльності); 6) за часовими рамками об'єктивації контрольно-наглядової діяльності: регулярний чи позачасовий контроль та/або нагляд; 7) за цільовою спрямованістю: контрольно-наглядова діяльність, спрямована на результати чи на процеси; 8) за ступенем автоматизації здійснення: контрольно-наглядова діяльність, здійснювана в ручному чи автоматизованому режимі.

Аргументовано, що для адміністративно-правових форм контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні характерним є те, що вони: 1) є відносно гнучким, зовнішнім проявом адміністративно-правової діяльності суб'єктів публічного адміністрування і водночас залежать від відповідної владної діяльності та фактичних, нормативних і процедурних умов їх використання; 2) служать практичним інструментом для виконання комплексу завдань та реалізації необхідних функцій суб'єктів контрольно-наглядової діяльності (у межах компетенції); 3) можуть спричинити певні юридичні наслідки; 4) на практиці обираються самим суб'єктом, який здійснює контроль (нагляд), керуючись при цьому нормами законодавства, специфікою завдань і функцій, що стоять перед суб'єктом у момент вибору певної форми діяльності; 5) повинні передбачатись законодавчим актом; 6) поділяються на такі види: разові чи періодичні форми (під час сертифікації, акредитації, ліцензування, акредитації, здійснення експертизи); перевірка, особливим видом якої є ревізія, хоча на рівні законодавства перевірки та ревізії розглядаються як окремі форми чи методи контрольно-наглядової діяльності; безперервне відстеження дотримання законності суб'єктами підприємницької діяльності в Україні.

Доведено, що методи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю поділяються на такі групи: 1) загальнонаукові методи, зокрема логіка, аналіз, синтез, дедукція, індукція, контрольний

експеримент, моделювання; 2) спеціальні методи, серед яких, зокрема, можна виокремити: а) за обсягом і повнотою напрямків діяльності суб'єкта підприємницької діяльності (методи повного (комплексного), часткового, а також наскрізного контролю); б) за критерієм відкритості контрольно-наглядової діяльності (метод перевірки, що здійснюється з попередженням (без попередження)); в) за критерієм прямоти контрольно-наглядової діяльності (прямі перевірки (перевірка з виїздом на місця та ін.); дистанційні перевірки (камеральна, документальна та ін.); комбіновані перевірки); г) за критерієм динамічного вираження контрольно-наглядової діяльності (активні (у рамках інвентаризації, ревізії та ін.) та пасивні методи (спостереження, моніторинг)); д) за критерієм аналітичності контрольно-наглядової діяльності (аналітичні (у складних ситуаціях потребує урівноваження використанням методу експертної оцінки) та механічні, технічні методи (ідентифікація, просте узагальнення)).

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, контроль, нагляд, підприємницька діяльність, бізнес, публічне адміністрування, публічне управління, медіація, податки, юридична відповідальність.

SUMMARY

Voiutska V. S. Administrative and legal provision of control and supervision of business activities in Ukraine. — *Qualifying scientific work on manuscript.*

Thesis for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 "Law". – Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, 2024.

The thesis is devoted to providing a theoretical generalisation and a new solution to the scientific task, which consists of determining the essence, content, and features of administrative and legal support for control and supervision of business activities in Ukraine, developing proposals and recommendations aimed at improving administrative legislation in the relevant field. As a result of the

conducted research, a number of conclusions, proposals, and recommendations aimed at achieving the set goal have been formulated, in particular:

It has been argued that control and supervision activity in the field of business activity is a normatively determined way of ensuring legality, which consists in law enforcement activities of subjects of control and supervision activity, aimed at guaranteeing the regime of legality and law and order in the field of business activity by using a complex of forms, methods, means, and methods of control and supervision.

It has been proven that control and supervision activity in the field of entrepreneurial activity is characterized by the fact that it: is a special legal form of performing the functions of a subject of public administration; is a type of law enforcement activity; is regulated by legislation and conducted exclusively in accordance with the procedure for its implementation; is a process-centric phenomenon; is a coherent, purposeful activity that has a special goal and task; is carried out by a legally defined circle of subjects that have the appropriate administrative and legal status and are characterized by the appropriate degree of autonomy and independence; has a special object and subject; is distinguished by a complex species structure; is consistent with freedom of entrepreneurial activity; involves the involvement of civil society subjects; is characterized by adaptability to the contextual factors of the implementation of this activity; is legally significant and generates legal consequences.

It has been established that the peculiarities of entrepreneurial activity as an object of control and supervision are that it: 1) is based on freedom of entrepreneurship; 2) is caused by human activity, which is objectified in the actions and inactions of business entities; 3) in the context of control and supervision, it is reduced to: a) activity in the field of registration of the subject of entrepreneurial activity (termination of such activity by him); b) control of the direct activity of the subject of entrepreneurial activity; c) assessment of the performance by the subject of entrepreneurial activity of other duties arising from his status (obtaining a license, permits, etc.); 4) is a special economic activity, the initiation and

implementation of which has legal and socio-economic consequences covered by the legal regime of entrepreneurial activity, through the prism of which it is evaluated legality of this activity; 5) affects public interests in the field of entrepreneurial activity (also in related fields), which are protected and secured within the limits of control and supervision; 6) is systematically objectified in the conditions of the implementation of economic policy by the state, and therefore control and supervision are the basis for the implementation of this policy, causing also integrity, environmental sustainability and social responsibility of business activity.

It has been determined that the set of legal bases for control and supervision of business activities in Ukraine are at the following levels: a) the level of the Constitution of Ukraine; b) legislative level: acts of civil and economic legislation, which contain norms on entrepreneurial activity and are the basis of the economic legal order in Ukraine; legislative acts of administrative legislation relating to business activity in Ukraine and are divided into three subgroups: the first — acts that establish the administrative and legal regimes for the organization and implementation of business activities, as well as related sectoral legal regimes; the second — acts that determine the general and special administrative-legal status of entities that carry out control and supervision of business activity; the third — acts that regulate various aspects of the operation of the special administrative-legal regime of control and supervision of entrepreneurial activity; c) the level of subordinate legal acts, which ensure control and supervision of business activities.

It has been established that the subject of control and supervision of business activity is divided into the following types: 1) the general one, which is related to the actual circumstances that determine the level of compliance by the subject of business activity with the requirements of the law; 2) the special one, which is objectified in situations where the entity subject to control (supervision) has a special status, which is determined by its type of economic activity and/or the objects used (exploited) by it, the volume of economic operations performed by it, and other special characteristics.

It has been found that control and supervision of business activity in Ukraine can be divided into different types, in particular according to the following criteria: 1) by subjects of control (supervision): state, self-governing (performed by local self-government bodies), public; 2) by purpose: general and special (targeted); 3) by object: financial control and/or supervision; operational control; tax control and/or supervision; anti-corruption control and/or supervision; security control and/or supervision, etc.; 4) by method of implementation: planned, unplanned; 5) according to the nature of the initiative for carrying out control and supervision activity: externally initiated control (on the initiative of public service bodies, subjects of civil society); internally initiated control (initiated by the business entity itself); 6) according to the time frame of the objectification of control and supervision activities: regular or non-time control and/or supervision; 7) by target orientation: control and supervision activities aimed at results or processes; 8) according to the degree of automation of implementation: control and supervision activities carried out in manual or automated mode.

It has been argued that administrative and legal forms of control and supervision of business activity in Ukraine are characterised by the fact that they: 1) are a relatively flexible, external manifestation of the administrative and legal activity of public administration subjects and at the same time depend on the corresponding power activity and actual, normative, and procedural conditions of their use; 2) serve as a practical tool for performing a set of tasks and implementing the necessary functions of subjects of control and supervision activities (within the scope of competence); 3) may cause certain legal consequences; 4) in practice, they are chosen by the entity that carries out control (supervision), being guided by legislation, the specifics of tasks and functions facing the subject at the time of choosing a certain form of activity; 5) must be prescribed by a legislative act; 6) are divided into the following types: one-time or periodic forms (during certification, accreditation, licensing, and examination); inspection, a special type of which is an audit, although at the level of legislation, inspections and audits are considered to be separate forms or methods of control

and supervisory activity; continuous monitoring of legal compliance by business entities in Ukraine.

It has been proven that the methods of control and supervision of entrepreneurial activity are divided into the following groups: 1) general scientific methods, in particular logic, analysis, synthesis, deduction, induction, controlled experiment, and modelling; 2) special methods, among which, in particular, it is possible to single out: a) according to the scope and completeness of the areas of activity of the subject of entrepreneurial activity (methods of full (complex), partial, as well as end-to-end control); b) according to the criteria of openness of control and supervisory activity (method of verification carried out with warning (without warning)); c) according to the criterion of directness of control and supervision (direct inspections (on-site inspection, etc.); remote inspections (camera, documentary, etc.); combined checks); d) according to the criterion of dynamic expression of control and supervision activity (active (in the framework of inventory, audit, etc.) and passive methods (observation, monitoring)); e) according to the criterion of analyticity of control and supervisory activity (analytical (in complex situations, balancing using the method of expert evaluation is required) and mechanical, technical methods (identification, simple generalisation).

Keywords: administrative and legal support, control, supervision, entrepreneurial activity, business, public administration, public management, mediation, taxes, legal responsibility.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати:

1. Воюцька В. С. Зміст підприємницької діяльності як особливого об’єкта контролю і нагляду. *Право.ua*. 2021. № 4. С. 222–228. DOI: https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2021.4.33.

2. Воюцька В. С. Інституційні межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Наше право*. 2022. № 3. С. 234–240. DOI: https://doi.org/10.32782/NP.2022.3.35.

3. Воюцька В. С. Предмет контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Європейські перспективи*. 2023. № 2. С. 221–227. DOI: https://doi.org/10.32782/EP.2023.2.36.

4. Воюцька В. С. Поняття підприємницької діяльності як об’єкта контролю та нагляду. *Наше право*. 2023. № 4. С. 196–202. DOI: https://doi.org/10.32782/NP.2023.4.29.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Воюцька В. С. Спеціальні принципи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю. *Актуальні проблеми криміналістичного та експертного забезпечення діяльності правоохоронних органів та суду в Україні* : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 трав. 2021 р.). Харків : НДІ ППСН, 2021. С. 99–101.

6. Воюцька В. С. Похідні межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє* : тези доп. учасників ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 груд. 2021 р.). Харків : НДІ ППСН, 2021. С. 190–192.

7. Воюцька В. С. Зміст адміністративно-правового регулювання контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики*

XXI століття : тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2022 р.). Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 40–42.

8. Воюцька В. С. Особливі принципи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства* : тези доп. учасників Міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 груд. 2022 р.). Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 82–86.

9. Воюцька В. С. Значимість належних меж контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9 черв. 2023 р.). Харків : НДІ ППСН, 2023. С. 41–43.

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень……... 15

ВСТУП……..……. 17

РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ…… 28

1.1. Поняття та особливості контрольно-наглядової діяльності як способу забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності…… 28

1.2. Особливості підприємницької діяльності як об’єкта контролю та нагляду……..…. 49

1.3. Правові засади контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні та місце адміністративно-правового регулювання серед них ……. 60

Висновки до розділу 1……... 84

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ…… 91

2.1. Предмет та межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні…….. 91

2.2. Види контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні та система суб’єктів, які їх реалізують…… 115

2.3. Адміністративно-правові форми та методи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні..... 132

Висновки до розділу 2……..…..…… 143

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ…….. 148

3.1. Перспективні напрями удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні…… 148

3.2. Зарубіжний досвід контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю та можливості його використання в Україні…… 163

3.3. Удосконалення процедурних та організаційних засад здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні…….. 187

Висновки до розділу 3……... 197

ВИСНОВКИ……..…… 203

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ……. 211

ДОДАТКИ…….. 259

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АРМА — Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів

БЕБ — Бюро економічної безпеки

ГК України — Господарський кодекс України

Держенергонагляд — Державна інспекція енергетичного нагляду України

Держкомтелерадіо — Державний комітет телебачення і радіомовлення України

Держлікслужба — Державна служба України з лікарських засобів та контролю за наркотиками

Держпраці — Державна служба України з питань праці

Держпродспоживслужба — Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів

Держфінмоніторинг — Державна служба фінансового моніторингу України

ДПС — Державна податкова служба

ДРС — Державна регуляторна служба

ДСНС — Державна служба України з надзвичайних ситуацій

КРАІЛ — Комісія з регулювання азартних ігор та лотерей

МВС — Міністерство внутрішніх справ України

Мін’юст — Міністерство юстиції України

Мінекономіки — Міністерство економіки України

МОЗ — Міністерство охорони здоров’я України

НАБУ — Національне антикорупційне бюро України

НАЗК — Національне агентство з питань запобігання корупції

НКРЕКП — Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг

НКЦПФР — Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку

РП — Республіка Польща

ФРН — Федеративна Республіка Німеччина

ЦОВВ — центральний орган виконавчої влади

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Свобода підприємницької діяльності в Україні проголошується на конституційному рівні та є невід'ємним елементом сучасного правопорядку, підлягає охороні та захисту насамперед заходами контролю (нагляду). Важливість забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності зумовлена низкою факторів. Зокрема, забезпечення законності в цій сфері в умовах постковідного відновлення економіки, ускладненого війною, що триває, сприяє стабілізації ринку та розкриттю економічного потенціалу суб'єктів підприємницької діяльності, а отже, відновленню інвестиційного клімату держави та захисту безпекових інтересів держави. Крім того, ефективний контроль та нагляд за підприємницькою діяльністю створює умови мінімальних ризиків недоброчесності у взаємодії її суб'єктів та сприяє зміцненню довіри громадян до останніх.

Ефективність контролю (нагляду) за підприємницькою діяльністю безпосередньо залежить від достатності правових, процедурних й організаційних засад її здійснення. Якщо контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в державі є неналежним чином забезпеченою, то вона може стати серйозною перешкодою для утвердження свободи підприємництва, а отже, підриватиме правопорядок у цій сфері. При цьому аналіз чинного законодавства про контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю та практики реалізації заходів контролю (нагляду) засвідчує ряд актуальних проблем, що нівелюють потенціал забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності. Серед таких проблем слід назвати: по-перше, відсутність концептуально-стратегічної основи розвитку адміністративно-правового режиму контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні; по-друге, недостатність юридичної визначеності гарантій забезпечення свободи підприємницької діяльності, пов'язаних із нею прав та законних інтересів під час застосування до суб'єкта підприємницької діяльності заходів контролю (нагляду); по-третє, часту

розмитість меж контрольно-наглядової діяльності (насамперед темпоральних меж початку, зупинення, завершення заходів контролю та нагляду); по-четверте, відсутність спеціалізованого органу (у системі стримувань і противаг), повноважного захищати свободу підприємницької діяльності та здійснювати контроль (нагляд) за суб'єктами контрольно-наглядової діяльності; по-п'яте, нестача адміністративно-правових засад участі суб'єктів громадянського суспільства в контрольно-наглядовій діяльності за підприємницькою діяльністю без шкоди для утвердження її свободи; по-шосте, брак стратегії подальшого використання штучного інтелекту в контрольно-наглядовій діяльності за підприємницькою діяльністю.

Тією чи іншою мірою зміст і проблематика адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності загалом та за підприємницькою діяльністю зокрема вже досліджувались багатьма українськими науковцями, серед яких: С. М. Алфьоров, О. В. Баклан, О. М. Бандурка, О. Г. Бондар, К. В. Бондаренко, Г. С. Буга, С. О. Віннік, С. С. Вітвіцький, А. В. Денисова, В. В. Добровольська, Ю. О. Єрмаков, Ю. М. Жорнокуй, М. Г Ісаков, С. І. Іщук, Т. А. Кобзєва, І. І. Комарницька, П. О. Комірчий, Т. М. Кравцова, А. С. Ластовецький, С. М. Мельничук, О. М. Музичук, В. О. Невядовський, А. О. Неугодніков, Н. В. Никитченко, І. С. Орехова, І. В. Панова, В. М. Прасюк, Г. В. Рибницький, Д. В. Слинько, В. В. Терещук, В. В. Тимошин, В. М. Трепак, Г. С. Усенко, А. М. Чорна, В. А. Шатіло, В. С. Шестак та ін. Проте й дотепер відсутні актуальні комплексні наукові дослідження, предметом яких є зміст і проблематика адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні.

Таким чином, наявність низки теоретичних та практичних проблем, пов'язаних із здійсненням нагляду та контролю за підприємницькою діяльністю в Україні, а також відсутність комплексних наукових досліджень монографічного характеру, присвячених даній проблематиці, обумовлюють актуальність та своєчасність представленої дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до: Національної економічної стратегії на період до 2030 р., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179; Цілей сталого розвитку України на період до 2030 р., окреслених в Указі Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019; Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 рр., затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 червня 2021 р. № 756-р. Окрім того, робота узгоджується з Тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 р. № 454 та Основними напрямками наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на 2021–2024 роки, ухваленими рішенням Вченої ради Харківського національного університету внутрішніх справ (протокол № 7 від 28 серпня 2021 року).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних здобутків, положень чинного законодавства України, узагальнення практики його реалізації визначити сутність, зміст та особливості адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, розробити пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства у даній сфері.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційному дослідженні необхідно було вирішити такі основні *завдання*:

— охарактеризувати поняття та особливості контрольно-наглядової діяльності як способу забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності;

— окреслити особливості підприємницької діяльності як об'єкта контролю та нагляду;

— визначити правові засади контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні та місце серед них адміністративно-правового регулювання;

— встановити та охарактеризувати предмет та межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні;

— з'ясувати та конкретизувати види контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні та систему суб'єктів, які їх реалізують;

— надати характеристику адміністративно-правовим формам і методам контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні;

— обґрунтувати перспективні напрями удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні;

— розглянути зарубіжний досвід контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю та визначити можливості його використання в Україні;

— визначити напрями удосконалення процедурних та організаційних засад здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні.

Методи дослідження. Методику дисертаційного дослідження побудовано з урахуванням поставленої мети, завдань дослідження, його об'єкта та предмета. *Діалектичний* та *структурно-логічний методи* були застосовані під час дослідження змісту правових засад контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю (підрозд. 1.3), предмета, меж, видів, форм і методів цієї адміністративно-правової

діяльності (підрозділи 2.1–2.3). Використання *формально-логічного методу* та *методу критичного аналізу наукової й методичної літератури* дали можливість сформувати основу для послідовної концептуалізації підприємницької діяльності як об'єкта контролю та нагляду, контрольно-наглядової діяльності як способу забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності (підрозділи 1.1, 1.2), предмета та меж, адміністративно-правових форм і методів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю (підрозділи 2.1, 2.3). За допомогою *формально-юридичного методу* систематизовано риси підприємницької діяльності як об'єкта контролю та нагляду (підрозд. 1.2), адміністративно-правових форм контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю (підрозд. 2.3). *Порівняльно-правовий метод* уможливив з'ясування особливостей правового регулювання контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в державах — членах ЄС та можливостей використання відповідного зарубіжного досвіду в Україні (підрозд. 3.2). За допомогою *методів моделювання* та *прогнозування* було розроблено й сформульовано конкретні пропозиції щодо удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю (підрозд. 3.1), а також удосконалення процедурних та організаційних засад здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю (підрозд. 3.2).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять наукові здобутки вчених із галузі адміністративного права, а також інших галузевих дисциплін, зокрема: теорії держави і прави, кримінального права, цивільного права, податкового права, психології, філософії, соціології тощо. Нормативною основою дисертаційного дослідження є Конституція України, а також низка інших нормативно-правових актів різної юридичної сили, норми яких спрямовані на врегулювання суспільних відносин, які виникають в процесі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні.

Інформаційну та емпіричну базу дослідження становлять періодичні та довідкові видання, політико-правова публіцистика тощо.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що підготовлене дисертаційне дослідження є однією із перших спроб комплексно, на монографічному рівні визначити сутність, зміст та особливості адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, на основі чого розробити пропозиції та рекомендації спрямовані на вдосконалення адміністративного законодавства у відповідній сфері. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

— узагальнено сутність змісту форм контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, які: є відносно гнучким, зовнішнім проявом адміністративно-правової діяльності суб'єктів публічного адміністрування та водночас залежать від відповідної владної діяльності та фактичних, нормативних і процедурних умов їх використання; служать практичним інструментом для виконання комплексу завдань та реалізації необхідних функцій суб'єктів контрольно-наглядової діяльності; можуть спричинити певні юридичні наслідки; на практиці обираються суб'єктом контролю; визначаються чинним законодавчим актом; мають видову різноманітність;

— комплексно систематизовані та розмежовані за різними критеріями сучасні спеціальні методи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, зокрема: а) за обсягом і повнотою напрямів діяльності суб'єкта підприємницької діяльності: методи повного (комплексного), часткового, а також наскрізного контролю; б) за критерієм відкритості контрольно-наглядової діяльності: метод перевірки, що здійснюється з попередженням та без попередження; в) за критерієм прямоти контрольно-наглядової діяльності: прямі перевірки (перевірка з виїздом на місця та ін.); дистанційні перевірки (камеральна, документальна та ін.);

комбіновані перевірки; г) за критерієм динамічного вираження контрольно-наглядової діяльності: активні (у межах інвентаризації, ревізії та ін.) та пасивні методи (спостереження, моніторинг); д) за критерієм аналітичності контрольно-наглядової діяльності: аналітичні та механічні, технічні методи (ідентифікація, просте узагальнення) тощо;

— виокремлено перспективні напрями удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю, а саме: а) створення стратегічної основи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні; б) забезпечення юридичної визначеності контрольно-наглядової діяльності шляхом ухвалення Закону України «Про основні засади здійснення державного нагляду (контролю)»; в) розроблення та ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності»; г) удосконалення нормативно-правового забезпечення інституційної основи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю через удосконалення процедурних засад здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю та шляхом внесення змін до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»;

удосконалено:

— визначення контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності як нормативно-визначеного способу забезпечення законності, що виявляється в правозастосовній діяльності її суб’єктів, спрямованій на гарантування режиму законності й правопорядку у сфері підприємницької діяльності шляхом використання комплексу форм, способів, засобів і методів контролю та нагляду;

— розкриття змісту адміністративного забезпечення контрольно-наглядової діяльності як способу забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності, що охоплює такі характеристики: є особливою

правовою формою здійснення функцій суб'єкта публічного адміністрування; є різновидом правозастосовної діяльності; регламентована законодавством та провадиться виключно відповідно до порядку її здійснення; є цілісною, цілеспрямованою діяльністю, що вирізняється особливою метою й завданнями; здійснюється законодавчо визначеним колом суб'єктів, які мають відповідний адміністративно-правовий статус й належну міру самостійності та незалежності; характеризується особливим об'єктом і предметом, складною видовою структурою; узгоджується зі свободою підприємницької діяльності; передбачає залучення суб'єктів громадянського суспільства; характеризується адаптивністю до контекстуальних факторів здійснення цієї діяльності; є юридично значимою, такою, що має юридичні наслідки;

— розуміння системи правових засад контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні як цілісної структури, яку становлять: по-перше, принципи цієї контрольно-наглядової діяльності (загальноправові, спеціальні та особливі); по-друге, нормативно-правові засади контрольно-наглядової діяльності, що охоплюють конституційний, законодавчий рівень (включає акти адміністративного законодавства, якими встановлюються адміністративно-правові режими організації та здійснення підприємницької діяльності, а також суміжні їм галузеві правові режими; визначають загальний і спеціальний адміністративно-правовий статус суб'єктів цих відносин, а також цивільного та господарського законодавства, що містять норми про підприємницьку діяльність) та рівень підзаконних нормативно-правових актів, якими забезпечується контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю;

— види контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, що можуть бути класифіковані за різними критеріями (за суб'єктами здійснення, за об'єктом, за призначенням, за способом проведення, за характером ініціативи проведення, за часовими рамками, за цільовою спрямованістю, за ступенем автоматизації здійснення та ін.) та

реалізуються системою суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю загальної, галузевої, спеціальної (функціональної) компетенції та суб'єктами громадянського суспільства;

дістали подальшого розвитку:

— розуміння системи суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, що охоплює такі її групи: 1) суб'єкти владних повноважень загальної компетенції (місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування); 2) суб'єкти галузевої компетенції (міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, зокрема Національна служба здоров'я України, ДПС, Державна митна служба України та ін.); 3) суб'єкти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю спеціальної (функціональної) компетенції: а) основний суб'єкт — ДРС; б) інші суб'єкти контрольно-наглядової діяльності: по-перше, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом (наприклад, НАЗК, АРМА, КРАІЛ та ін.); по-друге, інші центральні органи виконавчої влади спеціальної компетенції (зокрема, БЕБ, ДСНС, Держфінмоніторинг та ін.); по-третє, інші державні органи спеціальної компетенції, серед яких НКЦПФР; 4) суб'єкти громадянського суспільства;

— обґрунтування можливостей використання в Україні зарубіжного досвіду (зокрема, Німеччини та Польщі) контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, що базується на концепції концентрування насамперед не на притягненні порушників до відповідальності, а на розбудові правопорядку в цій сфері, якому сприяє довірча взаємодія держави та суб'єктів підприємницької діяльності; посилення гарантій забезпечення прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності в процесі застосування щодо них заходів контролю (нагляду).

Практичне значення одержаних результатів. Висновки, пропозиції та рекомендації, отримані за результатами проведеного дисертаційного дослідження, можуть бути використані:

— у науково-дослідній роботі — для подальшого опрацювання актуальних проблем адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні (*акт Харківського національного університету внутрішніх справ від 22 січня 2024 року*);

— у нормотворчій діяльності — у процесі підготовки проєктів нових і внесення змін до чинних нормативно-правових актів адміністративного законодавства, що регулюють правові, процедурні та організаційні засади контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні (*акт впровадження Науково-дослідного інституту публічної політики і соціальних наук від 10 січня 2024 року*);

— у правозастосовній діяльності — у практичній діяльності суб'єктів, діяльність яких пов'язана зі здійсненням контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні;

— в освітньому процесі — під час підготовки підручників та навчальних посібників, а також при проведенні занять з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Публічне адміністрування», «Судові та правоохоронні органи України», «Основи адміністративно-юрисдикційної діяльності» (*акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 13 січня 2024 р.*).

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення й висновки були оприлюднені на науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми криміналістичного та експертного забезпечення діяльності правоохоронних органів та суду в Україні» (м. Харків, 28 травня 2021 р.); «Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє» (м. Харків, 10 грудня 2021 р.); «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (м. Харків, 30 червня 2022 р.); «Гуманітарні аспекти цифрового суспільства» (м. Харків, 8 грудня 2022 р.); «Теоретичні питання

юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (м. Харків, 9 червня 2023 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в чотирьох статтях, які опубліковані в наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, а також п’яти тезах доповідей і повідомлень на вказаних конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 260 сторінок. Список використаних джерел містить 342 найменування і розміщений на 45 сторінках, додатки розміщено на 2 сторінках.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

1.1. Поняття та особливості контрольно-наглядової діяльності як способу забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності

В умовах сьогодення Україна переживає значні цивілізаційні трансформації, які впливають на буття суспільства та держави на тлі різноманітних безпекових та культурних кризових явищ [104, с. 6]. Для означених явищ характерними є істотні негативні наслідки для режиму забезпечення національної (насамперед економічної) безпеки, дії механізму підтримання законності та правопорядку в державі, а також для процесу формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні. Значно посилюють негативний ефект цих кризових явищ порушення суб'єктами права норм законодавства, а особливо тоді, коли такими порушниками постають суб'єкти підприємницької діяльності, недотримання вимог законності якими може завдати шкоди широкому колу споживачів, створити продовольчу кризу, дестабілізувати ринок, зумовити екологічну катастрофу та ін.

При цьому держава як вартова та захисниця панування права (правопорядку) має нести повноцінну відповідальність не лише за запобігання відповідним правопорушенням, а й також за своєчасне та ефективне реагування на незаконні дії суб'єктів підприємницької діяльності, насамперед через контрольно-наглядову діяльність [34, с. 197]. У цьому контексті необхідно враховувати ту обставину, що підприємницька діяльність у будь-якій правовій та демократичній державі, зокрема й в Україні, на законодавчому рівні (насамперед у ч. 1 ст. 42 Конституції України [106] та ст. 43 Господарського кодексу України [54]) визнається незалежною (звісно, не в абсолютній формі), ініціативною та систематичною діяльністю. Це дозволяє інтерпретувати означену діяльність у загальному

розумінні як окремий, особливий елемент соціально-економічної сфери, повноцінна об’єктивація якого має гарантуватись і охоронятись правовою та демократичною державою, а також громадянським суспільством, зацікавленим у гармонійному функціонуванні ринку. Однак, вказуючи на те, що ця економічна діяльність вимагає особливих гарантій з боку держави та суспільства, слід мати на увазі, що й держава, і суспільство, дотримуючись комплексу вимог свободи підприємництва, захищає виключно ті його аспекти, котрі відповідають принципу законності та не суперечать засадничим ідеям права. Отже, як об’єкт контролю (нагляду) підприємницька діяльність відіграє ключову роль для забезпеченні законності, вільного розвитку підприємництва в державі та утвердження свободи підприємницької діяльності, а також у захисті національної безпеки. Особливої актуальності це питання набуває в умовах війни, що триває [34, с. 197].

Враховуючи викладене, слід також мати на увазі й те, зараз існує певний науковий консенсус щодо того, що контрольно-наглядова діяльність є невід’ємним правом і обов’язком органів публічної служби, котра повинна здійснюватися згідно з правовими нормами задля забезпечення реалізації засад народовладдя, панування права та законності й розподілу влади для належного функціонування держави. У цьому розумінні невід’ємною ознакою контрольно-наглядової діяльності є «забезпечення законності в державному управлінні та збереження правопорядку в суспільстві» [15, с. 395]. Таким чином, не викликає сумнівів, що контрольно-наглядова діяльність відіграє ключову роль у забезпеченні законності в різних сферах суспільного буття, зокрема й у підприємницькій діяльності. Саме тому різні аспекти контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності тією чи іншою мірою досліджувались різними українськими вченими і дослідниками [25, с. 33–46; 53; 86; 89; 92; 102; 112; 141]. Водночас, не применшуючи вагомості наукового внеску цих науковців, зазначимо, що наявні наукові дослідження й розвідки щодо контрольно-наглядової

діяльності у сфері підприємницької діяльності: 1) розкривають особливості організації, здійснення та інші аспекти сутності контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності в контексті не чинних зараз норм законодавства; 2) не характеризуються комплексним викладенням юридичної сутності контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності загалом та як способу забезпечення законності у цій сфері зокрема.

Таким чином, беручи до уваги наукові напрацювання вчених щодо змісту контрольно-наглядової діяльності та контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності, а також враховуючи особливості сучасного правового регулювання цієї сфери, ми можемо сформувати актуальну наукову думку щодо сутності контрольно-наглядової діяльності як способу забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності.

Досягаючи поставленої мети, спершу зауважимо, що поняття «контрольно-наглядова діяльність» визначалось багатьма вітчизняними ученими [14, с. 253; 22, с. 10–13; 71, с. 105; 257, с. 82] й попри те, що ними не було досягнуто спільної думки, що саме слід розуміти в узагальненому розумінні під цією діяльності (враховуючи також категоріально-термінологічне різноманіття окреслення зазначеної діяльності), вони загалом такою діяльністю вважають явище, котре розкривається ними з акцентуванням на тих чи інших аспектах вияву такої управлінської діяльності.

Критично аналізуючи інтерпретаційні підходи С. М. Мельничук щодо визначення поняття «контрольна правозастосовна діяльність» [125, с. 314] та «контрольно-наглядова форма правозастосовної діяльності» [124, с. 67], а також К. В. Бондаренко щодо визначення контрольно-наглядової діяльності [15, с. 396] доходимо висновків, що центральним елементом означеної діяльності, на думку вчених, є те, що ця адміністративно-правова діяльність спрямована на забезпечення законності. Таким чином, контрольно-наглядова діяльність загалом і контрольно-наглядова діяльність

за підприємницькою діяльністю є ключовим способом забезпечення законності у сфері, у якій ця адміністративно-правова діяльність здійснюється. Вказане є більш аніж очевидним, адже й ефективність контрольно-наглядової діяльності (власне, як і її правове забезпечення) «чітко співвідносяться з рівнем забезпеченості принципу законності» [15, с. 396]. Для більш детального пояснення цієї думки необхідно виокремити та проаналізувати основні риси контрольно-наглядової діяльності як способу забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності.

Ознаки контрольно-наглядової діяльності вже були предметом наукових розвідок українських вчених [124, с. 66; 125, с. 313–314], проаналізувавши які, доходимо висновку, що для контрольно-наглядової діяльності як способу забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності характерними є подані нижче *ознаки*.

1. Контрольно-наглядова діяльність є особливою правовою формою здійснення функцій суб'єкта публічного адміністрування. Беручи до уваги погляди вчених [12, с. 119; 103, с. 194; 125, с. 326–327], доходимо висновку, що контрольно-наглядова діяльність своїм змістом охоплює: по-перше, контрольну правозастосовну форму реалізації функцій сучасної держави; по-друге, сукупність особливих форм реалізації функції і завдань суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, а також специфічних функцій і завдань структурних підрозділів таких суб'єктів контрольно-наглядової діяльності.

2. Контрольно-наглядова діяльність є різновидом правозастосовної діяльності. Аналізуючи погляди вчених щодо змісту правозастосовної діяльності [19, с. 408; 251, с. 309], можна зауважити, що контрольно-наглядова діяльність є способом забезпечення законності в розглядуваній сфері з огляду на те, що така діяльність суб'єктів владних повноважень здійснюється з урахуванням вимог законності, а також спрямована на безпосереднє підтримання виконання вимог останньої (або ж на примус до

виконання вимог законності у сфері підприємницької діяльності, коли правопорядок вже було порушено).

3. Контрольно-наглядова діяльність регламентована нормами чинного законодавства та здійснюється виключно відповідно до порядку її здійснення. Беручи до уваги проблематику нормативно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності [44, с. 234], а також положення законодавчих актів, які регламентують контроль (нагляд) у сфері підприємницької діяльності [159; 166; 168; 217; 221; 222; 227] зауважимо, що контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності як особлива діяльність із підтримання, охорони і захисту законності та правопорядку в зазначеній сфері цілком очевидно не може здійснюватися всупереч вимогам ч. 2 ст. 19 Конституції України [106], адже забезпечення законності не досягається поза вимогами законності. Таким чином, невід'ємною характеристикою контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності є те, що вона не лише спрямована на забезпечення законності в цій сфері, а й сама в абсолютній мірі відповідає вимогам останньої і лише за таких умов є дійсним способом забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності.

4. Контрольно-наглядова діяльність є явищем процесоцентричного характеру. У досліджуваному контексті важливо звернути увагу на те, що контрольно-наглядова діяльність передбачає безперервний, систематичний огляд, аналіз поточних дій та рішень, процесів у суб'єкті підприємницької діяльності чи у відповідній галузі загалом, що забезпечує дотримання правових норм у реальному часі.

5. Контрольно-наглядова діяльність є цілісною, цілеспрямованою діяльністю, а отже, характеризується наявністю особливої мети та завдань. Зважаючи на позиції учених щодо спрямованості контрольно-наглядової діяльності [16, с. 179; 25, с. 62; 47, с. 101], доходимо висновку, що ключовою метою контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності є виявлення невідповідності, а також забезпечення відповідності

підприємницької діяльності встановленим правовим нормам і стандартам, які діють у цій сфері й яким вона повинна відповідати, та забезпечення невідворотності юридичної відповідальності за порушення законності у сфері підприємницької діяльності. Крім цієї цілком очевидної мети, контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності виконує також комплексну похідну мету, що можна інтерпретувати як закономірний ефект забезпечення законності, який об'єктивується за рахунок застосування заходів контрольно-наглядової діяльності. Осмислюючи цю мету контрольно-наглядової діяльності, доходимо висновку, що така управлінська діяльність є ключовим способом забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності, однак цю роль вона може виконувати лише тоді, коли буде не лише орієнтуватись на таку мету, а й коли її буде спрямовано на її досягнення в рамках відповідних науково обґрунтованих та передбачених законом шляхів виконання цієї мети. Серед основних завдань контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності як способу забезпечення законності в цій сфері можемо виокремити такі завдання: 1) перевірка стану дотримання суб'єктами підприємницької діяльності норм законодавства, що передбачає перевірку відповідних господарських операцій, документів та ін.; 2) попередження, виявлення та фіксація випадків невідповідності або протиправної поведінки суб'єктів підприємницької діяльності, що сприяє оперативному (вчасному) виявленню та припиненню (усуненню) правопорушень; 3) встановлення факторів (причин і умов), що сприяють вчиненню порушень вимог законності суб'єктами підприємницької діяльності; 4) розроблення заходів щодо усунення (викорінення) факторів, які сприяють вчиненню порушень вимог законності суб'єктами підприємницької діяльності, або ж зменшення негативного впливу таких факторів, якщо вони не підлягають усуненню повністю; 5) сприяння виконанню покладених на суб'єктів підприємницької діяльності обов'язків, а також реалізації ними прав і свободи підприємницької діяльності; 6) забезпечення виконання суб'єктами підприємницької діяльності норм законодавства у разі виявлення

випадків невиконання його вимог, а саме шляхом накладання санкцій, передбачених чинних законодавством (включаючи також анулювання ліцензій, дозволів); 7) сприяння формуванню та реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, а також правової політики в цілому; 8) підтримка чесної конкуренції на ринку; 9) своєчасне, об'єктивне та повне інформування усіх суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність у сфері підприємницької діяльності, суб'єктів підприємницької діяльності, а також населення про діяльність суб'єктів, що здійснюють контрольно-наглядову діяльність у вказаній сфері, а також отримання зворотного зв'язку щодо роботи таких суб'єктів; 10) визначення та оцінка ефективності форм, способів, засобів і методів роботи суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність у сфері підприємницької діяльності, а також їх персоналу; 11) виявлення позитивного та негативного досвіду здійснення контрольно-наглядової діяльності; 12) відновлення прав, які були порушені в результаті недотримання вимог законності суб'єктами підприємницької діяльності.

6. Контрольно-наглядова діяльність здійснюється законодавчо визначеним колом суб'єктів, які мають відповідний адміністративно-правовий статус й характеризуються належною мірою самостійності та незалежності. Контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності здійснюється системою суб'єктів публічного адміністрування, котрі володіють відповідним загальним і спеціальним адміністративно-правовим статусом, крізь призму змісту якого ці суб'єкти можуть поділятися на суб'єктів загальної та спеціальної компетенції.

7. Контрольно-наглядова діяльність характеризується особливим об'єктом і предметом. Спершу слід зауважити, що наукові підходи до розуміння та співвідношення предмета і об'єкта нагляду (контролю) [25, с. 45, 62; 262, с. 8–9] засвідчують, що об'єктом контролю не може бути суб'єкт, щодо якого здійснюється контроль, адже об'єктивація суб'єкта не узгоджується з морально-етичним переосмисленням доктрини права;

об’єктом можуть бути суспільні відносини та процеси, які виникають, тривають, змінюються та припиняються в результаті дії чи бездіяльності суб’єкта, щодо якого здійснюється контроль. Натомість, що ж стосується предмета контролю (це питання нами детально розкривається в межах підрозд. 2.1 дисертації), то ним окреслюються не відносини, процеси, дії, а обставини дійсності, пов’язані з об’єктом контролю, що мають значення для досягнення мети контролю (наприклад, дотримання суб’єктом підприємницької діяльності вимог охорони праці у виробничих відносинах, наявність у такого суб’єкта чинних ліцензійних та інших документів, які дозволяють здійснювати відповідну економічну діяльність та ін.).

8. Контрольно-наглядова діяльність як цілісне утворення характеризується складною видовою структурою. Зважаючи на погляди вчених [25, с. 45–46; 270, с. 119–122], доходимо висновку, що перелік видів контролю і нагляду за підприємницькою діяльністю можна сформувати за низкою критеріїв (вони можуть перетинатись, проте не замінюють один одного [110, с. 40]), зокрема з огляду на результати оцінки суб’єкта, щодо якого здійснювалась контрольно-наглядова діяльність (позитивний, негативний); характеристику суб’єктів здійснення контролю та нагляду (міжнародний, державний, самоврядний та громадський); кількісний склад суб’єктів контрольно-наглядової діяльності (одноособовий та сумісний) та ін.

9. Контрольно-наглядова діяльність узгоджується із свободою підприємницької діяльності в Україні, яка є однією з ключових свобод в економічній сфері та базовою конституційною категорією. Вказане є цілком закономірним, адже зазначена свобода стосується можливості суб’єкта діяти у сфері підприємницької діяльності вільно та ініціативно, зокрема й в результаті створення юридичної особи [93, с. 15]. Важливість цієї свободи аргументована тим фактом, що підприємництво в державі загалом розвивається завдяки інноваціям, динамізму, а також захищеності від неправомірного впливу з боку держави. Саме в межах цієї свободи розквітають нові ідеї, розбудовуються підприємства та ринкова економіка,

що є фундаментом для сталого розвитку суспільства. Попри це, вказана свобода, як і будь-яка свобода в суспільному житті, не може бути безмежною, адже абсолютна свобода підприємницької діяльності може підірвати законність, морально-етичні стандарти та еталони, а також самі закони чесної ринкової економіки. За таких умов саме контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності стає ключовою, такою, що забезпечує правопорядок у вказаній сфері. Хоча контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності може формально сприйматись як обмеження означеної економічної свободи, ця діяльність за своєю суттю не суперечить свободі підприємництва, а навпаки, уможливлює її повноцінний вияв, забезпечуючи межі, у яких можна відповідальним чином використовувати свободу підприємницької діяльності. Вказане пояснюється тим, що контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності поза тим створює прогнозовані умови (зокрема, договірні і позадоговірні зобов'язання виконуються усіма суб'єктами ринку; суб'єкти підприємницької діяльності, що виготовлюють підакцизні товари, виробляють їх, пройшовши відповідний державний контроль, та ін.); забезпечує існування умов чесної конкуренції; захищає споживачів, а також публічні інтереси загалом; запобігає вчиненню суб'єктами підприємницької діяльності неетичних дій. Таким чином, не нехтуючи метою підприємницької свободи, контрольно-наглядова діяльність окреслює межі цієї свободи, сприяючи формуванню відносно безпечної, стійкої та справедливої підприємницької екосистеми в державі, у якій усі суб'єкти економічної діяльності дотримуються вимог законності.

10. Контрольно-наглядова діяльність передбачає залучення суб'єктів громадянського суспільства. Сфера підприємницької діяльності характеризується складним взаємовпливом інтересів, прагнень, цінностей, суперечливих позицій, оцінок, упорядковування й погодження, що інтерпретується ученими як спільна відповідальність (обов'язок) органів публічної служби, а також громадськості. Вказане наголошує на необхідності

залучення суб'єктів громадянського суспільства до процесів контролю й нагляду за підприємницькою діяльністю [7, с. 60]. Це питання набуває особливого значення також й через те, що суб'єкти громадянського суспільства не мають владних повноважень держави. За таких обставин ефективність контролю, здійснюваного громадськістю, безпосереднім чином залежатиме від того, якою саме мірою буде відкрита публічна адміністрація для уможливлення відповідного контролю [4, с. 105]. Важливість цього неможливо недооцінити, зважаючи на характер публічного (як державного, так і громадського) контролю [26, с. 91]. Отже, громадянське суспільство в цьому контексті виконує роль механізму стримування й противаги, сприяючи підтриманню законності та правопорядку не лише у сфері підприємницької діяльності, а й також у сфері контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, адже допомагає підвищити прозорість, підзвітність органів публічної служби, мінімізувати корупційні ризики в їхній роботі. На вказану обставину звертає увагу також В. А. Шатіло, констатуючи, що «з метою забезпечення свободи підприємництва в Україні має повноцінно запрацювати інститут незалежного контролю і нагляду, зокрема й громадського, за функціональною діяльністю органів державної влади, зокрема й у сфері забезпечення свободи підприємництва» [267, с. 125]. Отже, залучення громадськості до контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю також сприяє створенню справедливого та чесного підприємницького середовища, розвитку почуття свідомості та відповідальності в суспільстві, що є умовою існування інтегрованого в розбудову демократії суспільства. Між тим, слід погодитись й із тим, що наразі громадянське суспільство в Україні (як в інших державах) не слід ідеалізувати, адже по сьогодні суспільство загалом (та суб'єкти громадянського суспільства, зокрема) залишається досить толерантним до корупції, беручи активну участь в тих чи інших корупційних практиках [див., напр.: 49, с. 124–125, 128; 50, с. 123–124, 136].

11. Контрольно-наглядова діяльність характеризується адаптивністю до контекстуальних факторів здійснення такої адміністративно-правової діяльності. Підприємницька діяльність є активною діяльністю суб'єкта економічної діяльності, яка перебуває в постійному розвитку. На такий суб'єкт впливають численні чинники: по-перше, суб'єктивні фактори, серед яких ті чи інші мотиви підприємця до змін в стратегії ведення підприємницької діяльності; по-друге, зовнішні фактори, серед яких технологічний прогрес, суспільні зміни (тенденції), зміни чинного законодавства (насамперед зміни режиму підприємницької діяльності) та економічні перетворення. Цілком очевидним є те, що контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності в означеному контексті може бути ефективною та актуальною за умови, що вона буде не лише систематичною, а й адаптивною (загалом динамічний характер підприємницької діяльності вказує на те, що уповільнені в розвитку, негнучкі механізми контролю та нагляду за вказаною діяльністю невдовзі стануть застарілими та неефективними.). У зв'язку із цим контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності повинна бути адаптивною не до змін цієї економічної діяльності, а до зовнішніх чинників (контекстуальних факторів), які зумовлюють її змінюваність. За таких обставин контрольно-наглядова діяльність буде спроможною попереджати порушення вимог законності, спричинені змінюваністю характеру підприємницької діяльності, а не реагувати на порушення, що вже виникли. Отже, адаптивність контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності до контекстуальних факторів означає врахування: по-перше, технологічного прогресу (зокрема, поява цифрової економіки, онлайн-бізнесу та криптовалюти вимагає від повноважних органів публічної влади розробки нових стратегій контролю та нагляду у сфері підприємницької діяльності, які б відповідали цим новим формам підприємництва); по-друге, змін чинного законодавства, адже їх ігнорування в цій діяльності призведе до того, що суб'єкти, котрі здійснюють

контрольно-наглядову діяльність, будуть порушувати вимоги законності, що вже підриватиме правопорядок у сфері підприємницької діяльності; по-третє, економічних циклів і коливань ринкових умов (вони вимагають удосконалення стратегії, методів і способів контролю та нагляду для захисту як економіки, так і суб'єктів підприємницької діяльності); по-четверте, суспільних тенденцій (насамперед зміни суспільних норм і цінностей, зокрема посилення уваги суспільства на екологічній стійкості).

12. Контрольно-наглядова діяльність характеризується юридичною значимістю, породжуючи юридичні наслідки. Юридичним результатом контрольно-наглядової діяльності, як зазначає українська вчена С. М. Мельничук, є так званий «правозастосовний контрольно-правовий акт» (зазвичай у формі рішення, постанови, подання, застереження, ухвали повідомлення та ін.) [124, с. 65–66]. Також слід констатувати, що юридичними наслідками контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності в цілому постають заходи відновлення порушеної законності чи заходи унеможливлення порушення законності.

Отже, підсумовуючи викладене, погодимось із тим, що й сьогодні «дослідження контрольно-наглядової діяльності як однієї із правових форм здійснення функцій держави є актуальним як в теоретичному, так і практичному аспекті» [124, с. 66], а особливо у сфері підприємницької діяльності. При цьому контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності — це нормативно-визначений спосіб забезпечення законності, який проявляється в правозастосовній діяльності суб'єктів контрольно-наглядової діяльності, спрямованій на гарантування режиму законності й правопорядку у сфері підприємницької діяльності шляхом використання комплексу форм, способів, засобів і методів контролю та нагляду. Властивості цієї контрольно-наглядової діяльності роблять її ключовим способом запобігання порушенням правопорядку у сфері підприємницької діяльності, удосконалення умов непорушності вимог законності та зміцнення законності в діяльності суб'єктів підприємницької

діяльності, а також самих суб'єктів, які здійснюють відповідну контрольно-наглядову діяльність у вказаній сфері. У цьому контексті можемо стверджувати, що свобода підприємницької діяльності є каталізатором інновацій та економічного зростання, а контрольно-наглядова діяльність гарантує, що ця свобода здійснюється відповідальним чином, а отже, може реалізуватись у повній мірі, досягаючи своєї мети, не порушуючи правопорядок в державі загалом.

1.2. Особливості підприємницької діяльності як об'єкта контролю та нагляду

Слід констатувати, що спроби розкрити підприємницьку діяльність (також і підприємництво) як певного об'єкта контролю (нагляду) вже здійснювалось багатьма українськими вченими [25, с. 21–33; 58; 91; 116; 142; 244]. Також осмисленню підприємницької діяльності як об'єкта контролю (нагляду) сприяють численні наукові дослідження й розвідки учених [13; 72, с. 116; 73, с. 193; 97; 115, с. 246–248; 136; 249, с. 8], у яких розкривалась сутність підприємництва та підприємницької діяльності в Україні. Наукові позиції учених і дослідників становитимуть достатнє теоретичне підґрунтя для формулювання актуальної, узагальненої наукової думки щодо підприємницької діяльності як особливого об'єкта контролю та нагляду [34, с. 197]. Насамперед слід зауважити, що в чинному законодавстві відсутнє чітке визначення терміна «підприємницька діяльність», хоч й існує законодавче визначення терміна «підприємництво». Водночас важливо наголосити, що підприємництво та підприємницька діяльність — не одне й те саме явище, адже підприємницька діяльність є складником підприємництва як специфічної правової системи [34, с. 197], а саме сукупності суб'єктів підприємницької діяльності, правові відносини та процеси, учасниками яких є зазначені суб'єкти [136, с. 195]. Отже, для більш глибокого розуміння поняття «підприємницька діяльність» слід спочатку визначити сутність терміна «підприємництво». У цьому контексті слід окреслити норми

законодавства (судові рішення), у яких інтерпретується зміст понять «підприємництво» та «підприємницька діяльність». Спершу звернемо увагу на те, що поняття «підприємництво» розкривається у ст. 42 ГК України [54]. Утім, аналіз законодавчої дефініції дозволяє дійти висновку, що законодавець у цілому ототожнює зміст підприємництва та підприємницької діяльності (спосіб вирішення проблеми ототожнення цих двох понять нами наведений у розділі 3 дисертації). Також означені поняття розкриваються у п. j та п. k ч. 1 ст. 3 Конвенції між Урядом України і Урядом Республіки Мальта про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи [105], аналіз яких вказує на те, що відповідні поняття на нормативному рівні в цілому можуть бути розмежовані. При цьому більш послідовно та логічно зміст підприємницької діяльності інтерпретується саме Вищим господарським судом у постанові від 6 липня 2005 р. в справі № 9/8 [154]. Крім того, слід зауважити, що на законодавчому та підзаконному рівні нормотворцями робились спроби визначити загальне поняття «підприємницька діяльність» у вузькому значенні (наприклад, як діяльність, пов’язана з продукцією українського походження [197], діяльність спрямовану на отримання прибутку, що виражається у виробництві, розповсюдженні, а також демонструванні фільмів [213]). Хибність такого підходу зумовлена тим, що в межах нього формулюється визначення доволі загального терміна шляхом наповнення його змісту спеціальними характеристиками, які стосуються окремих видів прибуткової економічної діяльності [34, с. 198].

Беручи до уваги викладене, доходимо висновку про практичну необхідність аналізу наукових розробок українських вчених щодо визначення поняття «підприємницька діяльність» та формулювання власного визначення цього поняття, зважаючи при цьому на дві обставини. По-перше, слід звернути увагу на інтерпретації поняття «підприємницька діяльність», що містяться в навчальній та науковій літературі і переважно ґрунтуються на підходах, які відображені в дефініціях цього поняття, закріплених у

нормативно-правових актах [91, с. 333] (насамперед йдеться про ст. 42 ГК України). По-друге, необхідно враховувати ту обставину, що підприємницька діяльність є предметом наукового дослідження не лише юристів, а й економістів, психологів тощо (це зумовлює фактичне різноманіття підходів до визначення зазначеного терміна і на теоретичному рівні можна спостерігати різноманітність підходів [34, с. 198]. Розглянемо нижче підходи, про які передусім слід вести мову в цьому контексті.

1. *Загальний феноменологічний підхід*, для якого особливим є те, що він полягає в розкритті підприємницької діяльності як специфічного феномену (соціально-правового, соціально-економічного, економічного, психологічного, культурного та ін.). Такий підхід ми можемо побачити в наукових напрацюваннях вчених, серед яких А. В. Світлична та В. П. Бондаренко [248, с. 509], С. А. Жуков, І. С. Жуков і Н. Б. Німець [82, с. 185];

2. *Суб'єктивно-інтелектуальний підхід*, у межах якого увага вчених під час визначення сутності підприємницької діяльності концентрується саме на особі, котра займається відповідною прибутковою господарською діяльністю. Приміром, розглядаючи підхід до визначення поняття «підприємницька діяльність, що був використаний І. А. Коваленко та Л. П. Медвідь [97, с. 132], доходимо висновку, що, на їхню думку, неправомірна діяльність, яка містить усі інші ознаки підприємницької діяльності, по суті не може вважатись підприємницькою діяльністю. Із цим можна погодитись лише частково, адже підприємницька діяльність — це феномен, що складається із сукупності характеристик, серед яких і обов'язок підприємця діяти правомірним чином. Утім, якщо підприємницька діяльність здійснюється також із залученням корупційного лобіювання, контрабанди тощо (власне, крім фіктивного підприємництва), то це не вказує на те, що ця діяльність одразу трансформується в непідприємницьку, а підприємці, що на цій підставі втрачають відповідний статус, позбавляються також і відповідних обов'язків зі сплати податків, охорони праці найнятих ним

працівників та ін. У такому разі мова скоріше за все йде про підприємницьку діяльність, під час якої порушується правовий режим підприємницької діяльності в Україні.

Водночас у процесі аналізу наукової літератури [1, с. 290; 272, с. 45] можемо помітити також й ще менш оціночно-критичний прояв суб'єктивно-інтелектуального підходу до тлумачення підприємницької діяльності. Критично аналізуючи окреслені позиції дослідників, зазначимо, що в межах цього підходу доволі часто використовується надто ідеалістичне (віддалене від об'єктивної реальності) тлумачення загальної характеристики суб'єкта підприємницької діяльності. Так, через призму етичних та мотиваційних характеристик, якими вчені наділяють будь-якого суб'єкта підприємницької діяльності, підприємницька діяльність у цілому виступає як прибуткова діяльність, що загалом не потребує контролю (нагляду). Однак із цим твердженням не можна погодитися, оскільки підприємцями є звичайні люди, а отже, ними можуть бути особи з різними морально-етичними орієнтаціями. Крім того, навіть якщо суб'єкт підприємницької діяльності діє законно та соціально відповідально, це взагалі не є гарантією того, що така особа не може ненавмисно порушити чинний правовий режим підприємницької діяльності [34, с. 199].

3. *Діяльнісний підхід*, який у своєї логіці, по-перше, ґрунтується на тому беззаперечному факті, що підприємницька діяльність у цілому об'єктивується в людській активності [121, с. 304]; по-друге, зосереджується на сутнісній природі людської активності, що в дійсності виявляється й інтерпретується як підприємницька діяльність. Закономірним є те, що в контексті цього підходу підприємницька діяльність ученими розкривається в різних аспектах осмислення людської діяльності, якою об'єктивується підприємницька діяльність. Доволі часто означена діяльність розкривається як праця. Такої позиції дотримується, зокрема, В. І. Дибленко, О. О. Шевченко, а також М. А. Рискулова [73, с. 193]. Крім того, у процесі аналізу наукової літератури можемо помітити й те, що окремими ученими

підприємницька діяльність ототожнюється передусім із відносинами соціально-економічного характеру [150, с. 4]; діяльністю, у якій об’єктивується реалізації певних суб’єктивних прав і обов’язків особи [136, с. 195].

Критично аналізуючи відповідні підходи до розуміння підприємницької діяльності, доходимо таких висновків.

1. Підприємницьку діяльність доцільно розуміти як самостійну (однак не незалежну від контролю, нагляду, іншого антропного та природнього впливу), об’єктивно ініціативну, регулярну (систематичну) та активну діяльність (працю, що об’єктивується в рамках самостійної, а не найманої зайнятості), яка підпадає під дію правового режиму підприємницької діяльності в Україні. Ця ризикована та відповідальна економічна діяльність здійснюється фізичними та юридичними особами (які мають статус суб’єктів підприємницької діяльності) шляхом виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з метою отримання прибутку [34, с. 199].

2. Розглянуті нами підходи до тлумачення підприємницької діяльності відображають різні аспекти цього багатогранного явища. Водночас слід констатувати, що кожен із цих підходів певною мірою демонструє важливість підприємницької діяльності передусім як об’єкта контролю та нагляду в правовій та демократичній державі [34, с. 199–200]. Приміром, загальний феноменологічний підхід у цілому відображає значущість такої економічної діяльності в контексті її впливу на стан національної безпеки держави (крізь призму таких її складників, як психофізіологічне здоров’я та соціальна безпека населення, здатність держави до соціального та економічного розвитку й науково-технічного прогресу, забезпечення необхідного екологічного балансу в державі тощо). Як вияв людської діяльності, що може потенційно створювати різноманітні ризики для національної безпеки (наприклад, зростання безробіття через масове звільнення працівників, негативний вплив на здоров’я населення через виготовлення неякісних продуктів, а також на екосистему через особливості

виробництва продуктів та ін.), а також сприяти національній безпеці держави (наприклад, збільшення кількості гідних, інклюзивних, стабільних робочих місць, створення інноваційного продукту та продукції, у якій є потреба в особливі періоди, тощо), підприємницька діяльність, безумовно, підлягає контрольному (наглядовому) впливу держави та суспільства без шкоди утвердженню її свободи в Україні [34, с. 200].

Крім того, суб'єктивно-інтелектуальний підхід до розуміння підприємницької діяльності вказує на те, що вона стосується насамперед ініціативних осіб, які прагнуть займатися прибутковою діяльністю, і для них прагматично доцільно провадити цю економічну діяльність на засадах відповідальності, чесності, законності та добросовісності. Проте в означеному контексті слід також враховувати й людський фактор, внаслідок якого: по-перше, суб'єктами підприємницької діяльності можуть бути й недобросовісні особи, для яких характерними будуть нігілістичний світогляд, низька правова культура (навіть слідування злочинній культурі); по-друге, відповідальні, добросовісні та законослухняні суб'єкти підприємницької діяльності несвідомо можуть порушувати вимоги законодавства, а також спричиняти своїми діями (бездіяльністю) та рішеннями реальні ризики як для конкретної людини і груп осіб (зокрема, для найнятих ним працівників, контрагентів, клієнтів), так і для суспільства та держави в цілому [34, с. 200] (примітним вважаємо й те, що на цю ж обставину частково вже зверталась увага вчених [58, с. 17]). За таких обставин цілком закономірним є те, що підприємницька діяльність постає як важливий об'єкт контролю (нагляду) в правовій, демократичній та соціальній державі, у якій, по-перше, завчасно попереджаються порушення правопорядку, а отже, й порушення прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина; по-друге, культивуються умови, за яких будь-яка особа (щонайперше та, яка не має протиправних мотивів здійснення підприємницької діяльності) не могла помилково вчинити протиправні діяння; по-третє, уповноважені суб'єкти контрольно-наглядової діяльності спроможні завчасно помічати факти порушення правопорядку у

сфері підприємницької діяльності (чи підозрілу тенденцію, яка засвідчує збільшення потенціалу вчинення можливого порушення) й на цій підставі звертатись до суб'єкта підприємницької діяльності (котрий свідомо чи несвідомо порушує або ж перебуває в стані високої ймовірності порушення законодавства) з актуальними рекомендаціями щодо того, яким саме чином такий суб'єкт повинен (може) діяти, уникаючи будь-якого порушення законодавства [34, с. 200].

Що ж до діяльнісного підходу, який може використовуватись для інтерпретації сутності підприємницької діяльності, то цей підхід в основному відображає реальні аспекти вияву цієї економічної діяльності, а саме її об'єктивації через трудову діяльність (у значенні самозайнятості), правові відносини, реалізацію суб'єктивних прав і виконання певних обов'язків. Таким чином, розглядувана діяльність, як вже нами зазначалось, характеризується певним набором ризиків, які можна вважати характерними «для трудової діяльності, для перебігу правових відносин, а отже, й для реалізації суб'єктивних прав і обов'язків (загальних, а також в рамках сукупності правових відносин, які в цьому сенсі уможливлюють фактичний вияв підприємницької діяльності) суб'єктами права» [34, с. 200].

Таким чином, безсумнівно, підприємницька діяльність в Україні є важливим об'єктом контролю й нагляду. Водночас С. О. Віннік [25, с. 32–33] та М. Г. Ісаков [91, с. 338], розглядаючи суть цієї економічної діяльності, доходять висновку, що така діяльність (як об'єкт зазначеної адміністративно-правової діяльності) може розкриватись як: поведінка суб'єктів підприємницької діяльності в контексті дотримання ними вимог, встановлених чинним законодавством, щодо здійснення підприємницької діяльності; самостійна, ініціативна, а також систематична діяльність, яка здійснюється суб'єктами господарювання (тобто підприємцями) на їх власний ризик (може для них бути компенсований за рахунок отримання прибутку, на отримання якого спрямована ця економічна діяльність) й має

відповідати комплексу вимог (зокрема, з приводу ліцензування, сертифікації та ін.), встановлених чинним законодавством.

У цілому погоджуючись із вказаним, зазначимо, що як об'єкт контролю та нагляду підприємницька діяльність — це діяння (дії та бездіяльність), а також рішення суб'єкта підприємницької діяльності, спрямовані на набуття правового статусу суб'єкта підприємницької діяльності, а також на реалізацію ним набутого статусу з метою отримання прибутку, щодо яких (без шкоди свободі підприємницької діяльності в Україні) здійснюється контрольно-наглядова діяльність задля забезпечення дотримання вимог законності у сфері підприємницької діяльності [34, с. 201].

Водночас у контексті мети й завдань дисертаційного дослідження визначення підприємницької діяльності як об'єкта контролю та нагляду вбачаємо недостатнім для того, щоби повною мірою окреслити відповідне розуміння підприємницької діяльності. У зв'язку із цим вбачається потреба в аналізі змісту розглядуваної діяльності як особливого об'єкта нагляду та контролю шляхом виокремлення та комплексного аналізу її характерних ознак «крізь призму правової місії контрольно-наглядової діяльності» [30, с. 224].

Отже, критично аналізуючи різноманітні погляди учених щодо тлумачення сутності та переліку ознак підприємницької діяльності як багатогранного соціально-правового та економічного явища [6, с. 316; 79; 81; 269, с. 55–57; 289], як об'єкта адміністративно-правового впливу загалом і контролю та нагляду зокрема [25, с. 30; 91, с. 333–337; 260], а також окреслене нами розуміння цієї діяльності (саме як об'єкта контролю та нагляду), доходимо логічного висновку, що для підприємницької діяльності характерним є комплекс рис, що мають важливе значення для її розуміння як специфічного об'єкта контролю й нагляду [30, с. 224]. До таких важливих рис підприємницької діяльності слід віднести такі:

1) підприємницька діяльність є юридично значимою діяльністю, яка повинна відповідати стандартам і нормам її правового режиму в Україні, що

є невід'ємним елементом взаємодії щодо дотримання комплексу вимог законності в означеній сфері [30, с. 222]. Підприємці зобов'язуються провадити підприємницьку діяльність відповідно до правових й організаційних засад встановленого в державі правового режиму підприємницької діяльності. Саме тому ця діяльність, по-перше, повинна бути узгоджена з нормами чинного законодавства, що ґрунтується на принципах права; по-друге, має враховувати обмеження, яких слід дотримуватись у різних випадках здійснення підприємницької діяльності (наприклад, попереднє отримання ліцензій, патентів, дозволів, сертифікатів тощо для здійснення цієї діяльності). Отже, враховуючи, що підприємницька діяльність є юридично значущою діяльністю, яка цілком виправдано підпадає під дію відповідного адміністративно-правового режиму, а також мету цього галузевого режиму, ми доходимо висновку, що цю економічну діяльність необхідно розуміти як особливий об'єкт контролю (нагляду) [30, с. 224]. Вказане можна пояснити чотирма аргументами. По-перше, контроль та нагляд за підприємницькою діяльністю «сприяє реальній дії зазначеного правового режиму, передбачаючи те, наскільки законослухняним і доброчесним є підприємець під час здійснення підприємницької діяльності» [30, с. 224]. Так, запроваджуючи контроль і нагляд у сфері підприємницької діяльності, держава спонукає бізнес дотримуватись встановлених законодавчих норм, що також забезпечує рівні умови на ринку, коли всі підприємства працюють за єдиним набором правил, тим самим зводячи до мінімуму нечесну бізнес-практику; сприяє здоровому, конкурентоспроможному бізнес-середовищу. По-друге, контроль та нагляд за підприємницькою діяльністю можна вважати особливою гарантією захисту сукупності публічних інтересів, що відображаються у сфері підприємницької діяльності чи пов'язані із цією сферою. Ця характеристика зумовлена тим фактом, що правовий механізми контролю й нагляду за підприємницькою діяльністю в цілому гарантує, що підприємці: а) діють відповідальним чином; б) здійснюють певні види господарської діяльності лише тоді, коли

такі підприємці відповідають стандартам виконання такої діяльності (зокрема, за допомогою ліцензування, перевірок та ін. заходів контролю та нагляду держава може забезпечити відповідність діяльності підприємців встановленим стандартам безпеки та якості, захищаючи споживачів і забезпечуючи чесну поведінку на ринку); в) не використовують свободу підприємницької діяльності та підприємницькі можливості (наприклад, виробляючи небезпечну продукцію, надаючи послуги, що підривають основи суспільної моралі, порушують режим інтелектуальної власності, завдають шкоди навколишньому середовищу, використовують недобросовісно маніпулятивну маркетингову стратегію, не забезпечують найнятих працівників гідними умовами праці та ін.) на шкоду здоров'ю нації, національній безпеці тощо. По-третє, у досліджуваному контексті контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю цілеспрямовано сприяють виконанню суб'єктами підприємницької діяльності усіх обов'язків, які на них покладаються в результаті дії правового режиму підприємницької діяльності. Це стосується, з одного боку, запобігання виникненню стану неспроможності ринку, що дозволяє попередити або оперативним чином виявити монополії, картелі, асиметрії та інші недобросовісні практики суб'єктів економічної діяльності; з другого — мінімізації системних ризиків, що уможливлює завчасне виявлення тенденцій до виникнення та/або посилення тих чи інших кризових явищ на ринку [30, с. 224]. Крім того, у процесі відповідної контрольно-наглядової діяльності уповноважені суб'єкти можуть виявити також випадки корупційної змови підприємців із посадовими особами органів публічної служби, що сприяли їм в реалізації нечесних стратегій на ринку. По-четверте, контроль та нагляд за підприємницькою діяльністю «є ключовим елементом реалізації національної економічної політики загалом та в певних секторах економіки зокрема» [30, с. 224]. Справа в тому, що контроль і нагляд за відповідністю підприємницької діяльності стандартам і нормам правового режиму підприємницької діяльності в Україні дозволяє державі ефективно здійснювати як національну економічну політику загалом,

так і політику, спрямовану на підтримку й розвиток певних галузей промисловості; захист робочих місць усередині країни; управління зовнішньою торгівлею; просування технологічних інновацій та ін.;

2) як господарська діяльність підприємницька є економічною діяльністю, спрямованою на отримання прибутку, а отже, у контрольно-наглядовій діяльності слід враховувати означену обставину в процесі формування форм, методів, способів і засобів контролю та нагляду за цією економічною діяльністю [30, с. 222]. Під економічною діяльністю розуміють ключову форму цілеспрямованої праці людей, у межах якої вони в основному взаємодіють з природою, а також встановлюють економічні відносини між собою задля продукування економічних благ у різних секторах суспільного відтворення (безпосереднє виробництво, обмін, розподіл, споживання), паралельно формуючи власну ідентичність [28, с. 8]. Водночас слід мати на увазі, що, по-перше, економічна діяльність охоплює господарську діяльність, важливість чого важко ігнорувати, адже підприємницька діяльність є частиною господарської діяльності, а отже, складовим елементом економічної діяльності [91, с. 337]; по-друге, підприємницька діяльність є господарською діяльністю, спрямованою на отримання прибутку, яким відповідно до абз. 29 п. 3 розд. I Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «є сума, на яку доходи перевищують пов’язані з ними витрати» [181].

Отже, хоча беззаперечним є те, що підприємницька діяльність веде до задоволення потреб та законних інтересів як підприємця (насамперед через отримання прибутку, реалізації його соціального потенціалу тощо), так і суспільства (шляхом задоволення попиту на відповідні товари, послуги, створення робочих місць тощо), досягнення економічних і соціальних результатів не завжди постає як головна мета економічної діяльності підприємця [91, с. 333]. Крім того, доречно зауважити, що основною метою підприємницької діяльності є виключно прибутковість, тоді як досягнення в результаті здійснення вказаної діяльності конкретних соціально-економічних

результатів фактично є вторинними наслідками підприємницького процесу. Водночас орієнтований на прибуток характер підприємництва може привести до того, що увага підприємця буде зосереджена лише на отриманні прибутку, досягнення чого може відбуватись за рахунок обов'язків, які випливають із соціальної відповідальності та солідарності, вимог до етичної поведінки та ін. Враховуючи це, можемо дійти висновку, що підприємницька діяльність є особливим об'єктом контролю й нагляду, адже вони сприяють захисту чесної конкуренції, що є важливим чинником інновації та соціально-економічного прогресу, бо недобросовісна орієнтація підприємця на прибуток з ігноруванням правил, стандартів і норм правового режиму підприємницької діяльності в Україні може сформувати в нього недобросовісні мотиви: а) створення монополії, картелю; б) торгівля інсайдерською інформацією; в) спотворення даних бухгалтерського обліку; г) хижацька політика ціноутворення (зокрема, провокування соціального напруження, продуктової кризи, створення штучного дефіциту товару тощо); д) недобросовісна маніпуляція свідомістю споживачів та інша нечесна ринкова практика; е) експлуатація найманих працівників (зниження заробітної плати, зменшення соціальних гарантій, видатків на забезпечення виконання вимог гідної праці та ін.). Отже, саме завдяки існуванню та наявним механізмам застосування заходів контролю (нагляду) у держави та суспільства створюється реальна можливість контролювати та коригувати поведінку підприємця, стимулюючи його до законної, етичної бізнес-поведінки. Існування такої можливості та її ефективне використання допомагає запобігти використанню суб'єктами підприємницької діяльності неетичних (часто хижацьких) методів збільшення власного прибутку, що потенційно може завдати шкоди споживачам, найнятим працівникам, наявним на ринку конкурентам, а також суспільству й державі загалом [30, с. 225];

3) підприємницька діяльність самостійно здійснюється фізичними та юридичними особами, які отримали правовий статус суб'єкта підприємницької діяльності, успішно пройшовши законом передбачену

процедуру реєстрації, а отже, підприємницька діяльність – це діяльність людини, прояви в об'єктивній дійсності якої повсякчас пов'язані з різними ризиками для адміністративно-правового режиму дотримання вимог законності [30, с. 222]. Самостійність підприємницької діяльності випливає з її свободи та полягає в тому, що будь-який підприємець на свій розсуд вирішує усі питання, пов'язані з веденням власного бізнесу, самостійно спрямовує свою підприємницьку діяльність, вчиняє юридично значимі дії для реалізації своєї підприємницької правоздатності, керуючись при цьому критеріями економічної вигоди та кон'юнктурою ринку та не порушуючи при цьому норм Конституції та законів України [136, с. 196]. Водночас для того, щоб мати змогу на законних підставах самостійно здійснювати відповідні дії, суб'єкт права повинен отримати повною мірою правовий статус підприємця в процесі реєстрації юридичної особи (фізичної особи — підприємця) згідно з нормами Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань» [166]. Це є одним з ключових проявів державного контролю, що задовольняє потребу відстеження економічної активності в державі, а також розвитку (тенденцій) й характеру підприємницької діяльності, а отже, потребу застосовувати положення нормативно-правових актів, що сприяють забезпеченню встановленого правопорядку у сфері підприємницької діяльності [30, с. 225]. Таким чином, підприємницька діяльність у дійсності постає як особливий об'єкт контролю й нагляду, які передбачають застосування заходів, що допомагають викорінити чи принаймні мінімізувати ризики, пов'язані з цією сферою людською діяльності. Це є надзвичайно важливим для забезпечення стабільності та безпеки економічних умов буття держави та суспільства [30, с. 225], бо виникнення таких ризиків є можливим у результаті здійсненні господарської діяльності без обов'язкової державної реєстрації, а також провадження підприємницької діяльності на власний розсуд (самостійно). Щодо здійсненні цієї економічної діяльності без обов'язкової реєстрації, то слід зауважити, що обов'язкова реєстрація

передбачає загальну перевірку спроможності відповідної особи виконувати свої обов'язки як підприємець. Підтвердження такої спроможності є підставою для реєстрації та набуття особою правового статусу підприємця, що означає не лише набуття нею комплексу прав, а також й обов'язків, за частиною реалізації яких в подальшому буде здійснюватися контроль і нагляд відповідним суб'єктом публічного адміністрування. Отже, такий контроль дозволяє запобігати потенційним шахрайським діям на ринку, зміцнює довіру в бізнес-середовищі тощо. Що ж стосується ризикованості як риси підприємницької діяльності, пов'язаної із тим, що вона здійснюється підприємцем самостійно, то з цього приводу зауважимо, що підприємці, здійснюючи підприємницьку діяльність на власний розсуд, приймають економічні рішення, які можуть мати значні наслідки для здоров'я нації, економічної, екологічної та інших типів безпеки держави (при цьому вказане стосується не лише великого бізнесу, а й фізичних осіб — підприємців). Крім того, абсолютна самостійність підприємницької діяльності є умовою, за якої недобросовісний підприємець може вдаватись до різних зловживань своїм правовим статусом. Таким чином, контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю стає необхідним для пом'якшення різноманітних системних ризиків, а також для зміцнення національної безпеки держави;

4) підприємницька діяльність є активною, ініціативною та систематичною людською діяльності, яка включає широкий спектр факторів, що спричиняють виникнення та посилення ризиків для дотримання режиму законності в Україні [30, с. 222]. Хоча ініціатива та проактивність зазвичай розглядають як корисні аспекти підприємницької діяльності, важливо визнати, що такі ініціативи, по-перше, можуть бути помилковими, і хоча підприємець може мати добросовісні мотиви, проте своїми ініціативами та активністю може зашкодити публічним і приватним інтересам; по-друге, можуть трансформуватись із позитивних ініціатив у такі, що з часом негативно впливають на ринок, суспільство та державу (саме тому контроль і нагляд зосереджується не лише на активній поведінці підприємця, яка

становить підприємницьку діяльність, а й також на його пасивній поведінці, що є закономірним, беручи до уваги форми реалізації правового статусу підприємця); по-третє, можуть приховати недобросовісні наміри підприємця. Системність підприємницької діяльності зумовлена властивою їй повторюваністю (циклічністю) її фактичного вираження [136, с. 196], що вказує на потенційний її вплив на економічні цикли, рівень зайнятості в певній місцевості, а також на стабільність ринку в цілому. З огляду на це доходимо висновку, що підприємницька діяльність є особливим об'єктом контролю й нагляду адже, по-перше, контроль та нагляд за розглядуваним типом економічної діяльності допомагають цілісно попередити виникнення різних ризиків для правопорядку у сфері підприємницької діяльності, які зумовлені передусім «людським фактором прояву підприємницької ініціативи» [30, с. 225]. При цьому враховується, що неконтрольована підприємницька ініціатива може сприяти: перенасиченню ринку, надмірній конкуренції або ризикованій спекулятивній поведінці, спричиняти системні кризові явища на ринку, реалізації замаскованих неетичних намірів підприємця тощо. По-друге, підприємницька діяльність є особливим об'єктом контролю та нагляду з огляду на те, що такий контроль та нагляд у дійсності зменшують негативні наслідки впливу активної та пасивної діяльності підприємців на економічні цикли. Так, у контексті економічного зростання неконтрольована підприємницька діяльність спроможна спричинити надмірний оптимізм на ринку, перетворюючи таку активність на «економічну бульбашку». Натомість її «вибух» може закономірним чином призвести до банкрутства підприємств, їх подальшої ліквідації, масового звільнення працівників та фактичної неспроможності підприємців задовольнити навіть об'єктивно наявний попит на ринку, а також (що особливо небезпечно) забезпечити продовольчу безпеку населення [30, с. 226]. По-третє, відповідна особливість підприємницької діяльності зумовлена також тим, що контроль і нагляд за цією систематичною діяльністю потенційно може просувати політику держави в соціальній сфері,

сприяючи тому, щоб підприємницька діяльність «також характеризувалась соціальною та екологічною стійкістю» [30, с. 226];

5) підприємницька діяльність є ризикованою, а також відповідальною економічною діяльністю [30, с. 222]. Будь-які підприємницькі ініціативи відзначаються бізнес-ризиками [58, с. 17], що є закономірним, адже ця діяльність вимагає постійного реагування на внутрішні та зовнішні ризики. Саме тому підприємницька діяльність вимагає розробки підприємцем ретельної стратегії, що мінімізує вплив таких ризиків, по-перше, на його капітал [264, с. 360], по-друге, на споживачів, ринок, суспільство та державу. У зв'язку із цим підприємці мають прагнути до уникнення таких негативних наслідків своєї діяльності й нести відповідальність за будь-які наслідки, що об'єктивуються в дійсності, а також за будь-які порушення нормативно-правової основи сфери підприємницької діяльності. Тому, по-перше, відповідальність слід трактувати розширено, тобто як позитивну та негативну; по-друге, розуміти її з урахуванням видової структури юридичної відповідальності у сфері підприємництва, адже різні види відповідальності до підприємця застосовуються залежно від характеру вчиненого ним правопорушення (зокрема, адміністративну та кримінальну) [91, с. 337]. Зважаючи на цей контекст, підприємницька діяльність є відповідальною, а це означає, що підприємці повинні провадити свою діяльність відповідально (позитивна відповідальність у цій діяльності) та бути готовими нести юридичну відповідальність за будь-які порушення відповідного правового режиму (негативна відповідальність у цій діяльності). У цьому контексті підприємницька діяльність виокремлюється як специфічний об'єкт нагляду і контролю внаслідок декількох причин. По-перше, цілком виправдано можна розуміти контроль і нагляд за цією економічною діяльністю як обґрунтоване обмеження свободи підприємництва, яка проголошена конституцієдавцем. Вказане пояснимо тим фактом, що контроль і нагляд є дієвим, узгодженим із вказаною свободою інструментом, належне використання якого передусім забезпечує безпеку підприємницької діяльності, сприяє стабільності на

ринку, а також підвищенню суспільного добробут [30, с. 222]. Справа в тому, що контрольно-наглядова діяльність, стримуючи небезпечні ініціативи підприємців, які можуть спричинити значні підприємницькі ризики (при цьому допускається, що законодавство у сфері підприємництва, а також адміністративне законодавство, що визначає правовий статус суб'єктів контрольно-наглядової діяльності та форми, способи і засоби реалізації такого статусу, у дійсності відповідає меті правопорядку, є достатньо досконалим і враховує реальні закономірності ринкової економіки), створює в державі умови балансу свободи підприємництва та публічних інтересів. По-друге, контроль та нагляд за підприємницькою діяльністю є «інструментом забезпечення реального дотримання підприємцями вимог законодавства, а також притягнення підприємців-порушників до юридичної відповідальності» [30, с. 226].

Узагальнюючи викладене зауважимо, що підприємницька діяльність з її самостійним (відносно незалежним у контексті вимог свободи підприємництва), ініціативним, систематичним, активним, ризикованим і відповідальним характером є чинником соціально-економічного, науково-технічного прогресу, фактором посилення національної безпеки та обороноздатності держави також може бути фактором кризових явищ у безпековій, економічній, соціальній, екологічній та інших сферах. У цьому контексті підприємницька діяльність постає як особливий об'єкт контролю та нагляду, з огляду на те, що:

1) підприємницька діяльність є особливою економічною діяльністю, ініціювання та здійснення якої має юридичні та соціально-економічні наслідки, що враховуються її правовим режимом. Проте без контролю й нагляду цей правовий режим не може досягати своєї мети, виконувати повною мірою завдання й властиві йому функції, адже лише контроль і нагляд є ефективним інструментом забезпечення нормативності умов підприємництва в державі (у процесі контролю та нагляду не лише враховується свобода підприємницької діяльності, а й уможливлюється її

вияв в конструктивній формі), сприяючи таким чином законослухняній поведінці підприємців, допомагаючи передбачити відхилення підприємців від режимної норми та скеровувати їх до правомірних, етичних і відповідальних підходів в реалізації тих чи інших бізнес-ініціатив;

2) підприємницька діяльність зумовлена людською активністю, що об'єктивується в діях, бездіяльності та рішеннях суб'єктів підприємницької діяльності, які є юридичними чи фізичними особами та учасниками ринку, що набувають (коли здійснюється контроль і нагляд за реєстрацією суб'єкта підприємницької діяльності) чи вже володіють правовим статусом, який дозволяє їм вступати в підприємницькі правовідносини, або ж позбавляються такого статусу (припиняючи підприємницьку діяльність);

3) безпосереднім об'єктом контролю в досліджуваному нами контексті слід вважати: а) дії, бездіяльність і рішення, пов'язані з реєстрацією суб'єкта підприємницької діяльності (чи з припиненням такої діяльності); б) мету, завдання, стратегію діяльності суб'єкта підприємницької діяльності; в) дії, бездіяльність і рішення суб'єкта підприємницької діяльності, що ним вчиняються, приймаються з метою досягнення бажаної мети, виконання завдань і реалізація відповідної стратегії; г) виконання суб'єктом підприємницької діяльності інших обов'язків, які випливають зі статусу суб'єкта підприємницької діяльності (отримання ліцензії, дозволів і дотримання ліцензійних обов'язків, умов дозволу; формування кадрової політики та її реалізація; сплата податків та інших обов'язкових платежів; ведення бухгалтерського обліку тощо);

4) підприємницька діяльність позначається на публічних інтересах, а тому контроль і нагляд за нею захищає публічні інтереси, надаючи додатковий рівень гарантій проти протиправної та/або неетичної ділової практики суб'єктів підприємницької діяльності (створення монополій, картелів, недобросовісне маніпулювання свідомістю споживачів тощо); гарантій недопущення системних ризиків (продовольча криза, фінансова криза та ін.);

5) підприємницька діяльність систематично провадиться в умовах реалізації державою економічної політики, а отже, контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю є наріжним каменем у реалізації національної економічної політики (особливо актуальним це є в умовах політики детінізації бізнесу, сфери зайнятості, підтримки розвитку окремих сфер економіки тощо). Також в означеному розумінні контроль і нагляд за цією діяльністю може гарантувати, що бізнес буде не лише прибутковим, а й екологічно стійким і соціально відповідальним;

6) підприємницька діяльність спрямована на отримання прибутку, а тому контроль і нагляд за нею враховує, що відповідна мета цієї економічної діяльності може спричинити гонитву за прибутком, яка полягає у використанні підприємцем недобросовісних засобів, що порушують стандарти чесної конкуренції, забезпечення соціальної безпеки найманих працівників, непідкупності тощо;

7) підприємницька діяльність є ризикованою, самостійною та відповідальною діяльністю, а отже, ефективний контроль і нагляд за нею сприяє тому, щоб підприємець відповідально ставився до підприємницьких ризиків і їх впливу на споживачів, ринок, суспільство та державу, ніс не лише фінансову, матеріальну й моральну відповідальність за свої дії, а й юридичну відповідальність за рішення та дії (бездіяльність) за підприємницькі ініціативи.

Отже, хоча свобода підприємницької діяльності в нашій державі визнана на рівні Основного Закону та додатково визначена у ст. 43 ГК України, важливо пам’ятати, що ця свобода не є абсолютною; контроль і нагляд за вказаною економічною діяльністю не є простим (необґрунтованим, довільним, непрогнозованим за підставами, умовами й наслідками) обмеженням цієї свободи [30, с. 226] й у формально-юридичному значенні не може тлумачитись як обмеження такої діяльності загалом. У цьому контексті слід мати на увазі насамперед те, що контрольно-наглядова діяльність уповноваженого суб’єкта повною мірою узгоджується зі свободою

підприємницької діяльності, яка передбачає законне втручання, котре може здійснюватися виключно з урахуванням вимог, передбачених у ч. 2 ст. 19 Основного Закону України. Важливість контрольно-наглядової діяльності у цьому аспекті важко недооцінити, беручи до уваги той факт, що підприємницька діяльність — це завжди діяльністю людини, а отже, вона пов'язана з численними ризиками як для самого підприємця, так і для його клієнтів, суспільства та держави (зокрема, через людський фактор та непередбачені обставини). Важливо наголосити на тому, що людський фактор також безпосереднім чином може позначатись на правовому порядку в підприємницькому секторі, адже підприємець може як умисно (зокрема, з мотивів збільшення фінансової вигоди від економічної діяльності), так і ненавмисно (навіть діючи сумлінно) порушити норми та стандарти правового режиму підприємницької діяльності.

Завдяки ефективному контролю та нагляду уповноважений суб'єкт може виявити порушення (це важливо особливо тоді, коли підприємець не знає про порушення ним вимог закону) й повідомити порушника про такий факт, а також притягнути його до юридичної відповідальності та/або окреслити шляхи припинення порушення, можливі варіанти правомірної поведінки за вказаних обставин тощо. У відповідь на це суб'єкт господарювання, котрий порушив вимоги законності, може виправити ситуацію й справді добросовісно вести господарську діяльність.

Отже, враховуючи потенційні ризики неконтрольованої свободи для особи, громадянина, суспільства та держави, законодавець виважено розглядає підприємницьку діяльність як особливий об'єкт нагляду та контролю. Означений підхід, як видається, слугує двом ключовим цілям: по-перше, він сприяє збалансованій державній стратегії щодо підтримки стійкості бізнес-екосистеми — фундаментальній передумові соціально-економічного прогресу та суспільного добробуту. По-друге, цей підхід уможливлює правопорядок у сфері підприємницької діяльності (у економіці загалом), тим самим забезпечуючи дотримання в державі вимог законності,

охороняючи при цьому публічні інтереси, а також сприяючи чесній конкуренції, мінімізуючи різноманітні ризики, пов’язані з підприємницькою діяльністю, та сприяючи економічній стабільності держави та сталому розвитку людства.

1.3. Правові засади контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні та місце адміністративно-правового регулювання серед них

У будь-якій правовій та демократичній державі юридично значима діяльність здійснюється відповідно до комплексу правових та організаційних засад. Однак якщо правові засади в загальному розумінні зводяться до надання чинними нормативно-правовими актами можливості здійснювати певну діяльність [23, с. 499], то організаційні засади окреслюють особливості будови чогось [23, с. 441]. Відповідне тлумачення правових засад є очевидно обмеженим, адже в державі, де панує право, засадами, що надають можливість діяти, є не лише нормативно-правові акти, а й договори та насамперед принципи права, які, по-перше, дозволяють окреслювати широту можливостей діяти певним чином, беручи до уваги межі такої діяльності, що випливають із предмета діяльності, а також із комплексу засадничих ідей верховенства права, правової законності, людиноцентризму, рівності, справедливості та ін.; по-друге, є орієнтирами для оцінювання нормативно-правових актів (тобто дій і рішень суб’єктів адміністративного права) як таких, що відповідають (не відповідають) меті та завданню права. Саме тому серед українських учених сьогодні відсутнє спільне розуміння змісту категорії «правові засади».

Звернемо увагу на те, що С. О. Віннік, досліджуючи на дисертаційному рівні правові засади контролю й нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні [25, с. 46–61], констатує, що серед учених і дослідників превалюють два основні підходи до інтерпретації таких засад: перший підхід асоціюється з тотожністю правових засад і принципів права (передусім із

загальноправовими, галузевими, інституційними); другий — з набором (сукупністю) нормативно-правових актів різних рівнів (конституційного, міжнародно-правового, законодавчого та підзаконного), норми яких зосереджені на нормативному упорядкуванні конкретних правовідносин [25, с. 46–47]. При цьому сам вчений вказує на те, що більш обґрунтованим є лише другий підхід, враховуючи при цьому, що серед сукупності правових засад контролю (нагляду) основне місце належить саме нормативно-правовим актам адміністративного законодавства України [25, с. 47]. Погоджуючись із тим, що серед правових засад контролю і нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні особливе місце посідають саме норми адміністративного законодавства (ця позиція нами далі буде розкрита більш детально), наголосимо на неможливості погодитись із тим, що принципи права не охоплені категорією «правові засади». Вважаємо, що правові засади контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні доцільно зводити до принципів організації та здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, а також до нормативно-правової бази організації та здійснення цієї адміністративно-правової діяльності.

1. Принципи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. Насамперед слід констатувати, що «контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю як особлива діяльність із забезпечення законності у сфері підприємництва передбачають дотримання суб’єктами контрольно-наглядової діяльності не лише вимог чинного законодавства, але вимог ряду засадничих принципів організації та здійснення цієї діяльності. Означені принципи узгоджуються із метою та завданнями права в цілому (також і адміністративного права, а також його особливого інституту — контрольно-наглядової діяльності), будучи важливими гарантіями правопорядку в державі загалом та у сфері підприємницької діяльності зокрема, закладаючи основу для правомірного, етичного та відповідального виконання посадових обов’язків» [37, с. 99]. Враховуючи переваги й

недоліки позицій українських вчених щодо змісту та структури принципів контрольно-наглядової діяльності [5; 9; 24; 83; 95; 156], а також контролю й нагляду у сфері підприємницької діяльності (та суміжних процесів) [95; 108; 143; 253], доходимо висновку, що «принципи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю слід поділити на три групи: загальноправові, спеціальні та особливі засадничі ідеї» [37, с. 99].

Що стосується *загальноправових принципів*, то ними є основні принципи функціонування правової системи, а отже, й контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, що повинна бути органічною частиною правопорядку. Серед них слід виокремити такі принципи: верховенства права; законності; людиноцентризму; справедливості; рівності.

Спеціальними принципами контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю є галузеві засадничі ідеї, регламентовані чинним адміністративним законодавством України, а саме:

1) принцип патріотизму службовців, котрі здійснюють заходи впливу у межах контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності, наповнений відчуттям вірності державі та беззаперечного обов’язку перед своєю країною (цією властивістю такі посадові особи повинні характеризуватись як в службовий, так і в позаслужбовий час). Окреслена лояльність посадових осіб «до держави, а також відчуття зобов’язання перед країною гарантує, що ці публічні службовці віддаватимуть перевагу публічним інтересам у своїй контрольно-наглядовій діяльності, тим самим сприяючи економічній стабільності та прогресу країни, не допускаючи: зростання корупції в системі контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємництва; диверсійної діяльності, спрямованої на підрив економічної стабільності в державі задля зниження її обороноздатності» [37, с. 99];

2) принцип непідкупності (доброчесності), що є засадничою ідеєю, якій повинні слідувати громадяни в цілому, а щонайперше посадові особи органів публічної служби, зокрема й ті, які здійснюють контроль та нагляд за

підприємницькою діяльністю. Насамперед цей принцип вимагає від осіб, які мають владні повноваження, демонструвати свою непідкупність і абсолютну нетерпимість до корупції. Внаслідок цього має відбутися зниження потенційних стимулів до отримання чи надання незаконної вигоди, а також вибіркове здійснення контрольно-наглядової діяльності; зміцнення довіри суспільства та бізнесу до держави як гаранта правопорядку у сфері підприємництва [37, с. 99–100];

3) принцип чесності (сумлінності) у виконанні службовцями їх контрольно-наглядових обов'язків під час здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємництва. Ця засаднича ідея вимагає, щоб відповідні службовці дбайливо та старанно виконували свої обов'язки, зокрема контрольно-наглядові функції; справедливо та поважно (відповідно до людської гідності, а також враховуючи важливість свободи підприємницької діяльності) ставилися до суб'єктів підприємницької діяльності (зокрема, незалежно від того, чи належать ці суб'єкти до приватного або публічного сектору), щодо яких застосовуються заходи контролю (нагляду) [37, с. 100];

4) принцип політичної нейтральності (неупередженості) публічних службовців, які провадять контрольно-наглядову діяльність у сфері підприємництва. Ця засаднича ідея є важливим принципом адміністративно-правової діяльності, а особливо в умовах, коли політичні інтереси часто перетинаються з бізнес-інтересами (наприклад, великі корпорації використовують політиків та адміністративні ресурси для послаблення економічного потенціалу конкурентів або для блокування їх економічної діяльності). Дотримуючись цього принципу, професійні публічні службовці, котрі здійснюють контрольно-наглядову діяльність, зобов'язані: відмежовувати власні політичні погляди та переконання від своїх обов'язків, не дозволяти цим поглядам (переконанням) впливати на їхні дії та рішення щодо контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю, «аргументувати свої дії та рішення на правовій основі, пояснювати цю правову основу,

унеможливлюючи тлумачення відповідних дій та рішень в якості таких, що вчинені (прийняті) на основі політичного упередження; повідомляти безпосереднього керівника (за потреби вище керівництво) про спроби політизації їх контрольно-наглядової діяльності з боку колег, керівника та інших осіб, що мають на них вплив ієрархічного чи неієрархічного характеру» [37, с. 100];

5) «принцип демократизму контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, що вимагає створення державою умов, за яких до системи контрольно-наглядової діяльності можуть долучитись також суб'єкти громадянського суспільства» [37, с. 100];

6) «принцип прозорості та гласності, а також обґрунтованої конфіденційності контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, який є необхідним у правовій та демократичній державі, адже уможливлює підзвітність відповідних суб'єктів владних повноважень, гарантуючи, що суб'єкти підприємницької діяльності, а також громадськість матимуть змогу отримувати та перевіряти дії та рішення контрольно-наглядового характеру у сфері підприємництва. Водночас ця засаднича ідея також містить застереження про необхідність забезпечення конфіденційності, а саме непоширення в рамках контрольно-наглядової діяльності інформації з обмеженим доступом, що є вимогою виокремленого принципу, яка сприяє дотриманню балансу між необхідністю прозорості діяльності суб'єктів публічного адміністрування та потребою забезпечення конфіденційності» [37, с. 100];

7) «принцип ієрархічності (підконтрольності та підзвітності) в контрольно-наглядовій діяльності за підприємницькою діяльністю, що є засадничою ідеєю, котра забезпечує систематичність і організованість контрольно-наглядової діяльності, запроваджуючи чіткі рамки повноважень, а також підзвітності в системі контрольно-наглядової діяльності, що забезпечує безперебійне функціонування цієї системи, а також мінімізує

випадки створення невиправданих організаційних бар'єрів для вчасного застосовування необхідних контрольно-наглядових заходів» [37, с. 100–101].

Що ж до *особливих принципів* контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, то ними є засадничі ідеї, котрі стосуються специфічних вимог до здійснення адміністративно-правової діяльності загалом та до здійснення контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності зокрема. До таких засадничих ідей можемо віднести такі принципи:

1) принцип комунікативного зв'язку, що вимагає: сприяння відкритості комунікацій між контролюючими суб'єктами (також тими, що здійснюють нагляд) та суб'єктами підприємницької діяльності, які контролюються (перебувають під наглядом); сприяння взаєморозумінню між суб'єктами контрольно-наглядової діяльності;

2) принцип єдності знань, що вимагає єдиного та всебічного (з урахуванням знань про контроль і нагляд, що вироблені в межах права, економіки, психології, соціології, культурології та ін.) розуміння економічних операцій, норм поведінки суб'єктів господарювання, ризиків підприємницької діяльності, вимог нормативно-правової основи сфери підприємництва та ефективного контролю й нагляду та ін.;

3) принцип цілісності, який потребує комплексного підходу до контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю, враховуючи всі аспекти фактичного прояву вказаної економічної діяльності, а саме специфіку цієї діяльності, закони ринкової економіки, принципи фінансів, засади використання людських ресурсів, вимоги засад соціальної відповідальності та соціальної солідарності тощо;

4) принцип систематичності, плановості та раптовості, який вимагає, щоб нагляд здійснювався на систематичній основі, а контроль відбувався відповідно до планового характеру; щоб задля унеможливлення імітації правомірності, добросовісності підприємницької діяльності суб'єкти контрольно-наглядової діяльності здійснювали позапланові (раптові)

перевірки, не перешкоджаючи при цьому реалізації підприємцем свободи підприємницької діяльності;

5) принцип причинності, котрий вказує на те, що контроль і нагляд повинні: ґрунтуватись на нормах чинного законодавства, відповідати фактичним обставинам дійсності, що визначають характер контрольно-наглядової діяльності, а також вчинятись на підставі правозастосовних актів; зосереджуватися не лише на результатах, а й на розумінні причин чи першопричин будь-якої невідповідності чи порушення;

6) принцип процесного підходу, який передбачає, що контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю буде здійснюватися відповідно до встановлених процедур, а отже, буде процедурно визначеною, прогнозованою (у юридичному розумінні) діяльністю; зосереджуватись на всіх бізнес-процесах, а не на окремих інцидентах чи результатах (принаймні буде розглядати інциденти, що спричинили контрольно-наглядові заходи, у сукупності з іншими характеристиками підприємницької діяльності), що сприятиме виявленню системних проблем;

7) принцип розподілу контрольно-наглядових повноважень, що вказує на обов’язкове чітке розмежування впливу на суб’єктів підприємницької діяльності в межах контролю й нагляду (здійснення нагляду не повинно відбуватись як прихований контроль); на розмежування та розподіл контрольно-наглядових повноважень між різними суб’єктами владних повноважень, правовий статус яких дозволяє їм здійснювати відповідну діяльність;

8) принцип об’єктивності та достовірності результатів контролю й нагляду за підприємницькою діяльністю, що вимагає від суб’єктів контрольно-наглядової діяльності добросовісно прагнути до того, щоб інформація, зібрана, оброблена та узагальнена в результаті їхніх спостережень, перевірок тощо, а також висновки за результатами контрольно-наглядових заходів були об’єктивними, неупередженими та надійними;

9) принцип зворотного зв'язку, який вимагає, щоб державою були створені умови, за яких суб'єкти підприємницької діяльності, щодо яких здійснюється контрольно-наглядова діяльність, мали реальну змогу давати оцінку вжитих щодо них заходів, формулювати відповідні пропозиції з оптимізації такої адміністративно-правової діяльності;

10) принцип професіональної компетентності суб'єктів контролю (нагляду), який вимагає, щоб кадрова політика в органах, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність у сфері підприємницької діяльності, передбачала наповнення кадрами належної якості та кількості, у результаті чого контрольно-наглядова діяльність у вказаній сфері буде здійснюватися професійними публічними службовцями, які мають належні практичні знання, досвід контрольно-наглядової діяльності та ін.;

11) принцип синергізму системи контролю й нагляду у сфері підприємницької діяльності, що наголошує на пріоритетності злагодженого функціонування всіх суб'єктів публічного адміністрування, котрі здійснюють контрольно-наглядову діяльність у зазначеній сфері, де колективний результат перевершує суму відповідних індивідуальних зусиль;

12) принцип самодостатності системи контролю й нагляду у сфері підприємницької діяльності, що вимагає від держави створення правових та організаційних умов для забезпечення самостійності посадових осіб, які повноважні здійснювати контрольно-наглядову діяльність, та відносної незалежності відповідних суб'єктів публічного адміністрування;

13) принцип відповідальності суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність у сфері підприємницької діяльності, що передбачає: зобов'язання вказаних суб'єктів відповідальним чином ставитись до виконання своїх обов'язків (позитивна відповідальність); нести юридичну відповідальність за порушення вимог чинного законодавства, які на них поширюються у зв'язку з виконанням посадових обов'язків (негативна відповідальність);

14) принцип своєчасності контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності, який полягає в тому, що відповідна діяльність повинна здійснюватися вчасно, а саме попереджати порушення законодавства або ж виявляти порушення законодавства на ранніх стадіях (принаймні до моменту завершення строку притягнення порушника до юридичної відповідальності);

15) принцип оптимальності контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності, що вимагає від відповідного кола суб'єктів провадити таку діяльність, прагнучи зберігати баланс між потребою забезпечити відповідність підприємницької діяльності вимогам законності й потребою сприяти свободі підприємництва, яка не допускає накладання на бізнес надмірного тягаря з боку держави та суспільства [33, с. 85];

16) принцип ефективності контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності, який передбачає, що відповідні суб'єкти публічного адміністрування повинні ефективним чином провадити свою управлінську діяльність, забезпечуючи досягнення бажаних результатів з мінімальними витратами, часом і ресурсами, не завдаючи шкоди при цьому свободі підприємництва та принципам і законам ринкової економіки правової, демократичної та соціальної держави;

17) принцип невтручання контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності, що покладає на відповідних суб'єктів обов'язок утримуватися від вчинення дій та прийняття рішень, які можуть бути розтлумачені в якості таких, що передбачають надмірне або ж інше немотивоване втручання в підприємницьку діяльність;

18) принцип правового захисту суб'єктів підприємницької діяльності під час та в результаті застосування до них заходів, передбачених контрольно-наглядовою діяльністю у сфері підприємницької діяльності, що є засадничою ідеєю, котра передбачає, що суб'єкти підприємницької діяльності, перебуваючи у відповідних умовах, повинні: зазнавати правомірного, доброчесного, неупередженого та справедливого ставлення до

них з боку суб'єктів контрольно-наглядової діяльності, а також з боку суду, адміністративного органу, до якого вони звернулись із проханням отримати відповідний захист; отримувати реальну змогу оскаржувати дії суб'єктів контрольно-наглядової діяльності;

19) принцип превентивності контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності, який вимагає, що ця адміністративно-правова діяльність не повинна зводитись до каральної функції держави, а зосереджуватись на запобіганні порушенням.

2. Нормативно-правова основа контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. Беручи до уваги погляди вчених до розуміння особливостей правового регулювання підприємницької діяльності [38; 96; 114; 139; 252], контрольно-наглядові діяльності у сфері підприємницької діяльності [85–88; 107; 153; 259], а також комплексно аналізуючи увесь масив чинного законодавства України, що стосується підприємницької діяльності та контролю і нагляду за нею, доходимо висновку, що розглядувану нами нормативно-правову основу становлять такі рівні нормативно-правових актів:

1) *конституційний рівень* нормативно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, а саме Основний Закон України, яким: а) проголошується свобода підприємницької діяльності, а також обставини, що передбачають правомірне втручання держави у сферу цієї свободи (ст. 42, ч. 2 ст. 78, ч. 4 ст. 103, ч. 1 ст. 120, з урахуванням частин 1–3 ст. 13); б) встановлюється обов'язок держави забезпечувати захист прав усіх суб'єктів господарювання (ч. 4 ст. 13); в) проголошується непорушність правил конкуренції в підприємницькій діяльності та обов'язок держави забезпечувати захист конкуренції (ч. 3 ст. 42); г) закріплюється обов'язок держави здійснювати контроль за якістю та безпечністю продукції (послуг, робіт) з метою захисту прав споживачів; сприяти діяльності громадських організацій споживачів (ч. 4 ст. 42); д) визначаються можливості здійснення контролю народним

депутатом і обов'язок суб'єктів підприємницької діяльності реагувати на запити народних депутатів (ст. 86); е) гарантується, що правові засади й гарантії підприємництва, правила конкуренції та норми антимонопольного регулювання встановлюються на рівні законодавчих актів (п. 8 ч. 1 ст. 92) [106];

2) *законодавчий рівень* нормативно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, яким охоплено такі групи законодавчих актів:

а) «*законодавчі акти цивільного та господарського законодавства,* що містять норми про підприємницьку діяльність, становлячи основу господарського правопорядку в Україні» (курсив наш. — *В. В.*) [29, с. 40]. До таких актів, по-перше, слід віднести ГК України, який є кодифікованим законодавчим актом, що встановлює правові основи господарювання (засновані на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності). Як вбачається з норм ГК України, означені основи, що є узгодженими з вимогами Конституції України [106] сприяють: відповідальній та етичній максимізації бізнес-активності суб'єктів підприємницької діяльності в Україні, розвитку підприємництва в цілому й, відповідно, зростанню ефективності суспільного виробництва, а також його соціальної орієнтації; встановленню в економічній системі держави суспільного господарського порядку, гармонізації цієї системи з іншими економічними системами [54]. По-друге, Цивільний кодекс України, яким з-поміж загальних засад цивільного законодавства визначається свобода підприємницької діяльності, що не заборонена законом (п. 4 ч. 1 ст. 3); встановлюється цивільно-правовий режим захисту цивільних прав та інтересів (гл. 3); цивільно-правовий статус фізичних осіб — підприємців (гл. 5) та підприємницьких товариств (гл. 8); встановлюється цивільно-правові режими права власності та інших речових прав (кн. 3), права інтелектуальної власності (кн. 4), зобов'язального права (кн. 5) [263]. По-третє, Закон України «Про господарські товариства» від 19 вересня 1991 р.

№ 1576-XII, що закріплює визначення, а також встановлює всі типи господарських товариств, основні правила та стандарти їх формування та функціонування і водночас права та обов'язки їхніх засновників (членів) [162] (за винятком товариств з обмеженою відповідальністю і товариств з додатковою відповідальністю). По-четверте, Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 р. № 2275-VIII, положеннями якого визначаються: правовий статус цих суб'єктів економічної діяльності, а також порядок створення, діяльності й припинення цих товариств, права й обов'язки їхніх учасників [238]. По-п'яте, Закон України «Про акціонерні товариства» від 27 липня 2022 р. № 2465-IX, відповідно до ч. 1 ст. 1 якого встановлені процедури формування, функціонування, припинення та виділу відповідного виду товариств, а також їхній господарсько-правовий статус, ключові права та обов'язки їхніх акціонерів [158]. По-шосте, Закон України «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. № 973-IV, норми якого окреслюють ключові правові, економічні, а також соціальні основи формування та діяльності фермерських господарств (переважно як передової форми підприємницької діяльності у сфері аграрного сектору) [241]. По-сьоме, Закон України «Про інститути спільного інвестування» від 5 липня 2012 р. № 5080-VI, що має на меті створити сприятливі умови для залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів. Крім того, цей законодавчий акт встановлює основні правові та організаційні засади створення (діяльності, припинення) суб'єктів спільного інвестування, а також визначає специфіку управління активами вказаних суб'єктів. Додатково цим Законом визначається перелік вимог, які стосуються «складу, структури та зберігання таких активів, особливості емісії, обігу, обліку та викупу цінних паперів інститутів спільного інвестування, а також порядок розкриття інформації про їх діяльність» [212]. По-восьме, Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 23 лютого 2006 р. № 3480-IV, який упорядковує відносини, які виникають у межах: здійснення професійної

діяльності на організованих товарних ринках та ринках капіталу; випуску, обігу, а також викупу цінних паперів; виконання обов'язків за такими цінними паперами; укладання та виконання деривативних контрактів; зміни сторони в зазначених контрактах; вчинення юридично значимих дій щодо фінансових інструментів на ринках капіталу [234];

б) *законодавчі акти адміністративного законодавства,* що стосуються підприємницької діяльності в України, які умовно можна поділити на такі підгрупи законів України:

— нормативно-правові акти законодавчого характеру, що встановлюють адміністративно-правові режими організації та здійснення підприємницької діяльності, а також пов'язані з ними галузеві (передусім адміністративно-правові, господарсько-правові) правові режими. До них, по-перше, слід віднести Податковий кодекс України [151], який упорядковує правові відносини, що виникають у сфері справляння податків (зборів), а також містить комплекс норм, які визначають функції та правові основи діяльності контролюючих органів, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику. По-друге, Митний кодекс України [129], який врегульовує правові відносини, пов'язані зі справлянням митних платежів, а також функції та правові основи діяльності суб'єктів, повноважних здійснювати митний контроль і митне оформлення. По-третє, Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11 вересня 2003 р. № 1160-IV [172], який встановлює ключові правові та організаційні основи впровадження державної регулятивної політики у сфері підприємницької (господарської в цілому) діяльності. По-четверте, Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 р. № 2404-VI [165], положення якого окреслюють: організаційні та правові засади взаємодії державних партнерів із приватними; базові принципи державно-приватного партнерства, заснованого на договірній основі. По-п'яте, Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. № 40-IV [211], який містить

норми, які визначають ключові правові, економічні, а також організаційні основи публічного адміністрування (саме державного регулювання) у сфері інноваційної діяльності в Україні. По-сьоме, Закон України «Про ринок електричної енергії» від 13 квітня 2017 р. № 2019-VIII [235], який встановлює правові, економічні, а так само й організаційні засади функціонування ринку електроенергії та пов'язані із цим питанням (зокрема, різні аспекти формування та реалізації державної політики з нагляду (контролю) у сфері електроенергетики). По-восьме, Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14 грудня 2021 р. № 1953-IX [243], який з 1 січня 2024 р. замінив Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 р. № 2664-III [242] та встановив загальні основи функціонування ринку фінансових послуг, окреслив повноваження регулятора щодо державного регулювання та нагляду за відповідними суб'єктами економічної діяльності. По-шосте, Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» від 15 липня 2021 р. № 1667-IX [237], який встановлює організаційні, правові, а також фінансові принципи роботи правового режиму «Дія Сіті» з метою стимулювання розвитку цифрової економіки в державі; створення сприятливих умов для проведення інноваційного бізнесу; розвитку цифрової інфраструктури; залучення як інвестицій, так і талановитих спеціалістів;

— законодавчі акти, які визначають загальний та спеціальний адміністративно-правовий статус суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні. Серед таких актів адміністративного законодавства слід виокремити, по-перше, Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 р. № 889-VIII [167], що встановлює: ключові принципи, правові та організаційні основи для забезпечення як публічної, так і професійної, політично нейтральної, ефективної, громадськоцентричної професійної публічної служби, яка діє в інтересах держави та суспільства; процедуру, у межах якої громадяни України реалізують належне їм право на рівний доступ до професійної

публічної служби, що цілісно вибудовується на їхніх особистих якостях і досягненнях. По-друге, Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 р. № 3659-XII [159], що встановлює зміст та особливості (зокрема, форми й методи) реалізації правового статусу цього Комітету як органу публічної служби зі спеціальним статусом, що був створений та сьогодні діє з метою забезпечення захисту державою засад конкуренції в підприємницькій діяльності загалом і у сфері публічних закупівель зокрема. По-третє, Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 22 вересня 2016 р. № 1540-VIII [221], який визначає правовий статус НКРЕКП, її завдання, функції, повноваження і порядок їх здійснення, як постійно діючого ЦОВВ зі спеціальним статусом, що утворюється Урядом. *По-четверте*, Закон України «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку» від 16 грудня 2021 р. № 1971-IX [222], що регламентує правовий статус НКЕК, її завдання, функції, повноваження й порядок їх здійснення, як ЦОВВ зі спеціальним статусом, що утворюється Кабінетом Міністрів України;

— законодавчі акти, які регулюють різні аспекти дії спеціального адміністративно-правового режиму контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. До таких актів слід віднести, по-перше, Закон України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI [157], що встановлює правові основи здійснення прав, свобод, а також законних інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері надання адміністративних послуг. По-друге, Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5 квітня 2007 р. № 877-V [227], котрий встановлює правові, організаційні основи й ключові засади, а також процедуру здійснення державного нагляду та контролю у сфері господарської діяльності. По-третє, Закон України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків»

від 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР [164], який встановлює правові основи проведення державного регулювання організованих товарних ринків та ринків капіталу, а також здійснення державного контролю за випуском (видачею) та подальшим обігом, укладенням та виконанням відповідних фінансових інструментів. По-четверте, Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 6 вересня 2005 р. № 2806-IV [168], який встановлює: правові та організаційні основи роботи дозвільної системи у сфері господарської діяльності; визначає процедуру діяльності адміністраторів та дозвільних органів, котрі відповідно до закону мають право видачі документів дозвільного характеру. По-п'яте, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 р. № 755-IV [166], упорядковує відносини, які об'єктивуються у сфері державної реєстрації юридичних осіб, громадських об'єднань, у яких немає статусу юридичної особи, а також фізичних осіб — підприємців. По-шосте, Закон України «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 2 березня 2015 р. № 222-VIII, який регламентує «суспільні відносини у сфері ліцензування видів господарської діяльності, визначає виключний перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, встановлює уніфікований порядок їх ліцензування, нагляд і контроль у сфері ліцензування, відповідальність за порушення законодавства у сфері ліцензування видів господарської діяльності» [217];

3) *рівень підзаконних нормативно-правових актів*, якими забезпечується контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні. Цим «рівнем охоплено низку підзаконних актів, що регулюють різні аспекти організації та здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, залежно від предмета відання суб'єкта нормотворчості, яким створюються такі підзаконні акти» [29, с. 40]. Так, можемо виокремити відповідні підзаконні нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України (зокрема, постанови «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження

господарської діяльності у сфері освітньої діяльності, що підлягає ліцензуванню, та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Міністерством освіти і науки, обласними, Київською міською державними адміністраціями» від 31 жовтня 2018 р. № 902 [175], «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року» від 3 березня 2021 р. № 179 [182], «Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України» від 6 жовтня 2021 р. № 1068 [69], «Про утворення Державної служби захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України» від 12 липня 2022 р. № 787 [239] та ін.), Президента України (наприклад, укази «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» від 8 листопада 2019 р. № 837/2019 [224], «Про Раду з питань сприяння розвитку малого підприємництва» від 22 грудня 2020 р. [233] та ін.), Мінекономіки (наприклад, накази «Про затвердження Тимчасового порядку ліцензування експорту деяких товарів, зазначених у додатку 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2022 р. № 1466» від 12 січня 2023 р. № 207 [203], «Про затвердження Критеріїв визначення підприємств, установ і організацій, які мають важливе значення для галузей національної економіки» від 17 лютого 2023 р. № 952 [174], «Про затвердження Мінімальних вимог до забезпечення знаками безпеки та здоров’я на роботі» від 9 березня 2023 р. № 1268 [177], «Про затвердження Мінімальних вимог щодо безпеки та здоров’я працівників, які потенційно зазнають ризику у вибухонебезпечних середовищах» 19 квітня 2023 р. № 2259 [180] та ін.), МОЗ (зокрема, накази «Про затвердження Мінімальних вимог до охорони здоров’я та безпеки працівників, які піддаються впливу електромагнітних полів» від 13 січня 2023 р. № 81 [178], «Про затвердження Граничних та робочих рівнів виробничої вібрації та Порядку проведення оцінки рівня небезпеки впливу вібрації на працівника» від 13 лютого 2023 р. № 285 [173] та ін.), НКЦПФР (наприклад, рішення «Про затвердження Ліцензійних умов провадження професійної діяльності на ринках капіталу — діяльності з адміністрування

недержавних пенсійних фондів» від 26 серпня 2022 р. № 1122 [176], «Про затвердження Порядку ведення облікової системи часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю» від 17 травня 2023 р. № 525 [196] та ін.), НКРЕКП (зокрема, постанови «Про затвердження Порядку складання, подання, погодження, оприлюднення програми відповідності оператора системи розподілу, звіту про її виконання та погодження уповноваженої особи з питань відповідності» від 27 грудня 2017 р. № 1406 [200], «Про затвердження Мінімальних вимог до якості обслуговування споживачів електричної енергії кол-центрами» від 12 червня 2018 р. № 373 [179], «Щодо захисту інформації, яка в умовах воєнного стану може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом, у тому числі щодо об’єктів критичної інфраструктури» від 26 березня 2022 р. № 349 [279] та ін., а також накази «Про внесення зміни до Положення про впровадження механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов’язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України “Про запобігання корупції”» від 11 квітня 2023 р. № 22-од [161], «Про організацію роботи щодо оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних в умовах воєнного стану, розпорядником якої є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг» від 5 червня 2023 р. № 46-а [226]) та ін.

Окремо слід звернути увагу й на те, що суб’єкти публічної адміністрації створюють акти тлумачення положень зазначених нормативно-правових актів, які сприяють юридичній визначеності адміністративно-правового режиму контрольно-наглядної діяльності за підприємницькою діяльністю. Прикладом таких актів можемо назвати, зокрема, листи Мін’юсту «Щодо порядку державної реєстрації сімейних фермерських господарств» від 25 листопада 2019 р. № 10575/8.4.3/32-19 [283], «Щодо вимог до оформлення заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань, поданих в електронній формі» 3 березня 2020 р. № 2223/8.4.4/32-20 [275], «Щодо

прийняття заяв про державну реєстрацію фізичної особи підприємцем, державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу — підприємця, державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи — підприємця онлайн за допомогою Єдиного державного веб-порталу електронних послуг “Портал Дія”» від 27 березня 2020 р. № 3168/8.4.4/32-20 [284], «Щодо деяких питань, пов’язаних з застосуванням положень Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань» від 29 липня 2020 р. № 179/8.4.4/32-20 [277], «Щодо внесення відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань» від 17 серпня 2020 р. № 212/8.4.4/32-20 [276], «Щодо формування єдиної практики застосування законодавства у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань, зокрема щодо користування Державним реєстром обтяжень рухомого майна» від 23 липня 2022 р. № 60148/8.4.3/32-22 [287], «Щодо застосування такого виду санкції як блокування активів у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань» від 28 лютого 2022 р № 23983/8.4.3/32-22 [278], «Щодо оновлення форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань» від 27 квітня 2023 р. № 52831/8.4.3/32-23 [281], «Щодо одночасності проведення державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань, за результатом вчиненої нотаріальної дії» від 22 травня 2023 р. № 63375/8.4.3/32-23 [280] та ін. Також важливо враховувати у цьому питанні й листи НКЦПФР, зокрема, «Щодо проведення загальних зборів акціонерів в період дії воєнного стану» від 2 червня 2022 р. № 28/04/4827 [285], «Щодо питань обліку та відображення у фінансовій звітності операцій з примусового відчуження фінансових активів» від 13 грудня 2022 р. № 16/11737 [282] та ін., а також роз’яснення НКЦПФР «Щодо розкриття емітентами інформації

про зв’язки з іноземними державами зони ризику» від 9 травня 2023 р. [286], 17 травня 2023 р. [288] та ін.

Таким чином, аналізуючи окреслені правові засади контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, можемо дійти висновку, що фундаментальне значення мають саме принципи, нормативно-правова база та місце відповідної діяльності. При цьому слід зауважити, що особливе місце серед таких засад посідають саме нормативно-правові акти адміністративного законодавства, що є закономірним, беручи до уваги предмет адміністративного права, а також характер контрольно-наглядової діяльності в цілому.

З огляду на погляди вчених щодо змісту предмета сучасного адміністративного права України [39; 123; 254], а також особливих рис адміністративно-правового регулювання [2, с. 8–9; 131, с. 90; 268], можемо дійти висновку, що:

1) норми адміністративного законодавства, які є невід’ємним складником механізму нормативно-правового забезпечення підприємницької діяльності в Україні, встановлюють ключові засади адміністративно-правового контролю та нагляду за відповідною економічною діяльністю [29, с. 40]. Означені норми чинного законодавства визначають: по-перше, мету й завдання (цілі) контрольно-наглядової діяльності; по-друге, перелік суб’єктів, повноважних здійснювати контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю, а також коло суб’єктів, що піддаються такому контролю та нагляду; по-третє, обсяг адміністративно-правових заходів контролю та нагляду щодо суб’єктів підприємницької діяльності; по-четверте, основні засади, умови, критерії та етичні стандарти, на основі яких проводиться контрольно-наглядова діяльність в Україні; по-п’яте, заходи юридичної відповідальності у сфері контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, а також у сфері підприємницької діяльності [29, с. 40–41];

2) адміністративне законодавство відіграє ключову роль у нормативно-правовому забезпеченні контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності, беручи до уваги також й те, що відповідна адміністративно-правова діяльність проявляється в множині правових відносин [29, с. 41], серед яких особливого значення набувають:

а) правовідносини, учасниками яких є суб'єкт чи суб'єкти владних повноважень (безпосередньо контрольно-наглядовий суб'єкт у вигляді органу публічної служби та його посадової особи; додатково таким суб'єктом у поточних умовах розвитку доктрини адміністративного права України постає також суб'єкт громадянського суспільства, який виконує контрольно-наглядові функції) та суб'єкт підприємницької діяльності, що вказує на те, що ці правові відносини охоплені сферою дії адміністративного права, адже за своєю суттю становлять предмет цієї галузі права. Беручи до уваги ту обставину, що ці правові відносини охоплюються предметом відповідної галузі права, доходимо висновку, що вони також «охоплені дією відповідного галузевого правового режиму й тому врегульовуються саме адміністративним законодавством» [29, с. 41]. Отже, виключно адміністративним законодавством врегульовуються відносини з приводу контрольно-наглядової діяльності, що безпосередньо виникають «між суб'єктом владних повноважень, який здійснює контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю, та суб'єктом підприємницької діяльності, який є об'єктом контрольно-наглядової діяльності» [29, с. 41]; «між суб'єктами владних повноважень стосовно забезпечення контрольно-наглядової діяльності, оптимального досягнення мети цієї діяльності тощо» [29, с. 41];

б) правовідносини, «які за своєю юридичною природою є переважно владно-розпорядчими, адже: по-перше, упорядковують правовий статус суб'єктів контрольно-наглядової діяльності й аспекти реалізації ними такого статусу; по-друге, регламентують адміністративно-правовий механізм контрольно-наглядового впливу держави (також суб'єктів громадянського

суспільства) на суб'єктів підприємницької діяльності; по-третє, визначають режим забезпечення законності в контрольно-наглядовій діяльності та в діяльності (що має публічно-правове значення) суб'єктів підприємницької діяльності. За таких обставин, контрольно-наглядова діяльність охоплює комплекс правовідносин, що є адміністративно-правовими відносинами, які врегульовуються відповідно нормами адміністративного законодавства України» [29, с. 41].

Отже, з огляду на той факт, що в процесі планування, організації, здійснення та оспорювання контрольно-наглядової діяльності (за підприємницькою діяльністю) застосовуються в основному норми чинного адміністративного, господарського і цивільного законодавства (звісно, також можуть застосуватись і норми кримінального, трудового та іншого законодавства), зазначимо, що:

1) чинні норми адміністративного законодавства в контрольно-наглядовій діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні безпосередньо визначають всі ключові аспекти такої адміністративно-правової діяльності як основа для статичного та динамічного вираження правового механізму контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю. Відповідна властивість зумовлена тим, що юридична визначеність такої адміністративно-правової діяльності забезпечується насамперед нормами адміністративного права, що вважаємо цілком логічним з огляду на правовий статус кола суб'єктів, повноважних здійснювати контрольно-наглядову діяльність у цілому та за підприємницькою діяльністю зокрема; публічно-правову природу комплексу заходів контрольно-наглядової діяльності, а так само процедур їх застосування; публічно-правові наслідки (виникають поряд із приватноправовими наслідками) цієї адміністративно-правової діяльності та ін. [29, с. 41–42];

2) норми господарського та цивільного законодавства застосовуються в контрольно-наглядовій діяльності за підприємницькою діяльністю саме як галузеві норми, котрі фактично відіграють допоміжну роль для ефективного

здійснення цієї адміністративно-правової діяльності, визначаючи основу економічного порядку в Україні, якому має сприяти контроль і нагляд. Отже, використовуючи ці норми як координати законності власних (також суб'єктів підприємницької діяльності) дій (бездіяльності) та рішень, суб'єкти контрольно-наглядової діяльності можуть належною мірою оцінювати дії (бездіяльність), рішення, договори (контракти), відносини та процеси у сфері підприємництва з точки зору їх відповідності основам правової законності [29, с. 42].

Узагальнюючи викладене, можемо дійти висновку, що «контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні як в правовій та демократичній державі насамперед повинна ґрунтуватись на вимогах комплексу принципів організації та здійснення відповідної адміністративно-правової діяльності» [37, с. 101]. Загальноправові принципи закладають основу для контролю й нагляду за підприємницькою діяльністю, гарантуючи правопорядок у державі загалом та у сфері підприємництва зокрема у зв'язку зі здійсненням контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю; встановлюючи чіткий баланс між очевидною потребою сприяння свободі підприємницької діяльності, а також потребою захисту публічних інтересів у сфері підприємницької діяльності. Натомість галузеві принципи контрольно-наглядової діяльності продовжують загальноправові принципи, конкретизуючи їх у контексті специфіки режиму дії адміністративного права, сприяючи «формуванню умов забезпечення правомірного, етичного, неупередженого та ефективного функціонування системи суб'єктів контрольно-наглядової діяльності» [37, с. 101]. Таким чином, ці засадничі ідеї галузевого характеру як спеціальні принципи «окреслюють ідейні координати забезпечення інституційної цілісності, гарантуючи, що контрольно-наглядові заходи є не лише автоматично законними, але й також такими, що узгоджуються із сучасною доктриною адміністративного права України. У цьому контексті галузеві принципи можна тлумачити в якості засадничих ідей, що є не просто бажаними цінностями, а реальними,

аргументованими критеріями, яким повинна відповідати контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю та їх суб'єкти, а отже, є моральним компасом, який керує посадовими особами контрольно-наглядових органів, гарантуючи, що їхні дії та рішення служать публічним інтересам, підтримують справедливість в суспільстві і підтримують справедливе та надійне бізнес-середовище, що розвивається на підставі свободи підприємницької діяльності» [37, с. 101]. Натомість особливі принципи охоплюють множину засадничих ідей, які є критеріями належного здійснення адміністративно-правової діяльності загалом та контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю зокрема, сприяючи досягненню мети й виконанню завдань цієї діяльності. Реалізація таких принципів передбачає створення збалансованих умов впливу держави на суб'єктів господарської діяльності та на суспільство в цілому, що сприяє підприємництву, одночасно забезпечуючи дотримання вимог законності, захищаючи публічні інтереси та зберігаючи цілісність підприємницької екосистеми [33, с. 85].

Крім принципів контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні ґрунтується також на нормативно-правовій базі. Із цього приводу слід зауважити, що поки адміністративно-правове регулювання служить основою контрольно-наглядової діяльності, господарське та цивільне законодавство відіграє важливу підтримуючу роль у належному виконанні такої діяльності, надаючи цінну правову основу для оцінки законності дій (або бездіяльності), а також прийнятих рішень суб'єктами підприємницької діяльності в процесі їх взаємодії між собою. При цьому важливо враховувати той факт, що сфера дії господарського та цивільного законодавства є суттєво обмеженою в контексті контрольно-наглядової діяльності. І це є цілком закономірним, адже саме адміністративне право уособлює всеосяжну нормативно-правову базу, необхідну для здійснення ефективного контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні [29] (зрозуміло, це не є твердженням того, що чинне адміністративне

законодавство в Україні у цій частині є досконалим). Таким чином, важливо зауважити, що основу контролю й нагляду за підприємницькою діяльністю формує саме адміністративно-правове законодавство.

Висновки до розділу 1

1. Контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності — це нормативно-визначений спосіб забезпечення законності, який проявляється в правозастосовній діяльності суб'єктів контрольно-наглядової діяльності, спрямованій на гарантування режиму законності й правопорядку у сфері підприємницької діяльності шляхом використання комплексу форм, способів, засобів і методів контролю та нагляду.

2. Контрольно-наглядова діяльність як спосіб забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності характеризується тим, що ця діяльність: 1) є особливою правовою формою здійснення функцій суб'єкта публічного адміністрування; 2) є різновидом правозастосовної діяльності; 3) регламентована нормами чинного законодавства та здійснюється виключно відповідно до порядку здійснення такої діяльності; 4) є явищем процесоцентричного характеру (передбачає безперервний, систематичний огляд, аналіз поточних дій та рішень, процесів у суб'єкті підприємницької діяльності чи у відповідній галузі загалом, що забезпечує дотримання правових норм у реальному часі); 5) є цілісною, цілеспрямованою діяльністю, а отже, характеризується наявністю особливої мети й завдань; 6) здійснюється законодавчо визначеним колом суб'єктів, які мають відповідний адміністративно-правовий статус й характеризуються належною мірою самостійності та незалежності; 7) характеризується особливим об'єктом і предметом; 8) має складну видову структуру; 9) узгоджується із свободою підприємницької діяльності в Україні; 10) передбачає залучення суб'єктів громадянського суспільства; 11) вирізняється адаптивністю до контекстуальних факторів здійснення такої адміністративно-правової

діяльності; 12) характеризується юридичною значимістю, породжуючи юридичні наслідки.

3. Мета контрольно-наглядової діяльності як способу забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності зводиться до: 1) превенції порушення вимог законності у сфері підприємницької діяльності; 2) захисту публічних інтересів у сфері підприємницької діяльності, запобігаючи протиправній, неетичній діловій практиці, а також невиправдано ризикованій економічній діяльності, що може спричинити загрози для безпеки людини й громадянина, суспільства, держави та планети в цілому; 3) створення надійних, безпечних, відносно прогнозованих умов підприємницької діяльності та надійного підприємницького середовища загалом; 4) формування й сприяння незворотному розвитку культури законності у сфері підприємницької діяльності та на ринку загалом.

4. До основних завдань контрольно-наглядової діяльності як способу забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності доцільно відносити: 1) перевірку стану дотримання суб'єктами підприємницької діяльності норм законодавства; 2) попередження, виявлення та фіксація випадків невідповідності або протиправної поведінки підприємців; 3) встановлення факторів (причин і умов), що сприяють вчиненню порушень вимог законності підприємцями; 4) розроблення заходів щодо усунення (викорінення) факторів, які сприяють вчиненню порушень вимог законності суб'єктами підприємницької діяльності; 5) сприяння виконанню покладених на суб'єктів підприємницької діяльності обов'язків, а також реалізації ними прав і свободи підприємницької діяльності; 6) забезпечення виконання підприємцями норм законодавства в разі виявлення випадків невиконання вимог законодавства, а саме шляхом накладання санкцій, передбачених чинних законодавством (включаючи також анулювання ліцензій, дозволів); 7) сприяння формуванню та реалізації державної політики у сфері підприємницької діяльності, а також правової політики в цілому; 8) сприяння чесній конкуренції на ринку; 9) своєчасне, об'єктивне та повне інформування

про діяльність суб'єктів, що здійснюють контрольно-наглядову діяльність у цій сфері, отримання зворотного зв'язку щодо такої роботи; 10) визначення та оцінка ефективності форм, способів, засобів і методів роботи в межах контрольно-наглядової діяльності; 11) виявлення позитивного та негативного досвіду здійснення контрольно-наглядової діяльності; 12) відновлення прав, які були порушені в результаті недотримання вимог законності суб'єктами підприємницької діяльності.

5. Підприємницька діяльність як об'єкт контролю та нагляду пов'язується з метою, завданнями й стратегією її суб'єкта, його діями, бездіяльністю та рішеннями, спрямованими на набуття правового статусу суб'єкта підприємницької діяльності, а також на реалізацію (позбавлення) ним набутого статусу з метою отримання прибутку, щодо яких (без шкоди для свободі підприємницької діяльності в Україні) здійснюється контрольно-наглядова діяльність задля забезпечення дотримання вимог законності у сфері підприємницької діяльності. Як об'єкт контролю й нагляду підприємницька діяльність: 1) є юридично значимою діяльністю, що повинна відповідати стандартам і нормам її правового режиму в Україні, як невід'ємний елемент взаємодії в дотриманні комплексу вимог законності в означеній сфері; 2) є економічною (господарською) діяльністю, спрямованою на отримання прибутку; 3) самостійно здійснюється фізичними та юридичними особами, котрі набули правового статусу суб'єкта підприємницької діяльності шляхом реєстрації в порядку, встановленому чинним законодавством; 4) є активною, ініціативною та систематичною діяльністю, що в цілому окреслює широку площину факторів виникнення та посилення ризиків такої діяльності для дотримання режиму законності в державі; 5) є ризикованою, а також відповідальною економічною діяльністю.

6. Особливості підприємницької діяльності як об'єкта контролю та нагляду полягають у тому, що ця діяльність: 1) ґрунтується на свободі підприємницької діяльності, яка враховується в процесі контролю та нагляду з метою уможливлення конструктивних форм прояву такої свободи;

2) зумовлена людською активністю, що об'єктивується в діях, бездіяльності та рішеннях суб'єктів підприємницької діяльності, котрі є юридичними чи фізичними особами та учасниками ринку, які набувають чи вже володіють правовим статусом, що дозволяє їм вступати в підприємницькі правовідносини, або ж позбавляються такого статусу; 3) у контексті контролю й нагляду зводиться до: а) дій, бездіяльності та рішень, пов'язаних з реєстрацією суб'єкта підприємницької діяльності (чи з припиненням ним такої діяльності); б) мети, завдань і стратегії діяльності суб'єкта підприємницької діяльності; в) дій, бездіяльності та рішень суб'єкта підприємницької діяльності, що ним вчиняються, приймаються з метою досягнення бажаної мети, виконання завдань і реалізації відповідної стратегії; г) виконання суб'єктом підприємницької діяльності інших обов'язків, які випливають зі статусу суб'єкта підприємницької діяльності (отримання ліцензії, дозволів і дотримання ліцензійних обов'язків, умов дозволу; формування кадрової політики та її реалізація; сплата податків та інших обов'язкових платежів; ведення бухгалтерського обліку тощо); 4) є особливою економічною діяльністю, ініціювання та здійснення якої має юридичні та соціально-економічні наслідки, що охоплюються правовим режимом підприємницької діяльності, крізь призму якої оцінюється її правомірність; 5) позначається на публічних інтересах у сфері підприємницької діяльності (також у суміжних сферах), що охороняються та захищаються в межах контролю й нагляду; 6) систематично об'єктивується в умовах реалізації державою економічної політики, а тому контроль і нагляд є основою в реалізації цієї політики, зумовлюючи також доброчесність, екологічну стійкість і соціальну відповідальність підприємницької діяльності.

7. Комплекс правових засад контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні становлять:

1) її принципи, а саме: а) загальноправові (принцип верховенства права, законності, людиноцентризму, справедливості, рівності); б) спеціальні

(принцип патріотизму, доброчесності, сумлінності, політичної неупередженості, демократизму, прозорості та гласності, підконтрольності та підзвітності); в) особливі (принцип комунікативного зв'язку; єдності знань; цілісності; систематичності, плановості та раптовості; причинності; процесного підходу; розподілу контрольно-наглядових повноважень; об'єктивності та достовірності; зворотного зв'язку; професіональної компетентності; синергізму системи контролю й нагляду у сфері підприємницької діяльності; самодостатності системи контролю й нагляду у сфері підприємницької діяльності; відповідальності; своєчасності; оптимальності; ефективності; невтручання; правового захисту; превентивності);

2) нормативно-правова база контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, яка має такі рівні: а) рівень Конституції України; б) законодавчий рівень: акти цивільного та господарського законодавства, що містять норми про підприємницьку діяльність, становлячи основу господарського правопорядку в Україні (ГК України, Цивільний кодекс України, закони України «Про господарські товариства», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» та ін.); законодавчі акти адміністративного законодавства, що стосуються підприємницької діяльності в України та поділяються на три підгрупи: перша — акти, якими встановлюються адміністративно-правові режими організації та здійснення підприємницької діяльності, а також суміжні їм галузеві правові режими (Податковий кодекс України, Митний кодекс України, закони України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», «Про державно-приватне партнерство», «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» та ін.); друга — акти, що визначають загальний і спеціальний адміністративно-правовий статус суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю (закони України «Про Антимонопольний комітет України», «Про державну службу», «Про Національну комісію, що

здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг», «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку» та ін.); третя — акти, які регулюють різні аспекти дії спеціального адміністративно-правового режиму контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю (закони України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань», «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про адміністративні послуги», «Про ліцензування видів господарської діяльності»); в) рівень підзаконних нормативно-правових актів, якими забезпечується контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю (зокрема, постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері освітньої діяльності, що підлягає ліцензуванню, та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Міністерством освіти і науки, обласними, Київською міською державними адміністраціями», «Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року», «Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України», «Про утворення Державної служби захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України», укази Президента України «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави», «Про Раду з питань сприяння розвитку малого підприємництва», накази Мінекономіки «Про затвердження Тимчасового порядку ліцензування експорту деяких товарів, зазначених у додатку 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2022 р. № 1466», «Про затвердження Критеріїв визначення підприємств, установ і організацій, які мають важливе значення для галузей національної

економіки», «Про затвердження Мінімальних вимог до забезпечення знаками безпеки та здоров'я на роботі», «Про затвердження Мінімальних вимог щодо безпеки та здоров'я працівників, які потенційно зазнають ризику у вибухонебезпечних середовищах» та ін.). Отже: по-перше, норми адміністративного законодавства безпосередньо визначають усі аспекти здійснення цієї контрольно-наглядової діяльності як основа правового механізму контролю і нагляду за підприємницькою діяльністю; по-друге, норми господарського й цивільного законодавства в контрольно-наглядовій діяльності за підприємницькою діяльністю використовуються як галузеві норм, що мають допоміжне значення, визначаючи основу господарського правопорядку в Україні.

РОЗДІЛ 2
ЗМІСТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

2.1. Предмет та межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні

Підприємницька діяльність у широкому розумінні постає як амбівалентна (за характером ймовірного варіанту впливу на суспільство та державу) активна економічна діяльність, спрямована на отримання прибутку. Вказане зумовлено тим фактом, що ця діяльність, як нами вже було встановлено, може призвести як до посилення національної економіки країни та добробуту громадян у цілому, так і до її ослаблення, й крім того, до появи кризових економічних ситуацій, які можуть викликати негативні наслідки не лише національного, а й глобального масштабу. Особливо актуальними ці обставини постають саме для України, на території якої триває відсіч руйнівній збройній агресії [30, с. 223]. Поясненням цього є факт, що підприємницька діяльність, а також пов’язані із нею бізнес-ініціативи можуть бути дієвим стимулом для мінімізації негативних наслідків воєнних дій на території України, активізуючи ринок праці (також знижуючи рівень безробіття шляхом залучення безробітних громадян до підприємницької діяльності), сприяючи соціальній адаптації, розширюючи при цьому обсяг доступних ресурсів (товарів та послуг), які потрібні суспільству та державі (особливо враховуючи те, що війна також зумовлює кризи продовольства тощо). Крім того, суб’єкти підприємницької діяльності також можуть сприяти відновленню пошкодженої або знищеної інфраструктури (наприклад, шляхом провадження діяльності з реконструкції доріг для спрощення транспортування вантажів, інвестування у відновлення енергетичних, інформаційно-комунікаційних мереж тощо), що так само допоможе більш стрімкому відновленню економіки та забезпеченню її

стабільності [30, с. 223], впливаючи на фактичну реалізацію державою низки властивих їй функцій (зокрема, військово-оборонної, правоохоронної, соціальної та ін.).

Водночас слід брати до уваги й ту обставину реальності, що підприємницька діяльність може провадитися недобросовісними, безвідповідальними, недостатньо уважними в прийнятті тих чи інших економічних рішень людьми. Так, підприємницька діяльність, яка умисно чи несвідомо здійснюється в порушення вимог законності, може бути чинником змінюваності стану безпеки людини, суспільства та держави, постаючи як каталізатор соціального напруження, посилення страждань населення від війни, послаблення національної безпеки, а також обороноздатності держави, що неприпустимо в правовій, демократичній та соціальній державі, а особливо під час повномасштабної війни.

У зв’язку із вказаними обставинами в Україні на нормативно-правовому та інституційному рівні забезпечується дія правового механізму запобігання і протидії деструктивним (таким, що відхиляються від норми) виявам підприємницької діяльності, а саме, як нами вже було зазначено в розд. 1 дисертації, у межах контрольно-наглядової діяльності повноважних суб’єктів публічного адміністрування. Водночас необхідно наголосити на тому, що означена адміністративно-правова діяльність також спроможна в дійсності спричинити неоднозначні чи очевидно негативні наслідки. У цьому розумінні йдеться про відповідні наслідки як для стану безпеки підприємництва в державі, так і для суспільства (держави), об’єктивуючись у вигляді: значного порушення вимог принципу верховенства права, а також правової законності; неправомірного втручання у свободу підприємницької діяльності, гарантованої на рівні Конституції України [36, с. 222]. У цьому контексті слід зазначити, що така адміністративно-правова діяльність, спрямована на здійснення контролю й нагляду, також повинна достатньо (без шкоди для незалежності органів контролю й нагляду та самостійності посадових осіб, які застосовують відповідні заходи) характеризуватись

контрольованістю та підзвітністю, враховуючи також і те, що вона цілком очевидно не є та жодною мірою не може бути всеосяжною, безмежною в правовій та демократичній державі [36, с. 222]. Аналогічну думку з цього приводу має також С. О. Віннік, який справедливо констатує, що попри важливість контролю за підприємницькою діяльністю, такий контроль не можна вважати всеохоплюючим, адже йому властиві чітко визначений предмет і межі об'єктивації [25, с. 66]. Саме ці характеристики, властиві контрольно-наглядовій діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, стоять на заваді неправильному (протиправному) використанню та неетичному застосуванню тих чи інших можливостей контролю та нагляду у сфері підприємницької діяльності.

Необхідно зауважити, що теоретична й практична значущість предмета та меж контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні визнається також багатьма іншими ученими й дослідниками. Наприклад, В. М. Василенко стверджує, що предмет контролю являє собою фундаментальне ядро контрольної діяльності [20, с. 95]. Щодо меж контролю та нагляду С. О. Винник зауважує, що вони є життєво необхідними для «захисту прав і законних інтересів підприємців від необґрунтованого, незаконного втручання посадових осіб держави та органів місцевого самоврядування у здійснення підприємницької діяльності» [25, с. 72].

Такі межі встановлюються в законодавчих актах щодо суб'єктів нагляду за господарською діяльністю, їхніх повноважень, конкретних сфер здійснення, питань, що контролюються, та підзвітності зазначених суб'єктів. Отже, поглиблене розуміння контрольної та наглядової діяльності в підприємницькому контексті потребує точного розуміння предмета та меж такої управлінської діяльності [31, с. 41], що становить актуальне наукове питання, попри те, що предмет і межі контрольно-наглядової діяльності вже досліджувались ученими [43; 59; 77; 132; 148; 155; 266], зокрема й щодо підприємницької діяльності [25, с. 66–76].

Насамперед проблематичним вбачаємо те, що предмет контрольно-наглядової діяльності ученими розкривається неоднозначно або ж у межах підходу, котрий суперечить доктринальному розумінню предмета і об'єкта управлінської діяльності, який нами був окреслений у розд. 1 дисертації. У рамках доктринального підходу *об'єктом* постають завдання (місія), дії (бездіяльність), а також рішення суб'єкта, котрий відповідно до норм чинного законодавства підлягає відповідному контролю та/або нагляду. Натомість *предметом* у межах доктринального підходу є обставини фактичної дійсності, які відображають стан дотримання вимог правової законності в конкретних умовах (обставинах) дійсності суб'єктом, щодо якого проводиться контроль та/або нагляд [36, с. 223]. Так, наприклад, В. В. Новіков стверджує, що предметом контролю є конкретний стан, а також поведінка об'єкта управління [137, с. 118], В. С. Шестак вказує на те, що предметом контролю, крім вказаного, також є напрями діяльності об'єкта контролю [271, с. 27], Т. О. Ольхова наголошує на тому, що предметом нагляду слід вважати відповідність зовнішнього прояву (переважно діяльності) конкретного об'єкта положенням Конституції України, а також нормам чинного законодавства [140, с. 11].

Натомість відповідність доктрині адміністративного права України підходу, що нами був аргументований у розд. 1 дисертації, підтверджують також юристи-адміністративісти, зокрема С. Т. Гончарук, який у навчальному посібнику «Адміністративне право України. Загальна та Особлива частини» пов'язує об'єкт із поведінкою та діяльністю суб'єктів, які перебувають під контролем і наглядом, а предмет — з дотриманням (недотриманням), виконанням (невиконанням) суб'єктами підприємницької діяльності норм і вимог чинного законодавства, що регулює таку економічну діяльність [52, с. 7–8]. Примітним є те, що С. О. Віннік серед різних підходів до тлумачення об'єкта й предмета контролю також звертає увагу на думку, викладену у вищезазначеному навчальному посібнику [25, с. 68], однак, не визначаючи його переваги та недоліки, зазначає, що предметом контролю

(нагляду) за підприємницькою діяльністю слід розуміти певний перелік питань, що стосуються відповідних заходів контролю (нагляду), які є обов'язковою частиною акта, що формується на підставі проведення планового чи позапланового заходу [25, с. 75]. З вказаним не можемо погодитись, адже перелік питань — це форма юридичного закріплення (задля забезпечення дотримання вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України) переліку обставин дійсності, які є предметами контролю й нагляду в певному контексті з'ясування та спостереження за дотриманням законності суб'єктом підприємницької діяльності. Ймовірно, цієї ж логікою врешті послуговувався також С. О. Віннік, адже вже у висновках до відповідного розділу свого дисертаційного дослідження він фактично відтворює позицію С. Т. Гончарука з означеного питання, вказуючи на те, що предмет контролю (нагляду) за підприємницькою діяльністю полягає в дотриманні (недотриманні), виконанні (невиконанні) суб'єктами підприємницької діяльності встановлених чинним законодавством норм і вимог, які визначають провадження відповідного виду підприємницької діяльності [25, с. 114]. Отже, попри те, що предмет і межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні вже були предметом наукового дослідження на дисертаційному рівні, слід констатувати нагальну необхідність удосконалення наявних підходів до розуміння вказаних аспектів забезпечення законності та правопорядку у сфері підприємницької діяльності.

Спершу слід зауважити, що *предмет* контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні є визначеним чинним законодавством переліком обставин дійсності, котрі: по-перше, розуміють як такі, що характеризують дійсний стан дотримання (недотримання) комплексу вимог законності у певних умовах (обставинах) дійсності суб'єктом, щодо якого здійснюється контроль та/або нагляд; по-друге, можуть (повинні) з використанням відповідних методів, способів і засобів досліджуватись

повноважним суб'єктом у межах здійснюваної ним контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю.

Цей предмет методологічно доцільно поділяти на два типи предметів контрольно-наглядової діяльності:

1) *загальний тип* — пов'язаний з обставинами реальної дійсності, що визначають у загальному вигляді рівень дотримання суб'єктом підприємницької діяльності (суб'єктом, зареєстрованим як такий суб'єкт) вимог чинного законодавства в конкретних умовах дійсності. Тобто загальним типом предмета контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні можуть характеризуватись усі види заходів цієї діяльності суб'єктів публічного адміністрування;

2) *спеціальний тип* — об'єктивується в ситуаціях, коли суб'єкт підприємницької діяльності, який підлягає відповідному адміністративно-правовому контролю та/або нагляду, має особливий статус, що визначається його видом господарської діяльності та/або використовуваними (експлуатованими) ним об'єктами, обсягом виконаних ним економічних операцій та іншими особливими характеристиками [36, с. 223]. Означений тип предмета контрольно-наглядової діяльності (часто поряд із загальним її предметом) окреслюється на рівні законодавчих і підзаконних актів, а тому може бути чітко встановленим, зокрема в процесі аналізу множини уніфікованих форм актів, складених за результатами проведення заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом підприємницької діяльності вимог, які до нього ставляться нормами законодавства, що упорядковує певну сфері суспільного буття. Прикладом цьому можуть бути накази МВС «Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, та інших форм розпорядчих документів» від 17 січня 2019 р. № 22 [206], Мінінфраструктури «Про затвердження уніфікованої форми акта, що

складається за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства, норм і стандартів у сфері залізничного транспорту, та форми припису щодо усунення порушень, виявлених під час проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства, норм і стандартів у сфері залізничного транспорту» від 12 серпня 2022 р. № 599 [208], Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного контролю (перевірки) щодо дотримання органом сертифікації вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 16 лютого 2023 р. № 196 [207] та ін.

Слід констатувати надзвичайну широту обставин дійсності, які можуть бути охоплені загальним типом предмета контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, що є цілком закономірним, беручи до уваги обсяг цієї економічної діяльності та нормативно-правового забезпечення правопорядку у сфері підприємницької діяльності. Саме тому не вбачається можливим (та й доцільним) у межах дисертації окреслити увесь перелік вказаних обставин. Проте в процесі аналізу загального типу предмета контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні можемо дійти висновку й про те, що зазначені обставини дійсності можуть бути класифіковані за ознакою сфери суспільного буття та його інституційних аспектів. Так, як приклад можемо вирізнити такі вияви загального типу предмета означеної адміністративно-правової діяльності:

1) предметом перевірки додержання (виконання) суб'єктами підприємницької діяльності вимог законодавства про працю [99; 100; 198; 204; 209; 228; 230], зокрема, є: прийняття на роботу працівників (укладання з ними трудового договору (контракту) відповідно до законодавства про працю, а також врахування норм адміністративного законодавства), допуск

до виконання трудових (службових) обов'язків (лише після того, як їхній допуск до роботи буде оформлений відповідним наказом (розпорядженням) роботодавця), повідомлення (у встановленій формі) податкової служби про найм працівника (обов'язково до початку роботи працівника); реєстрація колективного договору місцевою виконавчою владою або органом місцевого самоврядування; розроблення чинних положень, інструкцій та інших актів, які регламентують правила та стандарти забезпечення охорони праці (стосуються, зокрема, правил виконання робіт, відповідальної та безпечної поведінки працівників у виробничих процесах та приміщеннях, на будівельних майданчиках, робочих місцях тощо); своєчасне та повне навчання (відповідно до вимог чинних нормативно-правових актів), а також перевірка знань з охорони праці працівників та спеціалістів з охорони праці; своєчасне забезпечення блокування допуску до роботи працівників (включаючи також посадових осіб адміністрації), які вчасно та/або повною мірою не пройшли навчання (насамперед інструктаж та перевірку знань з правил охорони праці); своєчасне усунення від роботи кадрів, які не пройшли у встановлений термін необхідні медичні огляди; виконання на підприємстві вимог щодо забезпечення гідної (також безпечної) праці працівників (зокрема, забезпечення працівників необхідними засобами індивідуального захисту); призначення на посади керівників та інших посадових осіб, а також допуск працівників у цілому до виконання своїх обов'язків з урахуванням встановлених вимог до їхньої професійної підготовки, кваліфікації, освіти; здійснення контролю за діяльністю служби охорони праці (спеціально призначених посадових осіб), що забезпечує вирішення конкретних питань охорони праці роботодавцем; проведення атестації робочих місць за умовами праці відповідно до встановленого порядку та методичних рекомендацій [128; 231]; вжиття заходів щодо усунення небезпечних для здоров'я виробничих факторів; ведення (в установленому порядку) обліку нещасних випадків та гострих професійних захворювань (отруєнь), аварій; ретельне та своєчасне розслідування професійних захворювань та аварій, а також

своєчасне проведення заходів щодо запобігання нещасним випадкам, визначеним на основі результатів розслідування нещасних випадків та аналізу обставин та причин їх виникнення; створення умов праці для осіб з обмеженими можливостями (зокрема, осіб з інвалідністю, вагітних жінок, працівників із хронічними хворобами та ін.), врахування рекомендацій медико-соціальної експертної комісії та індивідуальних програм реабілітації, а також вживання додаткових заходів (у межах інклюзії умов праці) щодо забезпечення безпеки праці, які мають відповідати специфічним особливостям означеної категорії працівників тощо [36, с. 224];

2) предметом перевірки додержання (виконання) суб'єктами підприємницької діяльності вимог законодавства щодо забезпечення пожежної безпеки [101; 199; 201] поза тим є: подання на початок роботи нового підприємства (також використання об'єктів нерухомості суб'єктом підприємницької діяльності) декларації про відповідність матеріально-технічної бази суб'єкта підприємницької діяльності комплексу вимог законодавства у сфері пожежної безпеки; розміщення в місці, доступному для ознайомлення, планів (схем) евакуації людей у разі виникнення пожежі; наявність пакета необхідних розпорядчих документів, а також інформаційних табличок з питань пожежної безпеки; своєчасне та повне проходження персоналом (включаючи також посадових осіб) навчання, протипожежного інструктажу та перевірки їхніх знань з питань пожежної безпеки; забезпечення дотримання персоналом вимог установленого протипожежного режиму; підтримання належного рівня пожежної безпеки об'єктів, що використовуються; використання у виробництві (будівництві) матеріалів (речовин) із заданими характеристиками пожежної безпеки; забезпечення на території об'єкта адекватного освітлення зовнішніх пожежних сходів, протипожежного обладнання, входів до будівель (споруд); підтримка у робочому стані протипожежних дверей (так само люків, завіс, воріт, вікон та ін.) в протипожежних перешкодах; забезпечення відкриття дверей шляхом евакуації у бік виходу з будинків (приміщень) тощо [36, с. 225];

3) предметом перевірки додержання (виконання) суб'єктами підприємницької діяльності вимог законодавства щодо техногенної безпеки [101; 202] є: повне та успішне навчання працівників та їхній допуск до роботи лише після того, як вони пройшли інструктажі та перевірку знань з питань цивільного захисту (зокрема, з техногенної безпеки); забезпечення усіх працівників засобами індивідуального (колективного) захисту; організація та проведення евакуаційних заходів щодо працівників (також майна суб'єкта підприємницької діяльності) під час виникнення надзвичайних ситуацій; розміщення схем оповіщення в приміщенні диспетчерської служби, а саме на видному місці; обов'язкове страхування цивільної відповідальності щодо суб'єктів підприємницької діяльності здійснено; забезпеченість техногенної безпеки на відповідному об'єкті; проведення оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру на підлеглих небезпечних об'єктах відповідної галузі та ін. [36, с. 225];

4) предметом перевірки додержання (виконання) суб'єктами підприємницької діяльності вимог законодавства про захист економічної конкуренції [159; 169; 171; 192; 193; 210; 232] є такі обставини дійсності: наявність ознаки концентрації (чи внутрішньої реструктуризації) у діях з придбання однією стороною часток (акцій, паїв) іншої; подання заяви про отримання дозволу на концентрацію в разі, коли загальна вартість активів (загальний обсяг продажу товарів) осіб, пов'язаних відносинами контролю, перевищує порогові значення; відсутність між суб'єктами підприємницької діяльності, які насправді є частиною єдиного суб'єкта господарювання, типових координованих дій (задля спотворення конкуренції на ринку); відсутність особи, яка визнається за законом як особа, котра має значну економічну (політичну) вагу в суспільному житті (тобто є олігархом), як кінцевий бенефіціарний власник суб'єкта господарювання та ін. [36, с. 225].

Додатково сприяють конструктивному прояву контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю межі цієї діяльності, що є

обмеженнями, встановленими як державою (законодавцем і відповідними суб'єктами підзаконної нормотворчості), так і суспільством для органів публічної служби та суб'єктів громадянського суспільства, які стосуються здійснення дій, бездіяльності та прийняття рішень в контексті зазначеної контрольно-наглядової діяльності. Комплексно осмислюючи теоретичну й практичну значимість відповідних меж, можна дійти висновку, що вони мають певну мету, зміст якої виражає сутність означених меж діяльності. Зазначена *мета* полягає в тому, щоб контроль та нагляд за підприємницькою діяльністю в Україні були реалізовані насамперед з дотриманням вимог законності, ефективно та раціонально (наскільки це можливо), що означає: по-перше, контрольно-наглядова діяльність здійснюється без порушення прав на підприємницьку діяльність (випливають із конституційної свободи підприємницької діяльності); по-друге, контрольно-наглядова діяльність здійснюється без виходу за межі такої адміністративно-правової діяльності, що свідчило б про порушення вимог ч. 2 ст. 19 Основного Закону України; по-третє, контрольно-наглядова діяльність цілісно сприяє досягненню мети контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю на відповідному рівні (державному, місцевому, організаційному) провадження такої адміністративно-правової діяльності.

При цьому для досягнення окресленої мети межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні виконують такі *завдання*: 1) уможливлення того, щоб суб'єкти підприємницької діяльності володіли та розпоряджались реальною змогою задовольняти власний законний підприємницький інтерес, провадити прибуткову економічну діяльність, впроваджувати інновації, сприяти економічному розвитку, захищати інтереси суспільства в цілому та користуватись іншими благами, що гарантуються свободою підприємницької діяльності в Україні, безвідносно до заходів контрольно-наглядового характеру, що застосовуються до них; 2) забезпечення того, щоб суб'єкти, котрі здійснюють контрольно-наглядову діяльність, могли ефективно досягати мети цієї

діяльності, не допускаючи при цьому порушення вимог законності зі свого боку та з боку суб'єктів підприємницької діяльності; 3) збалансування публічних інтересів та інтересів підприємців у контексті контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю.

Беручи до уваги переваги та недоліки поглядів учених [10; 20; 55, с. 37; 111, с. 172; 113, с. 55; 127, с. 309; 133; 137; 140] щодо меж контролю і нагляду, важливі концептуальні зауваження С. О. Вінніка щодо обставин дійсності, які зумовлюють межі контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю [25, с. 75], а також обсяг мети і завдань цих меж, доходимо висновку, що ці обмеження контрольно-наглядової діяльності становлять певну систему, якою охоплено різні типи меж.

Так, сьогодні комплекс меж контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю поділяється на подані нижче типи.

1. *Базові межі* контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, які, по-перше, так чи інакше властиві для контрольно-наглядової діяльності усіх суб'єктів, що контролюють і наглядають за підприємницькою діяльністю в Україні; по-друге, є концептуальною основою для формування змісту інших меж контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю. Вказане пояснюється тим, що розглядувані базові межі за своїм змістом і характером об'єктивації є *ідейно-засадничими межами*, які випливають із загальноправових, галузевих та особливих принципів, що є основою правового порядку, частиною якого є контрольно-наглядова діяльність. Ці межі втілюють основні цінності та керівні начала, на яких ґрунтується нормативно-правове та інституційне забезпечення контрольно-наглядової діяльності, а також правореалізація у вигляді застосування заходів контрольно-наглядового характеру.

Так, ідейно-засадничі межі окреслюють ідеологічну основу контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, а тому, беручи до уваги погляди вчених щодо концептуальних елементів цих меж [5; 143; 156; 253; 305; 311], вони можуть бути поділені на такі групи:

а) *загальноправові*, а саме: непорушність верховенства права; ґрунтування на мотивах людиноцентризму; дотримання вимог законності; просування рівності та справедливості; б) *галузеві*, тобто ґрунтування на патріотичних мотивах, без політичної упередженості; просування та утвердження практики доброчесності (непідкупності); сприяння демократизму; дотримання вимог прозорості та гласності; перебування в стані підконтрольності та підзвітності; сумлінність у виконанні повноважень; в) *особливі*, а саме: дотримання вимог щодо якості (об'єктивності, достовірності, своєчасності, оптимальності, ефективності, цілісності, систематичності, плановості (та раптовості), а також причинності) здійснення контрольно-наглядових заходів; невтручання в питання, що виходять за межі предмета контролю й нагляду та компетенції суб'єкта, котрий здійснює відповідну адміністративно-правову діяльність; дотримання вимог щодо розподілу контрольно-наглядових повноважень.

2. *Похідні межі* контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю [35, с. 190–192], до яких насамперед належать:

1) *межі стану нормативно-правового забезпечення* (так звані нормативно-правові межі), що є межами, які: по-перше, «створюються в результаті нормотворчої діяльності суб'єктів міжнародно-правової нормотворчості, законотворчості та підзаконної нормотворчості» [35, с. 190]; по-друге, нормативно-правові межі «безпосереднім чином об'єктивуються у нормах відповідних нормативно-правових актів, які становлять основу правового режиму підприємницької діяльності в Україні» [35, с. 190] (наприклад, положення Конституції України, ГК України, Цивільного кодексу України, норми законів України «Про господарські товариства» [162], «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [234], «Про інститути спільного інвестування» [212], «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» [238], «Про акціонерні товариства» [158]), а також правового механізму контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в нашій державі (зокрема, положення

Податкового кодексу України, Митного кодексу України, а також норми чинних законів України «Про Антимонопольний комітет України» [159], «Про інноваційну діяльність» [211], «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [172], «Про державно-приватне партнерство» [165], «Про ринок електричної енергії» [235], «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [171], «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)» [169] та ін.); по-третє, нормативно-правові межі окреслюють: об'єкт (також предмет) адміністратвино-правової контрольно-наглядової діяльності загалом та за підприємницькою діяльністю зокрема; гарантії, права та обов'язки суб'єктів підприємницької діяльності, що зумовлені дією свободи підприємницької діяльності (також у зв'язку із застосованими щодо таких суб'єктів заходів контролю і нагляду); «повноваження та міру відповідальності суб'єктів, які планують та здійснюють заходи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю» [35, с. 190–191];

2) *межі підприємницької свободи та обов'язків, які випливають із загального та спеціального правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності*. Утвердження на рівні Основного Закону України свободи підприємницької діяльності, а також подальше її підтвердження у нормах ГК України позначається насамперед на способах і мірі, у яких держава (певною мірою і суспільство за рахунок діяльності окремих громадян, суб'єктів громадянського суспільства) може впливати на бізнес-середовище (наприклад, у контексті здійснення адміністративно-правового контролю та нагляду у сфері підприємницької діяльності), при цьому залишаючись державою, де дотримується принцип законності та забезпечується панування права. Водночас «хоча однією з базових меж контрольно-наглядової діяльності є неприпустимість порушення вимог рівності, слід мати на увазі,

що ця межа має диференціальне значення. У зв'язку із цим суб'єкти, котрі здійснюють контроль і нагляд, повинні враховувати ту обставину, що різні суб'єкти підприємницької діяльності, залежно від категорії бізнесу, можуть мати різні зобов'язання, як-от отримання ліцензій чи дозволів, або обмеження економічної діяльності в певних секторах, як-от оборона, банківська справа чи атомна енергетика» [35, с. 191];

3) *інституційні межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні*, що є ключовим компонентом системи обмежень та заборон, що застосовуються під час планування, організації, а також проведення контрольно-наглядової діяльності в цілому та щодо суб'єктів підприємницької діяльності зокрема. Особливість зазначених меж полягає насамперед у тому, що вони в основному належать до інституційної (організаційної) форми та змісту відповідних дій, урегульованих адміністративним законодавством [32, с. 235; 35, с. 191]. Основними такими межами можемо назвати, зокрема, такі:

а) відповідну адміністративно-правову діяльність мають виконувати виключно ті суб'єкти, які відповідно до чинного законодавства включені до системи суб'єктів, уповноважених на здійснення контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в державі. Дотримання цієї межі гарантує легітимність процесу контролю (нагляду), забезпечуючи, що означені дії, які можуть потенційно завадити реалізації свободи підприємницької діяльності, будуть використані лише відповідними компетентними органами, для яких характерним, зокрема, є: особливий адміністративно-правовий статус, наявність якого накладає на них ряд адміністративно-правових обмежень і заборон, що випливають із ч. 2 ст. 19 Основного Закону України; наявність необхідного досвіду в здійсненні контрольно-наглядовій діяльності у сфері підприємництва [32, с. 238];

б) у межах процесу планування, організації та виконання контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності необхідно уникати повторення (дублювання) контрольних повноважень між двома та більше

суб'єктами публічного адміністрування, а такі суб'єкти зі свого боку мають уникати ситуацій, коли ними здійснюються заходи контролю (нагляду) за одним і тим же питанням [32, с. 236]. Важливість цієї вимоги зумовлена тим фактом, що дублювання повноважень зменшує ефективність публічного адміністрування в цілому, а також може призвести до того, що суб'єкти, які володіють владними повноваженнями, будуть здійснювати спірні або незаконні дії, приймати неправомірні рішення. У той же час запобігання дублюванню контрольних та наглядових повноважень: по-перше, сприяє правовій та інституційній визначеності публічного адміністрування у сфері підприємництва; по-друге, забезпечує спрощений та координований процес допустимого регулювання ринку; по-третє, знижує адміністративне навантаження на підприємців; по-четверте, сприяє ясності вимог до дотримання режиму контролю та нагляду за діяльністю відповідних суб'єктів економічної діяльності;

в) суб'єкти, котрі здійснюють контрольні та наглядові функції, мають відносну автономію та незалежність у реалізації цих функцій, однак у процесі виконання своїх повноважень мають враховувати ієрархічну структуру публічного адміністрування, що сприяє юридичній визначеності означеної адміністративно-правової діяльності. Крім того, відповідні межі дозволяють визначити того, хто несе юридичну відповідальність за виконання різних контрольно-наглядових заходів з боку органів публічної служби та їхніх посадових осіб (приміром, за шкоду, завдану контролем і наглядом) [32, с. 236]. Саме шляхом дотримання цієї межі посилюється якість контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в державі, адже такі межі формують і підтримують існування «чіткого ланцюга підзвітності та відповідальності, що спрощує визначення відповідального за здійснення тих чи інших заходів контролю (нагляду) суб'єкта» [32, с. 239];

4) *межі повноважень контрольно-наглядових суб'єктів у сфері підприємницької діяльності*, які випливають насамперед із принципу законності, який відповідно до ч. 2 ст. 19 Основного Закону України

зобов'язує їх діяти в межах визначених Конституцією та законами України параметрів, не допускати зловживань своїм становищем, а також реалізації повноважень, якими суб'єкт не володіє згідно з чинним законодавством [35, с. 191];

5) *темпоральні межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю*. Відповідно до ч. 3 ст. 4 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227] як планові, так і позапланові заходи нагляду (контролю) повинні здійснюватися у робочий час суб'єкта господарювання, який встановлюється на підставі його правил внутрішнього трудового розпорядку [227];

6) *межі здорового балансу суспільних інтересів*, які вимагають забезпечення дотримання обережного і об'єктивного підходу до нагляду та контролю, щоб забезпечити як процвітання підприємницької діяльності, так і захист інтересів суспільства. При цьому важливо враховувати, що публічні інтереси в окресленому контексті означають колективні інтереси, бажання та потреби держави й населення загалом щодо загального блага, зокрема забезпечення їхнього благополуччя та безпеки, якім може загрожувати, з одного боку, підприємницька діяльність, що не відповідає вимогам принципу законності, а також морально-етичним стандартам, яких повинні дотримуватись підприємці, а з другого — неконтрольована, безмежна контрольно-наглядова діяльність, яка в такому розумінні може бути інструментом зростання лояльності до корупції в бізнес-середовищі (у суспільстві в цілому), а також способом реалізації несумлінних, неконкурентних стратегій на ринку [35, 192] (шляхом використання держави в особі суб'єктів владних повноважень, на яких мають вплив суб'єкти підприємницької діяльності, котрі бажають послабити чи знищити своїх конкурентів завдяки недоброчесним професійним публічним службовцям). Також важливо зауважити, що й забезпечення публічних інтересів є обов'язком держави та суспільства як фундаментальне ядро публічного

адміністрування. Отже, у цьому контексті важливо враховувати й те, що публічні інтереси не статичні, вони з часом еволюціонують (також під впливом мінливості загальнолюдських інтересів), і в міру того, як змінюються ці цінності та пріоритети, відбувається зміна встановленого правопорядку в державі загалом та у сфері підприємницької діяльності зокрема [35, с. 192].

З'ясувавши сутнісний зміст та перелік меж контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, можемо дійти висновку, що ефективність таких меж безпосереднім чином залежить від того, чи є такі межі належними, а саме: 1) об'єктивно виправданими; 2) аргументованими та достатніми; 3) узгодженими з принципами права та зі свободою підприємницької діяльності; 4) передбаченими законодавством; 5) збалансованими [35, с. 192]. В умовах війни, триває, та зважаючи на перспективу післявоєнної розбудови держави, видається, що зараз вкрай актуальним питанням є збалансованість меж контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю. Вказане зумовлено тим фактом, що саме за наявності означених меж «підтримка і розвиток підприємницької діяльності постає в якості безумовного стратегічного імперативу» [30, с. 223], невід'ємною властивістю якого є *потенціал трансформації наратива послаблення національної безпеки та руйнування економіки до посилення обороноздатності держави, консолідації суспільства, відродження економіки та поступової підготовки суспільства й держави до періоду післявоєнної розбудови держави*. Водночас, розглядаючи межі контролю й нагляду, необхідно мати на увазі, що як підтримка, так і забезпечення гармонійного розвитку підприємницької діяльності, на що ми вже неодноразово звертали увагу, повинно беззмінно супроводжуватись ефективним контролем і наглядом за цією економічною діяльністю, адже лише за таких умов означена людська діяльність у сфері економіки виражатиметься в достатньо «конструктивній формі, сприяючи забезпеченню стабільності, прогресу та захисту публічних інтересів» [31, с. 42].

Осмислюючи в конкретизованому вигляді значення та значимість збалансованих меж контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні слід враховувати: по-перше, актуальний контекст, у якому перебуває наша держава (насамперед повномасштабна війна та її вплив на населення, ринок, інвестиційну привабливість держави та ін.); по-друге, перспективи, які вже сьогодні окреслюються на горизонті подій після проголошення перемоги України в цій війні (тобто ті, що пов'язані з періодом післявоєнної розбудови держави). Таким чином, доходимо висновку, що значимість належних меж контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю зараз пояснюється низкою обставин.

По-перше, «межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю мають першочергове значення для підтримки економічної стабільності у державі» [35, с. 192]. Справа в тому, що ця контрольно-наглядова діяльність зосереджена навколо ідеї дотримання підприємцями комплексу вимог законності (виявлення відхилень і реагування на такі факти), що висуваються до суб'єктів підприємницької діяльності та сприяють відносній економічній та правовій стабільності підприємця. У той же час, коли ми можемо спостерігати недостатність (перш за все невиправдану ліберальність) меж контрольно-наглядової діяльності, ми також можемо помітити й те, що «підприємці зможуть вдаватись до більш ризикованих методів і способів ведення підприємницької діяльності, що негативним чином може позначитись на ринку, провокуватиме дефіцит товарів і послуг та ін., що посилюватиме негативний ефект війни в сьогоднішній час, а також знижуватиме потенціал економічного розвитку під час післявоєнної відбудови держави» [31, с. 42].

По-друге, «окреслення на рівні законодавства та дотримання на практиці належних меж контрольно-наглядової діяльності є потужним інструментом встановлення гармонійної рівноваги у відносинах між суспільством, державою та суб'єктами господарювання» [35, с. 192]. Такі чітко визначені межі значно зменшують корупційні ризики, зводячи до

мінімуму нечесні взаємодії та сприяючи при цьому прозорим угодам у контексті взаємодії держави (суспільства) та бізнесу. Вказане пов'язано насамперед із тим, що закріплення відповідних достатніх меж контрольно-наглядової діяльності вносить необхідний для практичної дійсності елемент передбачуваності дій, бездіяльності та рішень суб'єктів публічного адміністрування, а також у діяльність бізнес-середовища, зміцнюючи довіру між усіма зацікавленими сторонами контролю та нагляду, допомагаючи при цьому прищепити культуру непідкупності, нетолерантності до корупції, що, як зазначають учені [11; 46; 57; 152], й дотепер становить особливу проблему для сучасної України, а в умовах війни і поготів, адже воєнний стан так чи інакше: 1) сприяє збільшенню рівня стану непрозорості в діях суб'єктів публічного адміністрування, а також обмежує можливості суб'єктів громадського контролю над діями публічної адміністрації [48, с. 39]; 2) впроваджується в ситуаціях, окреслених у спеціальному законодавстві, що є кризовими (в плані безпеки і оборони), дезорієнтуючими обставинами, за яких збільшується потенціал вчинення корупційних та ін. протиправних дій [48, с. 39].

По-третє, відповідні «межі контролю та нагляду відіграють вирішальну роль у стримуванні недобросовісної ділової практики, особливо такої, яка передбачає використання кризових ситуацій для отримання неправомірної вигоди» [35, с. 192], що зазвичай називають «воєнною наживою» [290; 329]. Отже, «належним чином збалансовані межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю сприяють запобіганню відповідній поведінці, дозволяють вчасно виявити та притягнути до відповідальності підприємців, які неправомірно користуються кризою, сприяють поширенню несправедливості та нечесності, що негативним чином позначається на стані населення, яке страждає від війни» [31, с. 42].

По-четверте, належні межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю ефективно просувають засади рівності, соціальної справедливості, соціальної відповідальності та соціальної

солідарності. Вони дозволяють впливати на підприємницьку діяльність, поважаючи означені принципи, підтримуючи таким чином соціальний порядок й сприяючи правопорядку в суспільстві. Все це сукупно допомагає соціальній згуртованості та стійкості суспільства (невід'ємною частиною якого є підприємницьке середовище), що є вкрай потрібним під час війни, що триває, та необхідним і на етапі післявоєнної розбудови держави [31, с. 42].

Отже, ефективністю діяльність суб'єктів публічного адміністрування може характеризуватись лише в тому разі, коли вона буде здійснюватися в належних межах, що є надзвичайно важливим, адже такі межі забезпечують дотримання свободи підприємницької діяльності в державі, а також підтримують правопорядок у сфері дії правового режиму підприємницької діяльності. Водночас «слід мати на увазі, що пошук таких меж державного та суспільного контролю і нагляду над підприємницькою діяльністю передбачає постійний процес узгодження та збалансування публічних інтересів й інтересів підприємців» [31, с. 43].

Підбиваючи підсумок викладеному, зауважимо, що «контрольно-наглядова діяльність є важливою діяльністю суб'єктів публічного адміністрування, яка без шкоди для свободи підприємницької діяльності дозволяє забезпечувати правопорядок у сфері підприємництва, знижує ризики порушення вимог законності суб'єктами підприємницької діяльності, що негативним чином може позначитись на стані національної безпеки під час війни, на безпеці населення, котре зазнає значної шкоди від війни, а також на потенціалі післявоєнної розбудови України. Таким чином, контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю служить важливим оплотом проти ризиків економічної нестабільності, протиправної та неетичної поведінки підприємців й соціального безладу» [31, с. 43]. Задля того, щоб контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю характеризувалась відповідними якостями, вона в кожному випадку повинна узгоджуватись із предметом відповідного контролю та нагляду. Зараз предмет контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької

діяльності своїм змістом охоплює різноманітні як загальні, так і спеціальні обставини, які у дійсності об’єктивуються під впливом дій (бездіяльності) та рішень суб’єкта, який піддається контролю (нагляду), вимірюються та оцінюються, вказуючи на міру відповідності (невідповідності) дій такого суб’єкта вимогам чинного законодавства та визначені чинним законодавством як такі, що вимагають дослідження суб’єктом у межах його повноважень у частині здійснення контролю (нагляду) [36, с. 225]. З огляду на це, досліджуваний предмет характеризується декількома ознаками, що наголошують на його не лише теоретичній, а й практичній значимості. Насамперед предмет контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності служить основою та центром правомірності, навколо якого відбувається ця адміністративно-правова діяльність. Цей предмет забезпечує законний, збалансований контекст впливу на суб’єкта підприємницької діяльності, встановлює межі та визначає необхідність використання різних форм (у межах них способів, методів і засобів) контролю (нагляду). Зважаючи на це, слід зауважити, що відповідний предмет визначає місію зазначеної адміністративно-правової діяльності суб’єктів публічної адміністрації, спрямовуючи їх до виконання завдань забезпечення правопорядку й правової законності та водночас етичної поведінки у сфері підприємництва без порушення проголошеної конституцієдавцем свободи підприємницької діяльності [36, с. 226]. Крім того, характерною особливістю розглядуваного нами предмета є те, що він вносить у діяльність відповідних суб’єктів публічного адміністрування відповідний рівень юридичної визначеності, завдяки чому вказані суб’єкти здатні ефективно виконувати вимоги, окреслені в ч. 2 ст. 19 Основного Закону України [36, с. 226]. Окремо зауважимо й те, що відповідний предмет дозволяє розглядуваній діяльності бути інтегрованим елементом правопорядку, який вимагає юридичної визначеності будь-якої адміністративно-правової діяльності, зокрема й контрольно-наглядової. Саме предмет цієї діяльності визначає основні параметри контрольно-наглядової

діяльності, тому він надає можливість суб'єктам господарювання та іншим зацікавленим сторонам: по-перше, помічати та осмислювати межі зазначеної діяльності; по-друге, належним чином реалізувати суб'єктивні права та виконати обов'язки в зв'язку із застосуванням заходів контрольно-наглядової діяльності; по-третє, виявляти порушення свободи підприємницької діяльності в разі, коли суб'єкт, котрий проводить відповідні заходи, «виходить за межі загального та особливого предмета контрольно-наглядової діяльності, а також захищати цю свободу в законом визначеному порядку» [36, с. 226].

Як вбачається, з предметом контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні тісно пов'язаною категорією є межі цієї адміністративно-правової діяльності, що є закономірним, адже й предмет, і межі сприяють керованості та підзвітності суб'єктів, які здійснюють контроль і нагляд, що має особливе значення в контексті неприпустимості порушення свободи підприємницької діяльності та будь-яких проявів корупції у взаємодії із суб'єктами підприємницької діяльності. У цьому контексті слід зауважити, що фундаментальну основу меж контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні становлять базові межі контролю та нагляду, якими охоплено ідейно-засадничі межі планування, організації та здійснення відповідної адміністративної діяльності. Обмеження в контрольно-наглядовій діяльності за підприємницькою діяльністю, що випливають з означених меж, служать ідеологічною та практичною основою, яка спрямовує та формує контроль та нагляд за підприємницькою діяльністю в державі в русло правомірності, сприяючи тому, щоб у результаті означеної діяльності не було завдано шкоди правопорядку в державі. Саме тому суб'єкти контролю й нагляду, діючи без порушення верховенства права, ґрунтуючись на мотивах людиноцентризму, дотримуючись вимог законності, а також просуваючи своїми діями (бездіяльністю) та рішеннями засади рівності та справедливості, не можуть зловживати владою, вчиняти корупційні та пов'язані з корупцією діяння,

інші акти неналежного урядування, що спотворили б правопорядок, знівелювали цілі забезпечення соціальної справедливості та справедливого економічного розвитку в державі. Тобто, дотримуючись цих меж, держава не лише забезпечує панування права та законність на території держави, а й легітимність своїх контрольних і наглядових функцій. Водночас слід мати на увазі, що базові ідейно-засадничі межі планування, організації та здійснення відповідної адміністративної діяльності в конкретизованому вигляді окреслюються в галузевих межах, що враховують специфіку її здійснення в правовій та демократичній державі, у якій на конституційному рівні закріплено свободу підприємницької діяльності. Саме тому такі межі контрольно-наглядової діяльності, як ґрунтування на патріотичних мотивах, без політичної упередженості, просування та утвердження практики доброчесності, сприяння демократизму, дотримання вимог прозорості та гласності, перебування в стані підконтрольності та підзвітності, сумлінна реалізація контрольно-наглядової функції, у сукупності формують умови, за яких суб’єкти контрольно-наглядової діяльності виконують свої обов’язки, сприяючи інституційній цілісності та громадській довірі до системи суб’єктів публічної адміністрації та до ринку. Також слід зауважити, що галузеві ідейно-засадничі межі планування, організації та здійснення контролю й нагляду за підприємницькою діяльністю конкретизуються в особливих ідейно-засадничих межах контрольно-наглядової діяльності. Ці критерії відповідної адміністративної діяльності сприяють тому, щоб заходи контролю й нагляду відповідали певним стандартам якості (були об’єктивними, достовірними, своєчасними, оптимальними, ефективними, цілісними, систематичними, плановими (враховуючи потреби раптовості застосування таких заходів), а також ґрунтувались на основі причинності). Окремими особливими межами контрольно-наглядової діяльності також є вимоги щодо застосування заходів контролю ц нагляду в межах предмета відання, а також з урахуванням вимог щодо розподілу контрольно-

наглядових повноважень у системі публічного адміністрування, що діє в умовах сьогодення.

Додатково також слід наголосити на тому, що базові межі контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні знаходять своє логічне продовження в похідних, інституційні межах, а також у межах повноважень контрольно-наглядових суб'єктів у сфері підприємницької діяльності, часових межах контрольно-наглядової діяльності та в межах здорового балансу суспільних інтересів.

2.2. Види контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні та система суб'єктів, які їх реалізують

Контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні, як нами вже зазначалось, є нормативно визначеним способом забезпечення законності та правопорядку у сфері підприємництва зокрема та в державі загалом. З викладеного безпосереднім чином випливає, що: по-перше, відповідна адміністративна (контрольно-наглядова) діяльність має здійснюватися відповідно до вимог чинного законодавства, а отже, уповноваженими на це суб'єктами, які у своїй контрольно-наглядовій діяльності керуються стандартами законності, що окреслюються в ч. 2 ст. 19 Конституції України. Саме в такому вигляді, як вже нами було зазначено в підрозд. 2.1 дисертації, існують інституційні межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в сучасній Україні. По-друге, контролюючими (наглядаючими) суб'єктами, що діють відповідно до вимог ч. 2 ст. 19 Основного Закону України, не лише застосовуються контрольно-наглядові заходи на підставі та за умов, передбачених законодавством, а й застосовуються певні заходи за одних підстав (умов) та інші заходи — за інших підстав (умов). Тобто зазначеними суб'єктами має враховуватись той факт, що контрольно-наглядова діяльність є неоднорідною й поділяється на певні види, які застосовуються з урахуванням таких видів базових меж контрольно-наглядової діяльності, як невтручання в питання, що виходять за

межі предмета відання, а також дотримання вимог щодо розподілу контрольно-наглядових повноважень у системі публічного адміністрування України. Отже, у межах дослідження адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні необхідним вбачається дослідження: по-перше, видів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, а по-друге, системи суб'єктів, які реалізують відповідну діяльність.

Аналізуючи чинне законодавство в частині норм, що регламентують адміністративно-правовий контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю в Україні, слід зауважити, що поділ контрольно-наглядової діяльності на певні види — це теоретичне питання, яке сьогодні не може бути вирішене шляхом формування універсальної структури видів такої діяльності. Ця обставина також цілком закономірним чином привертає увагу інших вчених і дослідників, котрі обґрунтовано стверджують, що в дійсності неможливо представити вичерпний перелік наявних типів контролю (нагляду) за підприємницькою діяльністю [25, с. 63], адже завжди можна: виокремити новий критерій, крізь призму якого можна сформувати наукову думку про видову структуру контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні; поглибити думку учених щодо обсягу видів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в межах наявних критеріїв (також доцільності їх використання).

Отже, контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні може бути поділена на види насамперед за такими критеріями: 1) за суб'єктами її здійснення: державний, самоврядний (здійснюється органами місцевого самоврядування), громадський; 2) за призначенням: загальний та спеціальний (цільовий); 3) за об'єктом: фінансовий контроль та/або нагляд (орієнтований на оцінку фінансових процесів використання фінансових інструментів та ризиків та ін.); операційний контроль та/або нагляд (спрямований на перевірку ефективності операційного процесу ведення підприємницької діяльності); податковий

контроль та/або нагляд (забезпечує відповідність податкового законодавства та оптимізацію податкових зобов'язань); антикорупційний контроль та/або нагляд (спрямований на забезпечення доброчесності серед суб'єктів підприємницької діяльності); безпековий контроль та/або нагляд (орієнтований на оцінку впливу суб'єктів підприємницької діяльності із спеціальним статусом (наприклад, об'єкти критичної інфраструктури) на стан національної безпеки та обороноздатності держави) та ін.; 4) за способом проведення: плановий контроль (проводиться за попередньо розробленим планом або програмою); позаплановий контроль (переважно здійснюється у випадках виявлення підозрілих або непередбачених ситуацій в діяльності суб'єкта підприємницької діяльності); 5) за характером ініціативи проведення: зовнішньо ініційований контроль (проводиться за ініціативою органів публічної служби, суб'єктів громадянського суспільства); внутрішньо ініційований контроль (ініційований самим суб'єктом підприємницької діяльності для задоволення власних потреб); 6) за часовими рамками об'єктивації: регулярний контроль та/або нагляд (проводиться на постійній або періодичній основі); позачасовий контроль та/або нагляд (проводиться за виникнення особливих обставин або ж за об'єктивної потреби); 7) за цільовою спрямованістю: контрольно-наглядова діяльність, спрямована на результати (оцінюється вплив підприємницької діяльності на досягнення певних цілей та результатів, зокрема забезпечення об'єктом критичної інфраструктури потреб національної безпеки у відповідній частині, яку він може задовольнити в процесі підприємницької діяльності); контрольно-наглядова діяльність, спрямована на процеси (зосереджується на оцінці самого процесу чи процесів виконання вимог законодавства про підприємницьку діяльність та інших норм законодавства, які закріплюють обов'язки такого суб'єкта, зокрема як роботодавця); 8) за ступенем автоматизації здійснення: контрольно-наглядова діяльність, здійснювана в ручному режимі (проводиться без застосування спеціалізованих програмних засобів); контрольно-наглядова діяльність,

здійснювана в автоматизованому режимі (проводиться за допомогою спеціально розроблених програм та інформаційних систем, зокрема за допомогою штучного інтелекту).

З'ясувавши видову структуру контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, можемо перейти до розгляду структури системи суб'єктів, які виконують зазначену адміністративно-правову діяльність внаслідок їхнього адміністративно-правового статусу. Важливість вказаного корелюється значимістю точного та комплексного розуміння змісту основних інституційних меж контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, окреслених у попередньому підрозділі дисертації, що досягається «лише після уточнення видової структури суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у зазначеній сфері» [32, с. 236]. Так, слід зауважити, що важливість таких меж зумовлена тим фактом, що інституційні межі контрольно-наглядової діяльності, включаючи контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю, цілісно визначають межі адміністративної діяльності як такої. Ретельно аналізуючи їхню сутність, можемо переконатися в тому, що дотримання цих меж сприяє підвищенню рівня правопорядку та зміцненню законності в державі, спрямовує адміністративну діяльність до правової законності, ефективності та результативності. Водночас слід мати на увазі й те, що відповідні межі та їх дотримання забезпечують ефективну основу для запобігання зловживанням владою та іншим неприпустимим діям, які можуть бути здійснені контрольно-наглядовими суб'єктами, всупереч зобов'язанням, що випливають із ч. 2 ст. 19 Конституції України.

Таким чином, інституційні межі є ключовим елементом контролю та нагляду в Україні як у правовій та демократичній державі. Вони не лише встановлюють межі для функціонування контрольно-наглядових органів, а й визначають специфічні критерії, за якими дії та рішення цих суб'єктів можуть бути оцінені з точки зору їх законності, професіоналізму, сумлінності тощо. У зв'язку із цим «інституційні межі контрольно-наглядової діяльності:

по-перше, впливають на планування, організацію та застосування заходів контролю і нагляду, постаючи в якості наріжного каменя, на якому функціонує узгоджена екосистема регуляції сфері підприємницької діяльності; по-друге, створюють умови, за яких контроль і нагляд за суб'єктами підприємницької діяльності здійснюється у заздалегідь визначених рамках, що сприяє передбачуваності та стабільності контролю та нагляду, мінімізуючи випадки порушення дії адміністративно-правового режиму контролю і нагляду за підприємницькою діяльністю» [32, с. 235].

Вирішуючи поставлене завдання, попередньо зауважимо, що в процесі аналізу кола відповідних суб'єктів публічного адміністрування в нашій державі необхідно враховувати зміст ч. 4 ст. 4 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227]. У зазначеному положенні Закону встановлюється важливе правило, відповідно до якого лише чинними законами визначається перелік органів публічної служби, які мають повноваження планувати, організовувати та застосовувати заходи державного контролю (нагляду) в сфері господарської діяльності [227]. Поряд із тим, слід мати на увазі й те, що саме коло таких суб'єктів, по-перше, є теоретичним питанням, що має практичне значення, а по-друге, ані вченими, ані законодавцем дотепер не було складено узагальненого переліку суб'єктів контролю й нагляду за підприємницькою діяльністю. Як видається, це демонструє потребу уточнення наукової думки щодо кола таких суб'єктів, що є питанням, яке можливо вирішити на підставі з'ясування проблематики його визначення.

Підходячи до вирішення окресленого питання як до теоретичної проблеми, що має очевидне практичне юридичне значення, зауважимо, що вже досліджувалось коло контрольно-наглядових суб'єктів загалом [3; 42; 51; 78; 119] та в економічній (також у господарській) сфері зокрема [76; 84; 90; 122; 135; 250]. Також слід звернути увагу на те, що С. О. Вінніком відповідна система досліджувалась на дисертаційному рівні [25, с. 76–92]. Утім, слід визнати той факт, що наявність таких досліджень сьогодні не можна вважати

обставиною, що дозволяє повноцінно осмислити зазначену систему, а тому вбачається потреба в удосконаленні актуальної наукової думки щодо цієї системи суб'єктів.

Передуючи з'ясуванню проблематики розуміння системи суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, слід погодитись з С. О. Вінніком у тому, що до цієї групи суб'єктів можна включити велику кількість органів публічної служби, а також посадових осіб, які мають владні повноваження в частині контролю (нагляду) [25, с. 76]. При цьому учений зазначає, що за критерієм обсягу повноважень до таких суб'єктів слід віднести суб'єктів владних повноважень загальної та спеціальної компетенції [25, с. 78–79]. У цілому погоджуючись із такою позицією, зазначимо, що: по-перше, широта кола суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в державі дійсно є важливою обставиною, що ускладнює систематизацію таких суб'єктів, а отже, їх комплексне осмислення, котре важливе для широкого та глибокого розуміння правового режиму контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. По-друге, до окресленого кола суб'єктів дійсно слід також віднести суб'єктів громадянського суспільства. Зазначений нами підхід на сучасному етапі розвитку адміністративного права Україні повною мірою узгоджується із актуальним розумінням статусу вказаних суб'єктів [60], із сучасною доктриною адміністративного права, у якій такі суб'єкти визнаються суб'єктами публічного адміністрування (чи наближеними до них) [255, с. 64–67], а також тими, хто може здійснювати контроль і нагляд [134; 255, с. 203; 258].

Попри вказане, слід наголосити на тому, що насправді широта кола суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в державі не є обставиною, яка взагалі унеможливлює їх комплексне осмислення. Виходячи з аналогічної логіки, С. О. Віннік здійснив спробу окреслити відповідну систему суб'єктів публічного адміністрування [25, с. 76-92]. Водночас критичний аналіз означеного підходу дозволяє дійти

висновку лише про часткову можливість його використання в сучасних реаліях. Передусім звернемо увагу на ту важливу обставину, що серед суб'єктів владних повноважень, які здійснюють контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю, вчений називає низку органів публічної служби, котрі вже не діяли на час проведення ним дисертаційного дослідження (тобто станом на 2020 р.). Такими органами публічної служби, наприклад, є: по-перше, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, яке припинило існування ще у 2010 р. (замінено Міністерством екології та природних ресурсів України [225], котре сьогодні так само не діє); по-друге, Державний департамент з нагляду за додержанням законодавства про працю, що ще у 2011 р. був ліквідований [216]; по-третє, Державний департамент пожежної безпеки, котрий також у 2011 р. був також ліквідований; по-четверте, міліція, що припинила свою діяльність у 2015 р. (замінена сервісною публічною службою — Національною поліцією України [223]); по-п'яте, Державна санітарно-епідеміологічна служба, яка ще у 2017 р. була ліквідована [66].

Окрім того, слід зауважити, що вчений називає як суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в України органи публічної служби, що зараз не діють, зокрема Державну архітектурно-будівельну інспекцію. Вона у 2020 р. Кабінетом Міністрів України була названа органом публічної служби, що в короткостроковій перспективі буде ліквідований [215], а в 2021 р. (тобто вже після опублікування дисертації С. О. Вінніка) постановою Кабінету Міністрів України від 15 вересня № 960 була повністю ліквідована [149].

Тобто серед чинних на час проведення дослідження (і дотепер) учений назвав: Державну податкову службу України; Пенсійний фонд України; органи прокуратури України; Антимонопольний комітет України; Службу безпеки України [25, с. 78]. Водночас не можемо проігнорувати той факт, що після реформи прокуратури в Україні у 2014 р. вбачається дещо спірним віднесення до кола вказаних суб'єктів органів прокуратури України. Попри

це, учений цілком справедливо до вказаних суб'єктів також відносить місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування [25, с. 79]. Додатково С. О. Віннік зауважує, що серед відповідних суб'єктів також є органи публічної служби, які вже після опублікування його дисертації зазнали організаційних змін, а саме: Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, яке у 2021 р. було перейменовано на Мінекономіки [229], Міністерство культури, молоді та спорту України, яке з 2020 р. перейменовано на Міністерство культури та інформаційної політики України [68]. Крім того, ученим до розглядуваного кола суб'єктів віднесено: МОЗ, Державну службу геології та надр України, Державне агентство лісових ресурсів України, Держекоінспекцію, Державну службу України з безпеки на транспорті, Держпраці, Державну службу якості освіти України, Держпродспоживслужбу, Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [25, с. 82–87].

Комплексно осягаючи переваги та недоліки наявних підходів до структурування суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, а також можливість використання таких підходів в умовах сьогодення, зауважимо, що такі підходи характеризуються множиною проблем, які доцільно переосмислити, враховуючи обставини, що зумовлюють чи посилюють такі проблеми: по-перше, це критична широта суб'єктів контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні; по-друге, часте ігнорування потреби визнання суб'єктів громадянського суспільства як невід'ємного елемента кола суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні; по-третє, багато вчених, котрі досліджують систему суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, часто до цієї системи відносять суб'єкти, які насправді не належать до неї або вже на момент проведення ученими дослідження чи сьогодні ліквідовані; по-четверте, у наукових напрацюваннях учених, присвячених з'ясуванню кола суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за

підприємницькою діяльністю в Україні, не враховані органи публічної служби, які були створені останніми роками.

Враховуючи викладене, можемо дійти висновку, що сучасні суб'єкти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні в процесі їх теоретичного структурування у вигляді системи можуть та повинні поділятись на відповідні типи та види. Так, враховуючи особливості адміністративно-правового статусу за *типами* вказані суб'єкти можуть бути поділені на: 1) органи професійної публічної служби, зокрема органи державної влади (їхні посадові особи); органи місцевого самоврядування (їхні посадові особи); 2) суб'єкти громадянського суспільства [32, с. 236]. Що ж до *видової структури* суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, то цю структуру становлять такі види суб'єктів контрольно-наглядової діяльності: 1) загальної компетенції; 2) галузевої компетенції; 3) спеціальної компетенції, що: а) пов'язана з підприємницькою діяльністю; б) об'єктивується у сфері підприємницької діяльності; 4) суб'єкти громадянського суспільства [32, с. 234].

З викладеного вбачається, що видова структура цих суб'єктів є складною, що обтяжує в практичній дійсності чітке розуміння й застосування комплексу інституційних меж контрольно-наглядової діяльності у розглядуваній сфері. Саме тому окреслена нами позиція щодо видової структури суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні потребує більш ретельного уточнення.

1. *Суб'єкти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, що є суб'єктами владних повноважень загальної компетенції* [32, с. 236]. Українські вчені справедливо відносять до відповідної групи суб'єктів тих з них, що, крім контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю, виконують також низку інших управлінських функцій [25, с. 116–117] і при цьому контроль та нагляд за підприємницькою діяльністю для них не є основною управлінською діяльністю. До таких суб'єктів, на думку дослідників, можна віднести саме органи місцевого самоврядування та

місцеві державні адміністрації. Однак варто зауважити, що таке розуміння цієї групи суб'єктів є дещо нечітким, оскільки до неї також необхідно віднести й суб'єктів із галузевою компетенцією. У цьому розумінні йдеться про всі ті з них, які, на що ми вже звертали увагу, крім контролю за підприємницькою діяльністю, також виконують інші функції у своїй галузі, що прямо чи опосередковано перетинається з підприємництвом (прикладом є Пенсійний фонд України, МОЗ та ін.). Таким чином, у цілому погоджуючись із думкою С. О. Вінніка, можна стверджувати, що органи загальної компетенції — це ті суб'єкти владних повноважень, котрі через свій адміністративно-правовий статус здатні повною мірою здійснювати загальне керівництво та координацію діяльності органів галузевої та функціональної компетенції, а також підприємств (організацій, установ) та інших об'єктів на всій території України або ж на території конкретної області (району, міста) [98, с. 24]. У цьому контексті можемо зробити висновок (погоджуючись із позицією С. О. Вінніка), що до кола суб'єктів загальної компетенції слід зарахувати, по-перше, місцеві державні адміністрації, по-друге, органи місцевого самоврядування [32, с. 236–237].

2. *Суб'єкти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю галузевої компетенції*. Беручи до уваги інтерпретаційні підходи учених [98, с. 24] щодо тлумачення змісту поняття «органи галузевої компетенції», доходимо цілком логічного висновку, що до означеної категорії суб'єктів контрольно-наглядової діяльності належать ЦОВВ (їхні посадові особи), а також їхні територіальні органи, які формують та/або реалізують державну політику в конкретній галузі (зокрема, охорона здоров'я, освіта та ін.) і водночас проводять контроль (нагляд) за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності, що відображається в такій галузі (приміром, підприємницька діяльність у сфері охорони здоров'я, освіти та ін.) [32, с. 237]. До означених суб'єктів доцільно віднести: по-перше, міністерства, а саме: Мін'юст, Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, Міністерство фінансів України, Міністерство

енергетики України, Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерство оборони України, Міністерство соціальної політики України, МВС, МОЗ, Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури та інформаційної політики України. По-друге, інші ЦОВВ, наприклад (і це не вичерпний перелік) Національна служба здоров'я України, ДПС, Державна митна служба України [32, с. 237].

3. *Суб'єкти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю спеціальної (функціональної) компетенції* [32, с. 237]. Такими суб'єктами, беручи до уваги визначення поняття «органи спеціальної компетенції» [98, с. 24], є органи публічної влади, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері підприємницької діяльності чи в суміжній з нею сфері, а саме:

1) основний суб'єкт контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю спеціальної компетенції — ДРС [32, с. 237], особливості правового статусу якої розкриваються у п. 1 Положення про Державну регуляторну службу України [65];

2) суб'єкти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю спеціальної компетенції, що здійснюють контроль і нагляд за окремими аспектами поведінки суб'єктів підприємницької діяльності [32, с. 237]:

а) ЦОВВ зі спеціальним статусом. По-перше, таким органом є НАБУ, що зобов'язаний попереджати, виявляти, припиняти, а також розслідувати й розкривати корупційні правопорушення (також інші кримінальні правопорушення, що законодавцем віднесено до його підслідності), запобігати вчиненню нових таких порушень законодавства [219]. Тобто можемо дійти висновку, що НАБУ виконує функції контролю (нагляду) задля виявлення, приміром, таких випадків порушення режиму підприємницької діяльності, як незаконне заволодіння майном підприємства (установи, організації); легітимізація (відмивання) доходів, отриманих незаконними

методами; зловживання впливом та інше [32, с. 237]. По-друге, відповідним ЦОВВ зі спеціальним статусом слід назвати НАЗК, на яке покладається обов'язок здійснювати контроль (нагляд) за дотриманням вимог законності у сфері запобігання корупції та пов'язаних із нею правопорушень. Головним чином НАЗК зобов'язується здійснювати контрольно-наглядові заходи щодо дотримання суб'єктами підприємницької діяльності вимог спеціального антикорупційного закону [170]; виявлення фактів неправомірного впливу (накладання дисциплінарних санкцій, звільнення з посади) на посадову особу юридичної особи, котра відповідно до посади відповідає за реалізацію Антикорупційної програми [205]. По-третє, таким суб'єктом слід вважати також АРМА, яке згідно із ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів» від 10 листопада 2015 р. № 772-VIII зобов'язується, зокрема виконувати комплекс повноважень контрольно-наглядового характеру (серед іншого й щодо суб'єктів підприємницької діяльності). Насамперед АРМА повинно забезпечувати формування (також і реалізацію) політики держави у сфері виявлення та розшуку активів, що охоплюються предметом його відання (зокрема, з подальшим стягнення їх у дохід держави та ін.) [218], а отже, здійснювати відповідні перевірки суб'єктів підприємницької діяльності, через які такі активи можуть легалізуватись тощо. По-четверте, до групи відповідних ЦОВВ зі спеціальним статусом слід відносити також КРАІЛ, яка згідно п. 1 Положення про Комісію з регулювання азартних ігор та лотерей, що визначає статус КРАІЛ, виконує важливі контрольно-наглядові заходи щодо суб'єктів підприємницької діяльності. Зазначимо, що КРАІЛ повинна не лише нормативно забезпечувати діяльність у сфері організації та проведення азартних ігор та лотерей, а й також здійснювати контрольно-наглядові повноваження щодо відповідного кола суб'єктів ринку азартних ігор й у лотерейній сфері [214]. По-п'яте, до переліку розглядуваних суб'єктів слід відносити також Держкомтелерадіо, котрий відповідно до змісту п. 1

Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України, яким регулюється його адміністративно-правовий статус, здійснює нормативно-правове забезпечення та реалізує політику держави у сфері телебачення й радіомовлення, інформаційній та видавничій сфері та з огляду на це здійснює контроль за діяльністю підприємств (установ, організацій), що належать до його сфери управління [183];

б) інші ЦОВВ спеціальної компетенції. До кола таких суб'єктів слід віднести насамперед БЕБ, який є ЦОВВ, що відповідно до Закону України «Про Бюро економічної безпеки України» від 28 січня 2021 р. № 1150-IX виконує комплекс завдань із протидії правопорушенням, які ставлять під загрозу належне функціонування економіки держави [160]. Зокрема, БЕБ здійснює заходи контролю (нагляду) задля виявлення й перевірки інформації про суспільно небезпечні дії у сфері підприємницької діяльності, вчинені суб'єктом підприємницької діяльності (чи його посадовими особами) [32, с. 238], а саме: незаконне організування лотерей, азартних ігор; незаконне виробництво, зберігання, реалізація чи транспортування підакцизних товарів з метою їх продажу; доведення банку до стану неплатоспроможності та ін. Також до вказаних органів слід віднести Держфінмоніторинг [191]; ДСНС [188] (у контексті питання, що нами розглядається, особливого значення набуває саме Департамент запобігання надзвичайним ситуаціям ДСНС, який виконує значну частину відповідних контрольних і наглядових функцій вказаного ЦОВВ); Держпродспоживслужбу [189], яка є ЦОВВ з широким предметом відання, що дозволяє їй здійснювати контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю щодо широкого кола питань (обґрунтовано обсягом прав і законних інтересів споживачів, а також різноманіттям типів харчових продуктів, які виготовлення та реалізація яких потребує особливого нагляду та контролю); Держпраці [190]; Держлікслужбу [187]; Державну архітектурно-будівельну інспекцію України [70]; Держекоінспекцію [184]; Держенергонагляд [64]; Держатомрегулювання [185]; Держекспортконтроль [186];

в) інші державні органи спеціальної компетенції, серед яких НКЦПФР [220], що «здійснює на території України: контроль за емісією та обігом цінних паперів і похідних (деривативів); контроль у сфері спільного інвестування» [32, с. 238].

4. *Суб'єкти громадянського суспільства як суб'єкти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні*. З посиленням громадянського суспільства в Україні також зросла й роль громадянського суспільства в контексті контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю, яка сьогодні не набула належного нормативно-правового (основним нормативно-правовим актом, що регламентує відповідні аспекти вираження діяльності суб'єктів громадянського суспільства є Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. № 4572-VI [163], який, утім, не задовольняє вимоги юридичної визначеності громадянського суспільства та діяльності суб'єктів громадянського суспільства), а також інституційного забезпечення. Водночас у контексті питання, що нами розглядається, слід виокремити насамперед таких суб'єктів громадянського суспільства, які можуть здійснювати контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю в Україні. По-перше, це профспілки, які стоять на сторожі дотримання суб'єктами підприємницької діяльності норм трудового та соціального законодавства, індивідуальних та колективних трудових договорів (угод, контрактів) та ін., запобігаючи побудові та функціонуванню бізнесу, який ґрунтуватиметься на неправомірній експлуатації трудових ресурсів. По-друге, серед суб'єктів громадянського суспільства слід також виокремити медіа, які постають як важливий суб'єкт громадського контролю, що проводить журналістські розслідування (викриття фактів корупції та інших видів недоброчесності, картельної змови, рейдерських схем, ухилення від сплати податків, порушення прав найманих працівників та залучення дітей до роботи тощо), публікує результати таких розслідувань, надаючи резонансу порушенням суб'єктами підприємницької діяльності законодавства, звертаючи на це увагу

суспільства та держави. По-третє, екоорієнтовані громадські організації та екоактивісти, які у своїй діяльності зосереджують увагу на з'ясуванні властивостей екологічного впливу підприємницької діяльності на навколишнє середовище, екологічну безпечність видобутку ресурсів, виготовлення продуктів та ін. По-четверте, можемо також відзначити роль правозахисних організацій та рухів, які здійснюють моніторинг за етичними (також тими, що мають юридичне значення) аспектами ведення бізнесу, серед яких недискримінація працівників і клієнтів (споживачів), невикористання очевидних або ж прихованих стратегій трудової експлуатації працівників та ін.

Аналізуючи контрольно-наглядову роль вказаних та інших суб'єктів громадянського суспільства в забезпеченні законності діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, можемо дійти закономірного висновку, що вони не можуть здійснювати значний вплив на суб'єктів підприємництва, який не завжди може бути однозначно позитивним. Справа в тому, що контрольно-наглядова діяльність суб'єктів владних повноважень ґрунтується на вимогах ч. 2 ст. 19 Конституції України, яка у відповідному контексті детально розкривається на рівні законодавчих і підзаконних актів. Що ж стосується суб'єктів громадянського суспільства, то їхня діяльність, на що ми вже звертали увагу, є недостатнім чином забезпечена на нормативно-правовому й інституційному рівні. Отже, такий стан справ, по-перше, не дозволяє повноцінно розкритись контрольно-наглядовому потенціалу суб'єктів громадянського суспільства як суб'єктів контрольно-наглядової діяльності; по-друге, відсутність адекватного адміністративно-правового режиму функціонування суб'єктів громадянського суспільства нівелює їхню відповідальність, ставить під сумнів їхню незалежність, адже вони можуть використовуватись як інструмент провадження неконкурентної практики побудови свого бізнесу та завдання шкоди бізнес-конкурентам. Саме тому, визнаючи вагомість контрольно-наглядової діяльності суб'єктів громадянського суспільства за підприємницькою діяльністю, слід також

визнати при цьому важливість забезпечення прозорості, підзвітності та неупередженості такого контролю й нагляду. Таким чином, вбачаємо потребу в комплексному вирішені цього питання шляхом нормативно-правового забезпечення діяльності суб'єктів громадянського суспільства в цілому та як суб'єктів контролю й нагляду за підприємницькою діяльністю зокрема.

Узагальнюючи викладене, зауважимо, що контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в сучасній Україні має складну видову структуру, яка в теоретичній площині може мати широку варіативність (приміром, за критерієм суб'єктів здійснення, призначення контрольно-наглядової діяльності, за об'єктом такої діяльності, за способами здійснення тощо). Вказане є цілком закономірним, беручи до уваги різноманітність способів осмислення статичної та динамічної адміністративно-правової характеристики контролю й нагляду загалом та контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні зокрема. Означені види контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні реалізуються суб'єктами, які належать до системи суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю. Проте в Україні, як у державі, яка має ринкову економіку, закономірним чином констатується складність і динамізм сфери контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні, до якої належать суб'єкти контрольно-наглядової діяльності загальної, галузевої, спеціальної (функціональної) компетенції та суб'єкти громадянського контролю. Зазначене, як видається, створює значні труднощі для чіткого та точного розуміння кола суб'єктів такої адміністративно-правової діяльності, а отже, ускладнює можливості однозначного тлумачення структури системи її суб'єктів. Серед таких проблем можна виокремити, зокрема, такі. По-перше, критична широта кола суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в державі є важливою обставиною, що ускладнює систематизацію таких суб'єктів й їх комплексне теоретичне і практичне осмислення. По-друге, як окремий та повноправний елемент цієї

системи не визнаються суб’єкти громадянського суспільства. По-третє, ученими окреслюється коло суб’єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, які: 1) не належать до системи її суб’єктів; 2) вже на момент проведення дослідження чи станом на сьогодні ліквідовані. По-четверте, в опублікованих наукових напрацюваннях учених, присвячених з’ясуванню кола суб’єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, не враховані органи публічної служби, які були створені останніми роками. Означені проблеми контролю та нагляду за суб’єктами підприємницької діяльності передбачає два шляхи їх розв’язання. Перший — удосконалення нормативно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю. У цьому контексті необхідним є розроблення та ухвалення Закону України «Про основні засади здійснення державного нагляду (контролю)» із внесенням відповідних змін до чинного Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227]. Другий — удосконалення інституційної та організаційної основи контролю та нагляду за суб’єктами підприємницької діяльності. У межах цього напряму необхідно: по-перше, створити і ввести в дію централізований реєстр суб’єктів контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні; по-друге, розробити та впровадити ефективний механізм сприяння дієвої демократизації контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні; по-третє, створити інституційну платформу взаємодії суб’єктів контрольно-наглядової діяльності у відповідній сфері, що сприятиме співпраці між цими суб’єктами та з суб’єктами господарювання; оптимізації обміну інформацією між цими суб’єктами; розробці та впровадженню прогресивних методів і підходів у здійсненні контрольно-наглядових функцій у сфері контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні.

2.3. Адміністративно-правові форми та методи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні

Відповідно до принципів права, які визнаються в Україні, а також на основі чинного законодавства, Україна має вибудовуватися як така соціальна організація, що не протистоятиме природним та іншим законним інтересам приватних осіб та їхніх об'єднань (груп), а абсолютною мірою створюватиме найбільш сприятливі умови для їхнього розвитку. У цьому контексті органи публічної служби (на державному та місцевому рівнях) зобов'язуються раціонально та ефективно використовувати належні ресурси (як організаційні, так і фінансові, матеріально-технічні та ін.) для підтримки та розвитку підприємницької діяльності, ґрунтуючись на вимогах принципу законності, а також намагаючись повноцінно та своєчасно запобігти порушенням правопорядку у відповідній сфері економічної діяльності та усунути їх. Для досягнення цієї мети органи публічної служби та їхні посадові особи використовують різні форми та методи контролю й нагляду, розроблені відповідно до міри необхідності забезпечення законності у сфері підприємництва, а також передбачені чинним адміністративним законодавством України.

Розглядаючи адміністративно-правові форми контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, спершу слід уточнити зміст понять «форма» та «форма діяльності». Аналізуючи зміст поняття «форма» [21, с. 38; 138, с. 155], зауважимо, що в загальному розумінні форма втілює основні характеристики (якості), аналіз яких дозволяє визначити й пізнати конкретний акт, певну сутність (явище). Водночас у філософсько-правовому контексті важливо розмежовувати ідеальний та реальний тип форм. Ідеальна форма з'являється переважно в теорії права й може відображатися в законодавстві (коли воно невиправдано не наближене до реальної дійсності), але не завжди (або ніколи) не досягається на практиці. При цьому різниця між ідеальною та неідеальною формою зумовлена відмінностями змісту цих форм. В ідеальній формі міститься зміст, який

йому ідеалістично приписують (наприклад, враховуються ідеальні умови, зокрема, коли суб'єкти підприємницької діяльності не вчиняють правопорушень або коли такі суб'єкти вчиняють правопорушення, а ці факти своєчасно викриваються суб'єктами контролю та нагляду тощо), тоді як неідеальна форма наповнена не ідеальними сценаріями поведінки та моделями взаємодії, а реальними взаємодіями суб'єктів права, що керуються множинними мотивами та перебувають під впливом (у вольовому контексті) різних обставин об'єктивного та суб'єктивного характеру.

Що ж стосується юридичного розуміння поняття «форма», то в такому разі, враховуючи різні інтерпретації відповідної категорії [45, с. 37; 145, с. 215], важливо зауважити, що форма набуває практичного матеріального й процедурного (процесуального) значення. Так, форма в юридичному контексті належить до зовнішнього вигляду чи структури акта (юридичного документа, договору, дії чи бездіяльності), а також явища. Отже, у юридичному контексті конкретне розуміння конструкції «форма» за своєю суттю може змінюватись залежно від контексту, у якому вона вживається. Водночас у загальному юридичному розумінні форма майже завжди відбиває зовнішній вираз змісту чогось, що може бути охарактеризовано як таке, що має конкретну форму. Так, у юридичному контексті поняття «форма діяльності» може належати до логічно зібраного набору дій та бездіяльності, а також ухвалених актів у межах конкретного напряму (однорідних напрямів) дій, що мають пряме чи опосередковане (наприклад, морально-етичне значення, яке враховується в питаннях притягнення відповідного суб'єкта до дисциплінарної відповідальності) юридичне значення.

Слід зауважити, що адміністративно-правові форми контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю є окремим виявом форм реалізації публічної влади (адміністративно-правової форми в цілому), що є закономірним, адже є вираженням публічної влади в державі. Проте важливо насамперед зазначити, що у зв'язку з демократизацією системи державного управління, яка ще переформатовується відповідно до сучасної

концепції публічного адміністрування [255, с. 15–18], поняття реалізації публічної влади в Україні набуває оновленого змісту. Так, зважаючи на погляди вчених щодо змісту адміністративно-правових форм [8, с. 185–186; 18, с. 67; 246, с. 46; 265, с. 136], адміністративно-правових форм реалізації публічної влади [40, с. 15; 56, с. 80–81; 120], доходимо висновку, що адміністративно-правовими формами контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю є комплекс юридично формалізованих дій та актів суб'єктів публічного адміністрування (органів публічної служби та їхніх посадових осіб, а також суб'єктів громадянського суспільства), які здійснюються та ухвалюються в межах їхньої компетенції (прав та зобов'язань) з метою реалізації функцій публічного адміністрування у сфері підприємницької діяльності.

Отже, для адміністративно-правових форм контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю характерними є такі властивості:

1. Адміністративно-правові форми контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю є відносно гнучким, зовнішнім проявом адміністративно-правової діяльності суб'єктів публічного адміністрування і водночас залежать від відповідної владної діяльності та фактичних, нормативних і процедурних умов їх використання. Розглядаючи відповідну характеристику окреслених галузевих форм діяльності, слід зауважити, що означені форми діяльності дозволяють суб'єктам публічного адміністрування належним чином (правомірно та законно, оптимально та раціонально, а також якісно) вживати заходів контролю й нагляду щодо діяльності суб'єктів підприємницької діяльності як зовнішнє вираження змісту діяльності повноважних суб'єктів публічного адміністрування.

2. Адміністративно-правові форми контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю служать практичним інструментом для виконання комплексу завдань (як спеціальної контрольно-наглядової діяльності, так і конкретного суб'єкта, котрий здійснює контроль і нагляд) та реалізації необхідних функцій суб'єктів контрольно-наглядової діяльності,

які здійснюють контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю у межах власної компетенції. Всі ці форми в цілому виконують загальні завдання контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, зокрема: забезпечення правопорядку у сфері підприємництва та дотримання вимог принципу правової законності в діяльності суб'єктів підприємницької діяльності (перевірка відповідності дій підприємців вимогам принципів права та нормам законодавства, що відповідають верховенству права); припинення порушень адміністративно-правового режиму підприємницької діяльності (наприклад, визначення ризиків навмисного або ненавмисного порушення норм законодавства, а також застосування заходів, які запобігають таким порушенням, та ін.) тощо.

3. Адміністративно-правові форми контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю можуть спричинити певні юридичні наслідки. Аналізуючи виокремлену характеристику цих форм, зауважимо, що відповідні форми здійснення контролю й нагляду в процесі та в результаті свого звершення можуть спричиняти юридично значимі наслідки, які переважно полягають у наслідках (мають відповідати нормам чинного законодавства), пов'язаних з виявленням у процесі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю фактів порушення законодавства або факторів, що становлять ризики порушення законодавства. Зокрема, А. В. Денисова зауважує, що для контролю й нагляду характерними є юридичні наслідки, які виявляються не лише в ухваленні відповідних актів, а й також у «здійсненні повноважень адміністративного юрисдикційного характеру у процесуальній формі провадження у справах про адміністративні правопорушення» [61, с. 250].

4. Адміністративно-правові форми контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю на практиці обираються самим суб'єктом, який здійснює контроль та нагляд, керуючись при цьому (у процесі вибору форми) нормами законодавства (норми про повноваження суб'єкта, порядок їх здійснення, підстави та умови застосування заходів контролю й нагляду), а

також специфікою завдань і функцій, що стоять перед цим суб'єктом у момент вибору певної форми адміністративно-правової діяльності. Ученими справедливо зауважується, що контроль і нагляд за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності за своєю суттю є складним та багатоманітним явищем. Це так само визначає наявність доволі широкої системи форм та методів реалізації відповідної діяльності [25, с. 92]. Отже, у процесі вибору адміністративно-правової форми діяльності суб'єкт, який здійснює контроль та нагляд, керується такими факторами, як-от: по-перше, норми чинного матеріального та процедурного законодавства, а саме ті, що стосуються дотримання ч. 2 ст. 19 Конституції України (адміністративно-правовий статус суб'єкта, який здійснює контроль та нагляд, а також особливості реалізації цього статусу), законної підприємницької діяльності. По-друге, у цьому контексті враховуються також фактичні обставини дійсності, які мають бути враховані для того, щоб заходи контролю та нагляду за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності досягли своєї мети.

Отже, можемо дійти висновку, що нині існує низка адміністративно-правових форм контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, які потребують уточнення. Потреба в цьому зумовлена тим фактом, що сьогодні не існує чіткого теоретичного розуміння переліку таких форм, хоча в науковій літературі ученими окреслюються різні типи класифікацій видів контрольно-наглядової діяльності (О. Л. Гамалій [41], І. Д. Казанчук [94, с. 107], В. П. Лещинський [117], В. В. Пахомов [146], Д. А. Пєший [147, с. 135–136] та ін.). Осмислюючи це питання крізь призму зауважень учених щодо змісту та структури видів контролю (нагляду) [80, с. 28; 117, с. 27; 146, с. 101–102], зазначимо, що дотепер невичерпною є наукова дискусія про усі можливі критерії, за якими форми контролю й нагляду можуть бути класифіковані, а отже, більш повно осмислені. При цьому зауважимо, що вказане є справедливим саме щодо суто теоретичного розгляду питання класифікацій адміністративно-правових форм контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. Що ж

стосується практичного вираження діяльності суб'єктів, які здійснюють контроль та нагляд, то така їхня діяльність повинна узгоджуватись із ч. 2 ст. 19 Конституції України, а отже, можемо дійти висновку, що перелік відповідних форм повинен міститись у законодавчих актах та знаходити належну конкретизацію на рівні підзаконних актів.

Такою ж логікою фактично послуговується і С. О. Віннік, котрий, аналізуючи різні підходи до класифікації адміністративно-правових форм контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, зауважує, що сам перелік таких форм (які можуть по-різному бути класифіковані ученими) міститься в чинному законодавстві, а саме в Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227], яким встановлюються такі форми проведення перевірки: перевірка, ревізія, обстеження, огляд, інспектування тощо [25, с. 96]. Отже, можемо помітити, що законодавець, перераховуючи форми контролю й нагляду, загалом надає їх відкритий перелік. Крім того, на вебсайті Мін'юсту вказується, що законодавцем у цілому визначено два типи заходів державного нагляду й контролю (плановий та позаплановий), що на практиці «можуть відрізнятися за видами (перевірка, ревізія, обстеження, огляд тощо)» [109]. С. О. Вінніком також звертається увага на те, що форми контролю й нагляду в абз. 9 ч. 3 ст. 7 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» не викладені у вигляді вичерпного переліку, утім, це не означає, що суб'єкт, який здійснює нагляд (контроль) за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності, може вигадувати форми нагляду (контролю), адже всі форми адміністративно-правової діяльності повинні бути передбачені на рівні законодавства. Ба більше, у названій нормі Закону «законодавець підкреслює важливість регулювання форм здійснення державного контролю і нагляду для забезпечення гарантування захисту підприємців від необґрунтованого втручання в їх діяльність з боку посадовців» [25, с. 96]. При цьому слід наголосити, що йдеться саме про нормативно-правове забезпечення форм

контролю й нагляду, виражене нормами законодавчих актів (це додатково підтверджено змістом ч. 4 ст. 4 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227]). Саме тому слід звернути увагу на те, що А. В. Денисова у своєму дисертаційному дослідженні запропонувала закріпити на рівні законодавства перелік загальних форм адміністративно-наглядової діяльності (у межах заходів нагляду), а саме шляхом створення та ухвалення проєкту Закону України «Про засади адміністративно-наглядової діяльності в Україні», у ст. 10 «Заходи адміністративно-наглядової діяльності» якого буде передбачатись таке: «Адміністративно-наглядова діяльність здійснюється шляхом витребування, збирання та аналізу інформації, необхідної для підготовки постанов про стан додержання особою, діяльність якої є предметом адміністративного нагляду, або шляхом проведення перевірок, обстежень, патрулювань, спостережень з виїздом за місцезнаходженням піднаглядного об’єкта або без такого» [63, с. 445].

Тобто така властивість адміністративно-правових форм контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, як те, що вони мають ґрунтуватись на нормативній підставі (поряд із фактичною та процедурною), про що ми вже вказували, у цьому контексті означає, що ці адміністративно-правові форми повинні передбачатись чинним законодавчим актом, а їх конкретизація (без порушення вимог принципу правової законності) може знаходити продовження у підзаконних актах.

Вказана гарантія законності дій суб’єктів публічного адміністрування є запобіжником порушення ч. 2 ст. 19 Основного Закону України, а також нормативно-правовим застереженням щодо спотворення мети контролю й нагляду у сфері підприємництва загалом. Зокрема, у правовій та демократичній державі неприпустимою буде вважатись практика, коли той, хто здійснює контроль і нагляд за підприємцями, буде також мати змогу безперешкодно (тобто без участі парламенту, який у процесі формування адміністративно-правових режимів контролю й нагляду також слідкує за

дотриманням забезпечення свободи підприємницької діяльності) реалізувати правотворчі повноваження, спрямовані на практично необмежене збільшення заходів контролю й нагляду (тобто ухвалюючи власні постанови, розпорядження з питань, які врегульовуються на рівні законів). Ця важлива юридична логіка підтверджується також і судовою практикою. Так, у Порядку, затвердженому урядовою постановою «Деякі питання здійснення державного нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю» від 21 серпня 2019 р. № 823 [67], Кабінет Міністрів України встановлював нові форми контролю і нагляду, які взагалі не передбачались Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227], а саме: інспекційні відвідування; невиїзні інспектування, що проводяться інспекторами Держпраці та її територіальних органів. Розглядаючи відповідність цієї постанови Кабінету Міністрів України нормам права та законодавству Окружний адміністративний суд міста Києва своїм рішенням від 28 квітня 2021 р. в справі № 640/17424/19 [273] визнав протиправною та нечинною вищевказану постанову Кабінету Міністрів України (у постанові Шостого апеляційного адміністративного суду від 14 вересня 2021 р. в справі № 640/17424/19 [274] це судове рішення залишено без змін).

Отже, враховуючи викладене, а також комплексно аналізуючи положення Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227] (насамперед, абз. 6 ч. 4 ст. 4 та абз. 9 ч. 3 ст. 7), а також позиції українських учених щодо змісту адміністративно-правових форм контролю і нагляду (А. В. Власов [27], О. Л. Гамалій [41], А. В. Денисова [62], М. Г. Ісаков [87], І. Д. Казанчук [94, с. 107], В. П. Лещинський [117], І. С. Орехова [144], В. В. Пахомов [146], Д. А. Пєший [147, с. 135–136], В. В. Тимошин [256] та ін.), доходимо висновку, що сьогодні адміністративно-правові форми контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні поділяються на такі групи:

а) разові чи періодичні форми контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні (мають місце під час сертифікації, акредитації, ліцензування, акредитації, здійснення експертизи);

б) перевірки підприємницької діяльності, коли контролюючий суб'єкт документально та фактично вивчає набір питань (або ж окремі питання), які входить до його компетенції, з метою виявлення фактів дотримання та/або порушення норм чинного законодавства та встановлення суб'єктів та інших обставин порушення [118]. При цьому слід мати на увазі, що особливим видом перевірки є ревізія [17, с. 220; 74, с. 121–122; 247; 261], хоча на рівні законодавства перевірки та ревізії розглядаються як окремі форми чи методи контрольно-наглядової діяльності [236], що є питанням, якому вже приділялась увага науковців [130, с. 43];

в) безперервне відстеження дотримання законності суб'єктами підприємницької діяльності в Україні.

Що ж стосується методів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, то з цього приводу спершу слід зазначити, контроль (нагляд) у цілому визнається «важливою правовою категорією комплексного характеру, яка застосовується різноманітними галузями права і якій за своєю змістом, структурою, значенням і метою притаманні теоретично-правові чинники, що в сукупності становлять методологічне підґрунтя зазначеного поняття» [75, с. 57]. З огляду на це, можемо дійти висновку, що методи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю — є теоретичною категорією, яка має практичне значення, співвідноситься із характеристиками форм контрольно-наглядової діяльності, сприяючи досягненню мети застосування відповідних заходів контролю (нагляду) без шкоди для свободи підприємницької діяльності. Вказуючи на те, що методи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю є теоретичною категорією, яка має практичне значення, слід мати на увазі, що такі методи (беручи до уваги методологію науки загалом та методологію адміністративного права зокрема) є широкими за своїм обсягом

та можуть бути поділені на такі дві основні групи методів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні: загальнонаукові та спеціальні.

1. До з*агальнонаукових методів* контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю належать такі методи пізнання дійсності: а) логіка, яка дозволяє привести контролюючого суб'єкта до логічних висновків, проте не завжди уможливлює врахувати всі аспекти конкретної ситуації або контексту (крім того, попередні припущення контролюючого суб'єкта можуть спотворювати результати аналізу); б) аналіз, котрий є таким методом, основним недоліком якого є те, що він може бути обмеженим доступними даними, а також достатньою об'єктивністю суб'єкта, котрий застосовує відповідні заходи контролю й нагляду; в) синтез, використання якого може привести до спрощення складних ситуацій або процесів, що можуть у сукупності приховати деякі важливі деталі, аспекти вчинення дій (бездіяльності), прийняття рішень суб'єктом підприємницької діяльності; г) дедукція (не може використовуватись самостійно, адже в такому разі може призвести до однобічних висновків, які не враховують всіх аспектів ситуації, яка аналізується в межах контролю та нагляду); д) індукція, у результаті застосування якої зроблені висновки можуть бути неоднозначними та потребуватимуть додаткового аналізу; е) експеримент, який використовують для перевірки гіпотез та встановлення причинно-наслідкових зв'язків у підприємницькій діяльності (проте слід мати на увазі, що деякі експерименти важко повторити чи відтворити, що ускладнює перевірку та підтвердження результатів); ж) моделювання, що передбачає використання математичних моделей для аналізу та прогнозування різних аспектів діяльності підприємства, які при цьому можуть не враховувати всіх аспектів прояву реальних ситуацій (слід мати на увазі й те, що деякі аспекти діяльності підприємства взагалі може бути важко або в цілому неможливо врахувати в моделях, що може призвести до непередбачуваних результатів).

2. *Спеціальні методи* контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю. Беручи до уваги широту об'єктивації підприємницької діяльності, а отже, й заходів контролю та нагляду за такою діяльністю, можемо переконатись в тому, що виокремлена нами група методів охоплює значний обсяг спеціальних методів пізнання дійсності. Основні з них доцільно поділити на такі підгрупи: 1) за обсягом і повнотою напрямків діяльності суб'єкта підприємницької діяльності: методи повного (комплексного), часткового, а також наскрізного контролю; 2) за критерієм відкритості контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю: метод перевірки, що здійснюється з попередженням; метод перевірки, що здійснюється без попередження; 3) за критерієм прямоти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю: прямі перевірки (насамперед перевірка з виїздом на місця); дистанційні перевірки (зазвичай аналіз усних чи письмових звітів); комбіновані перевірки (поєднує прямі та дистанційні методи для збільшення ефективності контрольно-наглядової діяльності, що набуває особливого значення як у період пандемії, так і в період повномасштабної війни, дії інших надзвичайних адміністративно-правових режимів); 4) за критерієм динамічного вираження контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю: активні методи (зокрема, перевірка у вигляді інвентаризації, ревізії та ін.), які доцільно використовувати з обережністю, адже прояв активності з боку контролюючого суб'єкта може призвести до обмеження можливості повноцінного проведення пасивного контролю (у результаті усвідомлення суб'єктом підприємницької діяльності, що до нього застосовують відповідні заходи, він може встигнути знищити докази порушенням ним вимог правової законності); пасивні методи (спостереження за суб'єктом та його діяльністю, зокрема моніторинг); 5) за критерієм аналітичності контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю: аналітичні методи (передбачають використання мислення); механічні, технічні методи (виражаються в простому узагальненні, ідентифікації). Слід звернути увагу на те, що

аналітичні методи можуть призвести до хибності результатів контрольно-наглядової діяльності через суб'єктивний вплив мислення та оцінки ситуації, заснованій на необ'єктивному усвідомленні ситуації. При цьому послаблює відповідні ризики метод експертної оцінки, що дозволяє отримати об'єктивну думку кваліфікованого експерта.

Висновки до розділу 2

1. Предмет контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні — це певний набір, визначених чинним законодавством обставин дійсності, котрі: 1) розуміють як такі, що характеризують дійсний стан дотримання (недотримання) комплексу вимог законності в конкретних умовах дійсності суб'єктом, щодо якого здійснюється контроль та/або нагляд; 2) можуть (повинні) з використанням відповідних методів, способів і засобів досліджуватись повноважним суб'єктом у межах здійснюваної ним контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю.

2. Предмет контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні поділяється на два типи: 1) загальний тип, що пов'язаний з обставинами дійсності, які визначають рівень дотримання суб'єктом підприємницької діяльності (суб'єктом, зареєстрованим як такий суб'єкт) вимог законодавства; 2) спеціальний тип, який об'єктивується в ситуаціях, коли суб'єкт, що підлягає контролю та/або нагляду, має особливий статус, який визначається його видом господарської діяльності та/або використовуваними (експлуатованими) ним об'єктами, обсягом виконаних ним економічних операцій та іншими особливими характеристиками.

3. Структуру меж контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні складають межі таких типів:

1) базові (властиві для контрольно-наглядової діяльності в цілому), а саме ідейно-засадничі межі: загальноправові (непорушність верховенства права; ґрунтування на мотивах людиноцентризму; дотримання вимог

законності; просування рівності та справедливості); галузеві ідейно-засадничі межі: ґрунтування на патріотичних мотивах, не допускаючи при цьому політичної упередженості; просування та утвердження практики доброчесності (непідкупності); сприяння демократизму; дотримання вимог прозорості та гласності; перебування в стані підконтрольності та підзвітності; сумлінність у виконанні повноважень; особливі ідейно-засадничі межі: дотримання вимог щодо якості (об'єктивності, достовірності, своєчасності, оптимальності, ефективності, цілісності, систематичності, плановості (та раптовості), а також причинності) здійснення контрольно-наглядових заходів; невтручання в питання, що виходять за межі предмета контролю й нагляду та компетенції суб'єкта, котрий здійснює відповідну адміністративно-правову діяльність; дотримання вимог щодо розподілу контрольно-наглядових повноважень;

2) похідні межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю: а) нормативно-правові межі (межі стану нормативно-правового забезпечення); б) межі підприємницької свободи та обов'язків, які випливають із загального та спеціального правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності; в) інституційні межі, а саме контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю здійснюють повноважні суб'єкти; недопущення дублювання контрольних (наглядових) повноважень; ієрархічні межі публічного адміністрування у сфері контролю та нагляду; межі повноважень контрольно-наглядових суб'єктів у сфері підприємницької діяльності; темпоральні межі контрольно-наглядової діяльності; межі здорового балансу суспільних інтересів.

4. Контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні теоретично може бути поділена на різні види, зокрема за такими критеріями: 1) за суб'єктами здійснення: державний, самоврядний (здійснюється органами місцевого самоврядування), громадський; 2) за призначенням: загальний та спеціальний (цільовий); 3) за об'єктом: фінансовий контроль та/або нагляд; операційний контроль; податковий

контроль та/або нагляд; антикорупційний контроль та/або нагляд; безпековий контроль та/або нагляд та ін.; 4) за способом проведення: плановий, позаплановий; 5) за характером ініціативи проведення контрольно-наглядової діяльності: зовнішньо ініційований контроль (за ініціативою органів публічної служби, суб'єктів громадянського суспільства), внутрішньо ініційований контроль (ініційований самим суб'єктом підприємницької діяльності); 6) за часовими рамками об'єктивації контрольно-наглядової діяльності: регулярний чи позачасовий контроль та/або нагляд; 7) за цільовою спрямованістю: контрольно-наглядова діяльність, спрямована на результати чи на процеси; 8) за ступенем автоматизації здійснення: контрольно-наглядова діяльність, здійснювана в ручному чи в автоматизованому режимі.

5. Сьогодні виокремлення системи суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні, становить складну проблему, зумовлену такими факторами: 1) критичною кількістю суб'єктів контролю та нагляду; 2) частим ігноруванням необхідності визнання за суб'єктами громадянського суспільства статусу суб'єкта контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю; 3) у науковій літературі суб'єкти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні часто розкриваються як система, до якої належать, зокрема, суб'єкти, що насправді не є такими або зараз ліквідовані; чи органи публічної служби, які були створені останніми роками;

6. Видова структура суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю охоплює такі групи суб'єктів: 1) суб'єкти владних повноважень загальної компетенції (місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування); 2) суб'єкти галузевої компетенції (міністерства, серед яких Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України, Міністерство фінансів України, Міністерство енергетики України та ін.; інші центральні органи виконавчої влади, зокрема Національна служба здоров'я України, ДПС, Державна митна служба

України та ін.); 3) суб'єкти спеціальної (функціональної) компетенції: а) основний суб'єкт контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю спеціальної компетенції — ДРС; б) інші суб'єкти спеціальної компетенції, що здійснюють контроль і нагляд за окремими аспектами поведінки суб'єктів підприємницької діяльності: по-перше, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом (приміром, НАБУ, НАЗК, АРМА, КРАІЛ, Держкомтелерадіо); по-друге, інші центральні органи виконавчої влади спеціальної компетенції (зокрема, БЕБ, Держфінмоніторинг, ДСНС, Держпродспоживслужба, Держпраці, Держлікслужба, Держекоінспекція, Держенергонагляд та ін.); по-третє, інші державні органи спеціальної компетенції, зокрема НКЦПФР; 4) суб'єкти громадянського суспільства (наприклад, профспілки, медіа, екоорієнтовані громадські організації та екоактивісти, правозахисні організації та рухи).

7. Адміністративно-правові форми контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні характеризуються тим, що вони: 1) є відносно гнучким, є зовнішнім проявом адміністративно-правової діяльності суб'єктів публічного адміністрування і водночас залежать від відповідної владної діяльності та фактичних, нормативних і процедурних умов їх використання; 2) служать практичним інструментом для виконання комплексу завдань (як спеціальної контрольно-наглядової діяльності, так і конкретного суб'єкта, котрий здійснює контроль і нагляд) та реалізації необхідних функцій суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю у межах власної компетенції; 3) можуть спричинити певні юридичні наслідки; 4) на практиці обираються самим суб'єктом, який здійснює контроль та нагляд, керуючись при цьому (у процесі вибору форми) нормами законодавства (норми про повноваження суб'єкта, порядок їх здійснення, підстави та умови застосування заходів контролю й нагляду), а також специфікою завдань і функцій суб'єкта в момент вибору певної форми адміністративно-правової діяльності; 5) повинні передбачатись чинним законодавчим актом, а їх конкретизація

(без порушення вимог принципу правової законності) може знаходити продовження в підзаконних актах; б) поділяються на такі види: а) разові чи періодичні форми (під час сертифікації, акредитації, ліцензування, акредитації, здійснення експертизи); б) перевірка, особливим видом якої є ревізія, хоча на рівні законодавства перевірки та ревізії розглядають як окремі форми чи методи контрольно-наглядової діяльності; в) безперервне відстеження дотримання законності суб'єктами підприємницької діяльності в Україні.

8. Основні методи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні поділяються на такі групи методів пізнання дійсності: 1) загальнонаукові методи, зокрема логіка; аналіз; синтез; дедукція; індукція; контрольний експеримент; моделювання; 2) спеціальні методи: а) за обсягом і повнотою напрямів діяльності суб'єкта підприємницької діяльності: методи повного (комплексного), часткового, а також наскрізного контролю; б) за критерієм відкритості контрольно-наглядової діяльності: метод перевірки, що здійснюється з попередженням або без попередження; в) за критерієм прямоти контрольно-наглядової діяльності: прямі перевірки (перевірка з виїздом на місця та ін.); дистанційні перевірки; комбіновані перевірки; г) за критерієм динамічного вираження контрольно-наглядової діяльності: активні (у межах інвентаризації, ревізії та ін.) та пасивні методи (спостереження, моніторинг); д) за критерієм аналітичності контрольно-наглядової діяльності: аналітичні (у складних ситуаціях потребує урівноваження використанням методу експертної оцінки) та механічні, технічні методи (ідентифікація, просте узагальнення).

РОЗДІЛ 3
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЬНО-НАГЛЯДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ

3.1. Перспективні напрями удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні

Комплексний аналіз чинного законодавства, що регламентує контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні, а також практики реалізації норм законодавства у відповідній частині дозволяє дійти висновку не лише про множину відповідних проблем, а й також про можливості їх вирішення шляхом нормативно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю. Пропонуємо розглянути основні, на нашу думку, напрями удосконалення законодавства.

1. *Створення концептуально-стратегічної основи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні*. У попередніх розділах дисертації, а також в підрозділах 3.2 і 3.3 цього наукового дослідження нами розкриваються певні недоліки правового регулювання й інституційного забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, що є проблемою, яка багато в чому зумовлена відсутністю належної концептуально-стратегічної основи відповідного адміністративно-правового контролю та нагляду. Вирішення цієї проблеми потребує:

1) розроблення та схвалення розпорядженням Кабінету Міністрів України *Концепції забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні*. Цей документ повинен мати таку структуру:

— розділ «Загальні положення», у якому буде окреслено загальну ситуацію в Україні (зокрема, постковідний розвиток економіки, повномасштабна війна на території України, критичне зниження інвестиційної привабливості Україні, збільшення рівня безробіття та водночас брак професійних кадрів у необхідній кількості та ін.) та вплив такої ситуації на спроможність суб'єктів контрольно-наглядової діяльності ефективним чином слідкувати за правопорядком у сфері підприємницької діяльності та його забезпечувати. При цьому в розділі «Загальні положення» слід також особливо наголосити на концептуально-цивілізаційному переосмисленні контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні та взаємодії контролюючих суб'єктів і суб'єктів, щодо яких застосовуються заходи контролю (нагляду). У цьому розумінні контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні має стати насамперед діяльністю із забезпечення правопорядку у сфері підприємницької діяльності, а вже потім діяльністю, що пов'язується з відслідковуванням фактів порушень законодавства й притягненням порушників адміністративно-правового режиму забезпечення правопорядку у сфері підприємницької діяльності до юридичної відповідальності. В оновленому підході, який ми можемо прослідкувати в законодавстві держав — членів ЄС, серед яких Німеччина, а більшою мірою Польща (це нами буде детально продемонстровано в наступному підрозділі дисертації), правопорядок у сфері підприємницької діяльності в контексті розглядуваної адміністративно-правової діяльності має досягається насамперед не пошуком порушників, порушень і ризиків для правопорядку з метою покарання, а насамперед розбудовою довірчих взаємовідносин між державою (суспільством) і суб'єктами підприємницької діяльності. У межах такого підходу держава (певною мірою й суспільство) в законній формі, у законний спосіб та з використанням законних засобів контролю й нагляду втручається задля убезпечення суб'єктів підприємницької діяльності від дій та рішень, які можуть їм завдати прямої чи опосередкованої шкоди;

— розділ «Проблеми, які потребують розв'язання». У процесі комплексного дослідження контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю нами було виявлено низку проблем, вирішення яких повинно мати концептуальну основу, що в подальшому має виявитись у стратегії та програмах вирішення таких проблем. Загалом, у цьому розділі пропонованої нами Концепції слід зосередити основну увагу на таких проблемах: нормативно-правове забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю (недостатня юридична визначеність підприємницької діяльності та контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю; відсутність законодавства про суб'єктів громадянського суспільства, що створює ризики для свободи підприємницької діяльності в процесі реалізації такими суб'єктами заходів контролю і нагляду та ін.); інституційне забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю (насамперед це відсутність актуального реєстру суб'єктів, які здійснюють контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю, що є особливо актуальним у контексті процесу демократизації системи контролю й нагляду, а отже, розширення таких суб'єктів за рахунок суб'єктів громадянського суспільства; посилення взаємодії суб'єктів контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні з відповідними суб'єктами в державах — членах ЄС та США; створення посади Уповноваженого Верховної Ради України з прав суб'єктів підприємницької діяльності, а також його офісу на заміну Ради бізнес-омбудсмена, що є доволі залежним від Кабінету Міністрів України та ін.);

— розділ «Мета і строки реалізації Концепції». У цьому розділі Концепції слід зазначити, що її ключовою метою є визначення пріоритетних напрямів, а також основних завдань з питань розвитку контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в контексті сучасної доктрини публічного адміністрування та забезпечення свободи підприємницької діяльності в Україні з урахуванням позитивного

європейського досвіду здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю. Убачається, що дія цієї Концепції не повинна мати часові обмеження (має бути безстроковою), хоча основні її завдання мають бути виконанні до 2030 р.;

— розділ «Завдання, шляхи та способи розв'язання проблем, зазначених у Концепції», який за своїм змістом повинен відповідати (корелювати) змісту розділу Концепції, у якому окреслюються проблеми, які потребують розв'язання. Серед таких завдань можемо назвати, приміром, удосконалення правового регулювання контрольно-наглядової діяльності в Україні шляхом ухвалення спеціального законодавчого акта, що буде визначати ключові засади цієї адміністративно-правової діяльності; розроблення та ухвалення законодавчого акта про суб'єктів громадянського суспільства, у якому будуть міститись норми, правила й стандарти належного здійснення такими суб'єктами контрольно-наглядової діяльності загалом та цієї діяльності у сфері підприємницької діяльності зокрема; внесення змін до чинного законодавства з метою удосконалення нормативно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю; забезпечення координації дій на рівні органів публічної служби з питань розвитку контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю; створення індикаторів для моніторингу стану ефективності здійснення в Україні контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю; підвищення рівня обізнаності суб'єктів підприємницької діяльності щодо їх прав, законних інтересів, інших гарантій під час контролю й нагляду, які застосовуються щодо них та ін. Окремо слід звернути увагу на те, що практично усі процеси щодо удосконалення нормативно-правового та інституційного забезпечення функціонування системи публічної адміністрації України потребують їх узгодження із європейським правом, а також мають враховувати перспективність поширення на них права ЄС. У цьому контексті слід звернути увагу на те, що в межах європеїзації законодавства про контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю

необхідно розробити законодавчий акт про принципи участі суб'єктів підприємницької діяльності держав — членів ЄС та інших іноземних осіб у господарських операціях на території України (за прикладом відповідного законодавчого акта Польщі [324], який нами буде розглядатись в наступному підрозділі дисертації). Також вбачається доцільним в перспективі створити (у разі досягнення згоди між Урядом України та урядами відповідних держав) законодавчий акт й щодо принципів участі суб'єктів підприємницької діяльності Великобританії та Сполучених Штатів Америки в господарських операціях на території України, що сприятиме більшій юридичній визначеності питань оподаткування та інших аспектів дотримання законності такими іноземними суб'єктами підприємницької діяльності в Україні;

— розділ «Прогноз впливу на основні інтереси заінтересованих сторін та очікувані результати», у якому слід вказати, що реалізація Концепції сприятиме посиленню свободи підприємницької діяльності, конструктивній взаємодії між суб'єктами підприємницької діяльності та суб'єктами, які здійснюють щодо них нагляд і контроль (адже контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю буде вибудовується за принципом гарантування непорушності конституційного принципу свободи підприємницької діяльності); забезпечуватиме добросовісність і доброчесність суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю; сприятиме становленню суб'єктів громадянського суспільства як повноцінних суб'єктів, повноважних здійснювати контроль та нагляд за підприємницькою діяльністю; гарантуватиме належний розвиток адміністративно-правового режиму забезпечення правопорядку у сфері підприємницької діяльності в контексті процесу євроінтеграції України;

— розділ «Обсяг фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів», у якому слід зазначити, що заходи, передбачені Концепцією, здійснюється як за рахунок (і в межах) коштів Державного бюджету України на відповідний рік (обсяги таких видатків мають щорічно уточнюватись з

урахуванням можливостей Державного бюджету України, а також конкретизації заходів за підсумками їх виконання в попередні звітні періоди), так і за рахунок інших, не заборонених законодавством джерел;

2) розроблення та схвалення Урядом України *Стратегії забезпечення свободи підприємницької діяльності в межах контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю*, яка має узгоджуватись із пропонованою нами Концепцією та визначати часові рамки вирішення суб'єктами-виконавцями завдань, окреслених в зазначеному концептуальному акті, та ін.

2. *Забезпечення юридичної визначеності контрольно-наглядової діяльності в Україні в цілому*. У межах цього напряму необхідно розробити та ухвалити *Закон України «Про основні засади здійснення державного нагляду (контролю)»* із внесенням відповідних змін до чинного Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227]. Пропонований законопроєкт доцільно розробити в такому вигляді:

— стаття 1 «Сфера дії цього Закону», у якій слід зазначити, що цей законодавчий акт встановлює загальні принципи та правила здійснення державного нагляду (контролю) в Україні й тому він поширюється на всі сфери діяльності, що відповідно до чинних законів підлягають такому нагляду (контролю). Слід також вказати, що державний нагляд (контроль) здійснюється задля забезпечення правопорядку в державі, а саме виконання законів та нормативних актів України, які відповідають принципу верховенства права, захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, держави та суспільства в цілому;

— стаття 2 «Поняття, мета та завдання державного нагляду (контролю)». У цій статті слід сформулювати чітке визначення поняття «державний нагляд (контроль)», яке може ґрунтуватися на тому підході, що нами використовувався у розд. 1 дисертації (у цілому такий контроль (нагляд) постає як система організаційно-правових, економічних та інших

заходів, спрямованих на утвердження правопорядку, забезпечення додержання законодавства та визначених правил і норм у різних сферах діяльності шляхом застосування заходів контролю (нагляду) відповідно до вимог чинного законодавства). Відповідно, метою державного нагляду (контролю) є забезпечення існування умов, за яких мінімізуються ризики та виклики для встановленого в Україні правопорядку у відповідних сферах, а отже, нагляд за дотриманням законодавства, вплив на суб'єктів, які порушують вимоги законодавства, а також здійснення захисту прав, свобод та законних інтересів громадян, держави та суспільства в цілому від шкідливих наслідків діяльності суб'єктів контрольно-наглядової діяльності. При цьому до основних таких завдань слід віднести, зокрема, попередження, виявлення та припинення порушень законодавства; встановлення факторів (причин і умов), що сприяють вчиненню порушень вимог законності, розроблення заходів щодо усунення (викорінення) таких факторів; здійснення контролю за додержанням встановлених норм, правил і стандартів; забезпечення ефективності та прозорості процесів державного нагляду (контролю); визначення та оцінка ефективності форм, способів, засобів і методів роботи в межах контрольно-наглядової діяльності та ін.;

— стаття 3 «Основні принципи державного нагляду (контролю)». Беручи до уваги висновки, отримані нами в розд. 1 дисертації, доходимо висновку, що в цій статті запропонованого нами законодавчого акта слід передбачати три частини вказаної статті, кожна з яких буде відповідати групі відповідних принципів контрольно-наглядової діяльності. У першій частині слід окреслити загальноправові принципи контрольно-наглядової діяльності (принципи верховенства права, законності, людиноцентризму, справедливості, рівності). У другій частині — спеціальні засадничі ідеї контрольно-наглядової діяльності (принципи патріотизму, доброчесності, сумлінності, політичної неупередженості, демократизму, прозорості та гласності, підконтрольності та підзвітності). У третій частині — особливі принципи контрольно-наглядової діяльності (принципи комунікативного

зв’язку; єдності знань; цілісності; систематичності, плановості та раптовості; причинності; процесного підходу; розподілу контрольно-наглядових повноважень; об’єктивності та достовірності; зворотного зв’язку та ін.);

— стаття 4 «Загальні вимоги до здійснення державного нагляду (контролю)». У цій статті слід зазначити, що державний нагляд (контроль) здійснюється відповідно до законодавства й не може поставити під сумнів правову законність, зашкодити верховенству права, завдавати шкоди правам та законним інтересам фізичних та юридичних осіб. Окремо слід зауважити, що здійснення контролю та нагляду відбувається з урахуванням законних інтересів держави, суспільства (зокрема, з уникненням конфлікту інтересів) та суб’єкта, щодо якого застосовуються такі заходи (також з урахуванням потреби забезпечення співучасті суб’єктів, щодо яких застосовуються заходи контролю (нагляду), у процесі контрольно-наглядової діяльності). У процесі планування, організації та здійснення контролю (нагляду) суб’єкти, щодо яких застосовуються заходи контролю (нагляду), набувають у зв’язку із цим право на захист своїх прав та законних інтересів шляхом подання зауважень, скарг і заяв до відповідних органів;

— стаття 5 «Підстави та умови здійснення державного нагляду (контролю)». Щонайперше, слід зауважити, що державний нагляд (контроль) здійснюється на нормативній підставі, тобто на підставі законодавства України, міжнародних договорів. Додатково має бути також достатньою й процедурна підстава здійснення таких заходів, а саме ухвалені відповідно до вимог законів України акти відповідних органів публічної служби (їхніх посадових осіб), які завдяки своєму адміністративно-правовому статусу мають право здійснювати контрольно-наглядову діяльність. В окремих випадках важливою також є фактична підстава здійснення державного нагляду (контролю), що пов’язується із: фактами порушення законодавства України; наявністю обставин, що створюють загрозу для життя, здоров’я людини, довкілля або інтересів суспільства; зверненням громадян, організацій, органів публічної служби з проханням про проведення

контрольно-наглядових заходів; наявністю відповідних результатів попереднього контролю, які вказують на можливість порушення законодавства або неефективність виконання певних функцій суб'єктами, що підлягають контролю (нагляду). Що ж стосується умов здійснення державного нагляду (контролю), то до них слід насамперед віднести: законність та обґрунтованість проведення контрольних (наглядових) заходів (наявність повноважень у посадової особи, котра здійснює контрольно-наглядову діяльність щодо конкретного суб'єкта та ін.); неможливість проведення контролю (нагляду) двома контролюючими суб'єктами щодо одного і того ж самого питання чи одним і тим же суб'єктом щодо одного і того ж самого питання повторно; додержання принципів об'єктивності та недискримінації; забезпечення сприятливих умов для здійснення контрольних (наглядових) заходів; дотримання темпоральних вимог щодо попередження про проведення заходів контролю (нагляду), коли ці заходи здійснюються із попередженням, а також щодо їх проведення та завершення (також вручення результатів застосованих заходів); здійснення контрольно-наглядової діяльності з дотриманням вимог пропорційності та необхідності, з урахуванням конфіденційності інформації та захистом прав та законних інтересів суб'єктів, що перебувають під контролем (наглядом);

— стаття 6 «Форми та методи здійснення державного нагляду (контролю)», у якій повинні відображатись вказані форми та методи з урахуванням висновків, які нами були сформульовані з цього приводу в межах підрозд. 2.3 дисертації;

— стаття 7 «Інтегрована автоматизована система державного нагляду (контролю)», зміст якої повинен бути сформований з урахуванням абз. 4 ч. 1 ст. 1 та ст. 4^1 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227];

— стаття 8 «Основні права та обов'язки суб'єкта, щодо якого застосовуються заходи контролю (нагляду)». Серед таких прав слід зазначити, наприклад, право на інформацію (отримання повної та достовірної

інформації про проведення контрольних заходів, їх мету та результати, а також про результати застосування таких заходів); право на захист; право на обговорення результатів контролю (нагляду); право на подання заперечень проти дій, рішень суб'єкта, який здійснює контрольно-наглядову діяльність; право не свідчити проти себе та своїх близьких родичів, коли таке свідчення може призвести до притягнення такої особи (осіб) до юридичної відповідальності та ін. При цьому до ключових обов'язків зазначеного суб'єкта слід віднести, зокрема, співпрацю з контролюючим суб'єктом (насамперед надання доступу до необхідної інформації та об'єктів контролю); дотримання законодавства щодо контролю (нагляду); сприяння здійсненню контрольних (наглядових) заходів та ін.;

— стаття 9 «Консультативна підтримка суб'єкта, щодо якого застосовуються заходи контролю (нагляду)». У цій статті слід закріпити правило (розширюючи зміст ст. 19 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227]), відповідно до якого суб'єкт, що згідно із законодавством здійснює контроль (нагляд), повинен на безоплатній основі та і розумний строк: дати роз'яснення вимог законодавства, що забезпечує дотримання вимог правової законності фізичними та юридичними особами (надання актуальної інформації щодо правил та вимог, які повинні бути виконані суб'єктом, а за потреби — алгоритму дій з виконання таких правил і вимог); надавати поради щодо вирішення проблем, пов'язаних із дотриманням законності та уникненням ризиків порушення законодавства; інтерпретувати норми законодавства, що містять вимоги, яких має дотримуватись суб'єкт та зміст й особливості виконання, наслідки виконання (невиконання) яких він не може зрозуміти; надавати допомогу в складанні необхідної документації для виконання вимог законодавства та ін. Слід зауважити, що суб'єкти, щодо яких застосовуються заходи контролю (нагляду), мають право звертатися до контролюючого органу для отримання консультативної підтримки виключно в питаннях, що стосуються їхньої діяльності (охоплені предметом відання) та

виконання вимог законодавства. Зі свого боку суб'єкти, які здійснюють контроль і нагляд, зобов'язані забезпечити доступність консультативної підтримки шляхом: надання контактних інформаційних ресурсів; організації консультаційних зустрічей; публікації інформаційних матеріалів (також листів) на офіційному вебсайті відповідного органу публічної служби;

— стаття 10 «Відповідальність суб'єкта, щодо якого застосовуються заходи контролю (нагляду), за порушення обов'язків під час застосованих до нього заходів контролю (нагляду)». Ця стаття сприяє виконанню вимог принципу невідворотності юридичної відповідальності, а саме шляхом встановлення правила, за яким суб'єкт, щодо якого здійснюється державний нагляд чи контроль, несе юридичну відповідальність за порушення покладених на нього обов'язків, встановлених законодавством (зокрема, й в частині недотримання вимог законодавства під час здійснюваних щодо нього контрольно-наглядових заходів). У цій статті доцільно також вказати, що до порушника із дотриманням принципів справедливості, законності та обґрунтованості можуть бути застосовані різні санкції (штрафні санкції, зупинення діяльності та ін.), які прямо передбачені в чинних законах України. Крім того, слід зазначити й те, що суб'єкт, який підлягає контролю (нагляду) й до якого застосовано заходи юридичної відповідальності, має право оскаржити рішення контролюючого суб'єкта в порядку, встановленому законодавством;

— стаття 11 «Загальні повноваження та обов'язки органу державного нагляду (контролю)». У цій статті слід вказати, що органи державного нагляду (контролю) повноважні, зокрема: здійснювати відповідно до законодавства планові та позапланові перевірки з метою забезпечення правопорядку, додержання правової законодавства; проводити аналіз фінансово-господарської діяльності суб'єктів та вживати заходів для усунення виявлених порушень; надавати консультаційну допомогу, що входить до їхньої компетенції; застосовувати заходи впливу відповідно до законодавства в разі виявлення порушень; забезпечувати публічність та

прозорість своєї контрольно-наглядової діяльності насамперед шляхом інформування громадськості про результати проведених перевірок та вжитих заходів; забезпечувати співпрацю з іншими органами публічної служби України та зарубіжних держав з метою координації діяльності з контролю та обміну інформацією та ін.;

— стаття 12 «Суб'єкти громадянського суспільства, що здійснюють нагляд (контроль), сприяють здійсненню державного нагляду (контролю)». У цій статті слід зазначити, що суб'єкти громадянського суспільства мають право звертатися до відповідних органів державного нагляду (контролю) з ініціативою щодо проведення перевірок, вжиття заходів контролю та нагляду за конкретними суб'єктами, щодо яких відповідні органи публічної служби можуть здійснювати нагляд (контроль). Крім того, за суб'єктами громадянського суспільства слід визнати право на отримання інформації від органів державного нагляду (контролю) щодо результатів проведених перевірок та заходів, що були вжиті відповідно до їхніх звернень. Окремо законодавцю слід зазначити, що суб'єкти громадянського суспільства можуть брати участь у громадському контролі та в процесі вжиття заходів контролю та нагляду, а також у спільних (з відповідним державним органом чи органом місцевого самоврядування) проєктах та програмах з державними органами. При цьому вся інформація, що стає відомою суб'єктам громадянського суспільства у зв'язку із вказаними заходами, повинна ними охоронятись, а недотримання ними таких вимог має розглядатись як підстава для настання юридичної відповідальності (також відповідальності за фінансові та інші наслідки розголошення такої інформації, а особливо тоді, коли суб'єктами громадянського суспільства участь у контрольно-наглядовій діяльності використовується для збору інсайдерської інформації та ін.). Також необхідно закріпити право таких суб'єктів на захист своїх прав та законних інтересів у разі, коли вони стають свідками порушень законодавства або фактів недбалості органів державного нагляду (контролю). Додатково слід вказати й те, що органи публічної служби (насамперед ті, які

здійснюють контрольно-наглядову діяльність) зобов'язуються сприяти діяльності суб'єктів громадянського суспільства в процесі здійснення ними нагляду (контролю) та надавати їм необхідну інформацію й допомогу в межах їхньої компетенції. Серед прав суб'єктів громадянського суспільства слід вказати також і право брати участь у правовому регулюванні контрольно-наглядової діяльності та в процесі формування й реалізації політики підвищення ефективності контрольно-наглядової діяльності на національному та місцевому рівнях;

— стаття 13 «Розпорядчі документи органів державного нагляду (контролю)», зміст якої повинен розширювати зміст ст. 7 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227];

— стаття 14 «Нагляд (контроль) за органами державного нагляду (контролю) у зв'язку із плануванням, організацією та здійсненням ними контролю (нагляду)». У цій статті слід вказати на те, що суб'єкти, які виконують контрольно-наглядові функції, є незалежними, а їхні посадові особи в межах нагляду (контролю) є самостійними, однак задля забезпечення їх діяльності вимогам законності, ефективності та прозорості щодо таких суб'єктів застосовують заходи нагляду (контролю). Зокрема, органи державного нагляду (контролю) зобов'язані регулярно планувати та організовувати свою діяльність відповідно до вимог законодавства та забезпечувати її відкритість для громадськості. Отже, нагляд (контроль) за діяльністю органів державного нагляду (контролю) може здійснюватися, зокрема, шляхом аудиту їхньої діяльності, періодичної звітності перед громадськістю та вищими органами влади, а також через наявні механізми звернення громадян та обговорення результатів їхньої роботи. У пропонованому Законі слід вказати, що громадськість має право на доступ до інформації щодо діяльності органів державного нагляду (контролю), включаючи їхні плани та звіти, та на здійснення контролю (нагляду) за їхньою роботою, окрім випадків, коли такий контроль (нагляд) може

зашкодити національній безпеці, створюватиме ризики порушення прав та законних інтересів людини тощо;

— стаття 15 «Оскарження дій та рішень суб'єктів, які здійснюють заходи контролю (нагляду)». У цій статті пропонованого Закону доцільно вказати, що суб'єкти, щодо яких здійснюються заходи контролю (нагляду), мають право відповідно до законодавства оскаржити дії та рішення таких суб'єктів, а саме шляхом звернення до суду (судовий захист), відповідних органів виконавчої влади (адміністративний захист);

— стаття 16 «Відповідальність посадових осіб органу державного нагляду (контролю)». У цій статті пропонованого Закону слід вказати, що посадові особи органу державного нагляду (контролю) несуть відповідальність за виконання своїх обов'язків відповідно до законодавства та професійних стандартів, що застосовуються до них. Так, у разі виявлення порушень, здійснених посадовими особами органу державного нагляду (контролю), до них у законом визначеному порядку може бути застосована дисциплінарна, цивільна, адміністративна або кримінальна відповідальність. При цьому дисциплінарна відповідальність посадових осіб (враховуючи також дисциплінарне звільнення з посади) може наставати за порушення етичних чи професійних стандартів, встановлених для посадових осіб відповідного органу державного нагляду (контролю);

— стаття 17 «Відшкодування шкоди, яку було завдано посадовою особою органу державного нагляду (контролю) суб'єкту, щодо якого застосовувались заходи нагляду (контролю)». У цій статті пропонованого Закону слід вказати, що в разі, коли дії або бездіяльність посадової особи органу державного нагляду (контролю) призвели до завдання шкоди суб'єкту, до якого застосовувались заходи нагляду (контролю), орган державного нагляду (контролю) зобов'язаний відшкодувати цю шкоду відповідно до законодавства України, а саме з урахуванням статей 56, 62 і 152 Конституції України [106] (з урахуванням рішення Конституційного

Суду України від 30 травня 2001 р. в справі № 1-22/2001 [245]), статей 1173–1175 Цивільного кодексу України [263];

— розділ «Прикінцеві положення», у якому будуть міститись положення про введення пропонованого Закону в дію, а також окреслено зміни, що будуть вноситись до чинного Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227], а також до інших законодавчих актів.

3. *Забезпечення юридичної визначеності контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю*. У межах цього напряму слід розробити та ухвалити проєкт *Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності»*, яким будуть вноситись зміни до законодавчих актів з метою удосконалення правових засад контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. У межах цього Законопроєкту слід внести зміни до ст. 42 ГК України [54], а саме викласти в новій редакції назву статті (змінити на «Підприємницька діяльність як вид господарської діяльності») та її зміст, розмежовуючи поняття «підприємництво» та «підприємницька діяльність». Крім того, пропонований Законопроєкт повинен виправити ряд недоліків, які містяться в Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227], насамперед ті, що не співвідносяться з підходом, відповідно до якого контрольно-наглядова діяльність повинна сприяти утвердженню свободи підприємницької діяльності в державі.

4. *Нормативно-правове забезпечення інституційної основи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю*. У межах цього напряму доцільно розробити та ухвалити законодавчі акти, які, по-перше, забезпечуватимуть юридичну визначеність контрольно-наглядової діяльності суб’єктів громадянського суспільства; по-друге, закладатимуть інституційну основу для захисту свободи підприємницької діяльності в процесі контрольно-наглядової діяльності шляхом створення органу, що

виконуватиме відповідну роль у системі стримувань та противаг; по-третє, визначатимуть напрями впровадження науково-технічного розвитку (насамперед у галузі розвитку штучного інтелекту) в публічному адмініструванні загалом та в контрольно-наглядовій діяльності зокрема.

Отже, сьогодні вбачається потреба в послідовній та комплексній реформі публічного адміністрування у сфері контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю. Ця реформа повинна ґрунтуватись на відповідній концептуально-стратегічній основі, а також на планах реалізації таких концептуальних і стратегічних актів та насамперед має передбачати розроблення законодавчого акта, у якому будуть визначатись загальні засади контролю та нагляду в Україні. Це вимагає забезпечення юридичної визначеності контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю, а також нормативно-правове забезпечення інституційної основи вказаної адміністративно-правової діяльності.

3.2. Зарубіжний досвід контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю та можливості його використання в Україні

Вирішуючи питання про дослідження зарубіжного досвіду контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю та можливості його використання в Україні, доцільно виходити із трьох факторів. Перший з них — євроінтеграційна стратегія розвитку України, крізь призу якої в питанні, що нами досліджується, доцільно розглядати саме досвід держав — членів ЄС. Другий — економічний розвиток держави, що корелюється із достатнім нормативно-правовим, інституційним забезпеченням реалізації конституційного принципу свободи підприємницької діяльності. Зокрема, фахівцями констатується, що «підприємництво, інновації та технологічний розвиток є ключем до економічного зростання. Створення та розвиток нових компаній, стартапів, трансфер технологій, інвестиції у дослідження та розробки, а також створення умов, що сприяють інноваціям, впливають на

конкурентоспроможність та динаміку економіки» [312]. Третій фактор — врахування того, що держави — члени ЄС є неоднорідними за своїми показниками економічного розвитку, а отже, й за адміністративно-правовими режимами контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю. З огляду на це особливу увагу доцільно приділити найбільш економічно розвиненим державам — членам ЄС, зокрема тим з них, які мають спільну з Україною постсоціалістичну історію.

Враховуючи викладене та зважаючи на об'ємність питання, а також вимоги до обсягу дисертації, доходимо висновку, що в межах цього підрозділу наукового дослідження доцільно зосередити увагу на досвіді контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю окремих держав — членів ЄС. Задля конкретизації кола таких держав звернемось до даних, що містяться в рейтингу держав за показником ВВП, складеному Міжнародним валютним фондом. Згідно з цим рейтингом передовими державами — членами ЄС (в економічному плані) сьогодні постають (ця тенденція прогнозовано буде зберігатись й в 2024-му та наступних роках): Німеччина (6 місце), Франція (9 місце), Італія (13 місце), Іспанія (15 місце) та Польща (21 місце) [341]. При цьому, осмислюючи дані рейтингу країн, що досягли найбільших економічних успіхів у 2023 р., які склав журнал The Economist, можемо помітити, що серед держав — членів ЄС перше місце посіла Греція, п'яте — Люксембург, восьме — Іспанія, десяте — Польща [340].

Отже, враховуючи викладене, увагу в цьому підрозділі дисертації доцільно приділити таким державам, як Німеччина і Польща. Слід зауважити, що вже напередодні пандемії коронавірусної хвороби COVID-19 Польща поступово та впевнено скорочувала відставання від найбільш економічно розвинених країн світу. Темпи розвитку польської економіки того часу вже були вищими, аніж в інших країнах Західної Європи, що стало результатом розвитку підприємництва, «яке стимулюється і має стимулюватись економічною політикою уряду» [295]. У зв'язку із цим в

2019 р. фахівцями прогнозувалось, що у 2025 р. Польща увійде до числа 20 найбільш розвинених держав світу [295]. Крім того, для Польщі характерним є те, що вона, як і Україна, тривалий час належала до держав так званого соціалістичного табору, однак після відродження незалежності змогла відновити правопорядок, створити умови для розвитку ринкової економіки та набути членства в ЄС, що є стратегічним орієнтиром для України. Додатково сприятиме дослідженню досвіду контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю Польщі врахування, під час осмислення змісту положень польського законодавства, наукових позицій польських учених і дослідників [292; 293; 294; 302; 309; 337; 338; 342].

Що ж стосується Німеччини, то її економіка є однією з найбільших у світі. Зокрема, частка промисловості (автомобілебудування, електротехнічної промисловості, машинобудування та хімії) у валовій доданій вартості цієї держави становить 26,6 % (найвищій показник серед держав G7) [327]. При цьому відповідні економічні успіхи Німеччини значною мірою зумовлені тим, наскільки сприятливим для підприємців є адміністративно-правовий режим забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності на території ФРН. Зокрема, німецькі фахівці зауважують, що «серце німецької економіки б'ється в середньому бізнесі. Йдеться про компанії з річним оборотом менше 50 млн євро та кількістю співробітників менше 500 осіб. 99,6 % німецьких компаній є малими та середніми. Більше 1 000 з них є так званими прихованими чемпіонами, лідерами світового ринку, найчастіше маловідомими широкому загалу» [328].

Розглядаючи досвід контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Німеччині, слід звернути увагу й на те, що окремі аспекти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю у ФРН вже були предметом дослідження німецьких учених [304; 306; 310; 330]. При цьому слід враховувати й те, що Німеччина є федеративною державою, а отже, законодавство про контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю поділяється на федеральне законодавство

(стосується питань контрольно-наглядової діяльності, що має федеральне значення) та законодавство суб'єктів федерації — земель (регламентує ті аспекти контрольно-наглядової діяльності, які відображають специфіку відповідних земель).

Так, зокрема, у результаті реформи децентралізації публічної влади (*Föderalismusreform*) у ФРН у 2006 р. [303; 308] законодавче регулювання контролю й нагляду за суб'єктами підприємницької діяльності у сфері ресторанного бізнесу від федерального законодавця (шляхом заміни Закону ФРН «Про ресторани» від 5 травня 1970 р. [296]) було передано законодавцям суб'єктів федерації (*Landesrecht*). Прикладом цьому є Закон «Про ресторани у Вільній землі Саксонія» від 3 липня 2011 р. [334]. У параграфі 1 цього Закону забезпечується юридична визначеність ресторанної справи (охоплює не лише ресторани, а й окремі інші розважальні заклади, які продають алкогольні напої). Параграфом 2 визначається порядок повідомлення суб'єктом підприємницької діяльності муніципалітету про бажання тимчасово чи на постійній основі займатись ресторанною (також суміжною) справою, а отже, стати таким чином суб'єктом, щодо якого можуть бути застосовані контрольно-наглядові заходи, передбачені відповідним законодавчим актом. Слід звернути увагу на те, що в ч. 6 § 2 зазначається, що муніципалітет, отримавши від суб'єкта підприємницької діяльності заяву про бажання займатись ресторанною справою, повинен негайно передати необхідні дані відповідальним органам для здійснення: нагляду за будівництвом (з метою виконання будівельних норм та правил планування будівництва); моніторингу харчових продуктів (виключно для виконання положень законодавства про харчові продукти); контролю викидів (для того, щоб відстежувати реалізацію підприємцем правил контролю викидів); контролю за дотриманням стандартів охорони здоров'я (для виконання підприємцем правил техніки безпеки та охорони здоров'я); нагляду за виконанням вимог щодо захисту неповнолітніх. У параграфі 3 Закону містяться особливі правила організації підприємницької діяльності з

продажу вина (чи сидру) домашнього виробництва у місці розташування виноробного підприємства. У параграфі 4 Закону окреслені основні норми здійснення моніторингу в разі, якщо підприємцем здійснюється продаж алкогольних напоїв. Зокрема, муніципалітет зобов'язується попередньо перевірити надійність такого підприємця. Перевірка надійності здійснюється за рахунок аналізу муніципалітетом документів, які надає підприємець, який планує продавати в закладі алкогольні напої, одночасно із повідомленням про наміри займатися ресторанною справою. Це, по-перше, підтвердження сертифіката про добру поведінку відповідно до п. 5 § 30 Закону ФРН «Про центральний реєстр та освітній регістр» від 18 березня 1971 р. [297]; по-друге, підтвердження запитуваної інформації із центрального торгового реєстру відповідно до ч. 5 § 150 Торгового кодексу ФРН від 21 червня 1869 р. [300]; по-третє, підтвердження запитуваної інформації від суду в справах про банкрутство; по-четверте, довідка з питань сплати податків. Згідно із ч. 4 § 4 Закону муніципалітет у разі виявлення порушень (враховуючи також спеціальні обов'язки, заборони та обмеження до діяльності, які окреслені в § 8 Закону) може зупинити дію дозволу на продаж алкогольних виробів, а ці дії муніципалітету можуть оскаржуватись суб'єктом підприємницької діяльності (протягом періоду оскарження не може бути зупинено дію заборони). У зв'язку із цим відповідне коло підприємців (уповноважені ними особи) повинні надавати муніципалітету усю інформацію, необхідну для виконання цього Закону та правових норм, виданих на його основі. Отже, уповноважені муніципалітетом на контрольно-наглядову діяльність посадові особи мають право проводити інспекції та перевірки відповідних закладів (дотримуючись принципу недоторканності особистого життя та житла підприємця, що гарантовано ст. 13 Основного Закону ФРН [291], а також ст. 30 Конституції Вільної Держави Саксонія [339]), перевіряти ділові документи суб'єкта підприємницької діяльності, а підприємець зі свого боку зобов'язаний надавати усю необхідну інформацію для ефективного проведення контролю й нагляду, витримуючи проведення усіх законних

заходів контрольно-наглядової діяльності, що до нього застосовуються. Водночас у ч. 3 § 6 Закону «Про ресторани у Вільній землі Саксонія» наголошується на тому, що особа, котра зобов'язується надати інформацію контролюючому суб'єкту, може відмовитися надати інформацію на запитання, відповіді на які поставили б її чи одного з родичів під загрозу кримінального переслідування або ж під загрозу бути притягнутим до адміністративної відповідальності (враховуючи насамперед § 12 цього Закону, у якому перераховані адміністративні правопорушення в розумінні цього законодавчого акта) [334].

Розглядаючи федеральний рівень нормативно-правового упорядкування контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Німеччині, слід звернути увагу на те, що сьогодні на такому рівні врегульовуються різі аспекти контрольно-наглядової діяльності, які стосуються впливу підприємців на права людини чи на національну, зокрема економічну, соціальну, екологічну, безпеку держави в цілому. Прикладом цьому є Закон ФРН «Про торгівлю цінними паперами» від 26 липня 1994 р. [298], на особливу увагу в якому заслуговує § 14. У цьому параграфі Закону зазначається, що федеральний орган фінансового нагляду за погодженням із Бундесбанком (*Deutschen Bundesbank*) може видавати відповідні та необхідні розпорядження для усунення причини подання скарги або запобігання виникненню причин для подання скарг, а саме для усунення обставин, які можуть згубно впливати на стабільність фінансових ринків або ж підірвати довіру до функціонування фінансового нагляду за фінансовим ринком. Зокрема, федеральне агентство може (максимум на 12 місяців із правом продовження на наступні 12 місяців): по-перше, тимчасово заборонити торгівлю одним або декількома фінансовими інструментами, зокрема заборонити набуття прав на валютні деривативи (якщо придбання відповідних прав не слугує для хеджування власних наявних або очікуваних валютних ризиків, також ця заборона може бути поширена і на законне укладання відповідних правочинів); по-друге, розпорядитися про зупинення

торгівлі одним або декількома фінансовими інструментами на ринках, на яких здійснюється їх продаж; по-третє, розпорядитися, щоб ринки, на яких торгуються фінансові інструменти, за винятком фондових бірж, закрилися або залишалися закритими, або щоб діяльність із відповідної систематичної інтерналізації була припинена. Крім того, Федеральна служба фінансового нагляду може зобов'язати суб'єктів підприємницької діяльності, які ведуть підприємницьку діяльність, пов'язану із фінансовими інструментами, публікувати дані про своє становище у зв'язку з цими фінансовими інструментами та одночасно інформувати про це становище відповідну федеральну службу фінансового нагляду, яка має право при цьому публікувати отриману інформацію на своєму вебсайті [298].

Також важливо звернути увагу на те, що на федеральному рівні правового регулювання адміністративно-правового нагляду та контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності особлива увага приділяється регламентації моніторингу за дотриманням підприємствами екологічних норм і стандартів. Важливість таких заходів нині зумовлена як посиленням екологічної політики на рівні ЄС загалом та в Німеччині зокрема (внаслідок посилення впливу політичних партій ФРН екологічної спрямованості) [301], так і визнанням необхідності контролю й нагляду за підприємницькою діяльністю, що прямо чи опосередковано впливає на стан екологічної безпеки держави та людства [307; 335; 336]. Серед таких актів основним є Закон ФРН «Про захист від шкідливого впливу на навколишнє середовище, викликаного забрудненням повітря, шумом, вібрацією та подібними процесами» від 15 березня 1974 р. [299], яким врегульовуються: по-перше, засади забезпечення захисту від шкідливих викидів на підприємствах, а насамперед правила та стандарти, що стосуються будівництва та експлуатації промислових підприємств (§§ 4–31a); засади забезпечення захисту від шкідливих викидів, пов'язаних із виробничими процесами, а також із продуктами виробництва (§§ 32–37f); особливості здійснення контролю забруднень, які пов'язані з транспортом, а насамперед

зі станом та експлуатацією транспортних засобів (§§ 38–43); особливості здійснення контролю забруднень (у плані якості повітря та шуму) на певних територіях (§§ 44–47 та §§ 47a–47f); по-друге, загальні правила, які зокрема стосуються: видання загальних адміністративних постанов для реалізації цього Закону та федеральних постанов, прийнятих на підставі цього Закону (§ 48); створення та забезпечення функціонування Комісії з безпеки підприємств та ін. Особливого значення в контексті питання, що нами розглядається, заслуговує § 52 Закону, у якому окреслюються ключові засади нагляду за суб'єктами підприємницької діяльності щодо дотримання ними вимог вказаного Закону ФРН. Зокрема, згідно з цією нормою відповідальні органи зобов'язані контролювати виконання цього законодавчого акта та заснованих на ньому правових норм, наприклад, перевіряти суб'єктів підприємницької діяльності під час отримання ними дозволів, а також на предмет дотримання ними вимог, яких вони повинні дотримуватись, провадячи підприємницьку діяльність на підставі отриманого дозволу. Також у § 52 Закону окреслюються фактичні підставі, з огляду на які контролюючий суб'єкт повинен обов'язково провести заходи контролю й нагляду (приміром, цього вимагають нові екологічні норми, спостерігаються значні зміни в поточному рівні розвитку техніки, що дозволяють значно скоротити викиди і можуть бути запроваджені суб'єктами підприємницької діяльності). Крім того, звернемо увагу на те, що в § 52a Закону регламентовано зміст планів моніторингу (*Überwachungspläne*), а саме такі їхні елементи: просторове охоплення плану; загальна оцінка основних екологічних проблем у межах плану; список об'єктів, які потрапляють у межі запланованого заходу; процедури створення періодичних програм моніторингу; процедури спостереження в особливих випадках; положення про співробітництво між різними наглядовими органами (за потреби) [299]. У цілому практична важливість планів моніторингу насамперед зумовлена тим фактом, що на їх основі компетентні органи повинні на регулярній основі розробляти (або ж оновлювати) відповідні програми моніторингу, у яких також мають бути

зазначені періоди, протягом яких повинні здійснюватися контрольні відвідування місць. Крім того, у § 62 Закону окреслено адміністративні правопорушення та адміністративна відповідальність за їх скоєння [299].

Досліджуючи польський досвід контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю зазначимо, що в РП відсутній єдиний нормативно-правовий акт, що комплексно врегульовував би означені питання. Щонайперше, слід зазначити, що контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в Польщі ґрунтується на положеннях Конституції, а також на нормах ряду законодавчих і підзаконних актів. Серед таких законодавчих актів можемо назвати, приміром, закони РП «Про нагляд за фінансовим ринком» від 21 серпня 2006 р. [316], «Про конкуренцію та захист прав споживачів» від 16 лютого 2007 р. [317], «Про податковий режим» від 29 серпня 1997 р. [326], «Про інспекцію охорони навколишнього середовища» від 20 липня 1991 р. [315], «Про біокомпоненти та рідке біопаливо» від 25 серпня 2006 р. [313], «Про енергетику» від 10 квітня 1997 р. [331], «Про протидію наркоманії» від 29 липня 2005 р. [319], «Про захист рослин від шкідників» від 13 лютого 2020 р. [318] та ін. При цьому основні засади контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Польщі тривалий час були регламентовані спеціальним законодавчим актом про підприємницьку діяльність. Так, до 30 квітня 2018 р. в Польщі основним законодавчим актом, що врегульовував різні аспекти забезпечення законності в діяльності суб'єктів підприємницької діяльності (зокрема, у частині нормативно-правового забезпечення контролю й нагляду), був Закон РП «Про свободу господарської діяльності» від 2 липня 2004 р. [322]. Контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю врегульовувався статтями 77–84d цього законодавчого акта, у яких визначались, наприклад, принципи контрольно-наглядової діяльності; підстави та умови призупинення підприємницької діяльності за результатами контролю (нагляду); аналіз ймовірності порушення законодавства; повідомлення про намір здійснення перевірки; зміст контрольної діяльності;

методика проведення перевірки та ін. [322]. З 30 квітня 2018 р. вказаний законодавчий акт втратив чинність, а на його заміну почав діяти пакет законів, ухвалених 6 березня 2018 р., а саме:

1) Закон РП «Про принципи участі іноземних підприємців та інших іноземних осіб у господарських операціях на території Республіки Польща» від 6 березня 2018 р. [324]. Цей законодавчий акт був ухвалений задля гармонізації польського законодавства з правом ЄС, а саме з нормами Директиви Європейського Парламенту та Ради № 2006/123/ЕС від 12 грудня 2016 р. [325], а також імплементації ряду інших директив. Так, у п. 2 ч. 1 ст. 33 цього Закону вказується на те, що компетентні органи РП зобов'язуються співпрацювати з компетентними органами держав-членів, а також з Європейською комісією, зокрема щодо обміну інформацією про постачальників послуг з держави-члена та послуг, які вони надають; контролювання діяльності постачальників послуг з держави — члена ЄС. Згідно зі ст. 34 компетентний орган РП на запит компетентного органу іншої держави — члена ЄС зобов'язується надавати інформацію та здійснювати заходи контролю щодо постачальника послуг з держави-члена відповідно до принципів, викладених у положеннях гл. 5 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» від 6 березня 2018 р. [332] та інших нормативно-правових актів. Крім того, законодавцем передбачається, що компетентний орган РП повинен інформувати заявника про результати проведених заходів контролю та про дії, вжиті щодо постачальника послуг з держави — члена ЄС [324]. Загалом, важливість такої адміністративної співпраці (*administrative cooperation*) згідно з п. 105 преамбули Директиви № 2006/123/ЄС зумовлена необхідністю забезпечення належного функціонування внутрішнього ринку послуг. У Директиві констатується, що відсутність такої співпраці між державами — членами ЄС може: призвести до дублювання заходів контролю, які застосовуються щодо транскордонної підприємницької діяльності та ін.; використовуватися нечесними підприємцями (*rogue traders*)

для того, щоб уникнути нагляду (*supervision*) або ж обійти обов'язок дотримуватись правил і стандартів, яких вони мають дотримуватись [325];

2) Закон РП «Про Уповноваженого з прав малого та середнього підприємництва» від 6 березня 2018 р. [320]. У частині 1 ст. 9 цього Закону передбачається, що Уповноважений має, зокрема, такі права: вносити до уповноважених органів звернення щодо законодавчої ініціативи, внесення змін до інших нормативних актів з питань підприємницької діяльності; звертатися до компетентних органів за правовими роз'ясненнями (у розумінні ст. 33 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» [332]), якщо положення, які є предметом застосування, викликають сумніви на практиці або їх застосування призвело до розбіжностей у рішеннях, виданих компетентним органом публічної адміністрації; інформувати уповноважені наглядові або контролюючі органи про виявлені порушення в діяльності органів державного управління; інформувати компетентні органи про виявлені перешкоди та труднощі в здійсненні господарської діяльності на території РП та ін. Отже, польський Уповноважений з прав малого та середнього підприємництва є важливим інститутом забезпечення законності контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності в РП;

3) Закон РП «Про Центр реєстрації та інформування про господарську діяльність та інформаційний пункт для підприємців» від 6 березня 2018 р. [314], яким визначається адміністративно-правовий статус (також особливості його реалізації) зазначених суб'єктів, діяльність яких сприяє законності підприємницької діяльності. Зокрема, Центр реєстрації та інформування про господарську діяльність (*Centralną Ewidencję i Informację o Działalności Gospodarczej*) повноважний: реєструвати підприємців — фізичних осіб; надавати на підставі законодавства інформацію про підприємців та інших суб'єктів, про обсяг і дату внесення змін до записів у Центрі та дані, які є доступними в Центрі, а також інформацію про особу, яка вносить ці зміни; забезпечувати доступ до даних, які надаються на безоплатній основі Центральним інформаційним відомством Національного

судового реєстру (*Centralną Informację Krajowego Rejestru Sądowego*); надавати відомості про призначену довірену особу, зокрема про обсяг наданого доручення або вид і спосіб здійснення доручення;

4) Закон РП «Про підприємницьку діяльність» [332], який відповідно до його преамбули був розроблений та ухвалений: по-перше, задля забезпечення реалізації конституційного принципу свободи економічної діяльності, а також інших конституційних принципів, що стосуються підприємців та господарської діяльності, яку вони здійснюють (включаючи принципи верховенства права, правової визначеності, недискримінації та сталого розвитку); по-друге, через визнання того факту, що захист, а також підтримка свободи економічної діяльності сприяють розвитку економіки та підвищенню соціального добробуту; прагнення гарантувати права підприємців та враховуючи необхідність забезпечення постійного розвитку економічної діяльності в умовах вільної конкуренції [332]. Щонайперше, слід звернути увагу на те, що в ст. 3 Закону міститься визначення поняття «господарська діяльність» (*działalnością gospodarczą*) як організованої діяльності, що приносить прибуток й здійснюється підприємцем від свого імені на безперервній основі. При цьому підприємцем (*przedsiębiorcą*) згідно із ч. 1 ст. 4 Закону є фізична чи юридична особа або ж організаційне утворення (*jednostka organizacyjna*), що здійснює підприємницьку діяльність та не є юридичною особою, якій окремим актом надано дієздатність. Законодавцем визначається, що підприємцем є суб'єкт, діяльність якого підлягає нагляду та контролю, а відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 25 Закону підприємець «може бути підданий перевірці за правилами, що застосовуються до підприємців, які здійснюють підприємницьку діяльність» [332], у період, коли виконується процедура зупинення підприємницької діяльності. Що ж стосується контролю за підприємницькою діяльністю в Законі РП «Про підприємницьку діяльність» [332], то відповідні аспекти в ньому комплексно врегульовуються розд. 5 «Обмеження щодо контролю за підприємницькою діяльністю». Аналізуючи назву розділу,

доходимо думки, що контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в Польщі вибудовується за принципом гарантування непорушності конституційного принципу свободи підприємницької діяльності (схожу логіку доцільно відобразити й в законодавстві України).

1. *Визначення ключових засад адміністративно-правового контролю (нагляду) за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності*. У правовій державі адміністративно-правова діяльність повинна узгоджуватись із вимогами принципів права, що не дозволяють суб'єктам публічного адміністрування спотворювати своїми діями правопорядок. Не є виключенням також і здійснення адміністративно-правового контролю (нагляду). Відтак, у ст. 45 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» законодавцем встановлюється, що контроль підприємницької діяльності повинен здійснюватися згідно з принципами, встановленими цим Законом, якщо інші принципи та порядок контролю не випливають з ратифікованих Польщею міжнародних угод або положень права ЄС, що мають пряму дію. При цьому обсяг контролю підприємницької діяльності, а також органи, уповноважені на проведення цих заходів контролю, визначаються окремими положеннями законодавчих актів з урахуванням положень статей 40 та 43 цього Закону. У цьому контексті доцільно звернути увагу на те, що в ст. 39 Закону окреслюються, наприклад, загальні засади контролю щодо видачі (повторної видачі, продовження дії) ліцензії та про підстави невидачі (непродовження дії) ліцензії на підставі перевірки обставин, які дозволяють чи унеможливлюють отримувати ліцензію. У статті 40 Закону зазначається, що орган ліцензування в цілому уповноважені здійснювати контрольні заходи щодо господарської діяльності в частині з'ясування: відповідності проваджуваної діяльності виданій ліцензії; дотримання умов провадження підприємницької діяльності; впливу на стан національної оборони чи безпеки, захисту безпеки чи особистих прав громадян. Виконуючи відповідні функції, уповноважені органом ліцензування на проведення перевірок особи мають право, зокрема, входити до приміщень або їх частини, де провадиться

господарська діяльність, на яку поширюється ліцензія, у дні та години, коли ця діяльність провадиться або повинна провадитися; вимагати усних чи письмових пояснень, пред'явлення документів чи інших носіїв інформації, розкриття даних, що стосуються предмета перевірки. Відповідні перевірки особи, уповноважені органом ліцензування на проведення перевірок, у разі виявлення недоліків можуть завершуватись вимогою усунення підприємцем цих недоліків у встановлений строк. У тому ж разі, коли певний вид підприємницької діяльності віднесений до регульованої діяльності (*działalnością regulowaną*), підприємець може провадити таку діяльність, якщо він відповідає умовам, визначеним розглядуваним законодавчим актом, а також після отримання запису у відповідному реєстрі регульованої діяльності. При цьому згідно із ч. 7 ст. 43 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» дотримання підприємцем умов, передбачених законодавством для провадження регульованої діяльності, підлягає контролю (аналогічному тому, що регламентований у ст. 40 Закону), зокрема органом, що веде реєстр цієї діяльності [332].

2. *Забезпечення аргументованості адміністративно-правового контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності*. У правовій державі не допускається свавільне здійснення адміністративно-правової діяльності, а тому така діяльність має бути аргументованою, чому сприяє виконання законодавцем вимог принципу юридичної визначеності норм законодавства про публічне адміністрування. З огляду на це в ст. 47 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» зазначається, що контроль підприємницької діяльності повинен бути аргументованим. Саме тому, контрольні заходи повинні плануватись і проводитись лише після аналізу ймовірності порушення законодавства під час провадження підприємницької діяльності. При цьому слід мати на увазі, що: 1) відповідний аналіз повинен ґрунтуватись на відповідній методиці (визначається органом контролю або вищестоящим органом) й має включати визначення суб'єктивних та об'єктивних сфер, де ризик порушення нормативних актів є найвищим;

2) зазначена методика проведення аналізу не може застосовуватись до перевірок, які мають здійснюватися у разі, коли: по-перше, інспекційний орган має обґрунтовану підозру щодо загрози життю чи здоров'ю, вчинення злочину чи проступку, вчинення податкового правопорушення чи податкового проступку, іншого в результаті провадження господарської діяльності, що охоплюється контролем, порушення юридичної заборони або невиконання юридичного обов'язку, зобов'язання; по-друге, на нагляд щодо діяльності суб'єктів підприємницької діяльності поширюється ч. 2 ст. 1 Закону РП «Про нагляд за фінансовим ринком» [316]; по-третє, наявна необхідність проведення процесуальних дій щодо перевірки виконання післяінспекційних рекомендацій органу, виконання рішень чи розпоряджень про усунення порушень законодавства у зв'язку з проведеною перевіркою або перевірки обставин, окреслених у частинах 1, 2, 5 і 6 ст. 21а Закону. У частині 1 ст. 21а Закону йдеться про вимоги, які містяться в постанові контролюючого суб'єкта, у якому він закликає підприємця, який вчинив порушення щодо провадження господарської діяльності протягом 12 місяців з дня початку підприємницької діяльності вперше або повторно через не менше ніж 36 місяців з дня його останнього зупинення чи припинення, усунути у встановлений строк виявлені порушення правових норм та їх наслідки, якщо вони є. У частині 2 ст. 21а Закону передбачається, що підприємець може складати письмову заяву (про визнання існування та потреби усунення допущених ним порушень, строки усунення порушень та їх наслідків у разі їх наявності) та подавати її контролюючому суб'єкту (саме ця заява в подальшому є підставою для перевірки її виконання підприємцем). У цьому разі компетентний орган не закликає підприємця усунути виявлені порушення норм законодавства та наслідки цих порушень. Тоді ж коли суб'єкт підприємницької діяльності відмовляється складати таку заяву та подавати її контролюючому суб'єкту, до нього не можуть застосовуватись заходи, окреслені в ч. 1 ст. 21а Закону, а компетентний орган повинен у постанові закликати підприємця усунути виявлені порушення норм

законодавства та наслідки цих порушень (за наявністю таких). У частинах 5 і 6 ст. 21а Закону вказується на те, що уповноважений орган своєю постановою за результатами контролю може утримуватись від накладення на підприємця адміністративного стягнення (у разі, якщо порушена справа та її розглядає суд, штраф не накладається, якщо його обґрунтований розмір не перевищуватиме граничного розміру штрафу, що може бути накладено в штрафному провадженні), обмежуючись винесенням приписів у разі, якщо підприємець добровільно усунув порушення законодавства (дрібні правопорушення або податкові правопорушення) та наслідки цих порушень (за наявності таких), такі порушення (і наслідки) мали місце, протягом періоду, зазначеного в ч. 1 ст. 21а Закону, а про сам факт порушення контролюючого суб'єкта повідомив сам підприємець (контролю підлягають обставини порушення, його наслідки, а також дійсність усунення порушення та відшкодування шкоди) [332].

3. *Забезпечення максимально можливої (статусної, темпоральної, регулярної, процедурної) передбачуваності адміністративно-правового контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності*. Щодо *статусної* передбачуваності адміністративно-правового контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності, то слід зауважити, що вона згідно із ч. 3 ст. 47 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» передбачається насамперед таким чином: контролюючий суб'єкт повинен забезпечити чітке розуміння його правового статусу та особливостей його реалізації, а саме шляхом публікування в Бюлетені публічної інформації на вебсайті відомства, що обслуговує цей орган (має міститись загальний опис контрольних процедур, які випливають із положень законодавства) [332].

Що ж стосується *темпоральної* передбачуваності адміністративно-правового контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності зауважимо, що відповідно до ст. 48 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» контролюючий суб'єкт повинен повідомляти підприємця про намір розпочати перевірку, яка почнеться не раніше ніж через 7 днів та не

пізніше 30 днів з дня вручення повідомлення про такий намір. Водночас з вказаного правила законодавцем передбачені винятки: по-перше, за заявою суб'єкта підприємницької діяльності, якого планується перевірити, перевірка може бути розпочата до спливу 7 днів з дня вручення повідомлення; по-друге, перевірки можуть проводитися до закінчення 7-денного строку з дня вручення повідомлення, якщо інспекційні заходи, пов'язані з відбором проб та проведенням візуального огляду, зокрема транспортних засобів, або проведенням обмірів (однак такі заходи не можуть перевищувати одного робочого дня; дії, пов'язані з проведенням вимірювань, не можуть перевищувати 24 годин з моменту початку цих заходів), однак не можуть стосуватися перевірки змісту документів. Проте в будь-якому разі, якщо перевірку не було розпочато протягом 30 днів з дати вручення повідомлення, контролюючий суб'єкт, котрий все ж таки має намір провести перевірку, повинен знову подати повідомлення про перевірку, враховуючи вже оновлені строки.

Щодо *регулярності* як критерію передбачуваності адміністративно-правового контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності, то слід звернути увагу на те, що в ст. 55 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» передбачено, що тривалість усіх перевірок контролюючим органом підприємця протягом одного календарного року не може перевищувати (з цього правила є винятки, окреслені в ч. 2 вказаної статті Закону): для суб'єктів мікропідприємництва — 12 робочих днів; для суб'єктів малого підприємництва — 18 робочих днів; для середніх підприємців — 24 робочі дні; інших підприємців — 48 робочих днів [332].

Процедурна передбачуваність адміністративно-правового контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності. У цьому контексті особливого значення набуває саме *процедурно-документальна визначеність контролю*. Зокрема, польським законодавцем конкретизується зміст повідомлення про намір розпочати перевірку (*zawiadomienie o zamiarze wszczęcia kontroli*), яке має бути у письмовій формі та містити таку

інформацію: найменування контролюючого суб'єкта; дата та місце видачі повідомлення; повне найменування підприємця, якого планується перевірити, та інша ідентифікуюча його інформація; зазначення обсягу перевірки; прізвище, ім'я та підпис особи, уповноваженої на складання повідомлення, із зазначенням займаної посади або виконуваної нею функції. Додатково звернемо увагу й на те, що в ч. 11 ст. 48 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» зазначається, що повідомлення про намір розпочати перевірку може не вручатись суб'єкту підприємницької діяльності, щодо якого є намір провести перевірку. Однак такі дії вважатимуться законними тоді, коли вони матимуть місце в таких у виняткови випадках, серед яких: 1) контрольні заходи здійснюються безпосередньо на підставі ратифікованої міжнародної угоди або положень права ЄС, які мають пряму дію; 2) проведення перевірки є необхідним для запобігання вчиненню злочину чи проступку, запобігання вчиненню порушення бюджетного законодавства чи вчиненню податкового правопорушення або ж для забезпечення процедури збирання доказів вчинення відповідних протиправних діянь; 3) проведення перевірки обґрунтоване прямою загрозою життю, здоров'ю або загрозою для довкілля; 4) контрольні заходи здійснюється відповідно до провадження згідно з положеннями Закону РП «Про конкуренцію та захист прав споживачів» [317]; 5) проведення перевірки необхідне для недопущення порушень заборон, зазначених у ч. 1 ст. 44b Закону РП «Про протидію наркоманії» [319]; 6) контрольні заходи відбуваються на підставі ст. 23b або ч. 1 ст. 23r Закону РП «Про енергетику» [331]; 7) інспекція проводиться відповідно до положень Закону РП «Про інспекцію охорони навколишнього середовища» [315] щодо рівнів електромагнітних полів, які випромінюються радіозв'язком, радіонавігацією або радіолокаційними установками; 8) підприємець не має адреси проживання чи юридичної адреси або доставка листів за вказаними підприємцем адресами була неефективною чи утрудненою; 9) перевірка стосується випадків, визначених ст. 282c Закону РП «Про податковий

режим» [326]; 10) перевірка здійснюється на підставі положень Закону РП «Про біокомпоненти та рідке біопаливо» [313]; 11) перевірка проводиться на підставі положень Закону РП «Про захист рослин від шкідників» [318]; 12) контрольні заходи проводяться виключно з метою перевірки виконання вимоги, передбаченої ч. 1 ст. 21а, щодо дотримання обов'язку, про який йдеться в ч. 2 ст. 21а, або перевірки повідомлення, зазначеного в частинах 5 і 6 ст. 21а Закону РП «Про підприємницьку діяльність» [332].

Також зазначимо, що в ст. 49 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» встановлюються правила, якими визначається, що суб'єкт, повноважний здійснювати щодо підприємця відповідні заходи контролю (інспекційну діяльність), повинен пред'явити суб'єкту, який перевіряється, службове посвідчення, а також повідомити особу, щодо якої проводяться перевірки, про її права та обов'язки під час проведення перевірки. Винятками з цього правила є лише випадки здійснення інспекційної діяльності для запобігання вчиненню злочину чи правопорушення, податкового правопорушення чи бюджетного правопорушення або для забезпечення доказів вчинення таких правопорушень, а також коли проведення перевірки обґрунтовано прямою загрозою життю, здоров'ю чи довкіллю. Попередньо не потребується пред'явлення посвідчення (також без інформування підприємця чи особи, щодо якої проводилися інспекційні дії, про їхні права та обов'язки під час проведення перевірки) у разі, коли інспекційні заходи здійснюються з використанням безпілотних літальних апаратів, а оператор безпілотного повітряного судна знаходиться поза зоною, на яку поширюється законне право власності підприємця [332].

Згідно із ч. 5 ст. 49 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» контролюючий суб'єкт для проведення перевірки надає інспекторам відповідні доручення, у яких має міститись (без дотримання цих істотних складників документа відповідне доручення не може вважатись процедурною підставою для проведення перевірки): правова підстава для здійснення заходів контролю; орган, який буде здійснювати контроль; дата та місце

видачі такого документа; прізвище, ім’я працівника контролюючого органу, уповноваженого на проведення перевірки, та його службовий номер; інформація про суб’єкт підприємницької діяльності, щодо якого проводиться перевірка; визначення обсягу перевірки; дата початку перевірки та очікуване її завершення; прізвище, ім’я, а також підпис особи, котра надає відповідне доручення, із зазначенням займаної посади чи функції; інструкція про права та обов’язки підприємця в контексті перевірки, яка щодо нього здійснюється. У тому ж разі, коли інспектор, якому доручили проведення перевірки, до її проведення замінюється іншим (аналогічно зміні обсягу перевірки та місця проведення перевірки), то тоді контролюючий суб’єкт повинен видати нове доручення, яким він уповноважить на перевірку нового інспектора. При цьому заміна інспектора жодним чином не впливає на термін, протягом якого контролюючий суб’єкт повинен провести перевірку, що дозволяє унеможливити процедурні зловживання з боку держави [332].

Також важливим процедурним документом контролюючого суб’єкта є повідомлення про призупинення перевірки на час, необхідний для проведення випробувань зразка продукції або контрольного зразка, якщо єдиною контрольною діяльністю після отримання результату випробування зразка є підготовка контрольного звіту. Згідно зі ст. 56 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» час такої перерви в проведенні контрольних заходів не включається до часу, передбаченого ч. 1 ст. 55 цього Закону, за умови, що під час перерви підприємець міг здійснювати підприємницьку діяльність і мав необмежений доступ до документації, яку він зберігав, і речей, що перебували в його власності, за винятком зразка, вилученого для перевірки. При цьому слід наголосити, що в ч. 4 вказаної статті Закону відповідний стан перерви в контролі не може розглядатись як перешкода для проведення перевірки іншим контролюючим органом протягом дії перерви [332].

4. *Забезпечення непорушності свободи підприємницької діяльності заходами адміністративно-правового контролю за діяльністю суб’єктів*

підприємницької діяльності. Важливо звернути увагу на те, що в статтях 52 і 53 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» передбачається, що інспекційна діяльність повинна здійснюватися в спосіб, який є ефективним і таким, що максимально можливою мірою не буде порушувати нормальне функціонування підприємця. У разі, якщо суб'єктом підприємницької діяльності в письмовій формі повідомляється, що здійснювана контролюючим суб'єктом діяльність суттєво порушує господарську діяльність підприємця, необхідність проведення контрольно-наглядової діяльності обґрунтовується в акті перевірки (у ньому також зазначаються й результати перевірки). Крім того, у ст. 59 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» вказується на те, що суб'єкт підприємницької діяльності має право обґрунтовано заперечувати проти початку та здійснення контролюючим органом відповідних заходів, якщо контролюючий суб'єкт не дотримується вимог, окреслених у статтях 48, 49, частинах 1 і 5 ст. 50, ч. 1 ст. 51, ч. 1 ст. 54, частинах 1 і 2 ст. 55 та ст. 58 Закону [332].

У статті 46 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» гарантується право підприємця на відшкодування шкоди, завданої йому під час контролю його підприємницької діяльності, коли здійснення перевірочної діяльності відбувалось з порушенням вимог законодавства. Крім того, у ч. 3 цієї статті законодавцем вказується на те, що докази, які засвідчують порушення підприємцем норм законодавства, зібрані в процесі контролю, який здійснювався з порушеннями чинного законодавства, не можуть вважатись доказами в адміністративних, податкових, кримінальних чи кримінально-податкових провадженнях щодо підприємців. У зв'язку із цим законодавець у Законі РП «Про підприємницьку діяльність» чітко окреслює усі ключові підстави, умови та інші аспекти контролю за підприємницькою діяльністю в Польщі (також визначає національні законодавчі й підзаконні акти, а також акти права ЄС, які мають застосуватись в цьому питанні) [332].

Слід звернути увагу на те, що відповідно до статей 50 і 51 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» перевірка суб'єкта підприємницької

діяльності має здійснюватися: по-перше, виключно в присутності підприємця (або уповноваженої ним особи, повноваження якої підтверджено у письмовій формі), за винятком випадків, коли наявні підставі, в у ч. 11 ст. 48 вказаного Закону (виняткові випадки); по-друге, за місцезнаходження підприємця чи за місцем провадження господарської діяльності та в робочий час або ж під час фактичного провадження підприємцем господарської діяльності (на вимогу суб'єкта підприємницької діяльності перевірка може проводитись у місці зберігання документації, зокрема податкових книг, поза юридичною адресою підприємця чи місця провадження господарської діяльності, якщо це може підвищити ефективність діяльності суб'єкта підприємницької діяльності та перевірки; за місцезнаходженням контролюючого органу, якщо це може підвищити ефективність перевірки та ін.). Однак слід мати на увазі й те, що польський законодавець також передбачає застереження, яке унеможливлює процедурні зловживання з боку підприємця, спрямовані на запобігання здійсненню контрольних заходів повною мірою. Так, у ч. 3 ст. 50 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» передбачається, що відсутність підприємця (або ж уповноваженої ним особи) чи невиконання ним обов'язків, пов'язаних із забезпеченням проведення перевірки за його присутності (чи уповноваженої ним особи, викликаного свідка, котрий повинен бути посадовою особою органу публічної служби, однак не контролюючого органу) має розглядатись як час, що не враховується в строки проведення перевірки [332]. Поряд із тим, в означеній статті законодавець не передбачає юридичної відповідальності суб'єкта підприємницької діяльності за вчинення таких дій, а особливо тоді, коли підприємець вдається до такої практики на систематичній основі [332].

Додатково доцільно звернути увагу й на те, що польський законодавець визначив окремі гарантії унеможливлення надмірного тиску на бізнес, який підірвав би свободу підприємницької діяльності. Так, у ст. 54 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» передбачено, що на території Польщі недозволено проводити одночасно дві перевірки діяльності суб'єктів

підприємницької діяльності, окрім випадків, коли одна чи більше з них стосується виняткових випадків, окреслених у ч. 11 ст. 48 Закону, а також обґрунтована потребою: 1) встановлення обґрунтованості відшкодування податку на товари та послуги до здійснення відшкодування; 2) виконання у такий спосіб зобов'язань, що випливають із положень права ЄС про захист конкуренції або положень права ЄС щодо захисту фінансових інтересів Союзу; 3) перевірки обґрунтованості повернення податку на товари та послуги на підставі положень про відшкодування фізичним особам окремих витрат, пов'язаних з будівництвом житла; відшкодування фізичним особам окремих витрат, понесених у зв'язку з будівництвом першої квартири; 4) проведення заходів контролю, що є перевіркою американських звітних рахунків, регламентованих Законом РП «Про імплементацію Угоди між Урядом Республіки Польща та Урядом Сполучених Штатів Америки про покращення виконання міжнародні податкові зобов'язання та імплементацію законодавства про відповідність іноземних рахунків вимогам податкового законодавства» від 9 жовтня 2015 р. [323]; 5) проведення перевірки виключно з метою перевірки виконання вимоги, передбаченої ч. 1 ст. 21a, обов'язку, про який йдеться в ч. 2 ст. 21a, або перевірки повідомлення, зазначеного у частинах 5 і 6 ст. 21a Закону; 6) проведення перевірки відповідно до положень окремих законів РП [318; 321] з урахуванням ч. 4 ст. 9 Регламенту Європейського Парламенту та Ради від 15 березня 2017 р. № 2017/625 [333].

Отже, узагальнюючи викладене, зауважимо, що сьогодні законодавство Німеччини та Польщі може бути ефективно використане в процесі удосконалення положень чинних нормативно-правових актів України шляхом: по-перше, використання підходу, відповідно до якого контрольно-наглядова діяльність спрямована на забезпечення правопорядку у сфері підприємницької діяльності, а не на покарання порушників (Закон «Про ресторани у Вільній землі Саксонія», розд. 5 Закону РП «Про підприємницьку діяльність»). По-друге, закріплення гарантій забезпечення прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності в процесі

контролю (нагляду), а саме: а) заборона проведення інспекції та перевірки з порушенням принципу недоторканності особистого життя та житла підприємця (§ 4 Закону «Про ресторани у Вільній землі Саксонія»); б) право особи, котра зобов'язується надати інформацію контролюючому суб'єкту, відмовитися від цього обов'язку тоді, коли надання такої інформації може спричинити подальше притягнення її (або її близького родича) до кримінальної чи адміністративної відповідальності (ч. 3 § 6 Закону «Про ресторани у Вільній землі Саксонія»); в) незастосування жорстких санкцій (чи жодних санкцій) за порушення законодавства, вчинене суб'єктом підприємницької діяльності, що розпочав економічну діяльність протягом 12 місяців, та покладання на нього зобов'язання усунути порушення у встановлений строк та наслідки цих порушень, якщо вони є (ч. 1 ст. 21а Закону РП «Про підприємницьку діяльність»); г) забезпечення непорушності свободи підприємницької діяльності заходами адміністративно-правового контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності (статті 46, 52, 53, 59 цього Закону РП «Про підприємницьку діяльність»); д) встановлення правила про обов'язковість здійснення контролю (нагляду) лише за наявності достатніх фактичних аргументів, коли відсутні підстави для позапланового контролю (ст. 47 цього Закону РП «Про підприємницьку діяльність»); е) забезпечення максимально можливої (статусної, темпоральної, регулярної, процедурної) передбачуваності адміністративно-правового контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності (ч. 3 ст. 47, статті 48, 49, 55 Закону РП «Про підприємницьку діяльність»). По-третє, створення в Україні омбудсмана, відповідального за права підприємців (як це регламентовано Законом РП «Про Уповноваженого з прав малого та середнього підприємництва»). По-четверте, використання Закону «Про принципи участі іноземних підприємців та інших іноземних осіб у господарських операціях на території Республіки Польща» як прикладу для створення схожого законодавчого акта в Україні щодо суб'єктів підприємницької діяльності, які зареєстровані (чи діють) на території ЄС.

3.3. Удосконалення процедурних та організаційних засад здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні

Встановлюючи можливості удосконалення процедурних та організаційних засад здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні слід зауважити, що вони є тісно пов'язаними із правовими засадами удосконалення цієї діяльності, що нами розглядались у підрозд. 3.1 дисертації. Вказане є закономірним, адже відповідні зміни в нормативно-правовому та інституційному забезпеченні розглядуваної адміністративно-правової діяльності мають відбуватись, на що ми вже звертали увагу, послідовно та комплексно.

Враховуючи викладене, а також висновки попередніх розділів дисертації, а особливо підрозділів 3.1 і 3.2, доходимо висновків, що в межах *удосконалення процедурних засад здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю* необхідно внести ряд змін до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227], а саме:

1) доповнити ч. 1 ст. 4 «Загальні вимоги до здійснення державного нагляду (контролю)» абзацом 2, у якому має міститись застереження, відповідно до якого (за прикладом § 4 Закону «Про ресторани у Вільній землі Саксонія» [334]) посадові особи органів державного нагляду (контролю) повинні здійснювати контрольно-наглядову діяльність із дотриманням принципу недоторканності особистого життя та житла суб'єкта підприємницької діяльності (керівника суб'єкта господарювання, фізичної особи — підприємця, уповноважених ними осіб; також це стосується інших кадрів суб'єкта підприємницької діяльності, з якими проводяться контрольно-наглядові заходи);

2) викласти ч. 2 ст. 4 Закону [227] в новій редакції, відповідно до якої не буде допускатись перевантаження суб'єкта підприємницької діяльності

застосовуваними до нього заходами контрольно-наглядової діяльності. Уважаємо, що правило, відповідно до якого допускається здійснення заходів державного нагляду (контролю) одночасно кількох органів державного нагляду (контролю) може мати місце лише у випадках, перерахованих Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227], які слід перерахувати в абз. 2-1 ч. 2 ст. 4 (зокрема, приймаючи до уваги підхід польського законодавця, що використовується для окреслення виняткових випадків невідкладного та одночасного проведення контрольно-наглядових заходів щодо суб'єкта підприємницької діяльності). У всіх інших випадках суб'єкт підприємницької діяльності не повинен ставати заручником ситуації, коли він (як це зазначається в абз. 1 ч. 2 ст. 4 Закону) «на відповідний плановий період включений до планів здійснення заходів державного нагляду (контролю) одночасно кількох органів державного нагляду (контролю)» [227]. У такому разі відповідні органів державного нагляду (контролю) повинні домовитись про черговість здійснення відповідних заходів, а така черговість не повинна шкодити провадженню підприємницької діяльності суб'єктом, щодо якого заплановано здійснити заходи нагляду (контролю);

3) доповнити ч. 3 ст. 4 Закону [227] абзацом 2, у якому має міститись правило (подібне тому, що окреслене в статтях 52 і 53 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» [332]), згідно з яким контрольно-наглядова діяльність повинна здійснюватися виключно в спосіб, який є ефективним і таким, що максимально можливою мірою не буде порушувати нормальну діяльність суб'єкта підприємницької діяльності за винятком випадків, перерахованих у пропонованому нами абз. 2-1 ч. 2 ст. 4 розглядуваного законодавчого акта. У тому разі, коли суб'єкт підприємницької діяльності, отримавши повідомлення (дізнавшись із опублікованих планів) про проведення щодо нього заходів нагляду (контролю) у певний період часу, який він оцінює як такий, що може суттєво порушити його підприємницьку діяльність, він повинен не пізніше ніж за три дні до проведення таких заходів

подати обґрунтоване заперечення, яке після отримання має бути негайно розглянуто відповідальною посадовою особою. На підставі розгляду заперечення посадова особа може задовольнити його, перенісши проведення заходів на іншу дату (відповідний період не враховується в строк проведення контрольно-наглядової діяльності), або ж обґрунтовано відмовити в задоволенні такого заперечення;

4) доповнити ч. 11 ст. 4 Закону [227] абзацом 2, у якому слід вказати, що час відсутності керівника юридичної особи (особи, уповноваженої керівником) чи фізичної особи — підприємця (уповноваженої ним особи) не враховується в час проведення контрольно-наглядових заходів, а в разі, коли посадова особа відповідного органу державного нагляду (контролю) встановлює необґрунтованість такої відсутності чи наявність ознак відповідного зловживання суб'єктивним правом (приміром, незапланований похід таких осіб на весь час перевірки до лікаря та ін.), то вона притягує порушника до юридичної відповідальності (особливо тоді, коли такі зловживання мають систематичний характер, що встановлено як відповідним контролюючим суб'єктом, так й іншими контролюючими суб'єктами й підтверджено відповідними актами);

5) доповнити ст. 4 частиною 16 Закону [227], у якій (за прикладом ч. 3 ст. 46 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» [332]) законодавцем має бути вказано, що докази, які засвідчують порушення суб'єктом підприємницької діяльності норм законодавства і були зібрані посадовими особами органів державного нагляду (контролю) з порушеннями приписів чинного законодавства, не можуть вважатись доказами в адміністративних, кримінальних та інших провадженнях;

6) доповнити ч. 1 ст. 7 «Розпорядчі документи органів державного нагляду (контролю)» Закону [227] абзацами 2 і 3, в якій (за прикладом ст. 48 Закону РП «Про підприємницьку діяльність») слід уточнити темпоральні рамки дії наказу (рішення, розпорядження) органу державного нагляду (контролю). В пропонованому абз. 2 слід зазначити, що орган державного

нагляду (контролю) повинен, видавши наказ (рішення, розпорядження), негайно повідомити суб'єкта підприємницької діяльності про такий наказ та відповідний намір розпочати перевірку. У зв'язку із цим перевірка має розпочинається не раніше ніж через 7 днів та не пізніше ніж 30 днів з дня вручення повідомлення (копії відповідного розпорядчого акта) про намір розпочати перевірку. У тому ж разі, коли з об'єктивних причин контрольно-наглядові заходи не були розпочаті у вказаний період, орган державного нагляду (контролю) повинен видати новий наказ (рішення, розпорядження) та повторно подати повідомлення про перевірку, враховуючи вже оновлені строки. При цьому неможливість здійснення контрольно-наглядової діяльності через недобросовісні дії суб'єкта підприємницької діяльності не враховуються в період чинності вказаного наказу (рішення, розпорядження).

У частині 3 ст. 7 Закону [227] слід також вказати, що відповідні строки та завчасне надсилання повідомлення суб'єкту підприємницької діяльності не враховуються в тому разі, коли контрольно-наглядова діяльність обґрунтовано здійснюється (ці обставини також доцільно вказати й у ч. 1 ст. 6 вказаного Закону) на підставі: а) отриманої інформації про загрози життю чи здоров'ю в результаті провадження підприємницької діяльності, вчинення в межах підприємницької діяльності кримінального правопорушення (проступку), вчинення порушення бюджетного або податкового законодавства; б) отриманої достовірної інформації про порушення суб'єктом підприємницької діяльності юридичної заборони або невиконання юридичного обов'язку, зобов'язання; в) факту, що до суб'єкта підприємницької діяльності застосовуються заходи нагляду, передбачені законами України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 р. № 361-IX [171] та «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14 грудня 2021 р. № 1953-IX [243]; г) наявної необхідності проведення перевірки повного та вчасного виконання суб'єктом підприємницької

діяльності обов'язку щодо усунення недоліків (порушень), виявлених під час попередньої перевірки;

7) доповнити ст. 10 «Права суб'єкта господарювання» частиною 2, у якій буде передбачено (за прикладом ч. 3 § 6 Закону «Про ресторани у Вільній землі Саксонія» [334]), що особа, котра зобов'язується надати інформацію контролюючому суб'єкту в межах контрольно-наглядової діяльності (власник підприємства, уповноважена ним особа), може відмовитися надавати таку інформацію, якщо вважає, що відповіді на поставленні питання можуть спричинити притягнення такої особи (чи одного з її близьких родичів) до кримінальної чи адміністративної відповідальності.

Що ж стосується *удосконалення організаційних засад здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю*, то з цього приводу зауважимо, що в межах відповідного процесу доцільно:

1) створити інституційну основу забезпечення законності контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю шляхом впровадження інституту *Уповноваженого Верховної Ради України з питань захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності*, котрий виконуватиме відповідну роль в наявній системі стримувань та противаг як інституційна основа утвердження гарантованої на рівні Конституції України свободи підприємницької діяльності в державі. Щонайперше слід зазначити, що відповідний омбудсман, як випливає з попередніх результатів дослідження (підрозд. 3.2), існує в Польщі на підставі Закону РП «Про Уповноваженого з прав малого та середнього підприємництва» [320]. Крім того, слід зауважити, що в України вже був досвід діяльності Уповноваженого з питань підтримки підприємництва [195], Уповноваженого Держпідприємництва України з питань захисту прав підприємців [194]. Додатково зазначимо, що нині в Україні функціонує Рада бізнес-омбудсмена [240], що в дійсності є постійно діючим консультативно-дорадчим органом Уряду, а отже, фактично не виконує необхідну роль у системі стримувань та противаг, враховуючи те, що органи державного контролю (нагляду) перебувають під контролем

Кабінету Міністрів України. Натомість слід зауважити, що Рада бізнес-омбудсмена була створена на основі принципу 7 Меморандуму про взаєморозуміння щодо підтримки антикорупційної ініціативи України від 12 травня 2014 р., відповідно до якого «сторони, серед іншого, визнають необхідність у існуванні нової та незалежної установи, яка реагуватиме на прояви недобросовісної поведінки щодо суб'єктів підприємництва. Створення установи бізнес-омбудсмена є основною метою цієї Ініціативи. Установа бізнес-омбудсмена має бути незалежною, працювати ефективно, керуватися у своїй роботі глибоким розумінням комерційних, громадських, та регуляторних проблем в Україні» [126]. За вказаних обставин вбачається потреба в створенні та подальшому ухваленні *проєкту Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з питань захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності»*, що буде нормативним підґрунтям створення інституту омбудсмана. При цьому в процесі створення так званого бізнес-омбудсмана слід враховувати недоліки реалізації адміністративно-правового статусу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а щонайперше — відсутність реальних гарантій впливу на порушників, щодо яких реагує Уповноважений; відсутність нормативно-правової основи обов'язковості виконання законних вказівок Уповноваженого (уповноважених ним посадових осіб);

2) забезпечити інституційне становлення демократизації системи публічного адміністрування у сфері діяльності суб'єктів підприємницької діяльності шляхом забезпечення юридичної визначеності громадського контролю. Вирішення цього завдання пов'язується насамперед із розробленням та ухваленням проєкту *Закону України «Про суб'єктів громадянського суспільства»*, окремим розділом якого будуть врегульовуватись різні аспекти (підстави, умови, гарантії, відповідальність) здійснення суб'єктами громадянського суспільства контролю суб'єктів підприємницької діяльності без шкоди свободі підприємництва. Існує також потреба у створенні ефективної платформи взаємодії держави (органів

місцевого самоврядування) із суб'єктами громадянського суспільства, що планують здійснювати контроль і нагляд за підприємницькою діяльністю або ж вже здійснюють контрольно-наглядову діяльність у сфері підприємництва. Ця платформа фактично поставатиме як механізм сприяння дієвої демократизації контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні;

3) створити *інституційну платформу взаємодії суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності*. Ця інституційна платформа має діяти на місцевому, обласному (також на рівні м. Києва, АР Крим, м. Севастополя) та на національному рівнях у вигляді групи, до якої будуть входити представники суб'єктів контрольно-наглядової діяльності (відповідні органи публічної служби та суб'єкти громадянського суспільства), а також представники суб'єктів підприємницької діяльності. Функціонування цієї платформи доцільно забезпечити у двох формах: безпосередня (організація та проведення регулярних зустрічей, збирання робочих груп та ін. в конкретному приміщенні); цифрова (на відповідному онлайн-ресурсі, доступ до якого має відбуватися з використанням відповідного спеціалізованого програмного забезпечення). Створення та існування пропонованої платформи сприятиме:

— співпраці між цими суб'єктами та суб'єктами господарювання, адже ця інституційна платформа надасть можливість різним контрольно-наглядовим суб'єктам, а також суб'єктам підприємницької діяльності, підприємствам співпрацювати між собою, культивуючи при цьому взаємодію, засновану на довірі та діалозі. Таким чином, вказана взаємодія сприятиме не лише створенню ефективної системи обміну інформацією, координації та взаємодії для вирішення спільних завдань і виявлення порушень, а й також забезпечуватиме перегляд застарілих концептуальних підходів, у яких держава протиставляється суб'єктам підприємницької діяльності;

— оптимізації обміну інформацією між цими суб’єктами, адже через цю інституційну платформу суб’єкти контролю та нагляду матимуть можливість швидко та ефективно обмінюватися інформацією про виявлені порушення, аналізувати та обробляти дані для прийняття обґрунтованих рішень;

— розробці та впровадженню прогресивних методів і підходів у здійсненні контрольно-наглядових функцій у сфері контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні. Отже, пропонована нами інституційна платформа створить сприятливі умови для спільної розробки та впровадження нових технологій, методів та підходів у сфері контролю та нагляду, що дозволить оперативно вдосконалювати систему контролю та нагляду, забезпечуючи більш ефективний та прозорий процес;

— підвищенню довіри до системи контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю, адже ця платформа створить умови для більшої відкритості, прозорості та ефективності як у роботі суб’єктів, що здійснюють контроль і нагляд, так і у взаємодії держави та суб’єктів підприємницької діяльності;

4) створити та увести в дію *централізований реєстр суб’єктів контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні*, враховуючи при цьому, що відповідними суб’єктами є: органи державної влади та їхні посадові особи; органи місцевого самоврядування та їхні посадові особи; суб’єкти громадянського суспільства. Також у цьому реєстрі необхідно окремо розміщувати актуальну інформацію про: контрольно-наглядову компетенцію у сфері підприємницької діяльності конкретного суб’єкта контрольно-наглядової діяльності (насамперед предмет їхньої контрольно-наглядової діяльності та спеціальні межі контрольно-наглядової діяльності в означеній сфері); актуальну нормативно-правову основу, на якій ґрунтується контрольно-наглядова діяльність кожного суб’єкта контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні; місце відповідного контролюючого суб’єкта у системі суб’єктів контрольно-наглядової

діяльності за підприємницькою діяльністю; актуальну організаційну структуру та контактну інформацію відповідного суб'єкта контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні (юридична адреса, контактні телефони, «гарячі лінії», електронна пошта тощо).

Потреба в створенні пропонованого реєстру насамперед аргументована тим, що, по-перше, він надасть можливість широкому колу зацікавлених сторін, включаючи суб'єктів підприємницької діяльності, громадянського суспільства, суб'єктів громадські організації та громадян у цілому, мати доступ до актуальної інформації про суб'єктів контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю. По-друге, існування цього реєстру уможливить швидкий доступ до інформації про повноваження, організаційну структуру та контактну інформацію відповідних суб'єктів, що дозволить оптимізувати процеси співпраці та координації між цими суб'єктами, а також взаємодію цих суб'єктів із суб'єктами підприємницької діяльності. По-третє, можливість відстеження та контролю за діяльністю суб'єктів контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю сприятиме підвищенню рівня відкритості та відповідальності таких суб'єктів (особливо суб'єктів громадянського суспільства) перед громадськістю;

5) *впровадити науково-технічні досягнення (насамперед у галузі штучного інтелекту) в контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю*, що підвищуватиме потенціал ефективності та результативності контрольно-наглядової діяльності. Потреба в цьому зумовлена тим фактом, що використання штучного інтелекту в контрольно-наглядовій діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, по-перше, сприятиме автоматизації значного обсягу рутинних завдань, пов'язаних з обробкою значного обсягу інформації, зменшуватиме вплив людського фактору на результати контрольно-наглядової діяльності (недоброчесність, суб'єктивізм, неуважність, недбалість, перевтома тощо), адже штучний інтелект працює на основі об'єктивних алгоритмів та правил; оптимізуватиме час, необхідний для виконання певних дій у межах контрольно-наглядових

процедур. По-друге, використання штучного інтелекту може сприяти ефективному аналізу великих обсягів даних за короткий проміжок часу, результатом чого буде те, що контролюючий суб'єкт зможе здійснювати більш точний та об'єктивний нагляд (контроль) за підприємницькою діяльністю. По-третє, використання штучного інтелекту дозволяє виявляти незвичайні патерни (аномалії), що можуть свідчити про певні порушення, недоліки в підприємницькій діяльності тощо. При цьому слід також визнати й те, що використання штучного інтелекту, зокрема в публічному адмініструванні, може спричинити певні ризики (їх слід враховувати в межах планування та організації використання штучного інтелекту в заходах контролю й нагляду за підприємницькою діяльністю), серед яких, по-перше, порушення конфіденційності даних під час використання штучного інтелекту для обробки великих обсягів особистих даних; по-друге, спотворення результатів аналізу великих обсягів даних, які можуть призвести до вчинення органами публічної служби неправомірних дій та ухвалення неправомірних рішень.

Отже, узагальнюючи викладене, зауважимо, що сьогодні в цілому окреслюється цілісна система завдань, виконання яких може сприяти удосконаленню процедурних та організаційних засад здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. Задля цього необхідно, по-перше, удосконалити процедурні аспекти здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю (шляхом внесення змін до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [227]), сприяючи посиленню гарантій непорушності свободи підприємницької діяльності в Україні. По-друге, вбачається потреба в посиленні інституційної основи забезпечення законності контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, а саме шляхом створення посади Уповноваженого Верховної Ради України з питань захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності, а також нормативно-правового забезпечення можливості суб'єктів громадянського

суспільства бути суб'єктами контролю й нагляду за підприємницькою діяльністю, коли вони можуть також слідкувати за законністю діяльності відповідних органів державного контролю (нагляду). По-третє, доцільно створити платформу взаємодії держави (органів місцевого самоврядування) із суб'єктами громадянського суспільства щодо здійснення контролю (нагляду), зокрема й за суб'єктами підприємницької діяльності. По-четверте, необхідним є також створення інституційної платформи взаємодії суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності (контролюючих та підконтрольних суб'єктів). По-п'яте, вбачається потреба в удосконаленні організаційно-технологічних інструментів контролю (нагляду), а саме: створення та уведення в дію централізованого реєстру суб'єктів контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні; впровадження науково-технічних досягнень (насамперед у галузі штучного інтелекту) в контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю.

Висновки до розділу 3

1. Перспективними напрямами вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні, є: 1) створення концептуально-стратегічної основи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, а саме: Концепції забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні (складатиметься з таких розділів, як-от: «Загальні положення», «Проблеми, які потребують розв'язання», «Мета і строки реалізації Концепції», «Завдання, шляхи та способи розв'язання проблем, зазначених у Концепції», «Прогноз впливу на основні інтереси заінтересованих сторін та очікувані результати», «Обсяг фінансових, матеріально-технічних і трудових ресурсів»); Стратегії забезпечення свободи підприємницької діяльності в межах контрольно-

наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю; 2) забезпечення юридичної визначеності контрольно-наглядової діяльності в Україні в цілому, а саме шляхом розроблення та ухвалення Закону України «Про основні засади здійснення державного нагляду (контролю)», який складатиметься з таких статей: «Сфера дії цього Закону»; «Поняття, мета та завдання державного нагляду (контролю)»; «Основні принципи державного нагляду (контролю)»; «Загальні вимоги до здійснення державного нагляду (контролю)»; «Підстави та умови здійснення державного нагляду (контролю)»; «Форми та методи здійснення державного нагляду (контролю)»; «Інтегрована автоматизована система державного нагляду (контролю)»; «Основні права та обов'язки суб'єкта, щодо якого застосовуються заходи контролю (нагляду)»; «Консультативна підтримка суб'єкта, щодо якого застосовуються заходи контролю (нагляду)»; «Відповідальність суб'єкта, щодо якого застосовуються заходи контролю (нагляду), за порушення обов'язків під час застосованих до нього заходів контролю (нагляду)»; «Загальні повноваження та обов'язки органу державного нагляду (контролю)»; «Суб'єкти громадянського суспільства, що здійснюють нагляд (контроль), сприяють здійсненню державного нагляду (контролю)»; «Розпорядчі документи органів державного нагляду (контролю)»; «Нагляд (контроль) за органами державного нагляду (контролю) у зв'язку із плануванням, організацією та здійсненням ними контролю (нагляду)»; «Оскарження дій та рішень суб'єктів, які здійснюють заходи контролю (нагляду)»; «Відповідальність посадових осіб органу державного нагляду (контролю)»; «Відшкодування шкоди, яку було завдано посадовою особою органу державного нагляду (контролю) суб'єкту, щодо якого застосовувались заходи нагляду (контролю)»; «Прикінцеві положення»; 3) забезпечення юридичної визначеності контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю шляхом розроблення та ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності»

(внесення змін до ст. 42 ГК України для розмежування понять «підприємництво» та «підприємницька діяльність»; внесення змін до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» в частині удосконалення процедурних і організаційних засад здійснення контролю й нагляду); 4) нормативно-правове забезпечення інституційної основи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю шляхом розроблення та ухвалення законодавчих актів, які: визначатимуть особливості контрольно-наглядової діяльності суб'єктів громадянського суспільства; створюватимуть інституційну основу для захисту свободи підприємницької діяльності в процесі контрольно-наглядової діяльності; визначатимуть напрями впровадження науково-технічного розвитку в публічному адмініструванні загалом та в контрольно-наглядовій діяльності зокрема.

2. Аналіз федерального та місцевого (рівня суб'єктів федерації) законодавства ФРН вказує на те, що воно: 1) ґрунтується на підході, за яким контрольно-наглядова діяльність спрямована на забезпечення правопорядку у сфері підприємницької діяльності, а не на покарання порушників; 2) передбачає низку гарантій забезпечення прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності в процесі контролю (нагляду). У процесі удосконалення законодавства України доцільно врахувати: 1) § 4 Закону «Про ресторани у Вільній землі Саксонія», згідно з яким контролюючі суб'єкти не можуть проводити інспекції та перевірки з порушенням принципу недоторканності особистого життя та житла підприємця; 2) частину 3 § 6 вказаного, у якому встановлюється, що особа, котра зобов'язується надати інформацію контролюючому суб'єкту, може відмовитися від цього тоді, коли надання такої інформації може спричинити подальше притягнення її (або її близького родича) до кримінальної чи адміністративної відповідальності.

3. Аналізуючи значне за обсягом законодавство Польщі про контроль (нагляд) за підприємницькою діяльністю, вбачається можливість:

1) використання Закону РП «Про принципи участі іноземних підприємців та інших іноземних осіб у господарських операціях на території Республіки Польща» як прикладу для створення схожого законодавчого акта в Україні щодо суб'єктів підприємницької діяльності, які зареєстровані (чи діють) на території ЄС; 2) удосконалення інституційної основи забезпечення законності в процесі контролю (нагляду) за підприємницькою діяльністю шляхом запровадження посади омбудсмана, відповідального за права підприємців (як це регламентовано Законом РП «Про Уповноваженого з прав малого та середнього підприємництва»); 3) використання комплексного підходу, у межах якого контроль (нагляд) регламентується крізь призму логіки розд. 5 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» «Обмеження щодо контролю за підприємницькою діяльністю»; 4) встановлення правила про обов'язковість здійснення контролю (нагляду) лише за наявності достатніх фактичних аргументів, коли відсутні підстави для позапланового контролю (ст. 47 Закону РП «Про підприємницьку діяльність»); 5) незастосування жорстких санкцій (чи жодних санкцій) за порушення законодавства, вчинене суб'єктом підприємницької діяльності, що розпочав економічну діяльність протягом 12 місяців, та покладання на нього зобов'язання усунути порушення у встановлений строк та їх наслідки, якщо вони є (ч. 1 ст. 21а Закону РП «Про підприємницьку діяльність»); 6) забезпечення максимально можливої (статусної, темпоральної, регулярної, процедурної) передбачуваності адміністративно-правового контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності (ч. 3 ст. 47, статті 48, 49, 55 Закону РП «Про підприємницьку діяльність»); 7) забезпечення непорушності свободи підприємницької діяльності заходами адміністративно-правового контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності (статті 46, 52, 53, 59 Закону РП «Про підприємницьку діяльність»).

4. Удосконалення процедурних засад здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю передбачає внесення таких змін до Закону України «Про основні засади державного нагляду

(контролю) у сфері господарської діяльності»: 1) доповнення ч. 1 ст. 4 абзацом 2, у якому має міститься застереження про обов'язковість дотриманням принципу недоторканності особистого життя та житла суб'єкта підприємницької діяльності; 2) викласти ч. 2 ст. 4 в новій редакції, відповідно до якої не допускається здійснення заходів державного нагляду (контролю) одночасно кількох органів державного нагляду (контролю), окрім як у випадках, коли застосовуються заходи позапланового контролю (нагляду), які обґрунтовані обставинами, зазначеними в пропонованому абз. 2-1 ч. 2 ст. 4 цього Закону; 3) доповнення ч. 3 ст. 4 абзацом 2, у якому зазначається, що контрольно-наглядова діяльність повинна здійснюватися в спосіб, який є ефективним і таким, що максимально можливою мірою не буде порушувати нормальну діяльність суб'єкта підприємницької діяльності (за винятком випадків, перерахованих у пропонованому абз. 2-1 ч. 2 ст. 4 цього Закону); 4) доповнення ч. 11 ст. 4 абзацом 2, яким буде закріплено застереження, що унеможливлюватиме процедурні зловживання з боку суб'єкта підприємницької діяльності, спрямовані на затягування чи уникнення контролю (нагляду); 5) доповнення ст. 4 частиною 16, у якій закріплюватиметься правило, згідно з яким докази порушення суб'єктом підприємницької діяльності законодавства, отримані з порушенням процедури їх збирання, не можуть вважатись доказами в адміністративних, кримінальних та інших провадженнях; 6) доповнення ч. 2 ст. 7 абзацами 2 і 3, в яких окреслюватимуться темпоральні межі дії наказу (рішення, розпорядження) органу державного нагляду (контролю) стосовно здійснення контрольно-наглядової діяльності, а також обставини призупинення періоду дії таких актів; 7) доповнення ч. 2 ст. 7 абзацом 3, в якому зазначатиметься, що обов'язок повідомити про проведення заходів контролю (нагляду) не виконується у випадках, коли мають місце особливі обставини (отримання інформації про загрози життю чи здоров'ю в результаті провадження підприємницької діяльності; вчинення в межах підприємницької діяльності кримінального правопорушення, порушення бюджетного чи податкового

законодавства та ін.); 8) доповнення ст. 10 частиною 2, у якій буде передбачено, що особа, котра зобов'язується надати інформацію контролюючому суб'єкту в межах контрольно-наглядової діяльності, може відмовитися надавати її в разі, коли відповіді на поставленні питання спричинять притягнення такої особи (чи одного з її близьких родичів) до кримінальної чи адміністративної відповідальності.

5. Удосконалення організаційних засад здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю передбачає: 1) становлення інституту Уповноваженого Верховної Ради України з питань захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності (саме як незалежного органу в системі стримувань і противаг, що буде забезпечувати законність контрольно-наглядової діяльності та дотримання свободи підприємницької діяльності); 2) забезпечення юридичної визначеності громадського контролю шляхом розроблення та ухвалення проєкту Закону України «Про суб'єктів громадянського суспільства»; створення платформи взаємодії держави (органів місцевого самоврядування) із суб'єктами громадянського суспільства; 3) створення інституційної платформи взаємодії суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності; 4) створення та введення в дію централізованого реєстру суб'єктів контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні (органів державної влади та їхніх посадових осіб, органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб, відповідних суб'єктів громадянського суспільства); 5) впровадження науково-технічних досягнень (насамперед у галузі штучного інтелекту) в контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні, розробленні пропозицій та рекомендацій, спрямованих на вдосконалення адміністративного законодавства у відповідній сфері. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети, зокрема:

1. Аргументовано, що контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності є нормативно-визначеним способом забезпечення законності, що полягає в правозастосовній діяльності суб'єктів контрольно-наглядової діяльності, спрямованій на гарантування режиму законності й правопорядку у сфері підприємницької діяльності шляхом використання комплексу форм, способів, засобів і методів контролю та нагляду.

Доведено, що для контрольно-наглядова діяльність у сфері підприємницької діяльності характерним є те, що вона: є особливою правовою формою здійснення функцій суб'єкта публічного адміністрування; є різновидом правозастосовної діяльності; регламентована законодавством і провадиться виключно відповідно до порядку її здійснення; є явищем процесоцентричного характеру; є цілісною, цілеспрямованою діяльністю, яка має особливу мету й завдання; здійснюється законодавчо визначеним колом суб'єктів, які мають відповідний адміністративно-правовий статус й характеризуються належною мірою самостійності та незалежності; має особливий об'єкт і предмет; вирізняється складною видовою структурою; узгоджується зі свободою підприємницької діяльності; передбачає залучення суб'єктів громадянського суспільства; характеризується адаптивністю до контекстуальних факторів здійснення цієї діяльності; є юридично значимою і породжує юридичні наслідки.

2. Встановлено, що особливості підприємницької діяльності як об'єкта контролю та нагляду полягають у тому, що вона: 1) заснована на свободі підприємництва; 2) зумовлена людською активністю, що об'єктивується в діях та бездіяльності суб'єктів підприємницької діяльності; 3) у контексті контролю і нагляду зводиться до: а) діяльності у сфері реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності (припинення ним такої діяльності); б) контролю безпосередньої діяльності суб'єкта підприємницької діяльності; в) оцінки виконання суб'єктом підприємницької діяльності інших обов'язків, які випливають з його статусу (отримання ліцензії, дозволів та ін.); 4) є особливою економічною діяльністю, ініціювання та здійснення якої має юридичні та соціально-економічні наслідки, що охоплюються правовим режимом підприємницької діяльності, крізь призму якого оцінюється правомірність цієї діяльності; 5) позначається на публічних інтересах у сфері підприємницької діяльності (також у суміжних сферах), що охороняються та захищаються в межах контролю й нагляду; 6) систематично об'єктивується в умовах реалізації державою економічної політики, а тому контроль і нагляд є основою в реалізації цієї політики, зумовлюючи також доброчесність, екологічну стійкість і соціальну відповідальність підприємницької діяльності.

3. Визначено, що комплекс правових засад контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні становлять: 1) принципи такої діяльності: а) загальноправові (верховенства права, законності, людиноцентризму, справедливості, рівності); б) спеціальні (патріотизму, доброчесності, сумлінності, політичної неупередженості, демократизму, прозорості та гласності, підконтрольності та підзвітності); в) особливі (комунікативного зв'язку; єдності знань; цілісності; систематичності, плановості та раптовості; причинності; процесного підходу; розподілу контрольно-наглядових повноважень; об'єктивності та достовірності; зворотного зв'язку; професіональної компетентності; синергізму системи контролю й нагляду у сфері підприємницької діяльності; самодостатності

системи контролю й нагляду у сфері підприємницької діяльності; відповідальності; своєчасності; оптимальності; ефективності; невтручання; правового захисту; превентивності); 2) нормативно-правова база цієї діяльності, яку становлять такі рівні: а) рівень Конституції України; б) законодавчий рівень: акти цивільного та господарського законодавства, що містять норми про підприємницьку діяльність та є основою господарського правопорядку в Україні; законодавчі акти адміністративного законодавства, що стосуються підприємницької діяльності в України та поділяються на три підгрупи: перша — акти, якими встановлюються адміністративно-правові режими організації та здійснення підприємницької діяльності, а також суміжні їм галузеві правові режими; друга — акти, що визначають загальний і спеціальний адміністративно-правовий статус суб'єктів, які здійснюють контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю; третя — акти, які регулюють різні аспекти дії спеціального адміністративно-правового режиму контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю; в) рівень підзаконних нормативно-правових актів, якими забезпечується контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю.

4. Констатовано, що предмет контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю поділяється на такі типи: 1) загальний, що пов'язаний з обставинами дійсності, які визначають рівень дотримання суб'єктом підприємницької діяльності вимог законодавства; 2) спеціальний, що об'єктивується в ситуаціях, коли суб'єкт, який підлягає контролю (нагляду), має особливий статус, котрий визначається його видом господарської діяльності та/або використовуваними (експлуатованими) ним об'єктами, обсягом виконаних ним економічних операцій та іншими особливими характеристиками.

Обґрунтовано, що межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю поділяються на: 1) базові (властиві для контрольно-наглядової діяльності у цілому), тобто ідейно-засадничі межі:

загальноправові (непорушність верховенства права; ґрунтування на мотивах людиноцентризму; дотримання вимог законності; просування рівності та справедливості); галузеві (ґрунтування на патріотичних мотивах, не толеруючи при цьому політичної упередженості; просування та утвердження практики доброчесності; сприяння демократизму; дотримання вимог прозорості та гласності; перебування в стані підконтрольності та підзвітності; сумлінність у виконанні повноважень); особливі (дотримання вимог щодо якості (об'єктивності, достовірності, своєчасності, оптимальності, ефективності, цілісності, систематичності, плановості (та раптовості), а також причинності) здійснення контрольно-наглядових заходів; невтручання у питання, що виходять за межі предмета контролю й нагляду та компетенції суб'єкта, котрий здійснює відповідну адміністративно-правову діяльність; дотримання вимог щодо розподілу контрольно-наглядових повноважень); 2) похідні: а) нормативно-правові (межі стану нормативно-правового забезпечення); б) межі підприємницької свободи та обов'язків, які випливають із загального та спеціального правового статусу суб'єктів підприємницької діяльності; в) інституційні (контроль (нагляд) за підприємницькою діяльністю здійснюють повноважні суб'єкти; недопущення дублювання контрольних (наглядових) повноважень; ієрархічні межі публічного адміністрування у сфері контролю та нагляду; межі повноважень контрольно-наглядових суб'єктів у сфері підприємницької діяльності; темпоральні межі контрольно-наглядової діяльності; межі здорового балансу суспільних інтересів).

5. Виявлено, що контрольно-наглядова діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні може бути поділена на різні види, зокрема за такими критеріями: 1) за суб'єктами здійснення контролю (нагляду): державний, самоврядний (здійснюється органами місцевого самоврядування), громадський; 2) за призначенням: загальний та спеціальний (цільовий); 3) за об'єктом: фінансовий контроль та/або нагляд; операційний контроль; податковий контроль та/або нагляд; антикорупційний контроль та/або

нагляд; безпековий контроль та/або нагляд та ін.; 4) за способом проведення: плановий, позаплановий; 5) за характером ініціативи проведення контрольно-наглядової діяльності: зовнішньо ініційований контроль (за ініціативою органів публічної служби, суб'єктів громадянського суспільства); внутрішньо ініційований контроль (ініційований самим суб'єктом підприємницької діяльності); 6) за часовими рамками об'єктивації контрольно-наглядової діяльності: регулярний чи позачасовий контроль та/або нагляд; 7) за цільовою спрямованістю: контрольно-наглядова діяльність, спрямована на результати чи на процеси; 8) за ступенем автоматизації здійснення: контрольно-наглядова діяльність, здійснювана в ручному чи автоматизованому режимі.

Окреслено, що суб'єкти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю поділяються на такі групи: 1) суб'єкти контрольно-наглядової діяльності, які наділені владними повноваженнями загальної компетенції (місцеві державні адміністрації; органи місцевого самоврядування); 2) суб'єкти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю галузевої компетенції (міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, зокрема Національна служба здоров'я України, ДПС, Державна митна служба України та ін.); 3) суб'єкти контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю спеціальної (функціональної) компетенції: а) основний суб'єкт — ДРС; б) інші суб'єкти контрольно-наглядової діяльності: по-перше, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом (приміром, НАЗК, АРМА, КРАІЛ та ін.); по-друге, інші центральні органи виконавчої влади спеціальної компетенції (зокрема, БЕБ, ДСНС, Держфінмоніторинг та ін.); по-третє, інші державні органи спеціальної компетенції (серед яких НКЦПФР); 4) суб'єкти громадянського суспільства (наприклад, профспілки, медіа, екоорієнтовані громадські організації та екоактивісти, правозахисні організації та рухи).

6. Аргументовано, що для адміністративно-правових форм контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні характерним

є те, що вони: 1) є відносно гнучким, зовнішнім проявом адміністративно-правової діяльності суб'єктів публічного адміністрування і водночас залежать від відповідної владної діяльності та фактичних, нормативних і процедурних умов їх використання; 2) служать практичним інструментом для виконання комплексу завдань та реалізації необхідних функцій суб'єктів контрольно-наглядової діяльності (у межах компетенції); 3) можуть спричинити певні юридичні наслідки; 4) на практиці обираються самим суб'єктом, який здійснює контроль (нагляд), керуючись при цьому нормами законодавства, специфікою завдань і функцій, що стоять перед суб'єктом у момент вибору певної форми діяльності; 5) повинні передбачатись законодавчим актом; 6) поділяються на такі види: разові чи періодичні форми (під час сертифікації, акредитації, ліцензування, акредитації, здійснення експертизи); перевірка, особливим видом якої є ревізія, хоча на рівні законодавства перевірки та ревізії розглядаються як окремі форми чи методи контрольно-наглядової діяльності; безперервне відстеження дотримання законності суб'єктами підприємницької діяльності в Україні.

Доведено, що методи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю поділяються на такі групи: 1) загальнонаукові методи, зокрема логіка, аналіз, синтез, дедукція, індукція, контрольний експеримент, моделювання; 2) спеціальні методи, серед яких, зокрема, можна виокремити: а) за обсягом і повнотою напрямків діяльності суб'єкта підприємницької діяльності (методи повного (комплексного), часткового, а також наскрізного контролю); б) за критерієм відкритості контрольно-наглядової діяльності (метод перевірки, що здійснюється з попередженням (без попередження)); в) за критерієм прямоти контрольно-наглядової діяльності (прямі перевірки (перевірка з виїздом на місця та ін.); дистанційні перевірки (камеральна, документальна та ін.); комбіновані перевірки); г) за критерієм динамічного вираження контрольно-наглядової діяльності (активні (у рамках інвентаризації, ревізії та ін.) та пасивні методи (спостереження, моніторинг)); д) за критерієм аналітичності контрольно-наглядової діяльності

(аналітичні (у складних ситуаціях потребує урівноваження використанням методу експертної оцінки) та механічні, технічні методи (ідентифікація, просте узагальнення)).

7. Встановлено, що основними перспективними напрямками удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні, є: 1) створення концептуально-стратегічної основи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні шляхом розроблення Концепції забезпечення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні та Стратегії забезпечення свободи підприємницької діяльності в межах контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю; 2) забезпечення юридичної визначеності контрольно-наглядової діяльності в Україні у цілому шляхом розроблення та ухвалення Закону України «Про основні засади здійснення державного нагляду (контролю)», який буде містити норми, що окреслюють сферу його дії; визначають поняття, мету, завдання, основні принципи державного нагляду (контролю); окреслюють загальні вимоги до здійснення державного нагляду (контролю), а також підстави, умови, форми та методи здійснення такої діяльності; основні права та обов'язки суб'єкта, щодо якого застосовуються заходи контролю (нагляду), а також контролюючого суб'єкта та ін.; 3) забезпечення юридичної визначеності контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю шляхом розроблення та ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення законності у сфері підприємницької діяльності» (передбачатиме внесення змін до ст. 42 ГК України, спрямованих на розмежування понять «підприємництво» та «підприємницька діяльність»; Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» в частині удосконалення процедурних і організаційних засад здійснення контролю і нагляду); 4) нормативно-правове забезпечення інституційної основи контрольно-наглядової діяльності за

підприємницькою діяльністю, а саме шляхом розроблення та ухвалення законодавчих актів, які визначатимуть особливості контрольно-наглядової діяльності суб'єктів громадянського суспільства; створюватимуть інституційну основу для захисту свободи підприємницької діяльності в процесі контрольно-наглядової діяльності; визначатимуть напрями впровадження науково-технічного розвитку в публічному адмініструванні загалом та в контрольно-наглядовій діяльності зокрема.

8. Визначено, що у процесі удосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні, може бути враховано відповідний досвід нормативно-правового забезпечення цієї адміністративно-правової діяльності: 1) Німеччини в частині: а) впровадження підходу, за яким контрольно-наглядова діяльність спрямовується на забезпечення правопорядку у сфері підприємницької діяльності, а не на покарання порушників; б) закріплення гарантій забезпечення прав та законних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності в процесі контролю (нагляду), зокрема: контролюючі суб'єкти не можуть проводити інспекції та перевірки з порушенням принципу недоторканності особистого життя та житла підприємця (§ 4 Закону «Про ресторани у Вільній землі Саксонія»); особа, що має надати інформацію в межах контролю (нагляду), може відмовитися від цього, якщо в результаті цього відповідна особа (її близькі родичі) можуть бути притягнуті до кримінальної чи адміністративної відповідальності (ч. 3 § 6 Закону «Про ресторани у Вільній землі Саксонія»); 2) Польщі в частині: а) розроблення та ухвалення законодавчого акта про принципи участі суб'єктів підприємницької діяльності ЄС на території України; б) удосконалення інституційної основи забезпечення законності в процесі контролю (нагляду) за підприємницькою діяльністю шляхом запровадження посади омбудсмана, відповідального за права підприємців (за прикладом Закону РП «Про Уповноваженого з прав малого та середнього підприємництва»); в) використання комплексного підходу, у межах якого

контроль (нагляд) регламентується крізь призму логіки розд. 5 Закону РП «Про підприємницьку діяльність» «Обмеження щодо контролю за підприємницькою діяльністю»; г) встановлення правила про обов'язковість здійснення контролю (нагляду) лише за наявності достатніх фактичних аргументів, коли відсутні підстави для позапланового контролю (ст. 47 Закону РП «Про підприємницьку діяльність»); д) незастосування жорстких санкцій (чи жодних санкцій) за незначне порушення законодавства, вчинене суб'єктом підприємницької діяльності, що розпочав економічну діяльність протягом 12 місяців, та покладання на нього зобов'язання усунути порушення у встановлений строк та наслідки цих порушень, якщо вони є (ч. 1 ст. 21а Закону РП «Про підприємницьку діяльність»); е) забезпечення максимально можливої (статусної, темпоральної, регулярної, процедурної) передбачуваності адміністративно-правового контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності (ч. 3 ст. 47, статті 48, 49, 55 Закону РП «Про підприємницьку діяльність»); ж) забезпечення непорушності свободи підприємницької діяльності заходами адміністративно-правового контролю за діяльністю суб'єктів підприємницької діяльності (статті 46, 52, 53, 59 Закону РП «Про підприємницьку діяльність»).

9. Констатовано, що удосконалення процедурних засад здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю передбачає внесення таких змін до Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»: 1) покладання обов'язку дотримання принципу недоторканності особистого життя та житла суб'єкта підприємницької діяльності (доповнення ч. 1 ст. 4 абзацом 2); 2) заборона здійснення заходів державного нагляду (контролю) одночасно кількох органів державного нагляду (контролю), окрім як у випадках, коли застосовуються заходи позапланового контролю (нагляду), які обґрунтовані обставинами, зазначеними в пропонованому абз. 2-1 ч. 2 ст. 4 цього Закону (викласти ч. 2 ст. 4 в новій редакції); 3) встановлення правила, за яким контрольно-наглядова діяльність повинна здійснюватися в

спосіб, який є ефективним та таким, що максимально можливою мірою не буде порушувати нормальну діяльність суб'єкта підприємницької діяльності за винятком випадків, перерахованих у пропонованому абз. 2-1 ч. 2 ст. 4 цього Закону (доповнення ч. 3 ст. 4 абзацом 2); 4) встановлення застереження, що унеможливлюватиме процедурні зловживання з боку суб'єкта підприємницької діяльності, спрямовані на недобросовісне затягування чи уникнення контролю та нагляду (доповнення ч. 11 ст. 4 абзацом 2); 5) встановлення правила, згідно з яким докази порушення суб'єктом підприємницької діяльності законодавства, отримані з порушенням процедури їх збирання, не можуть вважатись доказами в адміністративних, кримінальних та інших провадженнях (доповнення ст. 4 частиною 16); 6) уточнення темпоральних меж дії наказу (рішення, розпорядження) органу державного нагляду (контролю) стосовно здійснення контрольно-наглядової діяльності, а також обставини призупинення періоду дії таких актів (доповнення ч. 2 ст. 7 абзацами 2 і 3); 7) встановлення правила, за яким обов'язок повідомлення про проведення заходів контролю (нагляду) не виконується у випадках, коли мають місце особливі обставини, серед яких: отримання інформації про загрози життю чи здоров'ю в результаті провадження підприємницької діяльності; вчинення в межах підприємницької діяльності кримінального правопорушення, порушення бюджетного чи податкового законодавства та ін. (доповнення ч. 2 ст. 7 абзацом 3, що узгоджується із пропонованим абз. 2-1 ч. 2 ст. 4 цього Закону); 8) встановлення застереження, згідно з яким особа, котра повинна надати інформацію контролюючому суб'єкту в межах контрольно-наглядової діяльності, може відмовитися від такого обов'язку в разі, коли результатом цього може стати притягнення такої особи (чи одного з її близьких родичів) до кримінальної чи адміністративної відповідальності (доповнення ст. 10 частиною 2).

Обґрунтовано, що організаційні засади здійснення контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю можуть бути

удосконалені шляхом: 1) створення інституту Уповноваженого Верховної Ради України з питань захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності (як незалежного органу в системі стримувань і противаг, що забезпечуватиме законність контрольно-наглядової діяльності, дотримання свободи підприємницької діяльності); 2) забезпечення юридичної визначеності громадського контролю: розроблення та ухвалення проєкту Закону України «Про суб'єктів громадянського суспільства»; створення платформи взаємодії держави (органів місцевого самоврядування) із суб'єктами громадянського суспільства; 3) створення інституційної платформи взаємодії суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у сфері підприємницької діяльності; 4) створення та введення у дію централізованого реєстру суб'єктів контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю в Україні (органів державної влади та їхніх посадових осіб, органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб, відповідних суб'єктів громадянського суспільства); 5) впровадження науково-технічних досягнень (насамперед у сфері застосування штучного інтелекту) в контрольно-наглядову діяльність за підприємницькою діяльністю в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдріященко Ю. В. Підприємницька діяльність: сутність, зміст, специфіка. *Тіньовий сектор у країнах з перехідною економікою: соціально-економічні наслідки його функціонування* : матеріали круглого столу (м. Київ, 17 берез. 2014 р.). Київ : НАВС, 2014. С. 73–75.

2. Авер'янов В. Б. Значення адміністративних процедур у реформуванні адміністративного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 8–14.

3. Агапова О. В. Контроль та нагляд за діяльністю Національної гвардії України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. № 2, Т. 2. С. 112–115.

4. Алфьоров С. М., Вітвіцький С. С. Громадський контроль в умовах формування громадянського суспільства. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 1. С. 101–108.

5. Артюх О. В. Принципи контролю: проблематика визначення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6, Ч. 1. С. 20–25.

6. Байрачна А. С., Вороніна М. В. Форми, типи, види та ознаки підприємницької діяльності. *Фінанси: теорія і практика* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Київ, 17 груд. 2021 р.). Київ : НАУ, 2021. С. 316–317.

7. Баклан О. В. Громадський контроль і громадська думка у сфері підприємництва: теоретично прикладні питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 4. С. 58–60.

8. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України : підручник. Харків : Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.

9. Бардаш С. В. Класифікація принципів контролю як складного поліморфного явища. *Економіка та держава*. 2012. № 7. С. 4–8.

10. Басай В. Д., Сірко Б. П. Межі прокурорського нагляду за додержанням і застосуванням законів на транспорті. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. С. 245–250.

11. Батиргареєва В. С. Щодо правових, інституціональних та наукових складових протидії корупції в Україні. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2020. № 40. С. 23–32. DOI: https://doi.org/10.31359/2079-6242-2020-40-23.

12. Бистрик Г. М. Контрольно-наглядова діяльність як форма правової діяльності органів державної влади. *Держава і право*. 2009. Вип. 46. С. 115–123.

13. Бігняк О. В. Підприємництво як предмет правового регулювання в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.03. Донецьк, 2007. 17 с.

14. Бондар О. Г. Поняття контрольно-наглядової діяльності як основа дослідження контрольно-наглядової діяльності у сільському господарстві. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 251–255.

15. Бондаренко К. В. Правові основи публічного адміністрування національно-безпековою сферою в Україні : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 512 с.

16. Бортник Н. П., Єсімов С. С. Процесуальна діяльність Національної поліції під час реалізації контрольно-наглядової функції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки*. 2020. № 4 (28). С. 177–184.

17. Бутинець Ф. Ф., Бардаш С. В., Малюга Н. М. Контроль і ревізія : підручник / за ред. проф. Ф. Ф. Бутинця. Житомир : ЖІТІ, 2012. 512 с.

18. Бухарєв В. В. Адміністративно-правові форми забезпечення кібербезпеки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 33-2, Т. 1. С. 76–80.

19. Буцан М. С. Функції держави: поняття, класифікації, наукові трактування. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 406–410. DOI: https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2019.71.

20. Василенко В. М. Предмет та межі громадського контролю за діяльністю Національної поліції України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. № 1, Т. 2. С. 93–100.

21. Василів П. А., Грищенко І.Ю. Функціональність і форма в дизайні сільськогосподарських машин. *Обухівські читання* : зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 берез. 2019 р.). Київ : НУБІП України, 2019. С. 38–40.

22. Веклич В. Форми й методи реалізації функції держави щодо забезпечення, захисту прав та свобод людини і громадянина. *Віче*. 2011. № 4. С. 10–13.

23. Великий тлумачний словник української мови / упоряд. Т. В. Ковальова. Харків : Фоліо, 2005. 767 с.

24. Віговський С. І. Адміністративно-правові засади контролю за діяльністю місцевих судів : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2021. 260 с.

25. Віннік С. О. Адміністративно-правові засади здійснення контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2020. 213 с.

26. Вітвіцький С. С. Державний та громадський контроль в умовах розвитку громадянського суспільства: питання взаємозв’язку та взаємообумовленості. *Форум права*. 2013. № 3. С. 88–92.

27. Власов А. В. Адміністративно-правові форми діяльності суб’єктів публічного адміністрування у сфері торговельної діяльності. *Наукові записки. Серія: Право*. 2023. № 15. С. 96–99. DOI: https://doi.org/10.36550/2522-9230-2023-15-96-99.

28. Власюк Т. М. Вищий навчальний заклад як суб’єкт економічної діяльності. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки*. 2017. № 1 (107). С. 7–15.

29. Воюцька В. С. Зміст адміністративно-правового регулювання контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні.

Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття : тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2022 р.). Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 40–42.

30. Воюцька В. С. Зміст підприємницької діяльності як особливого об'єкта контролю і нагляду. *Право.ua*. 2021. № 4. С. 222–228. DOI: https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2021.4.33

31. Воюцька В. С. Значимість належних меж контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9 черв. 2023 р.). Харків : НДІ ППСН, 2023. С. 41–43.

32. Воюцька В. С. Інституційні межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Наше право*. 2022. № 3. С. 234–240. DOI: https://doi.org/10.32782/NP.2022.3.35.

33. Воюцька В. С. Особливі принципи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства* : тези доп. учасників Міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 груд. 2022 р.). Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 82–86.

34. Воюцька В. С. Поняття підприємницької діяльності як об'єкта контролю та нагляду. *Наше право*. 2023. № 4. С. 196–202. DOI: https://doi.org/10.32782/NP.2023.4.29.

35. Воюцька В. С. Похідні межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє* : тези доп. учасників II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 груд. 2021 р.). Харків : НДІ ППСН, 2021. С. 190–192.

36. Воюцька В. С. Предмет контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Європейські перспективи*. 2023. № 2. С. 221–227. DOI: https://doi.org/10.32782/EP.2023.2.36.

37. Воюцька В. С. Спеціальні принципи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю. *Актуальні проблеми*

криміналістичного та експертного забезпечення діяльності правоохоронних органів та суду в Україні : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 трав. 2021 р.). Харків : НДІ ППСН, 2021. С. 99–101.

38. Гаврильченко О. В. Правове регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. Вип. 41. С. 275–280.

39. Галунько В. В. Предмет сучасного адміністративного права України. *Форум права*. 2010. № 2. С. 83–88.

40. Галунько В. В., Діхтієвський П. В., Кузьменко О. В. Адміністративне право України. Повний курс : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

41. Гамалій О. Л. Класифікація видів контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 2 (8). С. 109–117.

42. Гаращук В. М. Предмет, об’єкт і суб’єкт контролю в державному управлінні. *Проблеми законності*. 2001. Вип. 50. С. 92–97.

43. Гаруст Ю. В. Предмет, об’єкт та суб’єкти контролю в сфері оподаткування. *Право і безпека*. 2005. № 4. С. 61–64.

44. Герич А. Й. Контрольна діяльність: загальнотеоретичні підходи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2022. Вип. 72, Ч. 2. С. 231–235. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.73.

45. Гетьманцева Н. Д., Козуб І. Г. Засіб, спосіб і форма захисту трудових прав. *Адвокат*. 2009. № 11. С. 37–42.

46. Гладкий В. В. Значення антикорупційного кадрового менеджменту в управлінні компанією. *Сучасний менеджмент: витоки, реалії та перспективи розвитку* : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дубляни, 10 берез. 2022 р.). Львів : ЛНУП, 2022. С. 38–41.

47. Гладкий В. В. Мета трудового права як сучасної цивілізаційної цінності. *Соціальне право*. 2021. № 3. С. 99–105. DOI: https://doi.org/10.32751/2617-5967-2021-03-12.

48. Гладкий В. В. Призначення гарантій антикорупційної безпеки функціонування державного резерву. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави* : тези доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 9 груд. 2022 р.). Вінниця : Наук. парк «Наука та безпека», 2022. С. 38–40. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.7875700.

49. Гладкий В. В. Сутність та значення феномену корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 18. С. 124–132. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.2592077.

50. Гладкий В. В., Заросило В. О. Хабарництво як базисна форма прояву корупції. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 16. С. 116–132. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.1465480.

51. Гончаренко І. Б. Суб'єкти здійснення державного контролю та нагляду у сфері торговельної діяльності України. *Форум права*. 2011. № 3. С. 157–162.

52. Гончарук С. Т. Адміністративне право України. Загальна та Особлива частини : навч. посіб. Київ : НАВС, 2000. 240 с.

53. Горбова Н. А. Природа державного контролю (нагляду) та генезис його законодавчого визначення. *Право та державне управління*. 2019. № 1 (34), Т. 1. С. 37–42.

54. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15 (дата звернення: 16.04.2023).

55. Грицаєнко Л. Р. Державний контроль і прокурорський нагляд: сутність та співвідношення. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 2. С. 34–38.

56. Гук А. С. Адміністративні форми та методи публічного врядування. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. № 1 (43). С. 78–83.

57. Гулак О. В., Курило В. І., Дубчак Л. М. До питання про шляхи подолання корупції в Україні. *Право та державне управління*. 2021. № 1. С. 196–201. DOI: https://doi.org/10.32840/pdu.2021.1.29.

58. Гуменюк В. В., Тревого О. І. Проблеми визначення поняття та ознак підприємництва як об'єкта державного регулювання легалізації (детінізації) економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2019. Вип. 39-1. С. 15–19.

59. Дегтярьова С. В. Поняття та співвідношення об'єкту та предмету митного контролю в Україні. *Митна справа*. 2014. Спец. вип. С. 28–33.

60. Дем'яненко О. О. Громадянське суспільство як чинник політичної модернізації : автореф. дис. … канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2019. 20 с.

61. Денисова А. В. Адміністративний нагляд органів виконавчої влади України: генезис, процедури, шляхи новелізації : монографія. Одеса : ОДУВС, 2017. 426 с.

62. Денисова А. В. Сучасні наукові підходи щодо співвідношення контролю і нагляду: загальна характеристика. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2016. № 3–4. С. 85–89.

63. Денисова А. В. Теоретико-правові та організаційні основи адміністративного нагляду органів виконавчої влади України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2019. 480 с.

64. Деякі питання Державної інспекції енергетичного нагляду України : постанова Кабінету Міністрів України від 14.02.2018 № 77 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2018-п (дата звернення: 19.10.2022).

65. Деякі питання Державної регуляторної служби України : постанова Кабінету Міністрів України від 24.12.2014 № 724 // База даних

«Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/724-2014-п (дата звернення: 24.06.2022).

66. Деякі питання Державної санітарно-епідеміологічної служби : постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2017 № 348 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/348-2017-п#Text (дата звернення: 12.02.2024).

67. Деякі питання здійснення державного нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю : постанова Кабінету Міністрів України від 21.08.2019 № 823 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2019-п#Text (дата звернення: 12.02.2024) (втратила чинність від 14.09.2021).

68. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2020 № 238 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/238-2020-п#Text (дата звернення: 12.02.2024).

69. Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України : постанова Кабінету Міністрів України від 06.10.2021 № 1068 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-2021-п (дата звернення: 21.06.2023).

70. Деякі питання функціонування органів архітектурно-будівельного контролю та нагляду : постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2020 № 1340 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1340-2020-п (дата звернення: 30.07.2023).

71. Джураєва О. О. Функції сучасної держави : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2006. 220 с.

72. Дзюбик С. Д., Ривак О. С. Основи економічної теорії : навч. посіб. Київ : Основи, 1994. 208 с.

73. Дибленко В. І., Шевченко В. О., Рискулова М. А. Основи ефективності діяльності підприємства. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2012. № 4. С. 192–195.

74. Дікань Л. В. Контроль і ревізія : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : ХНЕУ, 2006. 394 с.

75. Добровольська В. В. Методологія контролю у сфері господарювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 57–61.

76. Добровольська В. В. Поняття та ознаки державного контролю у сфері господарювання. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 187–193. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.1-1.28.

77. Дубинський О. Ю. Об’єкт та предмет контролю за додержанням законодавства на транспорті в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 76–80.

78. Єрмаков Ю. О. Суб’єкти державного контролю та нагляду у сфері використання та охорони надр, їх участь у протидії незаконному надрокористуванню. *Юридична наука*. 2019. № 10 (100). С. 13–18.

79. Єршова С. І. До питання про ознаки підприємницької діяльності: законодавчі та теоретичні аспекти. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2014. № 4. С. 94–103.

80. Єсімов С. С. Деякі аспекти контролю віртуального простору в Україні. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки*. 2014. № 801. С. 24–28.

81. Жужа М. К. Принципові ознаки малого підприємництва як суб’єкта оподаткування. *Європейські перспективи*. 2015. № 5. С. 32–38.

82. Жуков С. А., Жуков І. С., Німець Н. Б. Інтернет-комунікації в підприємницькій діяльності. *Актуальні проблеми маркетингового менеджменту. Виклики сьогодення* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луцьк, 21 жовт. 2022 р.). Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2022. С. 185–187.

83. Іванцов В. В. До проблеми визначення загальноправових принципів залучення громадськості до заходів із запобігання корупції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3 (9), Т. 3. С. 201–205.

84. Ісаков М. Г. Вдосконалення законодавства щодо визначення правового статусу контролюючих суб'єктів у сфері господарювання. *Публічне право*. 2013. № 4. С. 71–79.

85. Ісаков М. Г. Вдосконалення правового регулювання державного контролю у сфері підприємницької діяльності в Україні. *Legea şi viaţa*. 2013. № 2 (254). С. 49–53.

86. Ісаков М. Г. Види державного контролю у сфері підприємницької діяльності. *Форум права*. 2012. № 1. С. 387–395.

87. Ісаков М. Г. Державний контроль у сфері підприємницької діяльності: адміністративно-правові засади : монографія. Харків : НікаНова, 2014. 412 с.

88. Ісаков М. Г. До визначення адміністративно-правового статусу суб'єктів державного контролю у сфері підприємницької діяльності. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 91–98.

89. Ісаков М. Г. До питання про визначення та сутність державного контролю у сфері підприємницької діяльності. *Митна справа*. 2013. № 5 (89), Ч. 2, Кн. 2. С. 227–234.

90. Ісаков М. Г. Класифікація суб'єктів державної контрольної діяльності в економічній сфері. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 123–132.

91. Ісаков М. Г. Поняття та ознаки підприємництва як об'єкта державного контролю. *Форум права*. 2011. № 4. С. 332–339.

92. Ісаков М. Г. Сучасний стан адміністративного законодавства щодо контролю у сфері реалізації права на підприємницьку діяльність в Україні. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 61–70.

93. Іщук С. І. Окремі конституційно-правові засади функціонування громадянського суспільства в Україні: свобода підприємницької діяльності

ScienceRise: Juridical Science. 2018. № 1 (3). С. 11–17. DOI: https://doi.org/10.15587/2523-4153.2018.127354.

94. Казанчук І. Д. Гарантії реалізації прав громадян в природоохоронній сфері в контексті положень адміністративного законодавства України. *Стан та перспективи розвитку адміністративного права України* : матеріали IX Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 28 жовт. 2022 р.). Одеса : ОДУВС, 2022. С. 105–108.

95. Квасницька О. О. Цілі, принципи та функції державної реєстрації суб'єктів підприємництва. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. № 22. С. 663–668.

96. Клим О. В. Загальна характеристика адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2007. Вип. 35. С. 483–487.

97. Коваленко І. А., Медвідь Л. П. Сутність і зміст статусу підприємницької діяльності як конституційно-правової категорії. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 1. С. 129–133. DOI: https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.22.

98. Ковалів М. В., Стахура І. Б. Особливості адміністративно-правового статусу органів виконавчої влади. *Вісник Національного університету Львівська політехніка. Серія: Юридичні науки*. 2014. № 807. С. 22–26.

99. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08 (дата звернення: 20.07.2023).

100. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення: 20.07.2023).

101. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада

України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17 (дата звернення: 20.07.2023).

102. Комарницька І. І. Профілактика правопорушень у фінансово-економічній сфері засобами адміністративного права : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2021. 512 с.

103. Комірчий П. О. Адміністративно-правові засади публічної служби у правоохоронній сфері України : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 611 с.

104. Комірчий П. О. Публічна служба в правоохоронній сфері України: теорія та практика : монографія. Київ : Маслаков, 2020. 476 с.

105. Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Мальта про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи : від 04.09.2013 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/470_009-13#Text (дата звернення: 12.02.2024).

106. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 09.10.2022).

107. Корінєв В. Л., Олійник І. В. Нормативно-правове регулювання рекламної діяльності підприємства. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2013. № 2. С. 136–139.

108. Корінько М. Д., Пабат В. В. Принципи підбору кадрів управлінського контролю підприємницької діяльності. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2014. № 1. С. 130–136.

109. Косенко О. Правові аспекти здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності // Міністерство юстиції України : офіц. вебсайт. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_24659 (дата звернення: 05.01.2023).

110. Косінов С. А. Види контролю в демократичній державі. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 3 (82). С. 40–47.

111. Костенок І. В. Проблеми правового регулювання в процесі організації ефективного місцевого самоврядування в Україні. *Право та державне управління*. 2013. № 1. С. 169–173.

112. Кравцова Т. М. Правові гарантії законності державного регулювання підприємницької діяльності. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 24. С. 201–205.

113. Кравчук В. М. Громадський контроль у функціонуванні судової влади. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3. С. 53–60.

114. Крупчан О. Д. Публічно-правове та приватноправове регулювання підприємництва в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 3. С. 150–157.

115. Купчак Б. Ф. Підприємництво: суть та умови здійснення. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.2. С. 243–249.

116. Ластовецький А. С. Організаційно-правові засади державного регулювання підприємницької діяльності в Україні : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2002. 20 с.

117. Лещинський В. П. Види контрольно-наглядової діяльності щодо дозвільної діяльності у сфері містобудування. *Актуальні дослідження правової та історичної науки* : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Тернопіль, 10 лют. 2021 р.). Тернопіль : Юрид. лінія, 2021. С. 26–28.

118. Лідньов А. Види перевірок суб’єктів господарювання // Служба охорони праці : сайт. 05.06.2021. URL: https://pro-op.com.ua/article/60-vidi-perevirok-subektiv-gospodaryuvannya (дата звернення: 10.02.2023).

119. Макаренко Т. В. Суб’єкти, які здійснюють державний контроль за діяльністю установ виконання покарань. *Форум права*. 2011. № 1. С. 610–616.

120. Макушев П. В., Ломакіна А. А. Адміністративно-правові форми реалізації публічної влади в Україні. *Право і суспільство*. 2022. № 5. С. 14–21.

121. Маслак Т. О. Розвиток молодіжного підприємництва. *Фінанси, митна та податкова справа*. 2018. Вип. 2. С. 304–305.

122. Мельник А. В. Повноваження окремих суб'єктів публічного контролю та нагляду за дотриманням трудового законодавства. *Право і суспільство*. 2019. № 1. С. 96–102.

123. Мельник Р. С. Предмет адміністративного права. *Право України*. 2018. № 3. С. 34–38.

124. Мельничук С. М. Контрольно-наглядова форма правозастосовної діяльності: особливості теоретичного розуміння. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2016. № 7. С. 62–68.

125. Мельничук С. М. Правові форми реалізації функцій сучасної держави Україна : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ, 2019. 478 с.

126. Меморандум про взаєморозуміння щодо підтримки антикорупційної ініціативи України : від 12.05.2014 // Рада бізнес-ОМБУДСМЕНА : сайт. URL: https://boi.org.ua/wp-content/uploads/2023/08/memo_ed2.pdf (дата звернення: 18.09.2023).

127. Менджул М. В. Громадський контроль за використанням та розпорядженням майном об'єднаної територіальної громади. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 4. С. 308–310.

128. Методичні рекомендації для проведення атестації робочих місць за умовами праці : затв. постановою М-ва праці України від 01.09.1992 № 41. *Все про бухгалтерський облік*. 2012. № 48. С. 60.

129. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17 (дата звернення: 22.06.2023).

130. Музичук О. М. Форми контролю за діяльністю правоохоронних органів. *Адміністративне право і процес*. 2012. № 1 (1). С. 41–48.

131. Невядовський В. О. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за якістю вищої освіти в Україні : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Суми, 2021. 403 с.

132. Невядовський В. О. Предмет та межі контролю за якістю вищої освіти в Україні. *Європейські перспективи*. 2018. № 4. С. 88–92.

133. Нестор Н. В. Співвідношення державного контролю та незалежних засад функціонування судової влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 4, Т. 2. С. 136–140. DOI: : https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.4-2.26.

134. Неугодніков А. О. Громадський контроль за діяльністю суб'єктів публічної адміністрації: наближення до міжнародних стандартів. *Lex portus*. 2019. № 6 (20). С. 66–80. DOI: : https://doi.org/10.26886/2524-101X.6.2019.5.

135. Никитченко Н. В. Суб'єкти державного контролю у господарській сфері. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 229–232.

136. Нікітенко Л. О. Особливості об'єкта конституційного права на підприємницьку діяльність. *Форум права*. 2015. № 1. С. 195–198.

137. Новіков В. В. Внутрівідомчий контроль як засіб забезпечення законності і дисципліни в органах внутрішніх справ : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2006. 201 с.

138. Носко Н. В. Форма співучасті: проблеми визначення та класифікації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 10. С. 153–159.

139. Олійник А. Ю. Конституційне та законодавче регулювання свободи особи на підприємницьку діяльність в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2019 № 38. С. 28–31. DOI: https://doi.org/10.32841/2307-1745.2019.38.7.

140. Ольхова Т. О. Адміністративний нагляд в діяльності органів публічної адміністрації : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2016. 212 с.

141. Орехова І. С. Державний контроль господарської діяльності: адміністративно-правові засади : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2009. 21 с.

142. Орехова І. С. Поняття і сутність державного контролю у сфері господарської діяльності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. № 58. С. 483–490.

143. Орехова І. С. Принципи державного контролю у сфері господарської діяльності. *Форум права*. 2009. № 2. С. 309–315.

144. Орехова І. С. Форми державного контролю у сфері господарської діяльності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 60. С. 535–542.

145. Пастернак В. М. Форма правочину — невід'ємна частина його дійсності. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 2. С. 215–218.

146. Пахомов В. В. Класифікація видів контрольно-наглядової діяльності у сфері земельних відносин. *Публічне право*. 2011. № 3. С. 101–107.

147. Пєший Д. А. Судовий контроль як засіб забезпечення законності в досудовому кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 10-1, Т. 2. С. 135–138.

148. Писаренко Н. Б. Межі судового контролю щодо дискреційних адміністративних актів: практика Європейського суду з прав людини та українські реалії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 1 (88). С. 109–119.

149. Питання Державної інспекції архітектури та містобудування : постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021 № 960 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2021-%D0%BF#Text (дата звернення: 12.02.2024).

150. Плетос С. В. Підприємницька діяльність : конспект лекцій. Одеса : ОДЕКУ, 2021. 121 с.

151. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17 (дата звернення: 22.06.2023).

152. Політова А. С. Протидія корупції в Україні як вимога європейської інтеграції. *Нове українське право*. 2022. Вип. 6, Т. 2. С. 110–117. DOI: https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.2.17.

153. Попелюк В. П. Правове регулювання відносин контролю у сфері господарювання : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.04. Одеса, 2011. 201 с.

154. Постанова Вищого господарського суду від 06.07.2005 : справа № 9/8 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_9_8600-05 (дата звернення: 16.04.2023).

155. Прасюк В. М. Предмет та об’єкти державного фінансового контролю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 4. С. 158–163. DOI: https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019. 4-2.30.

156. Прасюк В. М. Принципи державного фінансового контролю: загальна характеристика. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. № 4 (29), Т. 2. С. 155–160.

157. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17 (дата звернення: 18.06.2023).

158. Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022 № 2465-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20 (дата звернення: 15.06.2023).

159. Про Антимонопольний комітет України : Закон України від 26.11.1993 № 3659-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12 (дата звернення: 13.06.2023).

160. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада

України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20 (дата звернення: 30.07.2023).

161. Про внесення зміни до Положення про впровадження механізмів заохочення та формування культури повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону України «Про запобігання корупції» : наказ Нац. ком., що здійснює держ. регулювання у сферах енергетики та комун. послуг від 11.04.2023 № 22-од // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : офіц. вебпортал. URL: https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-vnesennya-zmini-do-polozhennya-pro-vprovadzhennya-mehanizmiv-zaohochennya-ta-formuvannya-kulturi-povidomlennya-pro-mozhlivi-fakti-korupcijnih-abo-povyazanih-z-korupciyeyu-pravoporushen-in (дата звернення: 11.06.2023).

162. Про господарські товариства : Закон України від 19.09.1991 № 1576-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12 (дата звернення: 14.06.2023).

163. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17 (дата звернення: 12.10.2023).

164. Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків : Закон України від 30.10.1996 № 448/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр (дата звернення: 18.06.2023).

165. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 № 2404-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17 (дата звернення: 14.06.2023).

166. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 №

755-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15 (дата звернення: 22.06.2023).

167. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19 (дата звернення: 15.06.2023).

168. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 № 2806-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15 (дата звернення: 18.06.2023).

169. Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів) : Закон України від 23.09.2021 № 1780-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-20 (дата звернення: 20.07.2023).

170. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18 (дата звернення: 30.07.2023).

171. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20 (дата звернення: 20.07.2023).

172. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України від 11.09.2003 № 1160-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15 (дата звернення: 14.06.2023).

173. Про затвердження Граничних та робочих рівнів виробничої вібрації та Порядку проведення оцінки рівня небезпеки впливу вібрації на працівника : наказ М-ва охорони здоров'я України від 13.02.2023 № 285 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0535-23#Text (дата звернення: 12.02.2024).

174. Про затвердження Критеріїв визначення підприємств, установ і організацій, які мають важливе значення для галузей національної економіки : наказ М-ва економіки України від 17.02.2023 № 952 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0396-23 (дата звернення: 11.06.2023).

175. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері освітньої діяльності, що підлягає ліцензуванню, та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Міністерством освіти і науки, обласними, Київською міською державними адміністраціями : постанова Кабінету Міністрів України від 31.10.2018 № 902 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/902-2018-п (дата звернення: 24.06.2022).

176. Про затвердження Ліцензійних умов провадження професійної діяльності на ринках капіталу — діяльності з адміністрування недержавних пенсійних фондів : рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 26.08.2022 № 1122 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1186-22 (дата звернення: 11.06.2023).

177. Про затвердження Мінімальних вимог до забезпечення знаками безпеки та здоров’я на роботі : наказ М-ва економіки України від 09.03.2023 № 1268 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0672-23#Text (дата звернення: 12.02.2024).

178. Про затвердження Мінімальних вимог до охорони здоров’я та безпеки працівників, які піддаються впливу електромагнітних полів : наказ М-ва охорони здоров’я України від 13.01.2023 № 81 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-23#Text (дата звернення: 12.02.2024).

179. Про затвердження Мінімальних вимог до якості обслуговування споживачів електричної енергії кол-центрами : постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг від 12.06.2018 № 373 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0373874-18 (дата звернення: 11.06.2023).

180. Про затвердження Мінімальних вимог щодо безпеки та здоров'я працівників, які потенційно зазнають ризику у вибухонебезпечних середовищах : наказ М-ва економіки України від 19.04.2023 № 2259 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0967-23#Text (дата звернення: 11.06.2023).

181. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 № 73 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13 (дата звернення: 26.03.2023).

182. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п (дата звернення: 11.06.2023).

183. Про затвердження Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України : постанова Кабінету Міністрів України від 13.08.2014 № 341 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2014-п (дата звернення: 02.02.2024).

184. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України : постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017

№ 275 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-п (дата звернення: 30.07.2023).

185. Про затвердження Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України : постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 № 363 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2014-п (дата звернення: 30.07.2023).

186. Про затвердження Положення про Державну службу експортного контролю України : постанова Кабінету Міністрів України від 31.03.2015 № 159 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/159-2015-п (дата звернення: 10.02.2022).

187. Про затвердження Положення про Державну службу України з лікарських засобів та контролю за наркотиками: постанова Кабінету Міністрів України від 12.08.2015 № 647 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-2015-п (дата звернення: 24.10.2022).

188. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій : постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 № 1052 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-п (дата звернення: 30.07.2023).

189. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів : постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 № 667 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-п (дата звернення: 24.10.2022).

190. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці : постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2015 № 96 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-п (дата звернення: 30.07.2023).

191. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України : постанова Кабінету Міністрів України від 29.07.2015 № 537 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-п#Text (дата звернення: 01.08.2020).

192. Про затвердження Положення про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання (Положення про концентрацію) : розпорядження Антимонопол. ком. України від 19.02.2002 № 33-р // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-02 (дата звернення: 16.09.2021).

193. Про затвердження Положення про Реєстр осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів), порядок його формування і ведення : рішення Ради нац. безпеки і оборони України від 29.06.2022 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0012525-22#Text

194. Про затвердження Положення про уповноваженого Держпідприємництва України з питань захисту прав підприємців : наказ Держ. ком. України з питань регулятор. політики та підприємництва від 04.02.2004 № 12 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0217-04#Text (дата звернення: 12.02.2024) (втратив чинність 04.10.2013).

195. Про затвердження Положення про уповноваженого з питань підтримки підприємництва : наказ Держ. ком. з питань розвитку підприємництва від 17.11.1998 № 32 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0753-98#Text (дата звернення: 12.02.2024) (втратив чинність 01.03.2004).

196. Про затвердження Порядку ведення облікової системи часток товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю : рішення Нац. коміс. з цін. паперів та фонд. ринку від

17.05.2023 № 525 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0525863-23 (дата звернення: 11.06.2023).

197. Про затвердження Порядку митного оформлення вивезення продукції, одержаної іноземним суб'єктом господарської діяльності в результаті господарських операцій з продукцією українського походження на території України : наказ Держ. мит. ком. України від 14.08.1996 № 382 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0455-96 (дата звернення: 02.07.2022) (втратив чинність 12.02.2024).

198. Про затвердження Порядку накладення штрафів за порушення законодавства про працю та зайнятість населення : постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2013 № 509 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2013-п (дата звернення: 20.07.2023).

199. Про затвердження Порядку подання і реєстрації декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки : постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2013 № 440 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-2013-п#Text (дата звернення: 11.09.2021).

200. Про затвердження Порядку складання, подання, погодження, оприлюднення програми відповідності оператора системи розподілу, звіту про її виконання та погодження уповноваженої особи з питань відповідності : постанова Нац. ком., що здійснює держ. регулювання у сферах енергетики та комун. послуг від 27.12.2017 № 1406 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1406874-17 (дата звернення: 11.06.2023).

201. Про затвердження Правил пожежної безпеки в Україні : наказ М-ва внутр. справ України від 30.12.2014 № 1417 // База даних «Законодавство

України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-15 (дата звернення: 20.07.2023).

202. Про затвердження Правил техногенної безпеки : наказ М-ва внутр. справ України від 05.11.2018 № 879 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1346-18 (дата звернення: 11.09.2021).

203. Про затвердження Тимчасового порядку ліцензування експорту деяких товарів, зазначених у додатку 5 до постанови Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2022 р. № 1466 : наказ М-ва економіки України від 12.01.2023 № 207 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0080-23#Text (дата звернення: 12.02.2024).

204. Про затвердження Типового положення про службу охорони праці. (НПАОП 0.00-4.35-04) : наказ Держ. ком. України з нагляду за охороною праці від 15.11.2004 № 255 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1526-04#Text (дата звернення: 12.02.2024).

205. Про затвердження Типової антикорупційної програми юридичної особи : рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 02.03.2017 № 75 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-17#Text (дата звернення: 08.10.2022) (втратило чинність: 18.01.2022).

206. Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо дотримання суб’єктом господарювання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, та інших форм розпорядчих документів : наказ М-ва внутр. справ України від 17.01.2019 № 22 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0073-19 (дата звернення: 28.12.2022).

207. Про затвердження уніфікованої форми акта, складеного за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного контролю (перевірки) щодо дотримання органом сертифікації вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : наказ М-ва аграр. політики та продовольства України від 16.02.2023 № 196 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0525-23#Text (дата звернення: 12.02.2024).

208. Про затвердження уніфікованої форми акта, що складається за результатами проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства, норм і стандартів у сфері залізничного транспорту, та форми припису щодо усунення порушень, виявлених під час проведення планового (позапланового) заходу державного нагляду (контролю) щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства, норм і стандартів у сфері залізничного транспорту : наказ М-ва інфраструктури України від 12.08.2022 № 599 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1200-22 (дата звернення: 28.12.2022).

209. Про затвердження форм документів, що складаються при здійсненні заходів державного нагляду та контролю Державною службою України з питань праці : Наказ М-ва розвитку економіки, торгівлі та сіл. господарства України від 27.10.2020 № 2161 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1280-20 (дата звернення: 31.07.2023).

210. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 № 2210-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14 (дата звернення: 20.07.2023).

211. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15 (дата звернення: 14.06.2023).

212. Про інститути спільного інвестування : Закон України 05.07.2012 № 5080-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17 (дата звернення: 11.06.2023).

213. Про кінематографію : Закон України від 13.01.1998 № 9/98-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9/98-вр (дата звернення: 16.04.2023).

214. Про Комісію з регулювання азартних ігор та лотерей : постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2020 № 891 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/891-2020-п (дата звернення: 11.04.2023).

215. Про ліквідацію Державної архітектурно-будівельної інспекції та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2020 № 218 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/218-2020-п#Text (дата звернення: 12.02.2024).

216. Про ліквідацію урядових органів : постанова Кабінету Міністрів України від 28.03.2011 № 346 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/346-2011-п#Text (дата звернення: 12.02.2024).

217. Про ліцензування видів господарської діяльності : Закон України від 02.03.2015 № 222-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19 (дата звернення: 18.06.2023).

218. Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів : Закон України від 10.11.2015 № 772-VIII // База даних «Законодавство

України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-19 (дата звернення: 30.07.2023).

219. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 № 1698-VII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18 (дата звернення: 30.07.2023).

220. Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку : Указ Президента України від 23.11.2011 № 1063/2011 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011 (дата звернення: 10.02.2022).

221. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : Закон України від 22.09.2016 № 1540-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540-19 (дата звернення: 13.06.2023).

222. Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку : Закон України від 16.12.2021 № 1971-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1971-20#Text (дата звернення: 14.06.2023).

223. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19 (дата звернення: 30.06.2023).

224. Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави : Указ Президента України від 08.11.2019 № 837/2019 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/837/2019 (дата звернення: 02.06.2023).

225. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади : Указ Президента України від 09.12.2010 № 1085/2010 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1085/2010#Text (дата звернення: 12.02.2024).

226. Про організацію роботи щодо оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних в умовах воєнного стану, розпорядником якої є Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : наказ Нац. ком., що здійснює держ. регулювання у сферах енергетики та комун. послуг від 05.06.2023 № 46-а // Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг : офіц. вебпортал. URL: https://www.nerc.gov.ua/acts/pro-organizaciyu-roboti-shchodo-oprilyudnennya-publichnoyi-informaciyi-u-formi-vidkritih-danih-v-umovah-voyennogo-stanu-rozporyadnikom-yakoyi-ye-nacionalna-komisiya-shcho-zdijsnyuye-derzhavne (дата звернення: 11.06.2023).

227. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 05.04.2007 № 877-V // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16 (дата звернення: 18.06.2023).

228. Про охорону праці : Закон України від 14.10.1992 № 2694-XII https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12 (дата звернення: 20.07.2023).

229. Про перейменування Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України : постанова Кабінету Міністрів України від 21.05.2021 № 504 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2021-п#Text (дата звернення: 12.02.2024).

230. Про порядок повідомлення Державній податковій службі та її територіальним органам про прийняття працівника на роботу/укладення гіг-контракту : постанова Кабінету Міністрів України від 17.06.2015 № 413 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2015-п (дата звернення: 27.12.2022).

231. Про Порядок проведення атестації робочих місць за умовами праці : постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.1992 № 442 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-92-п (дата звернення: 20.07.2023).

232. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19 (дата звернення: 20.07.2023).

233. Про Раду з питань сприяння розвитку малого підприємництва : Указ Президента України від 22.12.2020 № 582/2020 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/582/2020 (дата звернення: 02.06.2023).

234. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 № 3480-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15 (дата звернення: 12.06.2023).

235. Про ринок електричної енергії : Закон України від 13.04.2017 № 2019-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19 (дата звернення: 12.06.2023).

236. Про розгляд Інструкції про порядок проведення перевірок, ревізій Рахунковою палатою : постанова Колегії Рахункової палати від 03.12.1999 № 25-1 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0891-99 (дата звернення: 11.02.2023) (втратила чинність 08.02.2005).

237. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15.07.2021 № 1667-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1667-20 (дата звернення: 12.06.2023).

238. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 № 2275-VIII // База даних «Законодавство

України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19 (дата звернення: 14.06.2023).

239. Про утворення Державної служби захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України : постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2022 № 787 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-2022-%D0%BF#Text (дата звернення: 12.02.2024).

240. Про утворення Ради бізнес-омбудсмена : постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2014 № 691 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-п (дата звернення: 17.09.2023).

241. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 № 973-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15 (дата звернення: 11.06.2023).

242. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 № 2664-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14 (дата звернення: 31.12.2023) (втратив чинність 01.01.2024).

243. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закон України від 14.12.2021 № 1953-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20 (дата звернення: 15.06.2023).

244. Рибницький Г. В. Адміністративно-правові засади управління підприємницькою діяльністю в Україні : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2016. 444 с.

245. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Всеукраїнський Акціонерний Банк» щодо офіційного тлумачення положень

пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) : від 30.05.2001 № 7-рп/2001 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-01#Text (дата звернення: 12.02.2024).

246. Русецький А. А. Адміністративно-правові форми взаємодії та координації діяльності правоохоронних органів на регіональному рівні. *Європейські перспективи*. 2018. № 3. С. 42–47.

247. Савченко Л. А. Ревізія як метод фінансового контролю: поняття та види. *Правничий часопис Донецького університету*. 2002. № 1 (7). С. 20–25.

248. Світлична А. В., Бондаренко В. П. Розвиток підприємницької діяльності. *Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 23–24 верес. 2022 р.). Одеса : ОНЕУ, 2022. С. 509–511.

249. Селіванов В. М. Концептуальні засади Кодексу про підприємництво України. *Право України*. 1995. № 2. С. 3–11.

250. Середа О. Г. Органи державної влади як суб’єкти нагляду й контролю за дотриманням трудового законодавства. *Митна справа*. 2013. № 2. С. 325–330.

251. Слинько Д. В. Застосування права в органах внутрішніх справ як правова форма діяльності держави. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 25 листоп. 2016 р.). Харків : ХНУВС, 2016. С. 308–311.

252. Соркін Б. В. Державне регулювання підприємницької діяльності в ринкових умовах: методи, засоби та цілі. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2013. № 1 (36). С. 85–88.

253. Стародубцева Т. Л. Щодо мети та принципів здійснення органами внутрішніх справ контролю господарської та підприємницької діяльності. *Митна справа*. 2011. № 3 (75), Ч. 2. С. 20–23.

254. Стеценко С. Г. Сучасний погляд на предмет адміністративного права. *Публічне право*. 2016. № 1. С. 20–26.

255. Терещук В. В. Правовий статус суб'єктів публічного адміністрування : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07. Тернопіль, 2020. 270 с.

256. Тимошин В. В. Поняття форми державного контролю господарської діяльності у сучасній державно-правовій теорії. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом*. 2011. Т. 2, Вип. 29. С. 149–153.

257. Ткаченко В. Д. Функції держави // Загальна теорія держави і права : підруч. для студентів юрид. спец. вищ. навч. закл. / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін. ; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. Харків : Право, 2002. С. 68–84.

258. Трепак В. М. Інститути громадянського суспільства як суб'єкти протидії корупції в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2020. Т. 31 (70), № 4. С. 204–211. DOI: https://doi.org/10.32838/1606-3716/2020.4/33.

259. Усенко Г. С. Поняття та зміст ліцензійно-дозвільної діяльності в сфері підприємництва. *Форум права*. 2010. № 2. С. 530–536.

260. Усенко Г. С. Поняття та ознаки підприємницької діяльності як об'єкту адміністративно-правового впливу. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2010. Вип. 17. С. 456–469.

261. Федоров С. Є. Ревізія як метод фінансового контролю. *Форум права*. 2009. № 1. С. 528–531.

262. Федорчук О. М. Управлінська діяльність як об'єкт контролю в державі. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія: Право*. 2010. № 1. С. 1–11.

263. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 14.06.2023).

264. Чобіток В. І. Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки на промислових підприємствах. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. 2017. Вип. 185. С. 360–366.

265. Чорна А. М. До проблеми визначення форм захисту прав суб'єктів підприємницької діяльності в сфері оподаткування. *Право і суспільство*. 2020. № 5. С. 135–140. DOI: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.5.19.

266. Шапочка Т. І. Сфера дозвільної діяльності як предмет контролю та нагляду. *Кримський юридичний вісник*. 2010. № 1, Ч. 1. С. 1–10.

267. Шатіло В. А. Функціональна роль механізму державної влади у забезпеченні свободи підприємницької діяльності в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 76, Ч. 1. С. 122–126. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.1.18.

268. Шахов С. В. Правова якість адміністративного законодавства: властивості та поняття. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. № 36, Т. 1. С. 88–92.

269. Шепета О. В. Поняття та ознаки підприємницької діяльності. *Актуальні питання публічного та приватного права*. 2017. № 2 (16). С. 54–57.

270. Шестак В. С. Поняття державного контролю та його основні види. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. № 16. С. 119–122.

271. Шестак С. В. Недержавний контроль за діяльністю міліції: теоретико-правовий аспект : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01. Харків, 2009. 212 с.

272. Шмиріна А. І. Психологічні особливості підприємницької діяльності. *Сучасні інформаційні технології та телекомунікаційні мережі* : тези доп. 55-ої наук. конф. молодих дослідників ОНПУ (м. Одеса, 18 трав. 2020 р.). Одеса : ОНПУ, 2020. С. 44–46.

273. Щодо визнання протиправною та нечинною постанови Кабінету Міністрів України : рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 28.04.2021, справа № 640/17424/19 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1742805-21#Text (дата звернення: 12.02.2024).

274. Щодо визнання протиправною та нечинною постанови Кабінету Міністрів України : постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 14.09.2021, справа № 640/17424/19 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va742805-21 (дата звернення: 19.01.2023).

275. Щодо вимог до оформлення заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань, поданих в електронній формі : лист М-ва юстиції України від 03.03.2020 № 2223/8.4.4/32-20 // Міністерство юстиції України : офіц. сайт. URL: https://minjust.gov.ua/files/general/2020/03/05/20200305164401-91.pdf (дата звернення: 11.06.2023).

276. Щодо внесення відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань : лист М-ва юстиції України від 17.08.2020 № 212/8.4.4/32-20 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v212_323-20 (дата звернення: 11.06.2023).

277. Щодо деяких питань, пов’язаних з застосуванням положень Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань : лист М-ва юстиції України від 29.07.2020 № 179/8.4.4/32-20 // Міністерство юстиції України : офіц. сайт.

URL: https://minjust.gov.ua/files/general/2020/07/30/20200730163537-58.pdf (дата звернення: 11.06.2023).

278. Щодо застосування такого виду санкції як блокування активів у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань : лист М-ва юстиції України від 28.02.2022 № 23983/8.4.3/32-22 // Міністерство юстиції України : офіц. сайт. URL: https://minjust.gov.ua/files/general/2022/06/10/20220610173742-57.pdf (дата звернення: 11.06.2023).

279. Щодо захисту інформації, яка в умовах воєнного стану може бути віднесена до інформації з обмеженим доступом, у тому числі щодо об'єктів критичної інфраструктури : постанова Нац. ком., що здійснює держ. регулювання у сферах енергетики та комун. послуг від 26.03.2022 № 349 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0349874-22 (дата звернення: 11.06.2023).

280. Щодо одночасності проведення державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань, за результатом вчиненої нотаріальної дії : лист Мін'юсту України від 22.05.2023 № 63375/8.4.3/32-23 // Міністерство юстиції України : офіц. сайт. URL: https://minjust.gov.ua/files/general/2023/05/23/20230523140148-52.pdf (дата звернення: 11.06.2023).

281. Щодо оновлення форм заяв у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань : лист Мін'юсту України від 27.04.2023 № 52831/8.4.3/32-23 // Міністерство юстиції України : офіц. сайт. URL: https://minjust.gov.ua/files/general/2023/05/02/20230502144927-72.pdf (дата звернення: 11.06.2023).

282. Щодо питань обліку та відображення у фінансовій звітності операцій з примусового відчуження фінансових активів : лист Нац. ком. з цін. паперів та фонд. ринку від 13.12.2022 № 16/11737 // Все про бухгалтерський

облік : сайт. 17.04.2023. URL: https://document.vobu.ua/doc/18651 (дата звернення: 11.06.2023).

283. Щодо порядку державної реєстрації сімейних фермерських господарств : лист М-ва юстиції України від 25.11.2019 № 10575/8.4.3/32-19 // База даних «законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1057323-19 (дата звернення: 11.06.2023).

284. Щодо прийняття заяв про державну реєстрацію фізичної особи підприємцем, державної реєстрації змін до відомостей про фізичну особу — підприємця, державної реєстрації припинення підприємницької діяльності фізичної особи — підприємця онлайн за допомогою Єдиного державного веб-порталу електронних послуг «Портал Дія» : лист М-ва юстиції України від 27.03.2020 № 3168/8.4.4/32-20 // Міністерство юстиції України : офіц. сайт. URL: https://minjust.gov.ua/files/general/2020/03/30/20200330123937-44.pdf (дата звернення: 11.06.2023).

285. Щодо проведення загальних зборів акціонерів в період дії воєнного стану : лист Нац. ком. з цін. паперів та фонд. ринку від 02.06.2022 № 28/04/4827 // Все про бухгалтерський облік : сайт. 07.06.2022. URL: https://document.vobu.ua/doc/12902 (дата звернення: 11.06.2023).

286. Щодо розкриття емітентами інформації про зв’язки з іноземними державами зони ризику : роз’яснення Нац. ком. з цін. паперів та фонд. ринку від 09.05.2023 // Все про бухгалтерський облік : сайт. 10.05.2023. URL: https://document.vobu.ua/doc/19284 (дата звернення: 11.06.2023).

287. Щодо формування єдиної практики застосування законодавства у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб — підприємців та громадських формувань, зокрема щодо користування Державним реєстром обтяжень рухомого майна : лист М-ва юстиції України від 23.07.2022 № 60148/8.4.3/32-22 // Міністерство юстиції України : офіц. сайт. URL: https://minjust.gov.ua/files/general/2022/07/25/20220725170701-81.pdf (дата звернення: 11.06.2023).

288. Як влаштована реклама на ринках капіталу та товарних ринках : роз'яснення Нац. ком. з цін. паперів та фонд. ринку від 17.05.2023 // Все про бухгалтерський облік : сайт. 17.05.2023. URL: https://document.vobu.ua/doc/19403 (дата звернення: 11.06.2023).

289. Яновська С. Г. Соціально-економічні та психологічні ознаки підприємництва. *Проблеми сучасної психології*. 2013. Вип. 21. С. 799–809.

290. Adegbite O. B. War Profiteering and Armed Conflicts: Examining Applicable Aspects of International Law. *Groningen Journal of International Law*. 2023. Vol. 10 (1). Pp 21–42. DOI: https://doi.org/10.21827/GroJIL.10.1.21-42.

291. Basic Law for the Federal Republic of Germany, 08.05.1949 (as last amended by the Act of 19.12.2022) / translated by Prof. C. Tomuschat, Prof. D. P. Currie, Prof. D. P. Kommers, R. Kerr, in cooperation with the Language Service of the German Bundestag // Das Bundesministerium der Justiz und das Bundesamt für Justiz : сайт. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_gg/englisch_gg.pdf (дата звернення: 17.05.2023).

292. Blicharz R. Kilka uwag na temat przepisów ogólnych projektu ustawy Prawo przedsiębiorców. *Acta Universitatis Wratislaviensis: Przegląd Prawa i Administracji*. 2018. T. 114, No. 3833. S. 431–446. DOI: https://doi.org/10.19195/0137-1134.114.27.

293. Blicharz R. Ustawowy limit czasu kontroli przedsiębiorcy. *Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego*. 2023. No. 1. S. 1–9. DOI: https://doi.org/10.33226/0137-5490.2023.1.1.

294. Borkowski A. Struktura prawna nadzoru nad regulowaną działalnością gospodarczą. *Acta Universitatis Wratislaviensis: Przegląd Prawa i Administracji*. 2018. T. 114, No. 3833. S. 447–460. DOI: https://doi.org/10.19195/0137-1134.114.28.

295. Chludziński M. NPBP: Polska odrabia dystans do najbardziej rozwiniętych państw świata // *Gazeta Prawna* : сайт. 09.10.2019. URL: https://www.gazetaprawna.pl/niemaprzyszloscibezprzedsiebiorczosci/artykuly/1433990,tempo-rozwoju-gospodarki.html (дата звернення: 30.04.2023).

296. Gaststättengesetz vom 05.05.1970 (in der Fassung vom 10.03.2017) // Das Bundesministerium der Justiz und das Bundesamt für Justiz : сайт. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gastg/BJNR004650970.html (дата звернення: 17.05.2023).

297. Gesetz über das Zentralregister und das Erziehungsregister vom 18.03.1971 (in der Fassung vom 04.12.2022) // Das Bundesministerium der Justiz und das Bundesamt für Justiz : сайт. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bzrg/BJNR002430971.html (дата звернення: 19.05.2023).

298. Gesetz über den Wertpapierhandel (Wertpapierhandelsgesetz) vom 26.07.1994 (in der Fassung vom 11.12.2023) // Das Bundesministerium der Justiz und das Bundesamt für Justiz : сайт. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/wphg/BJNR174910994.html (дата звернення: 14.01.2024).

299. Gesetz zum Schutz vor schädlichen Umwelteinwirkungen durch Luftverunreinigungen, Geräusche, Erschütterungen und ähnliche Vorgänge (Bundes-Immissionsschutzgesetz — BimSchG) vom 15.03.1974 (in der Fassung vom 26.07.2023) // Das Bundesministerium der Justiz und das Bundesamt für Justiz : сайт. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bimschg/BJNR007210974.html (дата звернення: 11.08.2023).

300. Gewerbeordnung vom 21.06.1869 (in der Fassung vom 17.01.2024) // Das Bundesministerium der Justiz und das Bundesamt für Justiz : сайт. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/gewo/BJNR002450869.html (дата звернення: 26.01.2024).

301. Grüne wollen mehr staatliche Kontrolle // Spiegel Wirtschaft : сайт. 09.06.2023. URL: https://www.spiegel.de/wirtschaft/gruene-wollen-mehr-staatliche-kontrolle-a-a7544088-73bf-48d5-8798-f08a0d69128e (дата звернення: 12.04.2023).

302. Hołda-Wydrzyńska A. Zasady kontroli działalności gospodarczej w świetle nowego Prawa przedsiębiorców // Verus amicus rara avis est: studia poświęcone pamięci Wojciecha Organiściaka / A. Lityński, A. Matan, M.

Mikołajczyk, D. Nawrot, G. Nancka (red. nauk.). Katowice : Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, 2020. S. 267–282.

303. Ipsen J. Die Kompetenzverteilung zwischen Bund und Ländern nach der Föderalismusnovelle. *Neue juristische Wochenschrift*. 2006. Vol. 59. S. 2801–2806.

304. Jarass H. D. Grundstrukturen des Immissionsschutzrechts. *Jus: Juristische Schulung*. 2009. H. 7. S. 608–613.

305. Kahan A. S. From Constant to Spencer: two ethics of laissez-faire. *History of European Ideas*. 2022. Vol. 48 (3). Pp. 296–307. DOI: 10.1080/01916599.2022.2056331.

306. Kaufhold A. K. § 14 Finanz- und Börsenaufsicht // Kompendium Öffentliches Wirtschaftsrecht / R. Schmidt, F. Wollenschläger (eds). Berlin : Springer, 2019. S. 697–737. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-662-59430-8_14.

307. Kippes M. Juristische Verantwortung von Unternehmen für die Klimakriese. Düsseldorf : HHU, 2021. 30 s.

308. Koch H.-J., Krohn S. Umwelt in schlechter Verfassung? Der Umweltschutz nach der Föderalismusreform. *Natur und Recht*. 2006. Vol. 28 (11). S. 673-680. DOI: https://doi.org/10.1007/s10357-006-1144-3.

309. Lissoń P. Rzecznik Małych i Średnich Przedsiębiorców: ombudsman czy organ administracji rządowej? *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*. 2018. R. 80. Z. 4. S. 55–71.

310. Löffler L. Integrierter Schutz vor gefährlichen Stoffen: Auswirkungen und Operationalisierung der REACH-Verordnung im Wasser- und Immissionsschutzrecht. Baden-Baden : Nomos, 2020. 331 s.

311. Martínez R., Moreno-Ternero J. D. Laissez-faire or full redistribution? *Economics Letters*. 2022. Vol. 218. Pp. 1–11. DOI: https://doi.org/10.1016/j.econlet.2022.110756.

312. Największe gospodarki Europy. Charakterystyka i czynniki ich rozwoju // WZR: Finanse : сайт. 21.08.2023. URL:

https://wzr.pl/ekonomia/najwieksze-gospodarki-europy-charakterystyka-i-czynniki-ich-rozwoju/ (дата звернення: 19.10.2023).

313. O biokomponentach i biopaliwach ciekłych : Ustawa z dnia 25.08.2006 (ze zmianami z dnia 15.01.2024) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20061691199/U/D20061199Lj.pdf (дата звернення: 24.01.2024).

314. O Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej i Punkcie Informacji dla Przedsiębiorcy : Ustawa z dnia 06.03.2018 (ze zmianami z dnia 22.03.2023) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180000647/U/D20180647Lj.pdf (дата звернення: 29.03.2023).

315. O Inspekcji Ochrony Środowiska : Ustawa z dnia 20.07.1991 (ze zmianami z dnia 28.09.2023) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19910770335/U/D19910335Lj.pdf (дата звернення: 11.11.2023).

316. O nadzorze nad rynkiem finansowym : Ustawa z dnia 25.08.2006 (ze zmianami z dnia 23.01.2024) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20061691200/U/D20061200Lj.pdf (дата звернення: 24.01.2024).

317. O ochronie konkurencji i konsumentów : Ustawa z dnia 16.02.2007 (ze zmianami z dnia 07.09.2023) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20070500331/U/D20070331Lj.pdf (дата звернення: 24.01.2024).

318. O ochronie roślin przed agrofagami : Ustawa z dnia 13.02.2020 (ze zmianami z dnia 28.02.2023) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL:

https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20200000424/U/D20200424Lj.pdf (дата звернення: 24.01.2024).

319. O przeciwdziałaniu narkomanii : Ustawa z dnia 29.07.2005 (ze zmianami z dnia 10.09.2023) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20051791485/U/D20051485Lj.pdf (дата звернення: 24.01.2024).

320. O Rzeczniku Małych i Średnich Przedsiębiorców : Ustawa z dnia 06.03.2018 (ze zmianami z dnia 01.09.2023) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180000648/U/D20180648Lj.pdf (дата звернення: 31.01.2024).

321. O środkach ochrony roślin : Ustawa z dnia 08.03.2013 (ze zmianami z dnia 17.03.2023) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20130000455/U/D20130455Lj.pdf (дата звернення: 28.05.2023).

322. O swobodzie działalności gospodarczej : Ustawa z dnia 02.07.2004 (ze zmianami z dnia 16.03.2018) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20041731807/U/D20041807Lj.pdf (дата звернення: 18.03.2023) (втратив чинність 30.04.2018).

323. O wykonywaniu Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Stanów Zjednoczonych Ameryki w sprawie poprawy wypełniania międzynarodowych obowiązków podatkowych oraz wdrożenia ustawodawstwa FATCA : Ustawa z dnia 09.10.2015 (ze zmianami z dnia 12.01.2023) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001712/U/D20151712Lj.pdf (дата звернення: 28.05.2023).

324. O zasadach uczestnictwa przedsiębiorców zagranicznych i innych osób zagranicznych w obrocie gospodarczym na terytorium Rzeczypospolitej

Polskiej : Ustawa z dnia 06.03.2018 (ze zmianami z dnia 02.03.2022) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180000649/U/D20180649Lj.pdf (дата звернення: 29.03.2023).

325. On services in the internal market : Directive № 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12.12.2006. *Official Journal of the European Union*. 2006. L. 376. Pp. 36–68.

326. Ordynacja podatkowa : Ustawa z dnia 29.08.1997 (ze zmianami z dnia 24.01.2024) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19971370926/U/D19970926Lj.pdf (дата звернення: 24.01.2024).

327. Orth M. Freihandel oder Protektionismus? *Deutschland*, 29.03.2018. URL: https://www.deutschland.de/de/topic/wirtschaft/protektionismus-oder-freihandel-clemens-fuest-im-interview (дата звернення: 12.04.2023).

328. Orth M. Warum ist die deutsche Wirtschaft so stark? // Deutschland.de : сайт. 16.03.2023. URL: https://www.deutschland.de/de/topic/wirtschaft/warum-ist-die-deutsche-wirtschaft-so-stark-sieben-gruende (дата звернення: 12.04.2023).

329. Perlo-Freeman S. The ATT and War Profiteering: the Case of the UK. *Global Responsibility to Protect*. 2020. Vol. 12 (2). Pp. 178–201. DOI: https://doi.org/10.1163/1875984X-01202004.

330. Plück R. Verbot der Kurs-und Marktpreismanipulation, § 20 a WpHG // Haftungsrisiken für Manager: Deckungskonzepte und Praxisbeispiele für Geschäftsführer und Vorstände. Wiesbaden : Gabler Verlag, 2004. S. 168–171. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-663-01081-4_6.

331. Prawo energetyczne : Ustawa z dnia 10.04.1997 (ze zmianami z dnia 04.07.2023) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970540348/U/D19970348Lj.pdf (дата звернення: 11.11.2023).

332. Prawo przedsiębiorców : Ustawa z dnia 06.03.2018 (ze zmianami z dnia 24.01.2024) // ISAP — Internetowy System Aktów Prawnych : сайт. URL: https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180000646/U/D20180646Lj.pdf (дата звернення: 31.01.2024).

333. Regulation (EU) 2017/625 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on official controls and other official activities performed to ensure the application of food and feed law, rules on animal health and welfare, plant health and plant protection products, amending Regulations (EC) № 999/2001, (EC) № 396/2005, (EC) № 1069/2009, (EC) № 1107/2009, (EU) № 1151/2012, (EU) № 652/2014, (EU) 2016/429 and (EU) 2016/2031 of the European Parliament and of the Council, Council Regulations (EC) № 1/2005 and (EC) № 1099/2009 and Council Directives 98/58/EC, 1999/74/EC, 2007/43/EC, 2008/119/EC and 2008/120/EC, and repealing Regulations (EC) № 854/2004 and (EC) № 882/2004 of the European Parliament and of the Council, Council Directives 89/608/EEC, 89/662/EEC, 90/425/EEC, 91/496/EEC, 96/23/EC, 96/93/EC and 97/78/EC and Council Decision 92/438/EEC (Official Controls Regulation). *Official Journal of the European Union*. 2017. L 95. Pp. 1–142.

334. Sächsisches Gaststättengesetz vom 03.07.2011 (in der Fassung vom 26.04.2018) // Sachsen.de : сайт. URL: https://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/12033-Saechsisches-Gaststaettengesetz#ef (дата звернення: 19.05.2023).

335. Schweikert V. Das Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz: Chancen und Herausforderungen. Pforzheim : Vunk, 2022. 87 s.

336. Šípošová M. Kontrolltätigkeiten im Umwelt-und Landschaftsschutz // Naturschutzrecht und Nutzungskonflikte: Ein Vergleich zwischen Deutschland, Polen und Tschechien / M. Kramer, H. C. Brauweiler (eds). Wiesbaden : Deutscher Universitätsverlag, 2002. S. 67–73. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-322-99234-5_8.

337. Strzyczkowski K. Konstytucyjne podstawy działalności gospodarczej państwa. *Acta Universitatis Wratislaviensis: Prawo*. 2022. T. 334, No. 4101. S. 181–194. DOI: https://doi.org/10.19195/0524-4544.334.13.

338. Strzyczkowski K. Zasada wolności i równości działalności gospodarczej przedsiębiorców w ustawie — prawo przedsiębiorców. *Radca Prawny. Zeszyty Naukowe*. 2020. No. 4. S. 73–100.

339. Verfassung des Freistaates Sachsen vom 27.05.1992 (in der Fassung vom 11.07.2013) // Sachsen.de : сайт. URL: https://www.revosax.sachsen.de/vorschrift/3975-Verfassung (дата звернення: 19.05.2023).

340. Which economy did best in 2023? Another unlikely triumph // The Economist : сайт. 17.12.2023. URL: https://www.economist.com/finance-and-economics/2023/12/17/which-economy-did-best-in-2023 (дата звернення: 27.12.2023).

341. World Economic Outlook database: October 2023 // International Monetary Fund : сайт. URL: https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/October/weo-report (дата звернення: 27.12.2023).

342. Żywicka A. Legalność i sprawność kontroli działalności gospodarczej w świetle ustawy z dnia 6 marca 2018 r. — Prawo przedsiębiorców. *Studia Prawnicze KUL*. 2020. No. 1 (81). S. 345–363. DOI: https://doi.org/10.31743/sp.10639.

ДОДАТКИ

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧКИ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати:

1. Воюцька В. С. Зміст підприємницької діяльності як особливого об’єкта контролю і нагляду. *Право.ua*. 2021. № 4. С. 222–228. DOI: https://doi.org/10.32782/LAW.UA.2021.4.33.

2. Воюцька В. С. Інституційні межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Наше право*. 2022. № 3. С. 234–240. DOI: https://doi.org/10.32782/NP.2022.3.35.

3. Воюцька В. С. Предмет контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Європейські перспективи*. 2023. № 2. С. 221–227. DOI: https://doi.org/10.32782/EP.2023.2.36.

4. Воюцька В. С. Поняття підприємницької діяльності як об’єкта контролю та нагляду. *Наше право*. 2023. № 4. С. 196–202. DOI: https://doi.org/10.32782/NP.2023.4.29.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Воюцька В. С. Спеціальні принципи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю. *Актуальні проблеми криміналістичного та експертного забезпечення діяльності правоохоронних органів та суду в Україні* : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (м. Харків, 28 трав. 2021 р.). Харків : НДІ ППСН, 2021. С. 99–101.

6. Воюцька В. С. Похідні межі контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Права людини в Україні: минуле, сьогодення, майбутнє* : тези доп. учасників ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10 груд. 2021 р.). Харків : НДІ ППСН, 2021. С. 190–192.

7. Воюцька В. С. Зміст адміністративно-правового регулювання контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників VI Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 черв. 2022 р.). Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 40–42.

8. Воюцька В. С. Особливі принципи контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю. *Гуманітарні аспекти цифрового суспільства* : тези доп. учасників Міжн. наук.-практ. конф. (м. Харків, 8 груд. 2022 р.). Харків : НДІ ППСН, 2022. С. 82–86.

9. Воюцька В. С. Значимість належних меж контрольно-наглядової діяльності за підприємницькою діяльністю в Україні. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття* : тези доп. учасників VII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 9 черв. 2023 р.). Харків : НДІ ППСН, 2023. С. 41–43.